

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**İSTANBUL’DA KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN SOSYAL DIŞLANMAYA
ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: TARLABAŞI ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Hatice Kübra ATA**

Anabilim Dalı : Şehir ve Bölge Planlama

Programı : Bölge Planlama

EKİM 2010

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**İSTANBUL'DA KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN SOSYAL DIŞLANMAYA
ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: TARLABAŞI ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Hatice Kübra ATA
(502071860)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 12 Ekim 2010
Tezin Savunulduğu Tarih : 28 Ekim 2010**

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Tüzin BAYCAN (İTÜ)

**Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Gülden ERKUT (İTÜ)
Doç. Dr. Levent ÖZAYDIN (MSGSÜ)**

EKİM 2010

Aileme,

ÖNSÖZ

Kentlerde gerçekleşen ve kentlerde yaşayanlar olarak hepimizin deneyimlediği hızlı dönüşüm sürecinden duyduğum rahatsızlığın nedenleri ve sonuçları üzerinde çalışmaya başlama kararını verdiğimde; daha yolun başında olduğumun farkındaydım. Çalışma sürecinin ilerlemesi yerini netliğe ve daha çok kararlılığa bırakmalıydı.

Çoğu zaman deyim yerindeyse içinde bulunduğum durumdan bitkinken; danışmanım Tüzin Baycan'ın akademik desteğinin yanında, göstermiş olduğu manevi desteğin, ihtiyacım olan durumlarda kendimi çok kararlı hissetmemi sağladığını belirtmek ister ve kendisine teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmayı tamamlamamda yardımlarını esirgemeyen hocam, Cemil Ceylan'a ve yine alan araştırması ve analizi konularında istatistik bilgi ve deneyimlerini paylaşan, ilgi ve alakasını eksik etmeyen Levent Özaydın'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Tüm bu süreç boyunca, her anımda bana sonsuz bir hoşgörü ve anlayışla yaklaşan annem Ayşe Ata ve babam Mustafa Ata'ya, sürekli desteği ile beni asla yalnız bırakmayan canım kardeşim Şükrü Ata'ya sonsuz teşekkürlerimi ve içten sevgilerimi sunarım.

Manevi destekleri ile beni her zaman motive eden arkadaşlarım Berna Kızılkaya, Necati Caner Altay, Ceren Feza Açıknel ve Gamze Topçu'ya teşekkür ederim.

Ayrıca bu çalışmayı tamamlamam için gerekli bilincin gelişmesinde rol oynadığına inandığım, hayatımın çeşitli dönemlerinde tanıştığım, vakit geçirdiğim ve bir şekilde fikirlerinden, varlıklarından beslendiğim şuan hayatımda olan/olmayan diğer dostlarıma da teşekkür ederim.

Ekim, 2010

Hatice Kübra ATA
(Şehir Plancısı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı ve Kapsamı	3
1.2 Tezin Yöntemi.....	5
1.3 Hipotezler	8
1.4 Tezin Kurgusu ve İçeriği.....	10
2. SOSYAL DIŞLANMA	13
2.1 Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma: Genel Bir Bakış.....	13
2.2 Sosyal Dışlanma ile İlgili Temel Kavramlar	31
2.3 Sosyal Dışlanmanın Boyutları.....	38
2.3.1 Ekonomik dışlanma.....	41
2.3.2 Mekânsal dışlanma.....	44
2.3.3 Politik dışlanma.....	44
2.3.4 Kültürel dışlanma	45
2.4 Sosyal Dışlanmanın İşlevselleştirilmesi	46
2.5 Sosyal Dışlanmanın Engellenmesi ve Önlenmesine Yönelik Politikalar ve Çözüm Önerileri	57
3. KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SOSYAL DIŞLANMA.....	71
3.1 Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Dışlanma: Genel Bir Bakış	71
3.2 Dünya’da Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Dışlanma İlişkisi.....	74
3.2.1 Kentsel dönüşüm tarihsel süreci ve ilgili kavramlar	77
3.2.2 Dünya’da örneklerle kentsel dönüşüm ve sosyal dışlanma ilişkisi	83
3.2.2.1 İngiltere örneği	89
3.2.2.2 İspanya örneği	93
3.3 Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Dışlanma İlişkisi.....	99
3.3.1 Tarihsel süreçte kentsel dönüşüm ile ilgili yasal çerçeve ve genel değerlendirme	101
3.3.2 Türkiye’de kentsel dönüşüm ve sosyal dışlanma ilişkisi	111
3.3.3 İstanbul’da örneklerle kentsel dönüşüm ve sosyal dışlanma tartışmaları	111
3.3.3.1 Başlıbüyük mahallesi örneği	117
3.3.3.2 Hatice Sultan ve Neslişah mahalleleri (Sulukule) örneği	122
4. TARLABAŞI’NDA KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SOSYAL DIŞLANMA	131
4.1 Tarlabası Senti.....	131
4.1.1 Tarlabası senti hakkında tarihsel bilgi	135

4.1.2 Tarlabası'nın sosyo-ekonomik ve fiziksel yapısı	137
4.1.2.1 Fiziksel yapı	137
4.1.2.2 Sosyo-ekonomik yapı	138
4.1.2.3 Mülkiyet durumu	142
4.2 Tarlabası Kentsel Yenileme Projesi Hakkında Genel Bilgi	142
4.2.1 Projenin gerekçesi	144
4.2.2 Projede yer alan aktörler	146
4.2.3 Projenin organizasyon ve finansman yapısı	147
4.2.4 Projede planlama yaklaşımı ve tasarım ilkeleri.....	147
4.2.5 Projenin uygulanması	149
4.3 Tarlabası Kentsel Dönüşüm Projesi Hakkındaki Tartışmalar	151
5. TARLABASI'NDA KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SOSYAL DIŞLANMAYA	
ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	161
5.1 Çalışma Alanının Tanımlanması	161
5.1.1 Demografik özellikler ve sosyo-ekonomik yapı analizi.....	161
5.1.2 Mekânı algılamaya yönelik sorular	179
5.1.3 Kentsel dönüşüm öncesine/amacına yönelik sorular	185
5.1.4 Kentsel dönüşüm sürecine/uygulama aşamasına yönelik sorular	186
5.1.5 Kentsel dönüşüm sonucuna/beklenti ve endişelere yönelik sorular.....	187
5.2 Çalışmanın Kapsamı.....	189
5.3 Çalışmanın Yöntemi.....	190
5.4 Tarlabası'nda Sosyal Dışlanma Analizi	195
5.5 Tarlabası'nda Kentsel Dönüşümün Sosyal Dışlanmaya Etkisinin Analizi	206
5.6 Tarlabası'nda Kentsel Dönüşümün Sosyal Dışlanmaya Etkilerinin	
Değerlendirilmesi.....	213
6. GENEL DEĞERLENDİRME: SONUÇ VE ÖNERİLER	223
6.1 Sonuçlar	225
6.2 Öneriler.....	227
KAYNAKLAR.....	233
EKLER:.....	241

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
AB [EU]	: Avrupa Birliği (European Union)
AK [EC]	: Avrupa Komisyonu (European Commision)
BM [UN]	: Birleşmiş Milletler (United Nations)
DETR/TRaC	: Ulaştırma Birimi - Londra (Department of Transport)
DFID	: Uluslararası Kalkınma Birimi (Department for International Development)
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EAPN	: European Anti Poverty Network
EUROSTAT	: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
GYKA	: Gelir ve Yaşam Koşulları Anket Çalışması-TÜİK
HHBA	: Hanehalkı Bütçe Araştırması-TÜİK
İMECE	: Toplumun Şehircilik Hareketi İsimli Sivil Toplum Kuruluşu
İMP	: İstanbul Metropoliten Planlama Ofisi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
MSGSÜ	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
NPI	: New Policy Institute(İngiltere)
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
SEU	: Social Exclusion Unit (Sosyal Dışlanma Birimi)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
ŞPO	: Şehir Plancıları Odası
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TÜSİAD	: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNCHS	: Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Merkezi
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
YTÜ	: Yıldız Teknik Üniversitesi

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Silver'in sosyal dışlanma paradigmaları - Barata (2000), Arthurson ve Jacobs (2003)'dan uyarlanmıştır.	14
Çizelge 2.2 : Sosyal dışlanma tipolojileri (Wilson, 2004).	15
Çizelge 2.3 : Çeşitli yoksulluk tanımları.	20
Çizelge 2.4 : Çeşitli sosyal dışlanma tanımları.	24
Çizelge 2.5 : Katmanlara göre sosyal dışlanmanın açıklanma biçimleri, Kaynak: Arthurson ve Jacobs, (2003).	26
Çizelge 2.6 : Sosyal dışlanmanın kavrasallaştırılması ve işlevselleştirilmesi, Kaynak: Burchardt ve diğ. (1999).	27
Çizelge 2.7 : TÜİK, hanehalkı dilimlerinin toplam gelir içindeki payları (%); Kaynak: Köse ve Bahçe, (2007).	28
Çizelge 2.8 : Gelir dilimlerinin toplumsal kompozisyonu, Kaynak: Köse ve Bahçe, (2007).	29
Çizelge 2.9 : Türkiye'de yoksulluğun sınıfsal yapısı, Kaynak: Köse ve Bahçe, (2007).	30
Çizelge 2.10 : Dışlanma ve yoksulluk ilişkisi, Room (1999), Barnes (2002) aktaran: Adaman ve Keyder (2006).	34
Çizelge 2.11 : Dışlanma ve yoksulluk ilişkisi, Kaynak: Adaman ve Keyder (2006).	36
Çizelge 2.12 : Kimliğin grup düzeyi ile içerilme/dışlanma biçimleri arasındaki ilişki (Berman ve Phillips, 1999).	39
Çizelge 2.13 : Sosyal dışlanmanın işlevselleştirilmesi; parasal olmayan göstergeler (Eurostat, 2000).	47
Çizelge 2.14 : Sosyal dışlanmanın işlevselleştirilmesi hakkında Laeken göstergeleri (2001).	48
Çizelge 2.15 : Maddi yoksunluğun ölçülmesinde kullanılan göstergeler – Laeken göstergeleri (2001).	50
Çizelge 2.16 : Sosyal dışlanmanın işlevselleştirilmesi hakkında Fahmy (2003)'ten uyarlanmış göstergeler.	51
Çizelge 2.17 : Sosyal dışlanmanın işlevselleştirilmesi hakkında TÜİK-GYKA sonuçları (2009b).	52
Çizelge 2.18 : Sosyal dışlanmanın işlevselleştirilmesi hakkında TÜİK-GYKA sonuçları (2009b).	52
Çizelge 2.19 : Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlere göre sıralı %20'lik gruplar, Kaynak: TÜİK, 2010.	53
Çizelge 2.20 : İngiltere'de yoksulluk ve sosyal dışlanma göstergelerinin özeti, Kaynak: Rahman, Palmer ve Kenway (2001), Levitas (1999).	55
Çizelge 2.21 : İngiltere'de yoksulluk ve sosyal dışlanma göstergelerinin özeti, Kaynak: Rahman, Palmer ve Kenway (2001), Levitas (1999).	56
Çizelge 2.22 : Sosyal dışlanma ile mücadelelerde ortaya çıkan faktörler, Kaynak: Council of Europe (1998).	59

Çizelge 2.23 : Sosyal dışlanmayı oluşturan nedenler ve dışlanmanın önlenmesinin önündeki engeller.	64
Çizelge 2.24 : 3'lü tipolojiye göre konut sorunu çözümleri; Kaynak: Arthurson ve Jacobs (2003).	65
Çizelge 2.25 : Sosyal kalite'yi oluşturan elemanların etki alanları ve göstergeleri, Kaynak: Berman ve Phillips (1999).	67
Çizelge 2.26 : Topluluk düzeyinde sosyal içerilmeye ait etki alanı, nitelikler ve göstergeler, Kaynak: Berman ve Phillips (1999).	68
Çizelge 3.1 : Kent yenileme sürecinin tarihsel gelişimi, Kaynak: Andersen (1999); Roberts ve Sykes (2000).	80
Çizelge 3.2 : Kentsel dönüşümde uygulama yöntemleri*.	81
Çizelge 3.3 : Türkiye'de kentsel dönüşüm ile ilgili yasal çerçeve.	106
Çizelge 3.4 : İstihdama ilişkin göstergeler (%), Kaynak: DPT-9. Kalkınma Planı.	114
Çizelge 5.1 : Normallik varsayımının test edilmesi.	196
Çizelge 5.2 : Mekân ile ilişkinin varyans homojenliğinin ölçülmesi.	197
Çizelge 5.3 : Yaş gruplarının varyans homojenliğinin ölçülmesi.	198
Çizelge 5.4 : Yaş gruplarına ilişkin çok değişkenli varyans çözümlemesi.	198
Çizelge 5.5 : Eğitim düzeylerine ilişkin sosyal dışlanmışlık hissi açısından tek değişkenli varyans çözümlemesi.	200
Çizelge 5.6 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasına göre sosyal dışlanmışlık hissi açısından modele katkısı.	202
Çizelge 5.7 : Normallik varsayımının test edilmesi.	207
Çizelge 5.8 : Mekân ile ilişkinin varyans homojenliğinin ölçülmesi.	208
Çizelge 5.9 : Mekân ile kurulan ilişkinin kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi açısından modele katkısı.	208
Çizelge A.1 : Tüm veri seti için tanımlayıcı istatistik veriler tablosu.	248
Çizelge A.2 : Kentsel dönüşüm sürecinde ve sonrasında dışlanmışlık hissi faktör analizi matris tablosu.	249
Çizelge A.3 : Eğitim durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.	249
Çizelge A.4 : Eğitim durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası farklılığın analizi.	250
Çizelge A.5 : Çalışma durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.	251
Çizelge A.6 : Çalışma durumlarının sosyal dışlanmışlık hissi açısından tek değişkenli varyans çözümlemesi.	252
Çizelge A.7 : Çalışma durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası farklılığın analizi.	252
Çizelge A.8 : Aylık gelir düzeyinin varyans homojenliğinin ölçülmesi.	253
Çizelge A.9 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasının varyans homojenliğinin ölçülmesi.	253
Çizelge A.10 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasına bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre çok değişkenli varyans çözümlemesi.	254
Çizelge A.11 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.	254
Çizelge A.12 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissi açısından modele katkısı.	255
Çizelge A.13 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre çok değişkenli varyans çözümlemesi.	255
Çizelge A.14 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası farklılığın analizi.	256
Çizelge A.15 : Göçmenlik durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.	257

Çizelge A.16 : Göçmenlik durumuna ilişkin bağı sosyal dışlanmışlık hissi açısından modele katkısı.....	257
Çizelge A.17 : Göçmenlik durumuna bağı sosyal dışlanmışlık hissine göre çok değışkenli varyans çözümlemesi.	258
Çizelge A.18 : Göçmenlik durumuna bağı sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası farklılığın analizi.	259
Çizelge A.19 : Mülkiyet durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.....	260
Çizelge A.20 : Mekân ile kurulan ilişkinin kentsel dönüşüm nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından çok değışkenli varyans çözümlemesi.....	260
Çizelge A.21 : Mekân ile kurulan ilişkinin kentsel dönüşüm nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından gruplar arası farklılığın analizi.....	261
Çizelge A.22 : Yaş gruplarının varyans homojenliğinin ölçülmesi.....	263
Çizelge A.23 : Yaş gruplarının kentsel dönüşüm nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından modele katkısı.....	263
Çizelge A.24 : Eğitim durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.	263
Çizelge A.25 : Çalışma durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.	263
Çizelge A.26 : Aylık gelir düzeyinin varyans homojenliğinin ölçülmesi.	264
Çizelge A.27 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasının varyans homojenliğinin ölçülmesi.	264
Çizelge A.28 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.....	264
Çizelge A.29 : Göçmenlik durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.	264
Çizelge A.30 : Mülkiyet durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.....	264

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Sosyal adaletin bileşenleri, Adaman ve Keyder (2005) ten uyarlanmıştır.	16
Şekil 2.2 : Sosyal dışlanmanın boyutları ve düzeyleri, Kaynak: Burchardt ve diğ.nden (1999) uyarlanmıştır.	40
Şekil 2.3 : Türkiye’de gelirin yüzde dilimlerine göre Lorenz eğrisi, Kaynak: TÜİK, 2010.....	53
Şekil 2.4 : Rekabet edebilirliğin bileşkeleri, EAPN (2006).	57
Şekil 2.5 : Rekabet edebilir şehirler için yeni genel geçer şema, Kaynak: Turok (2006).	58
Şekil 2.6 : Yoksulluk riski oranı ve eşitsizlik, 2005 yılına ya da bulunabilen en son yılaait, Kaynak: Jamet (2007).	60
Şekil 2.7 : 2000 yılına ait “çalışma yaşındaki nüfus kamu sosyal harcamaları ve yoksulluk oranları değişim grafiği”, Kaynak: OECD (2005).	61
Şekil 2.8 : Yoksulluğun önlenmesine yönelik politikalar, Kaynak: Lindenthal (2004) aktaran: Temiz (2008).	63
Şekil 2.9 : Dörtlü sosyal kalite şeması, Kaynak: Berman ve Phillips (1999).	66
Şekil 3.1 : İnşa tarihinden sonra geçen sürede bina değeri ve rant farkı, Kaynak: Smith (1979).	87
Şekil 3.2 : Elephant & Castle dönüşüm projesi genel görünüş (Url-1).	91
Şekil 3.3 : Elephant & Castle dönüşüm projesi açık alan tasarımları (Url-1).	92
Şekil 3.4 : Barselona kapalı şehir blokları genel görünüm (Url-2).....	94
Şekil 3.5 : Barselona’da yapı adası bazında iyileştirme çalışmaları, Dayıoğlu, 2006.	96
Şekil 3.6 : Barselona kıyı şeridinde yenileme öncesi ve sonrası görünüm (Url-2). ..	97
Şekil 3.7 : Türkiye’de istihdamın sektörel dağılımı, TÜİK.	115
Şekil 3.8 : İstanbul’da istihdamın sektörel dağılımı, TÜİK.	116
Şekil 3.9 : Rekabetçi kentleşmenin İstanbul’un mekânsal gelişimi üzerindeki baskısını anlatan süreç şematize edilmesi.	117
Şekil 3.10 : Başbüyük kentsel dönüşüm projesinin alan sınırı (Url-3).....	119
Şekil 3.11 : TOKİ’nin inşa ettiği binaların hazırlık aşaması (Url-3).	121
Şekil 3.12 : Sulukule kentsel dönüşüm projesinin alan sınırı (Url-4).	124
Şekil 3.13 : Sulukule kentsel dönüşüm uygulama avan projesi (Url-4).	125
Şekil 3.14 : Projeden önce ve sonraki fiziksel doku betimlemeleri (Url-4).	125
Şekil 3.15 : İstanbul’da yaşanan toplumsal ve mekânsal yeniden yapılanma dalgaları, Kaynak: Şişmanyazıcı ve Yıldız (2010).	129
Şekil 4.3 : İstanbul genelinde zorla tahliye edilen mahalleleri gösteren harita Kaynak: Açık Şehir Sergisi, 2009, İstanbul.	135
Şekil 4.4 : Uydu görüntüsü üzerinden uygulama avan projesi sınırı, (Url-6).....	143
Şekil 4.6 : Uygulama yapılacak alan, Beyoğlu Belediyesi (2008).	144
Şekil 4.7 : Uygulama avan projesi, Beyoğlu Belediyesi (2008).	145
Şekil 5.1 : Cinsiyete göre dağılım.	162

Şekil 5.2 : Yaş gruplarına göre dağılımı.	162
Şekil 5.3 : Yaş gruplarının cinsiyete göre dağılımı.	163
Şekil 5.4 : Doğum yerlerinin bölgelere göre dağılımı.	163
Şekil 5.5 : Doğum yerlerinin şehirlere göre dağılımı.	164
Şekil 5.6 : Mekân ile kurulan ilişkiye göre dağılımı.	165
Şekil 5.7 : Eğitim durumlarına göre dağılımı.	165
Şekil 5.8 : Eğitim durumunun cinsiyete göre dağılımı.	166
Şekil 5.9 : Medeni durumlarına göre dağılımı.	167
Şekil 5.10 : Çalışma durumuna göre dağılım.	167
Şekil 5.11 : Çalışma durumunun cinsiyete göre dağılımı.	168
Şekil 5.12 : Sosyal güvence olup olmaması durumuna göre dağılım.	169
Şekil 5.13 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasına göre dağılım.	169
Şekil 5.14 : Çalışanlarda işyerlerinin bulunduğu yere göre dağılımı.	170
Şekil 5.15 : Çalışmayanlarda çalışmama süresine göre dağılım.	170
Şekil 5.16 : Önümüzdeki 5 yılda daha iyi bir işe girebilme hakkındaki görüşlere göre dağılım.	171
Şekil 5.17 : Çalışanlarda işini nasıl bulduğuna göre dağılım.	171
Şekil 5.18 : Hanede yaşayan kişi sayısına göre dağılım.	172
Şekil 5.19 : Hanede yaşayan aile sayısına göre dağılım.	172
Şekil 5.20 : Aylık gelire göre dağılım.	173
Şekil 5.21 : Hanenin düzenli geliri olup olmamasına göre dağılım.	174
Şekil 5.22 : Hanenin gelirinin yaşam masraflarını karşılama durumuna göre dağılım.	174
Şekil 5.23 : Hanenin birikim yapabilme durumuna göre dağılım.	174
Şekil 5.24 : Mali zorluk çekilmesi durumunda öncelikle kimlerden yardım istenildiğine göre dağılım.	175
Şekil 5.25 : Mülkiyet durumuna göre dağılım.	176
Şekil 5.26 : Konut/İşyerinizi nasıl bulduğuna göre dağılım.	176
Şekil 5.27 : Hanede eşya sahipliğine göre dağılım.	177
Şekil 5.28 : Göçmenlik durumuna göre dağılım.	177
Şekil 5.29 : İstanbul'a nereden geldiğine göre dağılım.	178
Şekil 5.30 : İstanbul'a geliş nedenlerine göre dağılım.	178
Şekil 5.31 : Tarlabası'nda yaşama-çalışma nedenlerine göre dağılım.	180
Şekil 5.32 : Çocuğunuzun Tarlabası dışında bir yerde büyümesini ister miydiniz?	181
Şekil 5.33 : Tarlabası'nın en büyük sorunu nedir?	181
Şekil 5.34 : Toplumun geri kalanına göre kendisini dışlanmış hissetme düzeyine göre dağılım.	183
Şekil 5.35 : Kullanılan mülkün bireysel yenilenmesi hakkındaki görüşlere göre dağılım.	184
Şekil 5.36 : Projeden algıladıkları esas amaç hakkındaki görüşlere göre dağılım.	185
Şekil 5.37 : Projede yapılan en önemli yanlış hakkındaki görüşlere göre dağılım.	186
Şekil 5.38 : Projenin gerçekleşmesi hâlinde en çok endişelendikleri konuya göre dağılım.	188
Şekil 5.39 : Projenin nasıl gerçekleşmelidir sorusu hakkındaki görüşlere göre dağılım.	188
Şekil 5.40 : Araştırma modelinin şematize edilmesi.	194
Şekil A.1 : Soru Kağıdı Örneği.	241
Şekil A.2 : Ön Anlaşma (Uzlaşma) Komisyonu Mutabakat Tutanağı Örneği	246
Şekil A.3 : Ön Anlaşma (Uzlaşma) Davet Kağıdı Örneği	247

İSTANBUL'DA KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN SOSYAL DIŞLANMAYA ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: TARLABAŞI ÖRNEĞİ

ÖZET

Sosyal, fiziksel, ekonomik ve politik dinamiklerin iç içe geçtiği kent mekânı; zaman içerisinde politik ve sosyo-ekonomik dinamikler ile dönüşüme uğramaktadır. Kent mekânında gerçekleşen dönüşümlerin sonucunda köhneleşen bölgeler ortaya çıkmış ve değişik dönemlerde oluşan kentsel bozunmayı gidermek için çalışmalar yapılmıştır.

Ancak; günümüze kadar süregelen kanı; fiziksel mekânı, sosyo-ekonomik ve politik mekândan bağımsız olarak ele almıştır ve yürütülen çalışmalar da bu bağlamda yetersiz ve sorunun esas çözümü temeline dayanmayan yaklaşımlar olarak kalmışlardır. Yürütülen çalışmalar tarihsel dönemlere göre incelendiğinde; süreç içerisinde amaçlarının, organizasyon ve yönetim modellerinin değişime uğradığı; fakat kentsel bozunmayı (köhneleşmeyi) iyileştirme ve “normal” fiziksel doku hâline dönüştürmek olan genel bakış açısının aynı kaldığı görülmektedir. 2000’li yıllarda da; kentsel dönüşüm söylemi ve politikaları, sanayileşmiş ve geç sanayileşen ülkelerin, artan nüfusu ile yayılan ve artan sermaye baskısı ile aşırı büyüyen kentleri kontrol edebilme gerekliliği nedeniyle, yönetimlerin kaçınılmaz problemleri ve politikaları hâline gelmiştir. Bu gereklilikten yola çıkılarak kentsel dönüşümün ne olması gerektiği; ancak ne olduğu irdelenmektedir.

Daha derin ve dinamik bir yoksunluk olgusu olan sosyal dışlanma kavramı aktarılırken; kentsel dönüşümün uygulandığı alanın özel bir durumu olarak yoksunluğa maruz kalan diğer uç gruplar da -travestiler, yaşlılar, engelliler, terör nedeniyle zorunlu göç eden kişiler gibi- ele alınmışlardır. Bununla birlikte; çok boyutlu olarak sosyal dışlanmayı körükleyen diğer etmenler olan; işsizlik, sosyal harcamalarda eksiklikler, eğitimsizlik ve kentleşme sürecine ait problem ve politikaların da sonuçları oldukları kapsamında irdelenmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’nin en büyük metropoliten kenti İstanbul’un Beyoğlu İlçesine bağlı, Tarlabası olarak bilinen bölgede gerçekleştirilmesi planlanan kentsel dönüşüm/yenileme projesinin hissedilen sosyal dışlanmaya etkilerinin analiz edilmesi ve değerlendirilmesidir. Bölgede var olan sosyal dışlanmanın kentsel dönüşüm sürecinde mahalle sakinleri arasında nasıl hissedildiği araştırılmıştır.

Çalışma sorusu ise, İstanbul’un merkezinde bulunan bir mahalle olan Tarlabası’nda, mevcutta var olan yoksulluk ve sosyal dışlanmanın uygulanması planlanan kentsel dönüşüm projesi ile derinleşip derinleşmeyeceğini yani sosyal dışlanma üzerinde negatif etkiler taşıyıp taşımadığını ölçmek üzerine kurgulanmıştır. Algının “derinleşme yaşanacaktır” yönünde çıkması durumunda; bu algının sosyal dışlanmanın ekonomik, mekânsal, politik veya kültürel boyutlarından hangilerinde ve ne ölçüde hissedildiği araştırılmaya çalışılmıştır;

- Tarlabaşı'nda sosyal dışlanma hissedilmekte midir? Tarlabaşı'nda sosyal dışlanmışlık hissi ile demografik özelliklerin grupları arasında arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Varsa, bu negatif etkiler sosyal dışlanmanın hangi boyutlarında ve ne ölçüde hissedilmektedir?
- Tarlabaşı'nda kentsel dönüşüm projesi var olan sosyal dışlanmayı negatif etkiliyor mu? Tarlabaşı'nda kentsel dönüşüm nedeniyle sosyal dışlanma hissi açısından, demografik özelliklerin grupları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır? Varsa, bu etkiler kentsel yenileştirme sonrasında sosyal dışlanmanın hangi boyutlarında ve ne ölçüde hissedilmektedir?

Kentsel dönüşümün var olan sosyal dışlanmaya etkilerinin analizi için Tarlabaşı bölgesinde gerçekleştirilen anket çalışması ile yapılan bu araştırmada, demografik özelliklere göre sosyal dışlanmanın varlığının kanıtlanması ve kentsel dönüşüm sürecine yönelik hissedilen dışlanma ile kentsel dönüşüm sonrasında beklentilere yönelik hissedilen sosyal dışlanmanın ölçülmesi gerçekleştirilmiştir.

Tarlabaşı'nda sosyal dışlanmanın var olduğu ve sosyal dokuya önem verilmeden gerçekleştirilecek kentsel yenileştirmenin bu hissi derinleştireceği kanaatine varılmıştır. Bireylerin ait olduklarını düşündüklerin mekân ile kurdukları ilişkinin hissedilen sosyal dışlanma ile yakından ilişkili olduğu görülmüş ve farklı sınıfsal gruplar arasında farklı düzeylerde sosyal dışlanma hissedildiği sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kişilerin demografik özelliklerdeki (mekânla kurulan ilişki, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, aylık gelir, sosyal güvencelilik durumu, ailede sürekli bakım gerektiren hasta olup olmaması, göçmenlik ve mülkiyet) farklılaşmanın da hissedilen sosyal dışlanmanın düzeyini etkileyen etkenler arasında olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışma ile daha kapsamlı bir yoksunluk olgusu olarak kabul edilen sosyal dışlanma ve bu dışlanmanın farklı boyutlarının üzerine önceki çalışmalardan faydalanılarak yazılmış kavramlarla bir derleme yapılması amaçlanmış ve kentsel dönüşüm/yenileme uygulamaları ile Tarlabaşı'nda var olan sosyal dışlanma olgusunun nasıl daha da derinleştiği göstermeye çalışılmıştır. Bu çalışmadan çıkan sonuçların, günümüzde yaygın bir mekânsal müdahale aracı olan kentsel yenileme/dönüştürmenin sosyal dokuya etkilerinin neler olduğunu ortaya koyması ve olası sorunlara çözüm önerileri getirmesi açısından tartışmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

THE EVALUATION OF THE EFFECTS OF URBAN TRANSFORMATION ON SOCIAL EXCLUSION IN ISTANBUL: THE CASE OF TARLABAŞI

SUMMARY

Urban space, compromised by the social, physical, economical and political dynamics, is transformed and reproduced with those dynamics. Slummed regions have occurred as the results of the transformation in the urban space and in order to overcome urban decay researches have been done in different periods.

However, a common view, continuing to the present, considers the physical space as an independent issue from socio-economic and political space. Moreover, in this regard, implemented projects about urban transformation are inefficient and they remained, as the approaches are not based on the fundamental reason of the problem. When the researches are analyzed chronologically, it can be seen that the common view of rehabilitating the urban decay and transforming it into a “normal” physical pattern, is still same. Nevertheless, the purposes, organization and management models of the projects have changed during the process. In 2000s, urban transformation/regeneration discourses and policies on urban transformation/regeneration have become disregardable problems of the administrations in industrialized and lately industrializing countries; due to the necessity of controlling cities that are facing the increasing market pressure in competitive development process and a rapid urban transformation process. With this necessity, it is scrutinized by considering the current projects that “What urban transformation means and what it should be?”

As the phenomenon of social exclusion that is a dynamic process of deeper deprivation is expounded, the other marginal groups are faced with deprivation and are a specific issue for the area of urban transformation was applied, are also considered in this study, such as transvestites, old or disabled people and poor families forced to emigrate from their home because of terror. Moreover, the other components strengthen the social exclusion process in multi-dimensionally, such as unemployment, lack of the social expenditures, lack of education also, difficulties and policies of the urbanization process are evaluated as the impacts of the phenomenon of social exclusion.

The purpose of this study is to analyze and evaluate the effects of the urban transformation projects on social exclusion in the Tarlabası, Istanbul that is located in the biggest metropolitan city in Turkey. It has been researched how the social exclusion existing in the region is felt among the people in neighborhood, within the process of the urban transformation.

The question of the study is constructed to evaluate if the existing deprivation and social exclusion are get deeper with the planned urban transformation project in a neighborhood in the center of Istanbul, in other words it is researched if there are any negative effects of the urban transformation projects on social exclusion. If the perception would show that projects would affect social exclusion in a negative way

according to the analysis; it has been tried to measure which dimensions of the social exclusion (economical, spatial, political and cultural) and how much it would be perceived.

- Is social exclusion being perceived among people in Tarlabası neighborhood? Is there a significant difference between groups of demographic characteristics in terms of social exclusion in Tarlabası? If so, in which dimensions of social exclusion and to what extent these negative effects are perceived?
- Does the urban transformation project in Tarlabası effect the existing social exclusion negatively? Is there a significant difference between groups of demographic characteristics in terms of social exclusion due to the urban transformation project in Tarlabası? If so, in which dimensions of social exclusion due to the urban transformation project and to what extent these negative effects are perceived?

With the purpose of analyzing the effects of urban transformation on existing social exclusion between groups of demographic characteristics, some surveys have been done in Tarlabası region. The results are found out about the social exclusion in the process of urban transformation and by the expectations after urban transformation process.

It is concluded that there is social exclusion is perceived in Tarlabası and implementation of an urban transformation project slighting the social pattern will deepen the feeling of the social exclusion. It is observed that the relation between the individuals and their belonging to space is relevant to social exclusion. Furthermore, it is understood that different groups of demographic characteristics among people (according to the relationship with space, age, education, employment status, monthly income, social insurance, immigration and property) are the factors that affected the level of perceived social exclusion.

In brief, it is aimed with this study, to make a compilation on the phenomenon of social exclusion, that is accepted as a more complex deprivation process, and the different aspects of the phenomenon by using the previous studies, moreover, it is tried to show to what extent the phenomenon of social exclusion perceived in Tarlabası is deepened with the current urban transformation implications. It is expected that the results of this study to explain and reveal what the impacts of the urban transformation projects, a common spatial intervention tool currently, on social affairs are and to contribute for the discussion about about solving the probable problems.

1. GİRİŞ

Yoksulluk ve yoksunluk tartışmaları adil bir kent plânlamasının önemli konularındandır. Son yıllarda; sosyal adalet temelli yoksulluk tartışmalarının gündeminde yer alan kentsel yoksulluk ve kronikleşen yoksulluk gibi bir takım boyutları olan sosyal dışlanma olgusu, 1970’lerden itibaren süregelen bu tartışmalara yeni bir bakış açısı getirmesi açısından önemlidir.

Sanayileşmeyle birlikte politik ve ekonomik yapılanmanın mekânsal etkileri dönemsel olarak irdelendiğinde; devlet politikalarının toplumsal ve iktisadi hayata olan etkilerinin, mekânları şekillendirdiği görülmektedir. Sanayileşmenin ve dolayısı ile kentleşmenin artarak hızlandığı 1950’lerde refah devleti - sosyal devlet bakış açısının, yaşanan ekonomik krizlerle birlikte, kapitalizmi girdiği çıkmazdan kurtarma amacıyla, gelişen ticaret serbestîsi söyleminin; sosyal devletin tasfiyesi ile sonuçlanmıştır. Sosyal devletin tasfiyesi süreci ile birlikte, nüfusun büyük bölümünün yaşadığı kentlerde; yoksulluk, refah, gelir dağılımı... vb. gibi tartışmaların bakış açısını değiştirdiği ve kentlerde yoksulluğun kronikleşme eğilimine girdiği sonuçlarına varılmaktadır.

Türkiye’de 1950’li yıllardaki sanayileşme hamleleri ile başlayan kentleşme ve kente olan göç; 1980’li yıllar ile dışa açılan ülkenin artan nüfusunun kentlerde yoğunlaşmasıyla devam etmiştir. Kent merkezine artan rağbet sonucu, korunması gereken bölgelerin bozunmaları nedeniyle kentsel yenileme/dönüşüm yaklaşımları ile bölgenin sıhhileştirilmesi gündeme alınmıştır. Konuta pey sürme yeteneği olmayan¹ yoksul kesimin varlığı ile bir suç ve köhneme bölgesi olma eğilimindeki kent merkezindeki konut alanlarında yenileme yaklaşımları; yaşanan süreç içerisinde soylulaştırma ve yoksul kesimin yerinden edilmesi ile sonuçlanan örnekler ile devam etmektedir.

¹ Harvey, D. (2006) kent merkezindeki konforsuz ve bakımsız konutlarda yaşamak durumundaki yoksul kesimin burada yaşama nedenleri arasında; konuta pey sürme yeteneklerinden yoksun olmalarını göstermekte ve varsıl kesimin konut piyasasını kendi lehinde manipüle edebilme yeteneğine sahip oluşuyla bu yer değiştirme (transformation) sürecini açıklamaktadır.

1990'lara gelindiğinde; neo-liberal politikaların merkezinde yer aldığı küreselleşmenin sanayi politikalarındaki etkileriyle birlikte; sınırların sermayedar lehine kaldırıldığı bir mekânda; esnek üretim ve işgücü ilişkisi, istihdam ve çalışan kişilerin yoksulluğu gibi kavramların tartışıldığı bir noktaya gelinmiştir. Sassen (2000); Marcuse ve Van Kempen (2000) gibi araştırmacıların belirttiği gibi küreselleşme ve ekonomik yeniden yapılanma ile ilgili süreçler, kentleri güçlü sosyo-mekânsal parçalanma baskılara maruz bırakmaktadır (Aktaran; Blanco ve Subirats, 2008). Wacquant ve Wilson (1993); bireyselleşme süreçleri ve ortaklık ve karşılıklılık eğilimlerin erozyon sonucunda toplumcu yapıyı zayıflatmakta olup bununla birlikte, bu gelişmelerin daha geleneksel olan ekonomik, sosyal ve toplumsal yapıları en çok yoksun olan kentsel alanlarda ciddi bir şekilde yok etmiş olduğunu ifade etmişlerdir (Aktaran; Blanco ve Subirats, 2008).

Nüfus artışının hızla devam ettiği ve artan nüfusun kentlere göç etmesiyle kentlerde oluşan yoğun nüfus baskısının ve konut ihtiyacının karşılanabilmesi gibi sorunlar ile birlikte büyük kentlerdeki yoksulluk-yoksunluk tartışmalarının olduğu noktada bu yeni kronik yoksunluğu, sosyal dışlanma terimi ile daha geniş kapsamda değerlendirdiği gözlenmektedir.

Kentler politikaların şekillendirdiği üretilmiş mekânlardır. İnsanın yaşadığı mekânı dönüştürmede söz hakkı bulunması 'kent hakkı' olarak değerlendirilen kavramdır. Sosyal dışlanmanın önüne geçilmesi ve engellenmesine yönelik çalışmalardan ve kentte yeniden üretme hakkına², ve bu hakkı kullanmada her bireyin eşit fırsata sahip olduğu bir ortamın sağlanmasının gerekliliği ve önemi vurgulanmaktadır.

Bu çalışmayla Türkiye'nin birincil metropoliten kenti olan İstanbul'da, kent merkezinde yer alan Tarlabası'nda gündemde olan kentsel yenileme/dönüşüm projesinin negatif etkileri ve sosyal dışlanma üzerinde durulacaktır. Ek olarak; kent merkezinde artan sermaye baskısının 1980 sonrası ve günümüz kentlerinde mekânsal politikalara doğrudan ve dolaylı etkilerinin ürünü olarak "kentsel dönüştürme" söylemiyle birlikte; kentsel dönüşümün yoksullaşma ve sosyal açıdan dışlanmış nüfus ve bu nüfusun yaşadığı mekânlar için ne anlama geldiğinin tartışılması amaçlanmaktadır.

² Lefebvre (Aktaran; Harvey, 2008); Harvey, 2006 : Kent hakkı (right to the city) kavramı.

Bu çalışmayla; “kentsel dönüşüm” söyleminin, 1980 sonrası ticaret serbestisi sürecinin ve genel bir ekonomik söylem olarak neo-liberal politikaların bir ürünü olduğunu ve bu süreçlerin en yoğun yaşandığı metropoliten kent mekânının dönüşümü incelenecektir.

Ülkenin en gelişmiş kenti olan İstanbul’un, tarihi boyunca farklı nedenlerden aldığı göçler ile büyüyerek, artan nüfusa yeterli ve gerekli konut alanları yaratabilmek için devletin uyguladığı yanlış politikalar ile de göçmenlerin barınma ihtiyaçlarını kendileri karşıladıkları gecekondulaşma süreci ve bağlantılı olarak yeni söylemin “dönüştürmek istedikleri” ve “kim tarafından dönüştürülecekleri” ile “dönüştürülmek istenenler” ve “beklentileri” incelenecektir. Bu süreç, İstanbul’un bir mahallesi olan “Tarlabaşı Kentsel Yenileme Alanı” örneği ile açıklanacaktır.

Çalışmayla, sosyal dışlanma ve kentsel dönüşümün tanımlarının nasıl yapıldığı, ne olması gerektiği tartışılırken, kentsel yenileme süreçlerinin Dünya’da hangi aşamalardan geçtiği; geç sanayileşen bir ülke olarak Türkiye’nin bu süreçlerden nasıl etkilendiği ve kentlerdeki yansımalarının ne şekilde oluştuğu açıklanmaya çalışılacaktır. Gerçekleştirilen ve süregelen kentsel dönüşüm projelerinden sürece katılabilenlerin ve katılamayanların neler beklediği açıklanacaktır. Özellikle Işık ve Pınarcıoğlu’nun (2009) kitaplarında açıkladıkları kent içi yoksulluğunun, bu çalışmada metropoliten kentlerdeki yoksul mahallelerde yaşanan *çalışan kişilerin yoksulluğu ve yoksunluk* kavramlarını ve sosyal dışlanmayı açıklamadaki etkisine vurgu ağırlıklı olarak yapılmaktadır.

Kentsel dönüştürmenin; geç sanayileşen bir ülke olarak Türkiye’de derin bir biçimde var olan sosyal dışlanma ve yoksulluk olgularını nasıl kronikleştiren bir süreç olduğu açıklanacaktır. Tarlabaşı özelindeki proje örneği ile bu süreç içerisinde kazananlar ve kaybedenler yönünden ne tür bir ayrışma yaşandığını ve bu ayrışmanın sosyal dışlanmayı körükleyen etkenleri üzerine durulacaktır.

1.1 Tezin Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmada amaçlanan; büyük kentlerin önemli problemlerinden biri olan yoksulluk kavramının kapsamını daha da genişleten sosyal dışlanma olgusu ve kentsel dönüşümün sosyal dışlanmaya olan negatif etkileri üzerinde durmaktır. Mekânsal müdahale araçlarından biri olan kentsel yenileme söz konusu mekânı, o

mekânla ilişkisi olan yerel aktörler ile aktör olmaktan bile yoksun, kendilerine hiç bir hukuksal hak tanınmayan grupların (kiracılar ve işgalciler olarak nitelenen grup) ve karar koyucu/uygulayıcı grup ile çatışma mekânı hâline dönüştürmektedir.

Çalışmanın amacı olarak Tarlabası'nda mevcut durumda sosyal dışlanmanın varlığını ve niteliğini anlamak ve gerçekleştirilmesi düşünülen kentsel dönüşüm projesinin var olan sosyal dışlanmaya negatif etkilerinin varlığı ve niteliğini analiz etmek.

Çalışma sorusu ise, İstanbul'un merkezinde bulunan bir mahalle olan Tarlabası'nda, mevcutta var olan yoksulluk ve sosyal dışlanmanın uygulanması planlanan kentsel dönüşüm projesi ile derinleşip derinleşmeyeceğini yani sosyal dışlanma üzerinde negatif etkiler taşıyıp taşımadığını ölçmek üzerine kurgulanmıştır. Algının derinleşme yaşanacaktır yönünde çıkması durumunda; bu algının sosyal dışlanmanın ekonomik, mekânsal, politik veya kültürel boyutlarından hangilerinde ve ne ölçüde hissedildiği araştırılmaya çalışılacaktır;

- Tarlabası'nda sosyal dışlanmışlık hissi ile demografik özellikler arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Tarlabası'nda kentsel dönüşüm projesi var olan sosyal dışlanmayı negatif etkiliyor mu?
- Negatif etkileri varsa, bu etkiler sosyal dışlanmanın hangi boyutlarında ve ne ölçüde hissedilmektedir?

Araştırma alanı olarak seçilen Tarlabası'nda kentsel dönüşüm ile birlikte proje kapsamında yasal veya yasal olmayan süreçler ile yerlerinden edilmiş ve edilme tehlikesi ile yaşayan mahalle sakinleri ile görüşülerek karşılaştırmalı bir analiz sunmak amaçlanmaktadır.

Sonuç olarak, yeni bir yoksunluk olgusu olarak meydana gelen sosyal dışlanma ve dışlanmanın boyutları üzerine yazılmış kavramlar hakkında bilgi vermeyi ve kentsel dönüştürme uygulamaları ile seçili bölgede hâlihazırda var olduğu varsayılan sosyal dışlanma olgusunun nasıl daha da derinleştiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmadan çıkan sonuçların, günümüzde yaygın bir kentsel, mekânsal müdahale aracı olan kentsel yenileme/dönüşümün sosyal dokuya etkilerinin neler olduğunu ortaya koyması ve olası sorunlara öneriler getirmeye katkı sağlaması beklenmektedir.

Sosyal dışlanmanın ekonomik, mekânsal, politik ve kültürel boyutlarında kişiler tarafından hissedilen olası derinleşmeler kendilerini kentsel dönüşüm sürecinde hangi statüde gördükleri ile yakından alakalıdır. Bu sürece katılım oranları ve sosyal olarak topluma dâhil olabilme oranları da kendi yaşamlarını yakından ilgilendiren yaşadıkları mekân üzerinde alınan kararlarda söz söyleyebilme hakları oranında artmaktadır. Kendilerini toplumun geri kalanından ayırmış olarak görmemektedirler.

Ek olarak, sınıfsal açıdan kesin olduğu kadar silikleşen bir ayrım olsa da kişilerin sosyal dışlanma hissetme oranında farklılaşmalar olduğu düşünülmektedir. Bu sınıfsal ayrımın hangi boyutlarda kendisini hissettirdiği araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Her sınıfsal grup belli düzeyde bir sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır; fakat söz konusu mekânda sadece işyerinde çalışan bir kişi ile orada 30 yıldır yaşamakta olan ve edinim şekli illegal olabilse de bir şekilde ev sahibi olabilmiş bir kişinin dönüşüm söylentisi sonrasında hayatının farklı düzeyde etkilendiğini söylemek tahmin etmek çok zor olmayacaktır.

Çalışma kapsamında; İstanbul'un Beyoğlu ilçesinin "Tarlabaşı" olarak bilinen bölgesi belirlenmiştir. Tarlabaşı'nda yaşayan ve Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi uygulaması ile yerlerinden edilmekte olan aileler (hanehalkları) ve işyerleri ile görüşmeler yapılmıştır. Belediye'den ve alanda aktif olarak çalışan sivil toplum kuruluşlarından alınan bilgilere göre; Tarlabaşı'nda kentsel dönüşüme tabi olan kişi sayısı yaklaşık 3000 kişidir. Bu nüfusun 2/3'ü (1000 kişi) çocuklardan oluşmaktadır. Bu 2000 kişilik hanesi veya işyeri adına konuşabilecek kişi sayısının 72'si %95 güven düzeyinde örnekleme oluşturmuştur. Örneklem %3,6'lık bir temsiliyet oranına sahip olmak üzere 72 kişilik bir gruptur ve grup ile yüz yüze görüşmeler yapılmış ve sonuçları değerlendirilmiştir.

1.2 Tezin Yöntemi

Tarlabaşı'nda Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında boşaltılan mahalledeki 9 adet yapı adasında yaşayan veya çalışan kişiler çalışmanın kitlesini oluşturmaktadır.

Çalışmada, Tarlabaşı'nda 1. Etap yenileme Bölgesinde (9 adet yapı adası ile sınırlı bölge) yaşayan 3/2'si çocuklardan oluşan ~3000 kişilik nüfusu temsilen 72 kişilik bir örneklem grup ile yüz yüze görüşülmüştür. Örneklemin büyüklüğü, kentsel

yenileme/dönüşüm projesinin kapsamı içerisinde kalan hane ve işyerlerinden seçilmek sureti ile belirlenmiştir.

Buna göre; 72 kişilik genel örneklem grubu mekânla kurdukları ilişkilere göre gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmada 72 kişilik örneklem gruptaki kişiler mekânla kurdukları ilişkiye göre 5 sınıftan oluşmaktadır. Bunlar; Tarlabası'nda hanehalkları, mekândaki işyeri sahipleri ve çalışanlar, hem o alanda yaşayan hem de aynı mahallede işyeri bulunan kişiler ve mahallede sadece mülkü bulunan kısaca “rantiye” olarak niteleyebileceğimiz grup olmak üzere toplam 5 sınıfa ayrılmaktadırlar. Bu gruplandırma; çözüm olarak sunulan proje önerisi ile bölgede yaşayanların projeyi nasıl algıladıkları ve bu projeden beklentileri arasında karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmaya ve hangi grubun mekânsal dışlanmadan ne ölçüde etkilendiğini ölçmeye olanak sağlayacaktır.

Diğer sınıflandırmalar ise; yaş grupları arasında, eğitim düzeyi, çalışma durumu, aylık gelir düzeyi ve hanedeki sosyal güvenceli olup olmama durumu, hanede sürekli bakım gerektiren bir kişinin olup olmaması, göçmenlik durumu ve son olarak da mülkiyet durumları arasında yapılmıştır. Bu gruplara mensup kişilerin sosyal dışlanmışlık hislerini ölçümleyeceğimiz aşama çalışmanın birinci araştırma sorusunu oluşturmaktadır.

Diğer araştırma sorusu ise; yukarıda sayılan 9 adet bağımsız değişkene mensup olan kişilerin kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hislerinin ölçümleyeceğimiz 2. Aşamasını oluşturmaktadır. Çalışma sorusunun 2. bölümündeki anlatılan sosyal dışlanmanın kategorik boyutlarına göre tasarlanan soru kâğıtları ile mekânla ilişkisi bulunan kişilerin sınıflara ayrılması ile bu sınıflar arasında karşılaştırmalı bir analiz ve değerlendirme yapılacaktır. Örneklemin içerisinde; nispeten daha varlıklı grupların olması eleme sorusu olmayıp örneklemin gruplandırılmasına ve sonuçlar arasındaki farklılıkları yorumlamaya katkı sağlayacaktır.

Çalışmaya başlamadan önce konu ile ilgili daha önce yapılmış çalışma, yayınlanmış rapor, kitap dergi ve gazeteler incelenerek yazın araştırması; bunun yanında ölçümleyeceğimiz konunun sosyal dışlanmaya yönelik göstergelerin belirlenmiştir. Daha sonra yine yayınlanmış kitap, dergi ve gazeteler yayınlanmış araştırma ve makaleler aracılığı ile çalışma alanı hakkında ayrıntılı bilgi toplanmıştır.

Araştırmaya başlamadan önce daha önce yapılmış ampirik çalışmalarda kullanılan anket soru kâğıtları dikkatle incelenmiş ve alanda kullanılabileceği düşünülen sorular bu çalışmalardan yararlanılarak oluşturulan araştırma için yapılandırılmış anket soru kâğıdı oluşturulmuştur; bu anket soru formu ile alanda küçük çaplı bir pilot çalışma yapılarak soru kâğıdının artıları ve eksik yönleri saptanmış ve sorular alanda daha verimli çalışılabilmesi açısından revize edilmiştir; anket soru formunun son hâli ektedir (Bkz. Şekil A.1).

Çalışmada, Tarlabası'nda yaşayanlar, Tarlabası'nda işyeri bulunanlar, Tarlabası'nda işyeri sahibi olmayıp yalnızca çalışan olarak bulunanlar ve Tarlabası'da yalnızca mülk sahibi olup bunun dışında mekânsal olarak hiç bir ilişkisi bulunmayanlar gibi farklı gruplar ile yapılmış olan anket çalışması ve ayrıca yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda değerlendirilmiştir.

Araştırmamızın veri girişi, analizi ve sonuçların değerlendirme aşaması; Microsoft Office 2007 programları ve SPSS 16 istatistik paket programları yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Anket sonuçlarının analizi; faktör analizi, çok değişkenli & tek değişkenli varyans çözümlemesi (multivariate & univariate variance analysis) ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın sonuçları; mevcutta kent merkezinde köhneme alanı özellikleri taşıyan bir mahallede gerçekleştirdiğimiz anket çalışmasına göre; alanda sosyal dışlanma hissinin mekânda yaşayan farklı gruplar arasında anlamlı farklılıklar taşıyıp taşımadığı araştırılmış ve kentsel dönüşümün uygulamalarında ortaya çıkan sorunların altını çizmeye, mekânla bir biçimde ilişki kuran kişilerin dışarıdan bir müdahalede verdikleri tepki ve kendi konumlarını nasıl algıladıkları üzerine ipuçları sağlaması beklenmektedir. Kentsel dönüşüm ve sosyal dışlanmanın negatif etkilerini gidermek üzere ne gibi öneriler geliştirilebileceğini ortaya koyacak ve bu konudaki tartışmalara katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak; bahsi geçen gruplar arasındaki algısal ve sosyo-ekonomik farklılıklar arasında bir ilişki olup olmadığı; varsa nasıl bir ilişki olduğu hakkında sonuçlar elde edilmiş ve çalışmanın 5. bölümünde sunulmuştur.

1.3 Hipotezler

Çalışmanın amacında belirtildiği gibi; Tarlabası'nda yürütülmekte olan kentsel dönüşüm/yenileme çalışmasının var olan sosyal dışlanma üzerindeki negatif etkilerinin analiz edileceği bu çalışmaya başlamadan önce; yazın araştırması ve gözlemlere dayanarak yapılan konu ile ilgili bazı varsayımların aktarılması gerekmektedir. Çalışmanın iki adet araştırma sorusu bulunmaktadır. Bunlar;

***Araştırma Sorusu 1:** Tarlabası'nda yaşayan kişilerin sosyal dışlanmışlık hisleri ile, mekânla kurulan ilişki, yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, aylık gelir düzeyi, sosyal güvenceliklik durumu, göçmenlik durumu, hanede sürekli rahatsızlığı bulunan kimse olması durumu ve mülkiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?*

***Araştırma Sorusu 2:** Tarlabası'nda gerçekleşmesi planlanan kentsel dönüşüm projesi nedeni ile mahalle sakinlerinin kentsel dönüşüm sürecinde ve sonrasında yönelik dışlanma hisleri ile, mekânla kurulan ilişki, yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, aylık gelir düzeyi, sosyal güvenceliklik durumu, göçmenlik durumu, hanede sürekli rahatsızlığı bulunan kimse olması durumu ve mülkiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterir mi?*

Bu 2 temel araştırma sorusunun hedeflediği sonuçlara ulaşabilmek için hipotezler belirlenmiştir. Bunlar sıfır hipotezleri ile birlikte aşağıdaki gibidir;

•Araştırma Sorusu 1: Sosyal dışlanmışlık hissi ile gruplar arasında anlamlı farklılık bulunuyor mu?

Hipotezler:

1. Mekân ile kurulan ilişki ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.
2. Yaş grupları arasında sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.
3. Eğitim düzeyi ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.
4. Çalışma durumu ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

5. Aylık gelir düzeyi ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.
6. Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.
7. Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna göre sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.
8. Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna göre sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.
9. Mülkiyet durumu ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

•Araştırma Sorusu 2: Kentsel dönüşüm nedeni ile hissedilen dışlanma hissi ile gruplar arası farklılık bulunuyor mu?

Hipotezler:

1. Mekân ile kurulan ilişki kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissini etkilemektedir.
2. Yaş arttıkça kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi artmaktadır.
3. Eğitim düzeyi ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi arasında ilişki bulunmaktadır.
4. Çalışma durumu ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi arasında ilişki bulunmaktadır.
5. Aylık gelir düzeyi ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi arasında ilişki bulunmaktadır.
6. Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi arasında ilişki bulunmaktadır.
7. Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna göre kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi arasında ilişki bulunmaktadır.
8. Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna göre kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi arasında ilişki bulunmaktadır.

9. Mülkiyet durumu ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi arasında ilişki bulunmaktadır.

1.4 Tezin Kurgusu ve İçeriği

Çalışmada amaç, kapsam ve yöntem tanımlandıktan sonra hipotezler de sunulmuştur, Tezin içeriğine geçmeden önce her bölümde belirli bir amaca uygun olarak gidileceği kurgulanmıştır. Bunlar;

- Sosyal dışlanmanın ne olduğunu tanımlamak,
- Kentsel dönüşüm/yenilemenin sosyal mekân ile ilişkisini ortaya koymak,
- Kentsel dönüşüm projelerinin var olan sosyal dışlanma hissine negatif etkileri olup olmadığını araştırmak,
- Çalışma yapılan alandaki sosyal dışlanmanın nicel/nitel özellikleri üzerine değerlendirme yapmak ve demografik özelliklerin sosyal dışlanma hissini etkileyip etkilemediğini anlamak,
- Kentsel dönüşüm nedeni ile hissedilen sosyal dışlanmayla demografik özellikler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını analiz etmek.
- Yapılan analizlerden çıkan sonuçları değerlendirmek; çıkan sonuçlara göre öneriler sunmak

Çalışmaya giriş kısmında; amaç, kapsam, içerik açıklandıktan sonra hipotezler sunularak konu gözden geçirilecektir. Tezin kuramsal altyapısının anlatılacağı 2. bölümde; öncelikle sosyal dışlanma kavramının ne olduğu, bu çalışmadan önceki araştırmalarda hangi tanımlara yer verildiği ve sosyal dışlanmanın boyutları ele alınarak bu sorunun nasıl engellenebileceği ve soruna yönelik çözüm önerilerini tartışılacaktır.

Bu bölümden sonra 3. Bölüm olan kentsel dönüşüm ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkinin ortaya konulmaya çalışıldığı bölüme geçilecektir, Dünya'dan ve Türkiye'den örnekler ile bugüne kadar süregelen yaklaşımlara yer verilecek ve Türkiye'deki kentsel dönüşümüne dayanak teşkil eden yasal çerçeve ile sonlandırılacaktır.

4. Bölümde; teze konu olan kentsel dönüşümüne uğrayan Tarlabası semtinin genel bir analizi ile başlayarak *Tarlabası Kentsel Yenileme Projesinin* detayları ile devam edip

son olarak; her türlü yazılı ve görsel medyadan elde edilen veriler ve yetkili taraflar ile yapılan görüşmeler ışığında proje hakkında gerçekleşen tartışmalara yer verilecektir.

Tarlabası'nda kentsel dönüşümün sosyal dışlanmaya etkilerinin değerlendirileceği bölüm olan 5. bölümde; çalışmada yapılmış olan anket çalışmasında elde edilecek verilerin analiz ve değerlendirmesi yapılacaktır.

Son bölüm ise; genel bir değerlendirme ve yapılan çalışmadaki sonuçların analizi ve çıkacak olan sonuçlara yönelik önerileri içerecektir.

2. SOSYAL DIŞLANMA

2.1 Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma: Genel Bir Bakış

Sosyal dışlanma ve yoksulluk olguları aynı konuları irdeliyor olmalarına rağmen; tanımlamaları ve ölçümleme yöntemleri arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Bu iki olguya literatürde var olan bakış açıları ve yaklaşımlar tanımların belirlenmesine ve bu tanımların birbirlerinden farklılık göstermelerine neden olmaktadır. Bu nedenle bu bölümde bakış açılarının oluşturduğu tanımlar ve önerdiğini ölçümleme yöntemleri ile sunulan çözüm önerilerinin tanımlara göre ne şekilde farklılaştığı incelenmeye çalışılacaktır.

İlk olarak 1988 yılında Avrupa Komisyonu tarafından; *“yoksulluğun sadece iktisadi anlamda bir yoksunluk olmadığını ayrıca sosyal açıdan dezavantajlı olma durumunu da içeren daha kapsamlı bir tanım olarak sosyal dışlanma”* tanımı yapılmıştır. Sosyal içerilme anlayışı da ilk olarak 1980’lerin sonlarına doğru sosyal dışlanmaya karşı Avrupa’da sosyal politika tartışmaları bağlamında ortaya çıkmıştır.

Levitas’a (1996) göre; bu terim köken olarak Durkheimci bir sosyal dayanışma anlayışına dayanmakta olup Fransa’da da sosyal dışlanma tartışması Durkheimci bir kanı ile “dayanışma” görevi ve “bütünleşme”ye olan sosyal ihtiyaç algısı temelindedir (Aktaran: Wilson, 2004).

Wilson (2004), Durkheimci anlamda sosyal içerme de organik dayanışma ve sosyal uyum olduğunu; oysa Marksist/Weberci/Bourdieu’cu anlamda sosyal içermenin, genellikle başka bir sınıfa muhalif bir sınıfla özdeşleşme ile ilgili olduğuna değinmiştir.

Reich (1992), Kumar (1995), Laclau ve Mouffe (1985) ve Bell (1973) gibi düşünürler, 1970 sonrası dönemi, post-yapısalcı, post-endüstriyel bilgi toplumunun gelişile, endüstriyel toplumun sınıf bölünmelerinin demode kıldığını belirtirler (Aktaran: Wilson, 2004).

Yeni bir “risk toplumunun”, aşırı bireyselleşmeden kaynaklandığını, insanların endüstri toplumunun sosyal formlarından sıyrılarak oluştuğunu savlayan Alman sosyolog Ulrich Beck (1992) ve benzeri kavramsal çerçeveden yaklaşan Reich’in (1992) çalışmaları ve benzeri kavramsal çerçeveler Giddens’in (1999) tanımladığı, Sol ve Sağ yaklaşımlarının arasında konumlanan Üçüncü Yol görüşü ile bağlantılıdır. Giddens, Sağ’ın sınıflaraltı kavramını eleştirirken, sosyal yardıma bağlı olarak bireylerin ahlaki bir zayıflıkla karşılaştıkları fikrini kabul eder (Aktaran: Wilson, 2004).

Levitas (1998) ve Silver (1994), sosyal adalet ve sosyal dışlanma üzerine değişen bu tartışmalardan sonra, bu kavramın üç farklı tipoloji üzerinden düşünülebileceğini önermektedirler (Bkz. Çizelge 2.2). Sosyal dışlanma yaklaşımını belirleyen görüş ayrılıkları ve çözüm önerilerinin farklılaştığı bahsi geçen üçlü tipolojiyi Çizelge 2.1’de bir başka çalışmasında Silver (1994) aşağıdaki çizelge ile açıklamıştır.

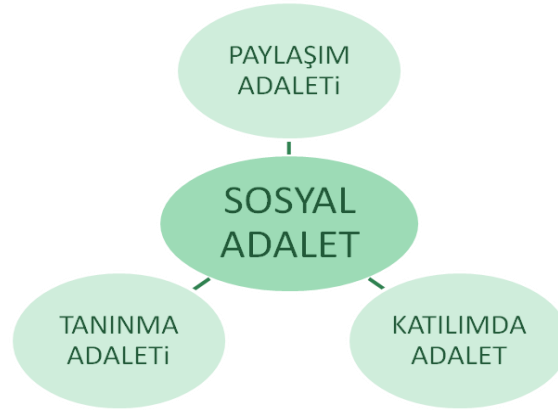
Çizelge 2.1 : Silver’in sosyal dışlanma paradigmaları - Barata (2000), Arthurson ve Jacobs (2003)’dan uyarlanmıştır.

Model	Dayanışma (Solidarity)	Özelleştirme (Specialization) (Neo-liberalizm)	Tekel (Monopoly) (Değişim)
Görüş	·Fransız Cumhuriyetçiliği ·Rousseau’nun yazmaları ve Durkheimci sosyoloji	·Anglo-Amerikan Liberalizmi ·Liberalizm (neo-liberalizm) ·Sosyal (Kommunal) Liberalizm	·Avrupa Solu ·Weber ve Marx
Devletin Rolü	·Sosyal ve Politik Hakları yeniden dağıtmak (<i>Fransa</i>)	·Zorunlu haklar ve kendi kendine yetebilmeye teşvik (<i>BK, ABD</i>)	·Zorunlu vatandaşlık hakları (<i>İsveç</i>)
Sosyal Dışlanma Nedenleri	·Kolektif değerlerin erozyonu ·Birey ile toplum arasındaki bağın kopması	·Gönüllü transferlerin önündeki engeller ·Ayrımcılık kökenli, ·Piyasa başarısızlıkları	·Farklı hiyerarşik sınıfların kaynaklara erişimi
Çözüm Önerileri	·Ulusal dayanışma için bireysel hak ve zorunluluklar ·Kamu kurumları önemi ·Diğer destekler ve En az Gelir Programları ile kişileri topluma kazandırma	·Sözleşmeye dayalı haklar ve zorunluluklar ·Kamusal müdahalenin sınırlandırılması ·Eşit fırsat hakkında düzenlemeler, çalışma refahı programları	·Eşitlikçi vatandaşlık hakları ·Toplumda katılım ·Evrensel düzeyde programlara erişim sağlama

Çizelge 2.2 : Sosyal dışlanma tipolojileri (Wilson, 2004).

Birinci tipoloji Yeniden Dağıtımçı Sosyal Demokratik	İkinci Tipoloji Sınıflaraltı (Underclass)	Üçüncü tipoloji Sosyal Bütünleştirme (Integrationist)
Çoğu batı ülkelerinin 1980'lere kadar uyguladığı sosyal politikalara, sosyal haklara ve vatandaşlık haklarına dayalı "eşitlik" söylemini temel alır. Sosyal dışlanmayı, ulusal gelirin dengesiz dağılımından gücün egemenliğini elinde bulunduran toplumun belli başlı imtiyazlı gruplarının bu durumdan sağladıkları kazançların bir sonucu olarak tanımlar. Sosyal dışlanmanın azaltılması için ise, gelir dağılımına devlet müdahalesi gerekliliğini ve devletin gelir dağılımını imtiyazlı gruplardan, refah devletinin resmi kurumlarına yeniden dağıtım gerekliliğini vurgular.	Yeni Sağın ahlakçı görüşüne dayanır. Sosyal dışlanma, sıkı sıkıya sosyal yardıma bağlı ve toplumun genel kültür anlayışından farklı kültüre sahip sınıflaraltı bir topluluk anlayışına dayanır. Bu tipolojide, sınıflaraltı topluluk, kendi mantık işleyişlerinin doğal bir sonucu olarak tembel ve atlatmacı oldukları gerekçesi ile yargılanmaktadır. Bu durum şöyle özetlenebilir, eğer bu tür insanlara iş sahibi olmak yerine, sosyal yardım avantajları önerilirse; onlar mantıklı olarak iş sahibi olmamayı seçeceklerdir. Bu söyleme göre de, içinde bulundukları bu kötü durumun sebebi kendi hareketlerinden kaynaklı görülmektedir. Sınıflaraltı topluluğun içinde bulunduğu durum genellikle kendi hataları olarak düşünüldüğünden beri, kaynakları bu topluluğun bunalımını (social distress) azaltmak için kullanma zorunluluğu ortadan kalkmış ve devlet müdahalesinin ancak diğer grupların 'sınıflaraltı' grubuna dâhil olma riskini önlemek amacıyla kullanılabileceği vurgulanmaktadır.	Sosyal dışlanmaya bakış açısı, Avrupa Birliği'nin, günümüzde üzerinden tartıştığı, sosyal bütünleştirici bakış açısıdır. İngiltere'den Tony Blair ve ekibinin ortaya attığı, Kanada'da ve Avusturya Hükümeti'nin, 'karşılıklı zorunluluk' olarak kabul ettiği sosyal politikalarıdır. Bu bakış açısı, temelde Emile Durkheim'in sosyal dayanışma (solidarity) kavramı ile şekillenmiştir.

Sosyal dışlanma tanımlamaları sosyal adalet kavramı çerçevesinde şekillenmektedir. Adaman ve Keyder (2006) çalışmalarında sosyal adaletin; paylaşım adaleti, tanınma adaleti ve katılımda adalet üçlüsünden oluştuğu belirtmektedir (Bkz. Şekil 2.1). Paylaşım adaleti ile ekonomik boyutta ve devletin paylaşım mekanizmaları ile de politik boyutu bulunan bir yeniden dağıtım adaletini ve erişimdeki fırsat eşitliliğini temsil eder. Tanınma adaleti, kültürel kimlikler ile ilgili boyutta düşünülebilecek bir içerilme sürecine işaret etmektedir. Katılımda adalet ise; bireylerin, grupların, paydaşların ve sivil inisiyatifin karar alma sürecine adil katılımına dair prensiplerin ve çoğunluk karşısında azınlığı savunulmasının gerektiği noktaların belirleyicisi olarak tanımlanmaktadır. Birbirlerini tamamlayan bu adaletin farklı boyutları bir bütün olarak sosyal adaleti oluşturmakta ve toplumsal dışlanmanın önleyicisi olmaktadır.

Şekil 2.1: Sosyal adaletin bileşenleri, Adaman ve Keyder (2005) ten uyarlanmıştır.

Sosyal adaletin gelir dağılımı tartışmalarına indirgenmesi salt üretim ve dağılım boyutlarıyla tartışılmakta olduğunu ve sosyal adaletin sayısallaştırmasında kullanılan göstergelerin genellikle gelire ve tüketim harcamalarına ve yoksulluk oranları tarafından belirlenmekte ve çözüm olarak uygulanan politikalara göre de bu gelir dağılımının düzeltilmesi, yoksulluk oranlarının azaltılması gibi yöntemler tercih edilmektedir.

Yoksulluk olgusu, son dönemlere kadar çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerdeki en önemli sorunlardan birisi iken, bu olgunun günümüzde gelişmiş ülkeleri de içine çektiği ve gelişmiş ülkelerin de en önemli sorunlarından birisi hâline geldiği görülmektedir.

Belirtilen bağlamda, 1980’li yıllardan beridir uygulanmakta olan yeni-liberal (neo-liberal) ekonomi politikalarının yoksulluğu azaltmadığı yönündeki söylemler ve

gelişmiş ülkelerde, refah devletinin (sosyal devlet) bu politikalarla tasfiye süreciyle eş zamanlı bir yoksulluk sorunu artışı oluştuğu vurgulanmaktadır.

Bunun da ötesinde yoksulluğun, mekânlara göre değişim gösterdiği; belirli bölgelerde ve belirli toplum kesimlerinde kronikleştiği ve engellenemez bir biçimde arttığı gözlenmektedir. Temiz'in (2008) de vurguladığı gibi; Dünya'da günde 1 ABD dolarının altında yaşamaya çalışanların sayısı 1.1 milyar iken, bu sayının yaklaşık üçte birinden fazlası kronik yoksulluk sınırları içinde yer almaktadır.

Sosyal dışlanma ve yoksulluğu farklı kuruluşlar farklı şekilde tanımlamışlardır. Her tanım; kendi dönemsel özelliklerini yansıtmakta olup değişmekte olan bakış açılarını ifade etmektedir.

Genel yoksulluk yazını incelendiğinde; yoksulluk ile ilgili çalışmaların en temel veri kaynağının, hanehalkına ait gelir, harcama ve sosyal durumlarıyla ilgili bilgilerin derlendiği araştırmalardan oluştuğu gözlenmektedir. Ancak yoksulluğun bütüncül bir şekilde ölçümlendiği yöntemler geliştirilmeye başlandıkça gelir zaman ve ülkeler arasında kıyaslama yapılmaya en uygun ölçüm aracı olarak kalacaktır. Yoksulluğu değerlendirmek için kullanılan ana kavram; eşdeğer harcanabilir hanehalkı gelirdir (vergilerden sonra elde kalan gelirdir).

Temiz, (2008) yoksulluğun gözleme dayalı genel bir ifadesinin; bir bireyin, aç kalması, yetersiz beslenmek durumunda olması, barınma olanağının olmaması veya olsa da sağlıklı koşullarda olmaması, giyim kuşam eski veya giyilemeyecek kadar yıpranmış olması; giyime muhtaç olunması, hijyen koşullarını kişinin kendi bedeninde sağlayamayacak kadar muhtaç oluşu, temiz yemek veya içme suyuna ulaşamama, temel eğitim ve sağlık hizmetlerine erişmede yoksunluk olarak kabul görmesine karşın çeşitli kuruluşlara göre bu koşulları tanımlayan nesnel, genelgeçer bir tanım oluşturulamadığını ve sunulan "1 ABD Doları eşiği" gibi ölçümlere de eleştiriler getirildiğini belirtmektedir.

TÜİK'in *Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı: Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi - 6* (2008) isimli çalışmasındaki yoksulluk tanımına göre; insanların temel gereksinimlerini karşılayamama durumu olduğunu bununla birlikte düzeyleri açısından değerlendirildiğinde en ölümcül ihtiyaçlardan açlık ve barınma ihtiyaçlarının şiddetine göre yoksulluğun türlere ayrıldığını belirtir (Bkz. Çizelge 2.3).

TÜİK'in her yıl düzenli olarak yaptığı yoksulluk çalışmasında tüketim harcamasına dayalı olarak mutlak ve görelî yoksulluk sınırları ile 1\$, 2.15 \$ ve 4.3 \$ olarak tanımlanan yoksulluk sınırları ile harcaması bu sınırların altında kalan yoksul nüfus oranları hesaplanmakta ve yoksulların temel özelliklerine (cinsiyet, eğitim durumu, çalışma durumu vb.) ilişkin bilgiler verilmektedir.

Yoksulluk olgusunu tanımlamada şiddetine ve hissedilme derecesine göre de bazı farklı tanımlar yapılmıştır. 1988'deki Avrupa Komisyonu'nun yoksulluk tanımında da vurgulanan sosyal açıdan dezavantajlı olma durumu; yoksulluğun mutlak anlamda ve görelî anlamda değerlendirilen 2 boyutlu bir kavram olduğunu açıklamaktadır. Bu ayrımı TÜİK yoksulluk tanımlarında da görebilmekteyiz (Bkz. Çizelge 2.3). TÜİK, (2008) mutlak yoksulluğu hane ya da bireyler katmanında değerlendirmekte ve bu katmanda yaşamlarını fiziksel olarak sürdürebilmeleri için gerek duyulan minimum tüketim seviyesi olarak tanımlamaktadır. Yani fiziksel açlık durumu yoksulluğu belirtmektedir. Bunun yanında; mutlak olmayan yoksulluk türünü ise; hane ya da bireylerin gelir ve harcamasının toplumun genel refah seviyesine göre düşük konumda olması durumu şeklinde tanımlayarak görelî yoksulluğun toplum ile aynı seviyede kazanç ve tüketim koşullarına sahip olamama şeklinde sosyal boyutunu vurgulamaktadır.

Görelî ve mutlak yoksulluk kavramları; diğer bazı kuruluşların da yapmış oldukları yoksulluk tanımlarında ortaya çıkmaktadır. OECD'nin tanımında da bu ayrımın var olduğu ve görelî yoksulluk ölçümleri bireylerin ve ailelerinin bir toplumda herkesin tüketimine açık olan tüketim malları ve hizmetlerine erişimde ne kadar yoksun olduklarını gösterir ve daha geniş bir "sosyal dışlanma" kavramını değerlendirmekle ilişkili olduğu söylenebilir.

2001 Dünya Bankası Kalkınma Raporu'ndaki yoksulluğun tanımında ise; düşük gelir ve düşük tüketimin yanında eğitim eksikliği, kötü beslenme ve aynı zamanda sağlıksız olma durumu olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte; okuma yazma yoksunluğu ve eğitime katılamama cinsiyet ayrımcılığı da yoksulluğun belirtilerindendir denilmektedir (Bkz. Çizelge 2.3). Böylelikle yoksulluğun boyutlu olarak değerlendirilmesi gerekliliği vurgusu giderek tanımlardan da anlaşıldığı üzere artmaktadır.

Avrupa Komisyonu'nun (EC) 2004 yılında hazırlamış olduğu '*Joint Report On Social Inclusion – 2004*' isimli raporundaki yoksulluk tanımına göre;

“...bir toplumda, gelir ve kaynak yetersizliğinden dolayı, toplumun kendi standartlarının altında bir yaşam standardına sahip kesim, yoksulluk içerisinde. Yoksullukları nedeniyle istihdam ve gelir alanında ve buna bağlı olarak konut koşullarında, sağlık koşullarında ve tüm hayatları boyunca kültürel ve sosyal faaliyetlere katılım konusunda çeşitli dezavantajlar yaşamaları...”

olarak tanımlanmaktadır. Böylece yoksulluk yazınında tanımların günümüze kadar çok fazla değişime uğradığını; fakat bu değişimlerin genel olarak yoksulluğun farklı boyutları olduğu yaptıkları katkıları ile tanımları genişlettikleri ancak tanımın ilk hâli ile temelde farklılaşmadığı söylenebilir.

Sosyal dışlanmayı “toplumun diğer fertlerinin yaşam standardı altında yaşayan ve bu durumun nedenini de gelir ve kaynak yetersizliği olmasına bağlayarak” açıklayan tanımlarda yoksulluğun düşük gelir ve işsizlik göstergeleri ile tanımlandığını çıkarımlayabiliriz. Böylece yoksulluk tek boyutuyla –ekonomik- açıklanarak kısıtlı ve yetersiz bir tanım yapılmaktadır.

Yoksulluk yazınındaki farklı tanımları bir araya toplamak ve tarihsel olarak sıraya koymak gerekirse Çizelge 2.3’ten faydalanılabilir. Çizelgede, dönemlere göre ve kuruluşların bakış açılarının belirlendiği konumlarına göre farklı tanımlara yer verilmiştir. Bu tanımların yoksulluğa bakış açılarının farklılıkları ve ortak noktalarının yansıtılması açısından bir arada değerlendirilmesi önemlidir.

Yoksulluk; tanımlanmasındaki çeşitlilik ölçülenmesi açısından da oldukça değişkenlik göstermesine neden olmaktadır. Gelire ve harcamalara göre değişebileceği gibi; fertlere ve hanelere de uyarlanmaktadır. Yaklaşımlar değişiklik gösterse de genel olarak gelire göre bir yoksulluk ölçümlemesi yaygındır. Yoksulluğun sınırları belirlenirken de belirtildiği gibi çeşitli yoksulluk kavramlarına göre belirleyici sınırlar oluşturularak bu sınırların altında kalan kesimler belirlenebilmektedir.

Refah ölçüsü olarak amaca göre tüketim veya gelir düzeyi seçilebilir. Gelire bağlı yoksulluk hesaplamaları yöntemleri açısından ülkeden ülkeye çok fazla değişmediği ve karşılaştırılabilirliği daha kolay olduğundan uluslararası çalışmalarda (özellikle EUROSTAT ve OECD gibi kuruluşlarda) daha çok gelire göre hesaplanmış yoksulluk göstergeleri kullanılmaktadır.

Çizelge 2.3 : Çeşitli yoksulluk tanımları.

Avrupa Konseyi (1975) ³	<i>“Yaşadıkları üye devlet içerisinde minimum hayat standardını yaşamaktan dışlanacak kadar az bir kaynağa sahip olan bireyler veya aileler yoksulluk içerisinde.”</i>
Avrupa Birliği (1985) ⁴	<i>“Yoksullar; yaşadıkları üye devlet içerisinde minimum hayat standardını yaşamaktan yoksun bırakacak/dışarıda bırakacak kadar az bir kaynağa (maddi, kültürel ve sosyal) sahip olan bireyler, gruplar veya aileler anlamında kullanılmalıdır.”</i>
UNDP (1997) ⁵	<i>“İnsani yoksulluk, insanın yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan gelirden başka bireyin insan olarak toplumsal hayata katılabilmesi için gerekli olan temel imkânlardan yoksun olmasıdır.”</i>
Dünya Bankası (2001)	<i>“Yoksulluk çok boyutlu bir kavramdır; sadece düşük gelir ve düşük tüketim olmakla kalmayıp, aynı zamanda eğitim eksikliği, kötü beslenme ve kötü sağlık anlamına da gelmektedir. Okumaz-yazmazlık, yetersiz okullaşma ve cinsiyet eşitsizliği yoksullukla ilgilidir.”</i>
Avrupa Komisyonu (2004)	<i>“Bir toplumda, gelir ve kaynak yetersizliğinden dolayı, toplumun kendi standartlarının altında bir yaşam standardına sahip kesim, yoksulluk içerisinde.”</i>
	<i>Yoksulluk basit anlamda bir gelir problemi değildir. Kişiler geçici olarak gelir kaybını tecrübe edebilirler veya varlıklı kişiler olabilirler ya da gelecekte daha fazla kazanacağı umuduyla yaşayan bir öğrenci de olabilir ve hiçbir durumda da çoğu insan bu kişileri yoksul olarak adlandırmaz.</i>
OECD (2005)	<i>“Mutlak” yoksulluk eşiği; eğer kişilerin kendi gelirleri belirli bir yıl içinde yıllık enflasyona göre güncelleştirilmiş verilen bir tüketim malları sepetinin maliyetini karşılamaya yetmiyorsa, bu kişileri yoksulluk içinde yaşayan insanlar olarak tanımlar.</i> <i>“Görelî” yoksulluk eşiği; eğer kişilerin gelirleri, orta düzey hane gelirinin belirli bir yüzdesi düzeyinin (veya) medyan gelirin altında ise o kişileri yoksulluk içinde yaşayan insanlar olarak tanımlar.</i>
TÜİK (2008)	<i>“Genel olarak yoksulluk, insanların temel gereksinimlerini karşılayamama durumudur. Yoksulluğu iki türlü tanımlamak olasıdır. Bunlardan dar anlamda yoksulluk; açlıktan ölme ve barınacak yeri olmama durumu iken, geniş anlamda yoksulluk; gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalmayı ifade eder. Böylece yoksulluğun görelî ve mutlak tanımları ortaya çıkmaktadır.</i>

³ Gordon, D., (2007). Poverty and Social Exclusion, Bu yazı “Social Inclusion Forum: National Economic and Social Development Conference” isimli konferansta sunulmuştur, Dublin, 2007. http://www.socialinclusion.ie/documents/DG_presentation.ppt adresinden 03.03.2010 tarihinde erişilmiştir.

⁴ A.g.e.

⁵ Gordon, D., (2005). Indicators of Poverty and Hunger, Bu yazı “Expert Group Meeting on Youth Development Indicators United Nations Headquarters” isimli toplantıda sunulmuştur, New York, 2005. http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf adresinden 03.03.2010 tarihinde erişilmiştir.

Çizelge 2.3 (devamı) : Çeşitli yoksulluk tanımları.

TÜİK (2008)	<i>MUTLAK: Hane ya da bireylerin yaşamlarını fiziksel olarak sürdürebilmeleri için ihtiyaç duyulan minimum tüketim seviyesi, mutlak yoksulluk olarak tanımlanır.</i> <i>GÖRELİ: Bireylerin, toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Buna göre, toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelir ve harcamaya sahip olan birey veya hanehalkı görelî anlamda yoksul olarak tanımlanır.</i>
Temiz, H.E. (2008)	<i>Mutlak yoksulluk, bireyin veya hanehalkının yaşamını sürdürebilmesi ve biyolojik anlamda kendini yeniden üretebilmesi için gereksinim duyduğu asgari tüketim düzeyini sağlayamamasıdır.</i> <i>Görelî yoksulluk ise bireyin içinde yaşadığı toplumun tüketim alışkanlıkları ve kültürü dikkate alınarak belirlenen bir ölçüt olup, kişinin kendisini toplumsal olarak yeniden üretebilmesi için gerekli tüketim ve yaşam düzeyinin saptanmasını içerir. Yani, bireyin içinde yaşadığı toplumun ortalama refah düzeyinin altında kalması durumunu ifade eder.</i> <i>Kronik Yoksulluk: Salt ekonomik haklardan yoksun olma değil, aynı zamanda uzun süreli, şiddetli bir biçimde yaşanan ve nesilden nesle aktarılan yoksulluk anlamına gelmekte ve büyük ölçüde de çocuklarına geçmektedir. Kronik yoksulluğu geçici yoksulluktan ayıran en önemli özellik ise bireylerin bu döngüyü kırıp yoksulluktan kurtulabilme olasılıklarının çok düşük düzeyde olması ya da neredeyse hiç olmamasıdır.</i> <i>Kronik Yoksulluğun Unsurları;</i> •Süreklilik, •Sosyal Destekten Yoksunluk, •Yoksulluğun Şiddetli Biçimde Yaşanması, •Çok Boyutlu Yoksunluk

OECD'nin (2005) yılında yayımladığı bir ölçüme göre; (bir yıldaki gerçek şartlarda değişmeden muhafaza edilen görelî gelir eşliğine dayanan) 1980'lerin ortaları ile 1990'ların ortalarında kalan zamanda, OECD ülkelerinde mutlak yoksulluk ortalama olarak % 40 oranından da fazla düşüş gösterir; takip eden 5 yıllık süre içinde de % 25 daha düşer. Görelî yoksulluk birçok OECD ülkesinde artış seyrindedir. Aynı OECD raporunda (2005); 1980'lerin ortalarında harcanabilir geliri medyan yarısından az olan nüfusun oranı OECD'de ortalama % 9 civarında ve bu oran 2000 yılına kadar % 10'un üzerinde artmıştır; ayrıca ortalama nüfusun % 6-7'sinden daha fazlasının geliri medyan gelirin % 50 ve 60'ı arasındadır.

Yoksulluğu etkileyen faktörler geniş alanda oldukça çeşitlilik göstermektedir. Bunlar; teknolojik ilerleme ve ürün piyasalarındaki yapısal koşulların değişiklikler olabileceği gibi eğitim, konut ve vergi gibi alanlarda uygulanan politikaları da içermektedir. Bir bireyin yetersiz yeteneklerinin düzeyi ve engellilik veya tek

ebeveynli aile gibi diğer kişisel özellikler kişileri yoksulluğa sürükleyebilir veya yoksulluğu önlemesini engelleyebilir. İşsizlik sorunu bulunan haneler, tüm OECD ülkelerindeki aileler arasında daha da yoksuldurlar. İşsizlik sorunu olan hanelerde yaşayan kişiler için düşük gelir riski; hane içindeki bazı üyeleri işsiz olan hanelere göre ortalamadan 5 kat daha yüksektir (OECD, 2005).

Gelir ve yoksulluk sınırlarının belirlenmesinin yanında bu gelirin toplumda nasıl dağıldığının tespiti de oldukça önemlidir. Gelir dağılımı, sosyal adalet ve eşitlik kavramlarıyla yakından ilgili bir kavram olup gelir dağılımındaki eşitsizlikler genel ekonomik eşitsizliklerin önemli göstergelerinden biri olduğu için gelir dağılımı ile ilgili bilgiler, çeşitli sosyal sistemleri, sosyal adalet ve eşitlik kıstaslarına göre değerlendirilmesini sağlar. Politik açıdan değerlendirildiğinde de, bir demokrasinin iyi işleyebilmesinin temel şartının gelir eşitliği olduğu şeklinde bir yorum yapılabilir. Bir ülkede, sosyal ve ekonomik kararların alınmasında gelirin ne şekilde dağıldığının bilinmesi sermaye birikimi ve sosyal yapının iyileştirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Yoksulluk içerisindeki kesimin, işsizlik, düşük gelir, kötü yerleşim koşulları, sağlık hizmetlerinden yeterli düzeyde yararlanamama ve kültür, spor, dinlenme ve eğitim olanaklarından yararlanamama gibi sorunlarla yaşam boyu mücadelesi bulunmaktadır. Yoksullukla mücadele eden bu kesimdeki bireyler; temel haklar olarak belirtilen haklara erişimleri kısıtlanır; ekonomik, toplumsal ve kültürel alanda, yoksul olmayan kesimin gayet normal bir şekilde yapabildikleri etkinliklerden yoksun kalırlar ve/veya hayata yeterince katılamazlar. Yoksulluğun tanımlarından da anlaşılabilceği gibi genel olarak iktisadi bir anlamda kullanılmaktadır. Ve sayısallaştırmanın dayandığı ölçümlerin her coğrafya’da farklılık göstermesi açısından göreceli yoksulluk kavramının varlığı nedeni ile yoksulluk tanımları içerisinde böyle bir karmaşıklık barındırmaktadır.

Yoksulluk, günümüzde statik bir kavram olmayıp süreç içerisinde derinleşebilen ve farklı boyutlarıyla genişleyerek hayatın tamamına yayılabilen bir olgu olarak tartışılmaktadır. Bu hâliyle; tanımlarda çok boyutlu ve dinamik olarak değerlendirilerek yoksulluğun salt gelir ve harcamalara dayalı bir yoksunluk hâli değil sosyal hayata dâhil olamama durumu şeklinde bir dışlanmaya neden olduğu söylemi yaygınlaşmaktadır.

Yoksulluk tartışmalarının toplumun diğer fertlerinin yaşam standardı altında yaşayan ve bunun nedeninin gelir ve kaynak yetersizliği olması durumu çerçevesinde dönmesi; Avrupa Komisyonu'nun (EC, 2004) 'Joint Report On Social Inclusion 2004' (aktaran: Adaman ve Keyder, 2006: 6) adlı raporunda; sosyal dışlanmanın tanımlanması ile değişik bir boyuta taşınmaktadır. Bu raporda belirtildiği üzere;

“Sosyal dışlanma, kişilerin -yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla- toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılımlarının engellenmesi sürecine karşılık gelmektedir. Bu durum bu kesimin bir yandan emek piyasalarına, gelir getirici faaliyetlere, eğitim ve öğretim imkânlarına ulaşımında zorluklar yaşamasını getirirken, diğer yandan da toplumsal ve çevresel ağlar ve etkinlikler kurmasında engeller oluşturmaktadır.

Bu kesimin elindeki güç oldukça sınırlı olup, karar alma süreçlerine katılımı sınırlı gerçekleşmektedir; dolayısıyla da bu kesim genelde kendini güçsüz ve günlük yaşamını etkileyecek kararların alımında kontrolü elinde tutmaktan aciz hisseder.”

Bu tanımlama ile; bahsedilen yoksunluk olgusunun salt gelire bağlı harcamalar ile belirlenebilecek bir yoksunluk olmadığı; yoksunluğun, ekonomik ve politik bir kavram olmasının yanı sıra sosyo-kültürel ilişkilere de vurgu yapan çok boyutlu bir kavram olarak değerlendirilmesi gerektiği, süreç içerisinde çeşitli aşamalarda kendini gösteren, topluma dâhil olamama ve katılımda fırsat eşitsizliğinin olduğu durum anlamına geldiği belirtilmektedir. İktisadi boyutlarının varlığının yanında toplumsal süreçlerin de dışlanmaya neden olduğunu vurgulanarak; kavramın tüm boyutları da içerilmesi ve böylelikle sosyal dışlanmışlığın nedenlerinin kapsamlı olarak değerlendirilmesi sağlanacaktır.

Sosyal dışlanmayı yazını incelendiğinde; bir çok araştırmada sosyal dışlanmanın tek boyutlu olmayıp geniş perspektifte değerlendirildiği ve değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Bkz. Çizelge 2.5).

Çizelge 2.4 : Çeşitli sosyal dışlanma tanımları.

Avrupa Komisyonu (1998)	“Yoksulluk sadece iktisadi anlamda bir yoksunluk olmayıp ayrıca sosyal açıdan dezavantajlı olma durumunu da içermektedir.”
	“Sosyal dışlanmış olma; işsizlik, yetenek eksikliği, düşük gelir, kötü hane koşulları, yüksek suç düzeyli çevrede yaşama, sağlıksızlık ve ailenin dağılması gibi birbiriyle bağlantılı problemler bütününden muzdarip olan bireyleri veya bölgeleri tanımlar. SEU (Social Exclusion Unit) (1997)”
Levitas(1999)	“Duffy (1995) Ekonomik, sosyal, politik ve de kültürel hayata etkin bir biçimde katılma yetkinsizliği olup topluma yabancılaşma ve toplumsal olanla aradaki mesafedir.” “Sosyal dışlanma, hem yoksulluk hem de eşitsizlikle ilgilidir, ancak her ikisinin tanımına da indirgenmemelidir (Atkinson, 1998).” “Sen’e göre (1998), sosyal dışlanma yoksulluktan daha geniş kapsamlıdır”.
Holt-Jensen (2000)	“...bireylerin toplumdaki ekonomik, politik olduğu kadar kültürel dezavantajlılık deneyimidir.” “Ekonomik dışlanma iş piyasasında meydana gelen yapısal değişiklikler nedeni ile dışlanmış ve giderek büyümekte olan alt sınıflar ile ilgilidir. Politik dışlanma ise; yerel veya merkezi düzeyde olabilen karar alma mekanizmalarına katılamamaktan kaynaklanır. Kültürel dışlanma; bireylerin toplumun ana değerlerinden dışlanmasının bir sonucu olduğu gibi, aynı zamanda bireylerin kendi öz değerleri ve özel bayramları marjinalleştirilmektedir.”
	“Çok boyutlu eşitsizlik farklı bireyler için işlevlilik tüketiminin niceliğinin çok boyutlu dağılımının yaygınlığının ölçülmesidir (Tsui, 1999).” “Runciman’nın (1966) açıkladığı gibi; eğer sosyal dışlanma bireyin ihtiyaçlarına ulaşma kabiliyetinin yokluğu olarak görülürse, sosyal dışlanma yoksunluğun bir tezahürü olacaktır. Çünkü insanlar fırsat yetersizliği durumunda yoksun olduklarını hissedeceklerdir.” “Literatürde sosyal dışlanmayı kavramlaştırmada kullanılan 3 tip yaklaşım tanımlanmaktadır: 1)İlki, sosyal dışlanmayı sosyal kurumlara dâhil olmama şeklinde ifade eder. (Duffy, 1995; Rowntree Foundation, 1998; U.K. House of Commons, 1999; Paugam ve Russell, 2000) 2)2. bakış açısı; problemi vatandaşlık haklarının gerçekleştirilememesi veya inkârı olarak sayar (Room, 1995; Klasen, 2002). 3)3. bakış açısı; nüfus grupları –sosyal sınıflar- arasındaki mesafenin artışı olarak niteler. (Akerlof, 1997; Bossert, D’Ambrosio ve Peragine (BDP), 2004).”
Chakravarty ve D’Ambrosio (2003)	“Sosyal dışlanma, bir bireyin günlük ekonomik ve sosyal aktivitelere katılmasındaki yoksunluğu ifade etmektedir.”
Sen (1985) Aktaran Chakravarty ve D’Ambrosio (2006)	“Sosyal dışlanma, ekonomik, sosyal ve politik yönleri içeren çok boyutlu bir kavramdır ve çeşitli işlerlik düzeylerinin elde edilmesindeki başarısızlıklar ile ilgilenir.”

Çizelge 2.4 (devamı): Çeşitli sosyal dışlanma tanımları.

Room (1997) aktaran Fahmy, (2003)	<i>“Kavramı en iyi ifade eden; birbiriyle ilişkili olan ve bireylerin ya da grupların toplumdaki katılım kapasitelerini kısıtlayan dışlayıcı uygulamalar ve süreçler (örn: ayrımcılık, erişim problemleri, gelir yoksulluğu) dizisidir.”</i>
Avrupa Komisyonu (2004) ⁶	<i>“Sosyal dışlanma, kişilerin -yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrumiyet ya da ayrımcılık dolayısıyla- toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal hayata dilediklerince katılımlarının engellenmesi sürecine karşılık gelmektedir.</i>
DFID Policy Paper (2005) (Aktaran: Gaynor, Watson ve the PARC, 2007)	<i>“Sosyal dışlanma ki bir grubun etnik kökenlerine, ırklarına, dinlerine, cinsel yönelimlerine, sınıfsal grubuna, soyuna, cinsiyetine, yaşına, engellilik durumuna, HIV’li olup olmamasına göre, göçmenlik durumuna veya yaşadığı yere göre bir ayrımcılık olduğu için bu süreçte o grubun sistematik olarak dezavantajlı olması sürecini tanımlar. Ayrımcılık,; yasama sistemi ya da eğitim ve sağlık hizmetleri gibi kamusal kurumlarda meydana geldiği gibi hanehalkı gibi sosyal kurumlarda da meydana gelebilir.”</i>
Sapancalı, F. (2005)	<i>“Sosyal dışlanma; belirli kesimlerin toplumsal bütünü ve sermaye birikim sürecinin dışında kalması ve ekonomik büyümeye yaptığı katkıdan adil ölçülerde yararlanamamasıdır.”</i>
	<i>“Genel bir biçimde, belirli bireylerin veya grupların yapısal ve/veya kişisel gerekçelere bağlı olarak mekânsal anlamda olmasa da sosyal katılım anlamında tamamen veya kısmen içinde yaşadıkları toplumun dışında kalmaları ve bu toplumdaki yurttaşlığa ilişkin normal eylemlere katılamamalarıdır.”</i>
UNDP, Human Development Report (2005)	<i>“Büyük ölçüde yetersiz veya eşit olmayan maddi kaynakları arasında yetersiz veya eşit olmayan sosyal yaşama katılım olması durumudur. Yoksulluk mal ve hizmetlerden dışlanma anlamına gelir, sosyal dışlanma tüketim toplumundan dışlanmanın ötesine geçer ki; sosyal dışlanmayı toplumda bir yerden kuşatmak için istihdam ve çalışmanın sosyal rolüne vurgu yapılır. Görelî veya mutlak yoksulluk ile dışlanmış da olunabilir. Her biri ayrı ayrı gerçekleşebileceği gibi bir arada da olabilir. Yani bir kişi yoksul olup dışlanmış olmayabilir ya da bunun tam tersi geçerli olabilmektedir. Ancak; çoğu dezavantajlı gruplar/bireyler iki durumu da birden yaşamaktadır.”</i>
Adaman ve Keyder (2006)	<i>“İktisadi hayatta karşılaşılan dışlanma, temel eğitim/becerilerden mahrum olma ya da siyasi veya kültürel ayrımcılık dolayısıyla da ortaya çıkabilmektedir. Bu tip bir dışlanma, kaynak yetersizliğinin yoksulluğu yenmeyi güçleştirme sebebiyle kendi kendini besleyen bir hal almaktadır.”</i>
	<i>“Dışlanmışlar, kendilerini benzer durumda olanlarla aynı ikametgâh yakınlığı içinde bulduklarında mekânsal ayrımcılık da hayatlarını kısıtlayan bir diğer unsur hâlini almaktadır. Dolayısıyla, sosyal dışlanma çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmakta ve yalnızca geliri değil yaşanan dünyanın koşullarını belirleyen diğer göstergeleri de kapsamaktadır.”</i>

Sosyal dışlanma tartışmaları genellikle yoksulluk tartışmaları ve sosyal adalet tartışmaları ile iç içe geçmiş olarak değerlendirilmekle birlikte; sosyal dışlanma

⁶ (Joint Report On S.I., 2004 aktaran: Adaman & Keyder, 2006)

tartışmalarının tüm bu kavramları kapsayan ve sosyal ilişkiler bütünü ile yoksulluğun nedenlerini açıklayan bir olgu olduğu savunulmaktadır (Bkz. Çizelge 2.6).

Çizelge 2.5 : Katmanlara göre sosyal dışlanmanın açıklanma biçimleri, Kaynak: Arthurson ve Jacobs, (2003).

SOSYAL KATMAN	SOSYAL DIŞLANMA NASIL AÇIKLANMIŞTIR?
Sosyal	• Vatandaşlık Haklarının Yoksunluğu • Asgari ücrete erişememe • Eğitim, sağlık ve diğer hizmetlere erişim engelleri
Ekonomik	• Emek piyasasına Erişim Yoksunluğu • İşsizlerin toplumdaki diğer kesimlerin rahatlıkla erişebildikleri, kaynak ve aktivitelere özellikle tüketim, faaliyet ve tasarruflara erişimden yoksun olması,
Kanunsal/Politik	• Toplumdaki demokratik karar mekanizmalarına erişim yoksunluğu • Oy vermeme • Toplumsal Organizasyonlarda yer almama • Etkin toplumsal katılımı sağlayan ve kolaylaştıran yapı ve süreçlere erişimdeki problemleri içerir.
Kültürel/Adetler	• Toplumsal, geleneksel, dinsel, dilsel ve ulusal ortak kültürel aktivitelerden dışlanma, • Çağdaş toplumda dışlanma'nın yeni kavramları • "Toplum etkileri" ve meslek edinmek için kullanışlı olabilecek model ve bilgi ilişkilerine erişim yoksunluğuna neden olan ağlarda yoksunluk, • Kısmi grupları dışarıda bırakabilen kültürel üretim geliştiren sembolik ekonomi.
Yazarın notu: Arthurson (2002)'den uyarlanmıştır.	

Dışlanmanın; bir bireyi topluma bağlayan kültürel, ahlaki, yapısal bir çöküş ve ailevi bir istikrarsızlık olarak algılanması asıl ilgi konusudur (Levitas, 1999). Birey yoksunluğu ile yalnız başına kalarak belirli bir mekânda dışlanmaktadır. Ekonomik, mekânsal, sosyo-kültürel ve politik anlamda dışlanan birey var olan yoksunluğunu gidermek için yeni yollara erişememekte ve devlet desteği görebileceği mecralardan da giderek uzaklaşmaktadır. Tamamıyla toplumun dışına itilerek yok sayılmaya doğru sürüklenmektedir.

Robert Castel (2004) güvenliğe sonsuz bir talebin olmasının diğer yanda bireyselleşme, koruma mekanizmalarının kaybı, işgücü ilişkilerinin zayıflığı, yeni risklerin oluşumu gibi dönüşümlerle birlikte sivil ve sosyal sözleşmelerin bozulma

tehdidi altında olduğunu açıklar. Yoksulluk ve sosyal adalet çerçevesi içerisinde değerlendirildiğinde; gelir dağılımındaki adaletsizliğin, liberal/neo-liberal politikalar ve sosyal devletin çözülmesi ile birlikte; 1970-80 sonrası kentsel mekândaki dönüşümlere neden olduğu ve kentlerdeki yeni yoksulluk⁷ biçimlerini yarattığı belirtilmektedir.

Çizelge 2.6 : Sosyal dışlanmanın kavrasallaştırılması ve işlevselleştirilmesi, Kaynak: Burchardt ve diğ. (1999).

SOSYAL DIŞLANMA		
	Kavramsallaştırma	İşlevselleştirme
Yoksulluk	- Kaynakların eksikliği olarak sosyal dışlanma	→Gelir yoksulluğu →Birden fazla veya uzun vadeli yoksunluk durumu →Hizmetlere erişim
Uyum	- Sosyal sermaye / genel deneyim eksikliği olarak sosyal dışlanma	→Güven →Kuruluşların üyeliği →Kültürel normları →Coğrafi konsantrasyonlar
Sosyal Adalet	- Katılımda fırsat eşitsizliği olarak sosyal dışlanma	→Tüketim →Üretim →Sosyal etkileşim →Siyasi örgütlenme
Geç Kapitalizmin Eleştirisi	- Ayrıcalıklı grupların dışlayıcı şekilde kapanması	→Varsıllık →Nüfuz ve erişimdeki eşitsizlikler

Kent yoksulluğu gelir eksikliğinin yanı sıra, kimi zaman ondan daha fazla etki eden temel kentsel hizmetlerden yararlanamama, ‘kenar’ mahallelerde yaşama, çalışma, sağlıksız çevre koşullarına katlanma, yeterli güvenliğe sahip olamamaktır. Bu koşulların hepsi bir arada mekânsal ve bireysel olarak yoksulluğun sürekli olarak yeniden üretilmesine yol açıp, kişinin yoksulluğu artık bir kader gibi algılamasına sebep olmakta, artan maliyet faktörü bu süreci perçinlemektedir. Kırdan göçüp gelen kişiler, kentte yaşamak için ilk önce ‘ev kirası’yla, bir yerden bir yere erişebilmek içinse ‘yol parası’yla tanışmaktadır (Sarı, 2010).

Sosyal dışlanma tartışmasının yoksulluk tartışmalarına yeni bir bakış açısı getirip getirmediği sorgulandığı bazı çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu tartışmalar; sonuç olarak yoksulluğun sosyal dışlanmayla aynı kategoride değerlendirilmemesi gerekliliği belirtmekte ve yoksunluğun sosyal boyutunun bireyi yoksunluktan

⁷ Daha fazla bilgi için bkz: Işık, O. & Pınarcıoğlu, Melih, (2009), *Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul.

kurtarmayı sağlayacak bir yönü olduğunu kabul etmektedirler (Arthurson ve Jacobs, 2003).

Diğer yandan; tartışmaların Marksist kuramcıları ise; konunun aslında kapitalist sistemin küresel neo-liberal politikalar ile şekillenmiş yeniden yapılandığı günümüz mekânında da olağanca derinliği ile devam ettiğini vurgularlar.

Köse ve Bahçe (2007)⁸ “Yoksulluk Yazınının Yoksulluğu: Toplumsal Sınıflara Dönmek” isimli çalışmalarında bu yaklaşımları tartışmışlardır. Çalışmalarında; TÜİK’in her yıl yayınlamakta olduğu Hanehalkı Bütçe Anketi veri setini kullanmış, Türkiye’deki toplumsal sınıflar arası gelir dağılımını incelemişlerdir. Burada amaçları; TÜİK’in yapmış olduğu çalışmaları toplumsal sınıflar arasındaki gelir dağılımına dair durumu ortaya koymaktır. Yoksulluk çalışmalarının Marx’ın vurguladığı kapitalizmin diyalektiklerinden biri olduğunu, yoksulluğun varsılılıkla birlikte kurgulandığını savunmaktadırlar.

Çizelge 2.7 : TÜİK, hanehalkı dilimlerinin toplam gelir içindeki payları (%);
Kaynak: Köse ve Bahçe, (2007).

	Hanehalkı Dilimi	2003	2004
Genel	En alt % 20	6.00	6.04
	En üst % 20	48.32	46.17
	En alt % 10	2.26	2.25
	En üst % 10	33.17	30.89
Kır	En alt % 20	6.42	6.31
	En üst % 20	46.33	43.88
	En alt % 10	2.42	2.33
	En üst % 10	31.15	27.94
Kent	En alt % 20	6.08	6.43
	En üst % 20	48.25	46.06
	En alt % 10	2.33	2.46
	En üst % 10	33.23	31.29

Örneğin; Çizelge 2.7’de; TÜİK’in hanehalkı bütçe araştırmasında yüzdelik dilimlere göre gelir içindeki payları verilmektedir. 2003 ile 2004 yılı karşılaştırıldığında, kentsel bölgelerde en alt gelir dilimleri lehine görece bir iyileşme mevcut iken, en üst gelir dilimleri aleyhine bir gelişme gözlemlenmektedir. Ancak verilere bakıldığında bütün gelişmeler çok küçük oranlarda gerçekleştiği ve bu verilerin gelirin toplumsal sınıflar arasında nasıl dağıldığı hakkında bir bilgi bulunmadığını belirtmektedirler.

⁸ Kaynak: www.bagimsizsosyalbilimciler.org alındığı tarih: 13.04.2008

Yöntem olarak; 2003 yılı HHBA veri seti örneklem düzeyinde elde edilen sonuçları, TÜİK'in örneklem kümesinin nüfusu yansıtma katsayısı olarak verdiği faktör katsayıları kullanılarak nüfusun geneline yansıtılmıştır. Böylelikle; Marksist bir teorik çerçeveden yararlanarak türetilen bireylerin toplumsal sınıf pozisyonlarına göre hanelerin sınıf pozisyonları elde edilmiştir.

Çizelge 2.8 : Gelir dilimlerinin toplumsal kompozisyonu, Kaynak: Köse ve Bahçe, (2007).

Toplumsal Sınıflar	En Alt % 10		En Üst % 10		En Alt % 20		En Üst % 20	
	Hane Sayısı	Sınıf içi %	Hane Sayısı	Sınıf içi %	Hane Sayısı	Sınıf içi %	Hane Sayısı	Sınıf içi %
Büyük Kapitalist			72003	58,5			88301	71,8
Küçük Kapitalist			120247	41,2			180956	62,1
KB-Profesyoneller			181116	57,2			244804	77,3
KB-Sermaye	57607	4	216483	15,1	157962	11	429162	29,9
KB-Emek	151248	12,5	69767	5,8	299406	24,8	164395	13,6
Büyük Köylü			57340	23,8			134128	55,6
Köylü			41883	2,7	24354	1,6	120817	7,9
Geçimlik Köylü	530969	58,5			907013	100		
Tarım Emekçisi	80131	46,8			113108	66,1	1507	0,9
Niteliksiz-Mülksüz Emekçi	149914	20,7			272363	37,6	19004	2,6
Emekçi	440788	7,9	279875	5	1046779	18,7	749044	13,4
Nitelikli Emekçi	7301	0,8	325539	35,3	16107	1,7	517585	56,2
Rantiye			51289	31,2			81396	49,4
İşsiz	114681	17,6	20746	3,2	221748	34	48037	7,4
Emekli	10863	0,6	193426	11,3	73576	4,3	426975	25,1
Çalışmayan	130882	17,7	45938	6,2	214879	29	139734	18,9
Toplam	1674384	10	1675652	10	3347295	20	3345845	20

Yazarın Notu: TÜİK, 2003 HHBA veri setinden üretilmiştir.

Bu toplumsal sınıf pozisyonlarının üst başlıkları emek piyasasında yer alış şekillerine göre değişmiş ve; kendi aralarında da sınıflarından pay alış örgütlenmelerine göre de 8 adet alt başlığa ayrılmış olup genel başlıklar olarak Kapitalist, Küçük Burjuvazi, Köylü, Emekçiler, Rantiye, İşsiz, Emekli, Çalışmayan olarak gruplandırılarak Çizelge 2.8 elde edilmiştir.

Çizelge 2.8'de kişi başına düşen gelir bazında değerlendirildiğinde en yüksek değer Büyük Kapitaliste, en düşük değer ise Geçimlik Köylü hanelere aittir. En alt %10'luk dilimin toplumsal sınıf pozisyonlarına göre değerlendirilmesinde görüldüğü üzere; %59'u geçimlik köylülerden oluşmakta iken bu dilim % 20'lik olarak ele alındığında bir anda geçimlik köylülerin tamamının bu yoksulluk sınırı altına düştüğünü

görmekteyiz. Tarıma dayalı geçimini sağlayan nüfusun büyük oranda emekçiler ve geçimlik köylülerden oluşması ve büyük ve küçük köylü diye adlandırılan sınıfın en üst dilimlerden pay alması yoksulluğun gerçeğe yakın hâlini toplumsal sınıflar açısından okuduğunda nasıl farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Çizelge 2.9 : Türkiye’de yoksulluğun sınıfsal yapısı, Kaynak: Köse ve Bahçe, (2007).

Toplumsal Sınıflar	Bir Dolar Sınırı		İki Dolar Sınırı	
	Hane Sayısı	Sınıf içi %	Hane Sayısı	Sınıf içi %
Büyük Kapitalist				
Küçük Kapitalist				
KB- Profesyoneller				
KB-Sermaye	35106	2.4	200934	14.0
KB-Emek	90451	7.5	358036	29.6
Büyük Köylü				
Köylü			170894	11.1
Geçimlik Köylü	366814	40.4	907013	100
Tarım Emekçisi	58173	34.0	123923	72.4
Niteliksiz-Mülksüz Emekçi	96748	13.4	322281	44.5
Emekçi	282058	5.0	1281415	22.9
Nitelikli Emekçi	4638	0.5	19582	2.1
Rantiye				
İşsiz	78356	12.0	265666	40.7
Emekli	7143	0.4	109736	6.4
Çalışmayan	87018	11.7	255512	34.5
Toplam	1106505	6.6	4014992	24.0

Not: Burada karşılaştırma için 2003 yılı ortalama TL/\$ paritesi kullanılmıştır. Bu değer 1395000 TL/\$’dır.

Bu çalışmaları ile yoksulluk tartışmasına farklı bir boyut kazandırarak yüzdelik dilimler içerisindeki toplumsal dokuyu tasvir eden bir tablo ortaya koymuşlardır. Çizelgelerden okunabileceği gibi; toplumsal sınıfların arasında en güçsüz ve savunmasız grupların geçimlik köylüler sınıfı olduğu; geçimlik köylülerin tamamının 2 dolar sınırı altında yaşadıklarını ortaya koymaktadırlar.

1 dolar sınırının altına düşmeyenlerin toplumda sermayeyi elinde bulunduran kesimlerin oluşturduğunu anlatmakta olan bu çizelgede Kapitalist, KB-profesyoneller, Büyük köylüler ile Köylüler ve Rantiye sınıfının bu sınırın altına düşmediği ancak 2 dolar sınırının altına köylü sınıfın %11’inin düştüğü diğerlerinin hala sınırın üstünde kaldığı sınırın altına düşenlerin toplumsal pozisyonlarının nitelikli ve niteliksiz emekçiler, işsiz çalışmayan...vd. gibi sınıfların oluşturduğu görülmektedir. Bu da bize; yoksul kesimin toplumsal doku içerisinde nasıl dağılım gösterdiğini özetlemektedir.

Sosyal dışlanma kavramı açısından bu çalışmanın katkısı; toplumsal sınıfların dışlanmaya nasıl neden olduğunu açıkça ortaya koyuyor olmasındadır. Çizelgeler;

toplumsal ilişkiler bütünü içerisinde yoksulluk ve dışlanmış grupların çalışma şekilleri, gelir, gelirden aldıkları pay ve yaşam standartları içerisinde değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koyması açısından sosyal dışlanma kavramına önemli bir katkı sunmaktadırlar. Yoksulluğun iktisadi bir sorun olmasının yanında ahlaki bir sorun oluşu ve bu soruna çözümünün de ahlaki bir düzelme ile giderilebileceğini vurgulamaktadırlar. Köse ve Bahçe (2007), kapitalist piyasa düzenlemesinin; toplumun her anının ve katmanının belirleyici olmasının ve devlet müdahalesinin en aza indirilmesinin yoksulluğu gidermede çözüme hiç bir katkı sağlayamayacağını anlaşılmamasını sağlamaktadırlar.

Sonuç olarak; sosyal dışlanma ve yoksulluk Marksist kuramcılarının da belirttiği gibi; politik ve ekonomik sistemlerin sosyal hayatı kurgulaması ile oluşmaktadırlar. Yoksulluk sağcı görüşün belirttiği gibi sınıflaraltı bir grubun kendi istekleri veya davranışları sonucunda gerçekleşmez ya da yoksul kesim sınıflaraltı olarak değerlendirilemez. Çünkü yoksulluk kapitalist ekonomik sistemin yaratmış ve yaratmakta olduğu toplumsal sınıflardan birisidir (Köse ve Bahçe, 2007). Harvey'in, (2006) üzerinde durduğu gibi, neo-liberal politikalar ile şekillenmekte olan küreselleşen mekânda gerçekleşen büyük değişimler ve dönüşümler de ekonomik yapılanma ile oluşmuş toplumsal hayatı dönüştürmeye devam etmektedir. Bu yapılanma süreci içerisinde var olan yoksulluk giderek derinleşerek toplumsal ayrılmaya neden olmaktadır.

Yoksulluğu bu açılardan değerlendirmek gerekirse; yoksulluğun salt bir ekonomi-politik bir sorun olmadığı sorunun daha derin bir perspektifle ve sosyal, kültürel ve mekânsal boyutları ile sosyal dışlanmaya neden olduğu; bununla birlikte bu sorunun ulusal ve küresel politikalara bağlı dinamik bir süreç şeklinde seyrettiği söylenebilir.

2.2 Sosyal Dışlanma ile İlgili Temel Kavramlar

Sosyal adalet kavramının, daha adaletli bir şekilde gelirin dağıtımı (bölgeler arasındaki farkın azaltılması) ve yoksulluk ile mücadele üzerinden okunmasının gerekli ancak yetersiz olduğu söylemleri 1990'larda daha baskın bir şekilde söylenmeye başlamıştır. Temel söylem, kişilerin veya hanelerin sadece ekonomik nedenlerden ya da sadece ekonomik nedenlere bağlanamayacak evrelerle birlikte toplumsal yaşamın dışına itilmekte oldukları yani sosyal dışlanmaya maruz

birakıldıklarıdır. Avrupa Topluluğu gündemindeki sosyal politikalar tartışmalarına böylelikle sosyal dışlanma kavramı çok boyutlu yapısı ile dâhil edilmiş olmaktadır.

Sosyal adalet kavramı, yoksulluğun ve eşitsizliğin ölçülmesinde *sadece aile veya kişi başına gelir ile* ifadesinin yetersizliğinin kabulüyle birlikte; bu kavram, sağlık ve eğitim verileri ile de birlikte düşünölmeye başlanmıştır. Ancak bu verilerin eklenmesi ile çerçevesinin genişletilmesi, sosyal adalet kavramına yeterli bir değişim olanağı sağlamadığı gibi kökenleri yine iktisadi bir bakış açısına dayanan ve salt ölçülebilir parasal değerler ile endeksli algılanmasıyla oluşan kavrama göre ekonomik gelişmenin ve büyümenin sağlanması ile bu sorunun giderilebileceği düşünölerek politikalar üretilmiştir. Ancak bu politikaların kökeni olan ekonomik büyümenin tamamen sağlıklı bir toplum ifadesi ile eş değer olmadığı kabul edilerek bazı grupların toplum içerisinde diğerlerine oranla daha geride kaldıklarının ve bu geride kalan kesimin korunmasının gerektiği üzerine yoğunlaşmıştır.

Gelişmekte olan ölkelerde; hızlı bir şekilde tarımdan sanayiye geçiş sürecinin sonuçları olarak kentlerde yığılma, ve barınma sorununun bireylerin kendi imkânları ile çözme çabalarından ortaya çıkan gecekondu bölgelerinin oluşumu ve hızla büyüyen enformel sektör bir bütün olarak sosyal adalet tartışmalarının içeriğini belirlemiştir.

Sosyal dışlanmayı kavramak için, sosyal dışlanmanın oluşum nedenlerini ve var olan olgulardan yola çıkılarak nasıl ölçülebilirli belirlemeli ve en baştan sorular sorulması gerekmektedir. Örneğin, bir kimsenin topluma dâhil olup olmadığını ne zaman söylenebilir veya dâhil olma ve dışlanma düzeyinin ne olduğunu söylenebilir mi; veya bir ölkede sosyal dışlanma ve düzeyi nedir, herhangi bir ölkedeki sosyal dışlanma düzeyi ile başka ölkedeki sosyal dışlanma düzeyi arasında az ya da çok şeklinde bir kıyaslama yapılabilir mi?

Bir toplumdaki belirlenebilen sosyal dışlanma düzeyi etnik köken, coğrafi ya da herhangi başka bir sosyo-ekonomik karakteristik özellikleri olan toplumun alt gruplarında sosyal dışlanmanın düzeyinin yükselmesinde rol oynayabilir mi? Eğer böyle ise bu özellikler nasıl oluyor da kişiler arasında kayıplara dönüşüyor? Biz, bir toplumun sosyal dışlanma ile ilgili olarak başka bir topluma egemenlik kurabildiğini söyleyebilir miyiz? Ve ne tür bir egemenlik ilişkilerini sonuçları vardır?

Geniş anlamda sosyal dışlanmayı tanımlandırmak gerekirse Dufy'nin (1995) (Aktaran: Levitas, 1999) tanımına göre,

“eğer ki bir birey içinde yaşadığı toplumun temel ekonomik ve sosyal faaliyetlerine katılamıyorsa söz konusu kişinin sosyal olarak dışlandığı söylenebilir.”

Evans (1998) belirttiği gibi; AB'de Sosyal Politika; erken 90'ların başlarından beri aynı zamana denk gelen refah devleti üzerindeki artan baskılarla birlikte ekonomik ortamının devam eden kötüleşmesiyle "yoksulluk" terminolojisinden bir "sosyal dışlanma" terminolojisi çerçevesine doğru kayar (Aktaran Barata, 2000).

Ebersold (1998); Mierendorff (1998); Klopogge (1998); Sorensen (1999) gibi araştırmacılara göre; özellikle, sosyal dışlanma terminolojisi kalıcı ve uzun dönemli işsizlik ve yoksulluk, aile yapısındaki değişimler, refah devletindeki çözümler yanı sıra ortaya çıkan yeni göç kalıplarını da içeren yeni/çağdaş yoksullukla ilgili olarak çağdaş refah devletlerindeki problemlere ilişkin olarak ortaya çıkar (Aktaran Barata, 2000).

Sosyal politikalar konusunda çalışan bir diğer araştırmacı Madanipour'a göre (1998) sosyal dışlanmayı hem ekonomik, hem politik, hem de kültürel çağrışımları ile bir arada düşünmek ve anlamak gerekmektedir.

Şu anki tanımı içerisinde, Avrupa'da 80'ler boyunca ekonomik ve sosyal değişimleri yansıtmaktadır. Ve sonuçları, uzun süreli işsizlik ve yoksulluk, devlet desteği ile geçinen insan sayısının artması, aynı zamanda gençliğin üzerindeki problemlerin büyümesi gibidir. Ebersold'a (1998) göre; 'Yeni' yoksul gruplarının, yaşlıca yoksul ve diğer işsiz gruplarına katılımlarına neden olmuştur (Aktaran Barata, 2000).

Sosyal dışlanma kavramı, yoksun kentsel mahallelerin çok boyutlu sorunlarını kavramak amaçlı akademisyenler ve karar vericiler tarafından benimsenmiştir. Tarihsel süreci içerisinde bakıldığından genel literatürde bu eğilimin 2 başlık hâlinde okunduğu gözlenmiştir. Bunlar;

- Ekonomi ve iş piyasasının değişken doğası
- Refah devletinin tasfiyesi

olarak 2 başlık hâlinde genelleştirilebilir.

Ekonomi ve mesleklerin ötelenme etkilerinin kalifiye işgücüne olan ihtiyaç ile sanayi ve tarımdaki işgücünün çözülmesi şeklindeki daha yapısal bir dönüşümden

kaynaklandığını belirtebiliriz. Bununla birlikte, refah devletindeki çözülmenin de işsizleşen toplumlarda kişilerin devlet güvencesinden daha az yararlanarak daha fazla dayanıksız ve korunmasız kalmaları süreçleri ile paralel gittiğini söylemek mümkündür.

Çizelge 2.10 : Dışlanma ve yoksulluk ilişkisi, Room (1999), Barnes (2002) aktaran: Adaman ve Keyder (2006).

Sosyal Dışlanma İle Yoksulluk:
Kavramsallaştırma ve İşlevselleştirilme Farklılıkları
•Sosyal dışlanma çok boyutlu bir kavramdır. •Sosyal dışlanma dinamik bir perspektiften ve bir süreç olarak ele alınarak incelenmelidir. •Sosyal dışlanma ilişkisel bir süreçtir. •Sosyal dışlanma, toplumun geri kalanıyla ciddi anlamda bir ilişki kopuşuna karşılık gelmektedir. •Sosyal dışlanma mekânsal bir boyut içermektedir. Yoksulluk salt kişisel ya da hanesel maddi kaynakların eksikliğinden kaynaklanmayabilir, yaşanılan yerdeki kamusal hizmetlerin eksik ya da yetersiz kalitedeki sunumu da kişiyi/haneyi toplum dışına itebilir.

Sosyal dışlanmanın yoksulluktan daha kapsamlı bir kavram olduğu Çizelge 2.10'da bahsedilen oluşumları ile derinlemesine incelenmesi gereken ve çok boyutlu değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Yoksulluk ve sosyal dışlanma olguları arasında kavramsal açıdan iç içe geçmiş bir ilişki varsa da; sosyal dışlanmanın yoksulluktan daha kapsayıcı ve ilişkisel olarak yoksunluğu açıklayarak süreç içerisinde daha da derinleşerek bu olgunun içerisinden çıkılamayacak bir hâl alabileceğini vurgulaması açısından önem kazanmaktadır.

Mutlak sosyal dışlanma diye bir şeyden bahsedilemez ve aslında bir bireyin dışlanması, içinde bulunduğu toplumun, kendisini dışladığını açıklamasıyla gerçekleşir. Bu nedenle sosyal dışlanma türlü boyutlarda gerçekleştiği için boyutlar üzerinde ölçümler yapılarak kişilerin, hanelerin veya bölgelerin daha dışlanmış oldukları söylenebilir.

Sosyal bağların kopmasının bir yansıması olan yoksulluk sosyal dışlanma durumuyla sonuçlanabilmektedir. Ancak yoksulluk gibi sosyal dışlanmanın resmi veya bir tanımı olmayıp olgunun nicel olarak ölçümüne yönelik göstergelerin neler olduğuna dair bir fikir birliği de bulunmamaktadır. Yalnız denilebilir ki, dışlanma bir durumdan ziyade bir süreçtir. Sıklıkla, bir takım olumsuz olayların sonuçları şeklinde

oluşur. Bunlardan öncelikli olarak meydana geleni genellikle iş kaybıdır; ve devamında da yaşam alanı bulmakta meydana gelen güçlüklerin artışı ile sosyal bağların kopması (aile ve arkadaşlar) durumları olabilir; ki bunlara bir de sağlıkla ilgili problemler ya da alkol veya uyuşturucu kullanımı gibi bir takım problemlerin eklenmesi de durumun içinden çıkılmaz bir hâl almasına neden olabilmektedir (Jamet, 2007).

Holt-Jensen (2000), yoksun mahallelerdeki yaşam kalitesini arttırmak için, sosyal dışlanmanın nedenleri ve potansiyel çözümler üzerinden öneriler sunarak tartışmaya katkıda bulunur. Açıkça sosyal dışlanmanın, bireylerin toplum içerisindeki *ekonomik, politik ve kültürel dezavantajlarının* sorgulanması ile tanımlanabileceğini belirtir.

Sapancalı (2005), sosyal dışlanmanın oluşum sürecinin, tek bir boyut üzerinden değil, ancak farklı bileşenler ile çeşitli boyutlar üzerinden anlamlandırılabilceğini açıklamıştır ve sosyal dışlanmanın, dinamik bir bakış açısı ile, dışlanmayı etkileyen faktörleri de, o süreç içerisinde incelemek gerektiğini belirtmiştir.

Sosyal dışlanma, yoksulluktan ziyade, sosyal ilişkiler içerisinde ortaya çıkar. Yoksulluk, birey veya aile üzerinden giderek ellerindeki kıt kaynakların bölüşümü üzerine odaklanırken; sosyal dışlanma, ilişkiler bağlamında yaşanan, sosyal katılımın kısıtlılığı, sosyal içerilmenin olmayışı ve güçten yoksunluk gibi sorunları öne çıkarır (Adaman ve Keyder, 2006). Bu bakış açısına göre sosyal dışlanma olgusuyla; mevcut sorunların yarattığı toplumdan ve toplumsal ilişkilerden izole olarak yaşamak durumu vurgulanmaktadır.

Sosyal dışlanma, mekân ile de ilişkilidir, yaşanan yerdeki kamu hizmetlerinin yetersizliği, kişileri ve doğal olarak haneleri toplumun dışına itebilir. Ayrıca, sosyal dışlanmanın yaşandığı bir mekânda, gerek bireysel motivasyon, gerek de toplumsal imkânlar dâhilinde, içinde yaşanan mekânı dışlanmışlıktan kurtarmak için gerekli olan ilişkilerin kurulması kolay olmamakla birlikte; bu mekânda dışlanmanın kronikleşmesi riski artmaktadır.

Çizelge 2.11'de belirtilen matris ile Adaman ve Keyder (2006) maddi imkânsızlıklara bağlı yoksulluğun sosyal dışlanmaya etkilerini irdelemişlerdir. Sorguladıkları; maddi dezavantajların beraberinde dışlanmaya mı neden olduğu, yoksa ekonomik olmayan nedenlerden kaynaklanan dışlanmanın oluşmasının maddi

imkânsızlıklara mı neden olduğudur ve aralarındaki nedensellik ilişkisine dikkat çekmeyi amaçlamaktadırlar.

Çizelge 2.11 : Dışlanma ve yoksulluk ilişkisi, Kaynak: Adaman ve Keyder (2006).

	Dışlanmış	Dışlanmamış
Yoksul	1	2
Yoksul değil	3	4

Birbirine neden olan süreç içerisinde yoksulluk da sosyal dışlanmayı besleyebilmekte tam tersi olarak ise; maddi imkânsızlıklardan kaynaklanmayan sosyal dışlanma olgusunun gerçekleşmesi hâlinde de kişi maddi imkânsızlıklara doğru sürüklenebilmektedir.

İlk durumu yani 1 numara ile belirttikleri durumu açıklarken göç olgusunu ele almışlar ve ait olduğu topraklardan göç etmiş bireylerin yeni geldikleri yere yabancı kaldıklarını aynı zamanda yoksulluk ve sosyal dışlanma ilişkisine benzer bir nedensellik ile yeni gelenleri eski sakinlerin dışladıklarını belirtmektedirler. Bu tür dışlanmayı, dışlanmanın boyutlarının anlatıldığı bölümde de aktarılacağı gibi kültürel boyutta dışlanmanın oluşması şeklinde sınıflandırmaktadırlar. Ancak; bu boyutu sosyal dışlanmanın tek bir boyutunu oluşturmaktadır.

Göçmenler konusunda dışlanmanın nasıl oluştuğuna Adaman ve Keyder (2006:8-9) aşağıdaki gibi değinmişlerdir:

Göç edenler “göçmen” oldukları için mi dışlanmakta ve dolayısıyla emek piyasaları başta olmak üzere çeşitli alanlara girememekte ve sonuçta yoksulluğa düşmektedirler, yoksa yoksullukları nedeniyle mi dışlanmaktadır? Şüphesiz bu karmaşık sorunun cevabı ziyadesiyle coğrafya-özgül verilebilir. Bir coğrafyada bir yönde işleyen nedensellik, başka bir coğrafyada tam tersi yönde işleyebilir.

Göç etmenin zorunlu hâller dışında maddi nedenler ile gerçekleşmesi nedeniyle; yeni gelenler göçmenler olarak nitelendirilen ve ötekileştirilen nüfus; ekonomik olarak dışlanmanın yanında kültürel olarak da dışlanmaktadır. Bu durumun gelişmekte olan ülkelerde daha derin bir biçimde gerçekleşmesinin yanında demokratik işleyişi tam denilebilecek gelişmiş ülkelerde de gerçekleşen bir sorun olduğunu vurgulamaktadırlar. Zaman boyunca, değişen güç ilişkilerinin, yerel birimlerin güçlerini kaybetmesine, marjinalleşmesine ve kendi yerel güçlerini kentsel elit tabakasının çıkarlarına bırakmıştır.

Sen (1985); sosyal dışlanmanın, ekonomik, sosyal ve poltik açıları olan çok boyutlu bir kavram olup çeşitli fonksiyonların yeterli düzeye ulaşmasındaki başarısızlıklar ile mücadele içinde olduğunu açıklamıştır (Aktaran, Chakravarty ve D'Ambrosio 2006).

Room (1997) ve diğerleri; kavramın bireyleri ve grupları içinde yaşadıkları topluma katılma kabiliyetleri açısından kısıtlayan ve bir dizi dışlayıcı süreçler ve deneyimler ile anlaşılabilirliğini (örneğin; ayrımcılık, erişim ile ilgili konular ve gelir yoksulluğu) önermektedirler (Aktaran; Fahmy, 2003).

Levitas (1999)⁹, diğer olası tanımları şu şekilde özetler; “bireyler veya alanlar birbiriyle bağlantılı işsizlik, yetersiz beceriler, düşük gelirli olma durumu, düşük kalite konut, yüksek suç ortamları, kötü sağlık durumu ve ailevi parçalanmalar (SEU 1997)” gibi bir takım problemlerden dolayı sıkıntı çekmektedirler. “(Duffy 1995)’ye göre ise; sosyal dışlanma, ekonomik sosyal, politik ve kültürel yaşama etkin katılımıda yetersizlik (inclusion/exclusion), yabancılaşma (alienation) ve bireyin toplum ile arasındaki mesafe”dir.

Bir diğer sosyal dışlanma tanımlamasında, Holt-Jensen (2000) sosyal dışlanmanın oluşum nedenlerinin;

- Ekonomik dışlanma,
- Politik dışlanma,
- Kültürel dışlanma

Şeklinde 3 ana başlıkla okunması gerektiği vurgulanmıştır.

Bir sosyal dışlanma araştırma çalışmasında da Williams, (1998) sosyal dışlanmanın nedenlerini “*ekonomik faktörlere, sivil gerçekliklere, demokratik ve yasama sistemine, emek piyasası konularına, sosyal beklentilere, refah sistemine ve kişiler arası dinamiklere -sosyal ağlar- ve aile toplum ilişkilerine bağlıdır.*” şeklinde daha detaylı sınıflandırmıştır (Aktaran, Barata, 2000: 11).

Avrupa Komisyonu’nun (EC, 2004) Joint Report on Social Inclusion adlı raporunda; “*yetenek eksikliği ve sosyal faktörlere*” vurgu yapmaktadır; “*Yaş, Cinsiyet, Etnik Köken*” önemli diğer faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle göçün yoğun

⁹ Kaynak: <http://www.radstats.org.uk/no071/article2.htm> adresinden 10.02.2009 tarihinde erişilmiştir.

olduğu çok kültürlü anakentlerde ve gelişmekte olan ülkelerin anakentlerinde bu sınıflamanın önemli olduğu görülmektedir.

2.3 Sosyal Dışlanmanın Boyutları

Avrupa Komisyonu (2004) tanımına göre; “sosyal dışlanma sosyal ilişkilerin parçalanması ve bölünmesi sonucuyla sosyal bütünleşmenin kaybıdır.” “bir takım gruplar içerisindeki bireyler için; sosyal dışlanma, ekonomik yoksunluğa yol açan ileri bir sınırlara kayma süreci ve sosyal ve kültürel dezavantajın çeşitli formları şeklinde oluşmaktadır. İstihdamın artırılması düşük ve yüksek ücretli işçiler arasındaki gelir uçurumunu artırmakta bunun yanında sosyal dışlanmayı olumlu bir gelişme oluşturmayabilir. Bir başka durumda ise; sosyal dışlanma; devletin veya sermayenin ana mal ve hizmet piyasasına ve/veya arzına müdahalelerden sonra ortaya çıkabilir.

Sosyal dışlanmanın; hayatın sosyal, politik ve ekonomik katmanlarını içerisinde barındırması nedeni ile çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu söylenmelidir ve sosyal dışlanma irdelenirken tüm bu boyutları ile bir bütün olarak irdelenmesi gerekmektedir. Sosyal dışlanma yazınındaki genel tanımlarına ve sonuçlarına bakıldığında ele alınan 4 boyutu bulunduğu ve bu boyutların ekonomik, mekânsal politik, kültürel boyutlarda dışlanma olduğu bu boyutların da birbirleri ile nedensellik ilişkisi içinde gerçekleştiklerini söyleyebiliriz (Adaman ve Keyder, 2006; Levitas, 1999; Holt-Jensen, 2000).

Adaman ve Keyder (2006), farklı dışlanma türlerinin birbirini çoğu zaman beslediği/tetiklediğini ve ekonomik dışlanmanın nedenlerinden biri olarak politik dışlanmadan yani “*dağıtım ve tahsis etme süreçlerindeki*” dışlanmadan kaynaklanabileceği gibi; politik dışlanmanın oluşmasının bir nedeni olarak ekonomik dışlanma da değerlendirilebilir olduğunu belirtmektedirler.

Dışlanma analizlerinde karşımıza çıkan bir diğer durum ise; toplum/topluluk (society/community) arasında dışlanma/içerilme türleridir.

Çizelge 2.12’de bu 4 durumu ifade eden çizelge 4 başlık altında okunabilir:

1. durum, heterojen bir toplum; tıpkı ABD’de olduğu gibi toplumsal bir kimlik sağlar ve bu kişileri bir arada tutan kimlik “Amerikan” kimliğidir. Ulusal kimlik bazı

şartlarda doğal olarak geneldir. Bu yüzden Amerikan toplumunda İtalyan-Amerikan, İrlandalı-Amerikan ve Amerikan Yahudileri gibi tanımlamalar bulunmaktadır.

Çizelge 2.12 : Kimliğin grup düzeyi ile içerilme/dışlanma biçimleri arasındaki ilişki (Berman ve Phillips, 1999).

KENDİ TOPLULUĞU	TOPLUM	
	İçerilme	Dışlanma
İçerilme	1	2
Dışlanma	3	4

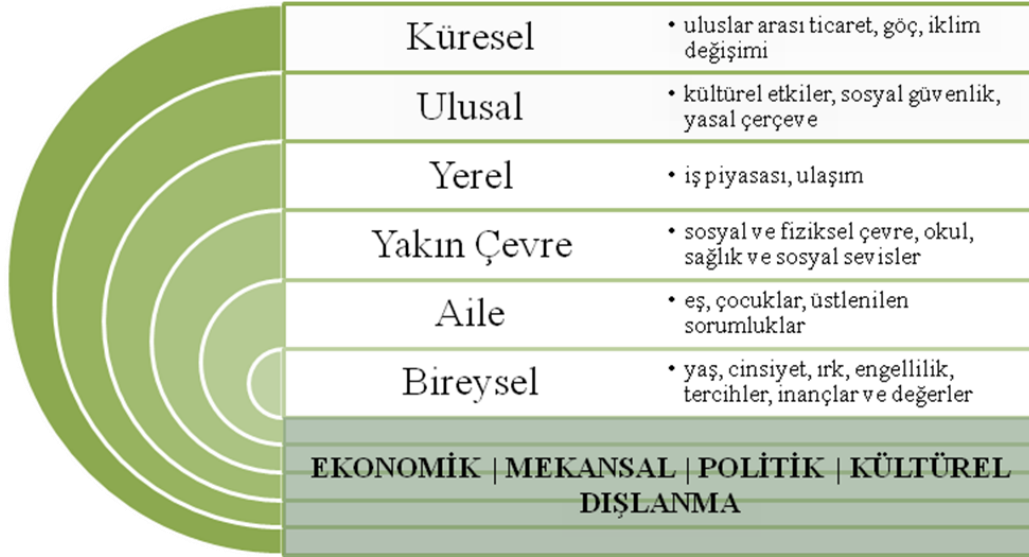
2. durum ise; özellikle Avrupa'daki vatandaşlık hakkı bulunmayan ve kendi etnik grupları içerisinde yaşamaya devam etmekte olan etnik gruplar arasında gözlenmektedir. Almanya'daki Türkler, Fransa'daki Kuzey Afrikalılar... Bu kategoridekiler, baskın olan toplumdan dışlanmış olmakla birlikte kendi toplulukları çerçevesinde içerildikleri söylenmektedir.

3. durumda, birçok homojen toplumda yaşayan ve kırsal yaşantılarını şehirde yaşamak için terk etmiş kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulusal bir kimlikleri olmakla birlikte topluluk kimliklerinden ve topluluk desteğinden de yoksundurlar. Bu kişilerin dışlanmışlıkları nesnel göstergelerden daha çok öznel düzeyde bir tanımlamada kalmaktadır.

4. durum ise; burada kişiler hem topluluk desteği açısından hem de ulusal düzeyde bütün olarak sosyal dışlanmışlardır. Marjinalleşmekte ve sosyal desteğin noksanlığı ile birlikte bu kişiler sosyal kalitenin en düşük düzeyinde bulunmaktadırlar.

Bununla birlikte; ekonomik açıdan dışlanmış bir bireyin; gelir ve istihdam imkânlarından faydalanamaması sonucunu doğuracağından bireyin sosyal ve kültürel alanlarda da dışlanacağı söylenebilmektedir.

Sosyal dışlanma nedenleri çok katmanlı oluştukları için bu ölçüde değerlendirilmelidirler. Burchardt ve diğ.'nin (1999) bahsettiği bireyden toplumsala doğru giden bu nedensellik katmanı aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır (Şekil 2.2). Dolayısıyla, farklı dışlanma boyutlarının karşılıklı etkileşimi nedeniyle, dışlanma süreçlerinde kendi kendini besleyen bir döngüden bahsetmekte isabet bulunmaktadır.

Şekil 2.2 : Sosyal dışlanmanın boyutları ve düzeyleri, Kaynak: Burchardt ve diğ.nden (1999) uyarlanmıştır.

Bu kapsamlı tanımlamadan sonra, hangi faktörlerin ve süreçlerin kişileri toplumun geri kalanından dışlanmış olmaya ittiğini ve toplumun geri kalanının katılabildiği ekonomik faaliyetlere katılmasının engelleyerek yaşama tutunabilme imkânlarını azalttığını anlamak üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalardan Hills'in (1999) (Aktaran: Boddy, 2003), Burchardt ve diğ. (1999) ve Atkinson (1998) gibi araştırmacıları takip ederek sosyal dışlanmanın beş boyutuna dikkat çektiği gözlenmektedir:

Görelilik: mutlak tüketim mallarını edinmeye yetkin olup olmamaya odaklanma fikrine karşılık insanların toplumun belli kesiminden dışlandığı.

Çok-boyutluluk: gelir ve tüketim merkezde olmak kaydıyla, sadece ücretli bir iş değil, ancak sosyal anlamda katılımı politik katılımı ve sosyal etkileşim içinde bulunma gibi diğer katılım faktörlerine de sahip olmanın önemi bulunduğu vurgu.

Edimsellik (agency): oluşan sosyal dışlanma veya içerilmeden birisi, birşey ya da bazı süreçler sorumludur; yani, kişinin hayatındaki belli başlı yönleri kontrol edememesi dışlanmışlığının önemli bir belirtisidir.

Dinamikler: zamanla uzun süren ve birikimli etkileri bulunan bir takım süreçlerin ortaya çıkmasıdır. Süre bazı devletlerde önemsenmektedir böylece geleceğe yönelik tahminler yapılabiliyor.

Çok katmanlılık: dışlanma bireysel, hanehalkı, topluluk/komşuluk ve kurumsal olmak üzere farklı düzeylerde etkindir.

Bu durumun bir başka örneği de, sosyal dışlanmanın kuşaklar arası aktarımında karşımıza çıkmaktadır. Adaman ve Keyder (2006), dışlanmanın çok boyutlu olduğunu vurgularlar ve kendi kendini besleyen bir süreç olması nedeniyle bu olgunun ebeveynlerden çocuklara aktarılması gerçeğini yarattığını eklerler böylece sosyal dışlanma olgusunu yaşayan bir bireyin çocuklarının da sosyal açıdan dışlanmış olarak hayatlarına devam ediyor oluşunu belirtmektedirler. Örneğin; ekonomik dışlanma; büyüyen yoksun grubun, emek pazarının değişen yapısından dolayı emek pazarından dışlanması ile bağlantılıdır. Politik dışlanma ise, yerel veya ulusal boyutta karar verme aşamasında katılım sağlanamaması iken, kültürel dışlanma ise, genel yargılardan veya toplumsal değerlerden bireylerin kendi değerlerinin dışlanmasıdır.

2.3.1 Ekonomik dışlanma

Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutunu açıklarken emek piyasasının dışına itilmeden söz edilecektir. Emek piyasasına dâhil olamamaktan nedeniyle kısa ya da uzun dönemli işsizlikler yaşanmasıdır. Kişiler düzenli bir gelir elde edemedikleri gibi kredi olanaklarından da faydalanamayabilmekte ve dolayısı ile hayatlarını sürdürmek için gerekli olan paraya ulaşamamaktadırlar. Bu durumu önleyebilmek için devlet yardımlarının önemi göz ardı edilmemelidir. Sosyal politikanın iyi işlediği ülkelerde emeğin düzenli gelirinden yoksun kalma karşısında emeklilik, işsizlik sigortası veya sosyal yardım mekanizmalarının devreye girmesi ile ekonomik dışlanmanın önlenilmesi mümkün olabilir Adaman ve Keyder (2006); Eurostat, (2004-JIR). Türkiye Cumhuriyeti anayasanın 55. Maddesinde; “Devlet çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır” denilmektedir.

Ekonomik dışlanmanın bir diğer boyutu ‘tüketim piyasasının dışında kalma’ hâli, aslında tüketim piyasasının dışında kalan veya bırakılan bireylerin bu durumun ayırımında olmadığını fakat hissettiklerini söylemek yanlış olmaz. Ümraniye’de kadınların yoksulluğu nasıl değerlendirdiği üzerine yapılan bir çalışmada (Sarı, 2010); "Kent merkezi deyince nereyi anlıyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtlar arasında Kadıköy, Taksim-Beyoğlu veya Eminönü değil, genellikle Ümraniye cevabı verilmiştir.

Ekonomik dışlanmanın en ileri noktasında kişisel gelirler ve devlet transferleri en temel ihtiyaçlara dahi cevap verecek düzeye erişemeyebilir. Ayrıca, toplumsal ve

ailevi mekanizmalar vasıtasıyla yapılan yardım ve aktarımlar hem süreklilik kazanmayacak hem de miktar olarak yeterli olmazlarsa, dışlanma azami bir düzeyde yaşanacaktır.

Kişiler yeme-içme ve barınma dolayısı ile güvenli bir ev gibi en temel ihtiyaçlarından mahrum kalabilmektedir. Bu da, beslenmenin yeterli-dengeli olmaması, sağlıklı olmayan ve kötü yaşam koşullarında yaşamak durumunda kalınması (evsiz kalma), daha kapsamlı olarak çocuklar için eğitim olanaklarına ulaşmada yaşanan zorluklar, daha ileri yaşlarda bakıma muhtaç kalınması gibi sonuçları doğurmaktadır.

“Ekonomik dışlanmanın belki de en uç noktası “hayattan dışlanma”dır; zira inilebilecek son nokta açlıktır ve—belirtmeye gerek yok ki—açlık en hafif hâliyle kişilerin bedensel ve zihinsel kapasitelerine zarar vererek yoksulluğun kalıcılılaşmasına ve meşrulaştırılmasına yol açmaktadır.” (Adaman ve Keyder, 2006).

Ekonomik dışlanma durumlarından en fazla yaşananlar ‘işgücü piyasasının dışında kalma’ ve ‘düşük ücret veya geçici bir şekilde çalışmaya mecbur olma’ durumlarıdır.

İşgücü ve emek piyasası koşullarındaki dönüşümler de istihdamın güvencesizlik, istikrarsızlık ve kırılganlığı içeren bir yapı göstermesine neden olur. Temiz, (2004) yeni istihdam biçiminin 4 ana boyutta ortaya çıkabildiği ve bu boyutların zaman boyutu, ekonomik boyut, düzenleme boyutu ve sosyal koruma boyutudur.

Sosyal boyutu ile bu durum; kişinin sosyal güvenlikten yoksun olması, işsizliğe ya da ayrımcılığa karşı korunmaması ile sosyal koruma boyutu itibarıyla işin eğretiliğini ortaya koyacaktır. Buna göre sosyal dışlanma sadece *düşük gelir* ve *işsizlikle* ilgili değil aynı zamanda; *barınma*, *eğitim*, *öğretim* ve *sağlık* ile de yakından ilgilidir. Örneğin OECD’nin (2008) yayınladığı yıllık göstergelerde, OECD ülkeleri arasındaki istatistiklere göre; işsizlik oranları ile eğitime erişme/katılma düzeyleri ter orantılı bir ilişki içerisinde olduğu gösterilmektedir. Ancak esas neden uzun süreli işsizlikle ilintilidir. Peki, geliri nasıl tanımlamak gerekmektedir? Gerçek geliri Titmuss (1962) (Aktaran: Harvey, 2006) aşağıdaki şekilde tanımlamıştır;

“Bir toplumun kıt kaynaklarının kullanımı üzerinde bireyin egemenliğini arttıran tüm girdileri –diğer bir deyişle, belli bir zaman diliminde bireyin iktisadi gücündeki net artışı- içeren kapsamlı bir tanımdan daha aşağıda kalan hiçbir gelir kavramı, gerçekten adil değildir... Bu nedenle gelir; (1) tüketimde kullanılan tüm hakların piyasa değeri ile, (2) adı geçen zaman

diliminin başı ve sonu arasında mülkiyet hakları toplamının değer farkının cebirsel toplamıdır.”

Gelirin bu tanım ile gerçek geliri toplumun kıt kaynakların kullanımı tüm hakları ve kapsamlı olduğunu söyleyebiliriz. Ve gerçek gelir artışı da tanımlı bir zaman diliminde, bir bireyin ekonomik gücündeki net yükseliştir. Eurostat’ın (2004) hazırlamış olduğu yoksulluk ve sosyal dışlanma istatistikî verileri raporuna göre; “gelir”in eşit harcanabilir gelir olarak anlaşılması gerekir ve hanehalkının büyüklüğü ve kompozisyonunu dikkate almak için eşdeğer harcanabilir hanehalkı toplam geliri olarak tanımlanır ve her bir hanehalkı üyesini tanımlamaktadır.

OECD’nin (2009) yayınladığı bültende çalışan yoksulların genel olarak düşük ücretli işçileri kapsadığı söylenmesi doğalmış gibi görünse de; düşük ücretli istihdam ve çalışan yoksulluğu arasındaki örtüşme aslında düşük olduğu gösterilmektedir. Ve kanıtlara göre; çalışan yoksulların ücret dilimlerine bakıldığında, sanılanın aksine en düşük düzeyde ücretli olmadıkları belirtilmiştir. Bununla birlikte eksik istihdam çalışan yoksulluğunun en önemli belirleyicisi olduğu ve bir yılda kısa süreli yarı zamanlı çalışmalar ve/veya kısa süreli istihdam dönemlerinin çalışan yoksulların çoğunun en büyük problemleri olduğu sonucuna varılmaktadır.

Aynı raporda, tüm ülkelerin çalışan yoksul nüfusunun yarıdan fazlası bir yılda ortalama 6 ay veya daha az süreli çalışmaktadır ve yıllık çalışma yoğunluğu ne kadar azalır, yoksulluk riskinin o oranda artacağına belirtisi olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında mevcut ekonomik kriz bağlamında düşünüldüğünde, işçilerin çalışma saatlerinin önemli azalmalarla yüzleştikleri ya da işlerini de kaybettikleri ülkelerde, çalışan yoksulluğu oranı önemli ölçüde artabilir (OECD, 2009). Esnek çalışma saatlerinin, iş başına veya çağırılma yolu ile iş sahibi olma durumlarının çalışanlarda genel bir güvencesiz çalışma ortamı yarattığı günümüzde, çalışanların yoksulluk riski ile yaşamakta olduğu sıklıkla karşılaşılan sorunlardan birisidir.

Sosyal güvence kapsamında olup olmamak, yoksul haneler için son derece önemlidir. Ancak vurgulanması gereken bir diğer nokta da istihdamın tek başına yeterli olmayışıdır. Yoksul mahallelerde çalışan kişilerin genel olarak enformel sektörlerde veya geçici iş alanlarında ve asgari ücretin altında bir ücret ile çalıştıkları (Kavala ve Keyder, 2008; Adaman ve Keyder, 2006) ve durumun da ‘çalışanların aldıkları ücretten dolayı çalışan yoksulluğu şeklinde ortaya çıktığı’ belirtilmektedir.

2.3.2 Mekânsal dışlanma

Belirli mekânlara ulaşım açısından ve o mekânların kullanımı ile mekânlardan yararlanmada çeşitli sorunların ortaya çıkması ve kişilerin mekâna ilişkin faaliyetlerinde engellerle karşılaşması; o kişilerin mekânsal açıdan dışlanmış olduklarını gösterir.

Adaman ve Keyder (2006) göre; mekânsal dışlanmanın büyük ölçüde iç-içe geçmiş iki bileşkesi olduğunu bunlardan birincisinin toplum genelinin bireyi yaşadığı mekân/coğrafyası nedeniyle dışlaması, küçümsemesi, ayrımcılığa tabi tutması olarak değerlendirmekte; diğerini ise; kişinin, bireysel/hanesel maddi kaynaklara ulaşım imkânlarından ayrı olarak, yaşadığı mekândaki kamusal hizmetlerin nitelik ve niceliksel seviyeleri nedeniyle toplumsal hayatın içine tam anlamıyla, gerektiği şekilde dâhil olamaması durumu olduğunu belirtmektedirler. İlk çerçeveden değerlendirilecek olursa; dışlanan bölgelerde yaşayan kişiler önemsenmemekte ve hatta yok sayılabilmektedirler. İkinci açıdan bakıldığında ise; bireyin katılmasındaki önemli etken olarak devletin yoksulların yaşadığı bölgelere yeterli yatırımın yapılmasını teşvik etmediği üzerine bir eleştiri niteliğindedir.

Donatı eksikliği nedeni ile park, kültürel tesis alanı veya spor tesis alanlarının yoksunluğu o mekândaki bireyleri bu tür toplumsal faaliyetlerden dışlamaktadır. İmar planlarının doğru uygulanması ile bu donatı dağılımının işlerlik kazandırılması devlet eliyle böyle yatırımların gerçekleştirilmesi bu soruna çözüm oluşturabilmektedir. Kamusal alanların arttırılması bir hizmeti alabilmek için bedel ödemek zorunda olmamak veya herkesin katılımını sağlayacak kadar az bir ücret ödemek gerekliliği kişileri bu yatırımları kullanmaya da teşvik edecektir.

2.3.3 Politik dışlanma

Sosyal, kültürel, politik veya ekonomik nedenlerden dolayı vatandaşlık haklarını, özellikle de hukuki ve siyasi hakları tam olarak kullanamama durumu ya da siyasal yaşama katılmanın doğrudan veya dolaylı olarak engellenmesi hâlinde kişilerin politik olarak dışlandıkları söylenebilir. Bu durum belli kesimlerin özellikle düşük gelir gurubuna mensup ve/veya bireysel yetenekler konusunda yoksunlaşmış kişilerin kamusal anlamda toplumsal güvencelerini kaybetmesi, temsil edilme durumundan uzaklaşmaları anlamına gelebilir.

Kentsel mekân; mekânın dinamikleri tarafından üretilmiş bir mekân olmakla birlikte, sahip olduğu sosyal mekânında dönüşmesine de neden olur. Kentte yaşayan çeşitli sınıflara mensup nüfus gruplarının kenti dönüştürerek kent mekânını üretme/yeniden üretme/dönüştürme süreçlerine katılmaları ve bu süreçler üzerinde karar sahibi olma haklarını kullanabilmeleri politik katılımı arttırmaktadır.

Kentleşme süreci bireyin topluma katılırken aynı zamanda birlikte yaşadığı topluma kendisinden bir şeyler katarak toplumsal mekânı yeniden üretme süreci olarak da tanımlanabilir. Her kentin kendine özgü kentleşme süreçleri olmuştur. Kentlerin kendilerine özgü fiziksel-coğrafi niteliklerinin yanında bireylerin de bu süreci yaratan-dönüştüren bir unsur olduğu düşünülmelidir. Bu süreçte yaşanacak aksaklıklar politik dışlanma-ayırışma olarak nitelenebilir.

Bireylerin kendi yaşamları üzerinde alınacak kararlara ne ölçüde katılabildiği ve ne ölçüde katılamadığını hissettiği politik dışlanmayı ölçmede kullanılmalıdır. Politik mekânda; bir vatandaş olarak sözünü oy hakkı ve temsil edilme hakkı ile söylemektedir. Ancak kentsel mekânın yeniden üretilmesi süreçlerinin her aşamasında katılımının sağlanması gerekmektedir.

Kentsel alanda alınan kararlara katılmak için bilgilenme süreçlerinde eksiklik ve zaman yetersizliği-kısıtları sonucu katılımın azalması gerçekleşmektedir. Örneğin, kayıt dışı olarak çalışan bir kişinin çalışma şartlarının ağır olması kamu çalışma saatlerinde çalışıyor olması kişinin bu yerlere gidebilmesine engel teşkil etmektedir. Böylelikle birey demokratik haklarından dolayı yollarla uzaklaşmak zorunda kalabildiği gibi sosyal ağlardan faydalanamama da bu durumda önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkar.

2.3.4 Kültürel dışlanma

Ekonomik nedenlerden bağımsız olarak, toplumsal ve kültürel hayata bireylerin dilediğince katılamama durumudur. Örneğin, yaşanan coğrafyadaki çoğunluğa göre açıklanırsa, farklı bir etnik kökenden/ırktan gelmek ya da farklı bir din/mezhep üyesi olmak, çoğunluğun dilini rahat konuşamamak, ya da aksanlı konuşmak, farklı giyim kuşam ya da cinsel tercihler gibi nedenlerden ötürü toplumsal yaşamın genelinde normal akışı içerisinde gerçekleşmekte olan etkinliklere alınmama, orada bireylere dışlarcasına davranılması, girişlerde engellerin çıkartılması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de kent yoksulluğunun çeşitli boyutlarını inceledikleri çalışmalarında, Kavala ve Keyder (2008) ‘bir kentin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi görece olarak yüksek de olsa, kentte göçmen Kürt nüfus önemliyse, kentin içinde ya da çeperinde Roman mahalleleri mevcutsa, bu grupların yoksul olması ve bu yoksulluğun kentteki yoksulluğun niteliğini belirlemekte önemli bir rol oynadığını’ belirterek sosyal dışlanma ve yoksulluk çalışmalarında etnik köken boyutunun önemine dikkat çekmektedirler.

Bireyler; toplumdaki çoğunluktan farklılaştıkları noktalarda belirginleşip diğer fertlerden ayrı bir noktaya itilmek suretiyle dışlanmaktadır. Bu durumda ötekileştirme siyaseti uygulanmakta ve bireyler çoğunluk tarafından dışlanmaktadır veya dışlandıklarını hissetmektedirler. Toplumsal kimlik ve statülerin ne şekilde dışlanmaların sonuçları ile oluştuğunun irdelenmesi kültürel dışlanma boyutu ile anlaşılabilir.

2.4 Sosyal Dışlanmanın İşlevselleştirilmesi

Sosyal dışlanmanın ölçülmesinde genellikle sayısallaştırılabilir/ölçülebilir unsurlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda çoğu zaman yaşam standartlarına ilişkin bazı göstergelerden yararlanılmaktadır. Bu göstergelerin bir kısmı gelire ilişkin parasal göstergelerken bir kısmı ise parasal olmayan ancak sayısallaştırılabilen göstergelerdir.

Eurostat (2000) tarafından önerilen 14 adet parasal olmayan sosyal dışlanma ve yoksulluk göstergesi vardır. Bu göstergeler genel olarak; parasızlığın ve düşük gelirli olma durumunun ortaya çıkardığı sonuç ve yarattığı etkiler ile ilgilidir. Sosyal dışlanma tanımının içeriğinde yer alan yoksunluğun bireysel ve ailesel olmasının yanında sosyal ilişkiler ve ağlar üzerindeki baskının da altı çizilmek için göstergeler aşağıdaki Çizelge 2.13’te belirtildiği gibi 7 adet üst başlık olmak üzere 14 adettir.

Avrupa Birliği’nin sosyal dışlanma ve mücadele ile ilgili yaptığı en önemli çalışmalardan birisi Lizbon Stratejileridir. Lizbon Stratejilerinin ilk içeriğinde; ekonomik büyümenin amaçlandığını, sosyal koruma ve içerilme politikalarına yeterince yer ayrılmadığını daha sonraki revize edilmiş hâlinde ise ekonomik büyümenin meslekler ve iş olanakları ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu politikaları sağlayabilmek için öncelikli stratejilerinin; hedefe yönelik göstergeleri

belirleyerek bu göstergelerin toplanması ile etkin bir sorunsal modeli üzerinde çalışılmaktadır.

Çizelge 2.13 : Sosyal dışlanmanın işlevselleştirilmesi; parasal olmayan göstergeler (Eurostat, 2000).

Sosyal Dışlanmanın İşlevselleştirilmesi	
Finansal Sıkıntılar	- Finansal idare yaparken büyük zorluklar yaşayan hanelerde yaşayan kişilerin oranı - Ev ile ilgili geri ödemeleri veya altyapı faturalarını öderken borçlarla ilgili sıkıntı yaşayan hanelerdeki kişilerin oranı
Temel İhtiyaçlar	- Gün aşırı et, balık veya tavuk almaya gücü yetmeyen konutlarda yaşayan kişilerin oranı - Yeni elbiseler almaya gücü yetmeyen konutlarda yaşayan kişilerin oranı - Bir haftalık evinden uzakta tatile gücü yetemeyen kişilerin oranı;
Konut Koşulları	- Banyosu veya duşu olmayan bir yerde yaşayan kişilerin oranı - Rutubetli duvarları, zemin ve temeli, vb olan bir konutta yaşayan kişilerin oranı - Alan sıkıntısı var olan konutta yaşayan kişilerin oranı;
Dayanıklı Tüketim Malları	- Hane içerisinde mali kaynak eksikliği nedeniyle araç erişimi olmayan kişilerin oranı - Hane içerisinde mali kaynak eksikliği nedeniyle telefon erişimi olmayan kişilerin oranı - Hane içerisinde mali kaynak eksikliği nedeniyle renkli televizyon erişimi olmayan kişilerin oranı
Sağlık	Kötü ya da çok kötü sağlık durum raporu veren 16 yaş üzerindeki kişilerin oranı
Sosyal İletişim	Kimin ayda bir ya da daha az sıklıkta (ya da hiçbir zaman) arkadaşları veya yakınları ile buluşan 16 yaş üzerindeki kişilerin oranı
Memnuniyetsizlik	Çalıştıkları işten veya ana faaliyetten memnun olmayan 16 yaşın üzerinde kişilerin oranı

Bu nedenle göstergeleri tanımlama önemli bir problem hâline gelmiştir. Sonuç olarak, Laeken Avrupa Konseyi'nde (2001) Sosyal Koruma Komite'si tarafından oluşturulan sosyal dışlanmanın boyutlarına ilişkin 10 tanesi birincil, 8 tanesi ikincil olmak üzere toplam 18 niceliksel gösterge benimsenmiştir¹⁰. Laeken ve Pension göstergeleri olarak isimlendirilen ve daha çok yoksulluğa yönelik olan bu göstergeler her yıl düzenli olarak hesaplamakta ve Eurostat tarafından güncellenerek yayımlanmaktadır (Çizelge 2.14).

¹⁰ Kaynak: <http://www.europa.eu.int/comm/employment-social/news/2002/jan/report-ind.en.pdf> (13.12.2002) (Aktaran: Sapançalı, 2005).

Lizbon Stratejilerinde; sürdürülebilir bir gelişmenin ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla ele alınması gerektiğini belirtilmiştir; sürdürülebilir bir gelişme ve büyümenin sosyal politikaları kapsayan bir süreç olarak kabul eden geniş kapsamlı bir göstergeler seti oluşturmak ve bunu üye ülkelerde var olan ortak sorunlar üzerinden giderek genelleştirilebilen bir modelleme üzerinden uygulamaya çalışmaktadırlar.

Çizelge 2.14 : Sosyal dışlanmanın işlevselleştirilmesi hakkında Laeken göstergeleri (2001).

Laeken Göstergeleri Listesi	Yeni Göstergeler
· Maddi Yoksunluğun Ölçümleri	· Çalışan Yoksulluğu (In-Work Poverty)
· Konut Koşulları + Evsizlik	· Okuryazarlık (Genç Nüfusta Okuryazarlık)
· Farklı Nüfus: Etnik Azınlıklar, “Hassas” Gruplar	· Hayatboyu Sağlık (Healthy Life Years)
· Sağlık ve Sosyal İçerilme	· Göçmen ve Etnik Grupların İçerilmesi
· Yoksulluk ve Dışlanmanın Bölgesel Boyutu	· Maddi Yoksunluk Konut Yoksunluğu, Ekonomik Sıkıntılar
· Çocuk Yoksulluğu	· Evsizlik
	· Sağlık ve Sosyal İçerilme
	· Konut Koşulları

Ana başlıklar olarak sosyal dışlanmayı *finansal açıdan yoksulluk, istihdam, sağlık ve eğitim* gibi bileşenlerin bir bütünü olarak ele almıştır. Bu bileşenlerin oluşturduğu 18 adet göstergeye ek olarak ulusal ölçekte 3. Dereceden göstergelerin de tanımlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu 3. Dereceden göstergelerin de neler olacağı ayrıca önemli bir konudur.

Laeken göstergelerinde; istatistiki altyapı en önemli problemidir. Çünkü sosyal dışlanmanın çok boyutluluğu göstergelerin de çeşitlenmesine neden olmakta ve her toplumda farklı boyutlarda farklı katmanlarda/düzeylerde meydana gelmektedir. Bu nedenle ortak bir ölçümleme yöntemi oluşturmak oldukça güçtür. Bununla birlikte bu verilerden yararlanılarak bazı akademik çalışmalarda zaman zaman sosyal dışlanmaya ilişkin endeksler oluşturulduğu ve ülkeler arasında karşılaştırmalar ve sıralandırmalar yapıldığı da görülmektedir.

“Maddi Yoksunluk” ölçümü önemli bir diğer noktadır. Çünkü her ülkede farklı farklı ürünler ve bu ürünlere erişim problemlerinin önemlilik düzeyinin değiştiği gerçektir. Bu nedenle göstergeler belirlenirken ürünlerin ülkelerde ağırlıkları da önemsenmelidir. Çizelge 2.15’te belirtildiği gibi, önemli noktalar kişilerin toplumdaki diğer bireylerin gündelik yaşamda kolaylıkla erişebildikleri mal ve

hizmetler ile yapabildikleri/katılabildikleri aktiviteleri ifade edebilen bir ölçümle doğru sonuca ulaşılabilir.

Laeken Göstergeleri

Birincil Göstergeler

Gösterge 1a: Yaş ve Cinsiyete Göre Yoksulluk Riski Oranı
Gösterge 1b: En Sık Faaliyet Durumu ve Cinsiyete Göre Yoksulluk Riski Oranı
Gösterge 1c: Hanehalkı Yapısına Göre Yoksulluk Riski Oranı
Gösterge 1d: Konaklama Mülkiyeti/Zilyetliği Durumuna Göre Yoksulluk Riski Oranı
Gösterge 1e: Yoksulluk Riski Eşikleri (Tanımlayıcı Değerler)
Gösterge 2: Gelir Dağılımı Eşitsizliği- S80/S20 Gelir Yüzdelik Dilimleri Paylaşım Oranları
Gösterge 3: Cinsiyete Göre Kalıcı Yoksulluk Riski Oranı, (% 60 Ulusal Medyan)
Gösterge 4: Cinsiyete Göre Bağlı Ortalama Yoksulluk Risk Aralığı
Gösterge 5: Bölgesel Uyum (Bölgesel İstihdam Oranlarının Dağılımı)
Gösterge 6: Cinsiyete Göre Uzun Dönemli İşsizlik Oranı
Gösterge 7: Yaş ve Cinsiyete Göre Hanede Yaşayan İşsiz Kişiler
Gösterge 8: Cinsiyete Göre Eğitimde Okul Terkedenlerin Oranı
Gösterge 9: Cinsiyete Göre Doğumda Yaşam Beklentisi
Gösterge 10: Cinsiyete Göre Yüzdelik Dilimlere Göre Kendi Kendine Tanımlanmış Sağlık Durumu

İkincil Göstergeler

Gösterge 11: Yoksulluk Riski Eşiğindeki Dağılım
Gösterge 12: Herhangi Bir Zamanda O Ana Ait Yoksulluk Riski Oranı
Gösterge 13: Cinsiyete Göre Sosyal Transferler Öncesindeki Yoksulluk Riski Oranı
Gösterge 14: Gelir Dağılımı Eşitsizliği Gini Katsayısı
Gösterge 15: Cinsiyete Göre Kalıcı Yoksulluk Riski Oranı, (% 50 Ulusal Medyan)
Gösterge 16: Cinsiyete Göre Uzun Dönemli İşsizlik Paylaşımı
Gösterge 17: Cinsiyete Göre Çok Uzun Dönemli İşsizlik Oranı
Gösterge 18: Yaş ve Cinsiyete Göre Düşük Düzeyde Eğitim Erişimi Olan Kişiler

Kaynak: Guio, A.C., (2004)

Bir diğer sosyal dışlanma önleme çalışmasında; DETR/TRaC (2000)¹¹, ulaşım ve mekânsal dışlanma ve katılımı açıklarken yeterli toplu taşıma olarak adlandırılacak dört özneliği tanımlar. Bunlar; aşağıdaki gibi 4 başlıkta sıralanabilir:

- Ödenebilirlik (affordability),
- Kullanılabilirlik (availability),
- Erişilebilirlik (accessibility),
- Kabul edilebilirlik (acceptability).

¹¹ Aktaran: Titheridge, H., 2004. Social Exclusion and Transport Policy. London, UCL <http://www.aunt-sue.info/references/2004.html> adresinden 03.09.2008 tarihinde erişilmiştir.

Bunlar, hangi insanların ulaşım açısında sosyal dışlanmaya maruz kalmalarını açıklayan dört yolu açıklar.

Çizelge 2.15 : Maddi yoksunluğun ölçülmesinde kullanılan göstergeler – Laeken göstergeleri (2001).

Ekonomik Sıkıntılar	·Yılda 1 kez evden uzakta 1 haftalık tatil yapabilme ·Borçlar (ipotek, kira, faturalar, vb) ·En az her 2 günde bir et (veya eşdeğeri) yiyebilme gücü ·Yaşadığı evi yeterli miktarda ısıtabilme gücü ·<i>(Beklenmedik masrafları karşılayabilme kapasitesi)</i>
Dayanıklı Tüketim Mallarının Zorunlu Eksikliği	·Renkli TV ·Telefon ·Özel Araç ·<i>(Çamaşır Makinesi)</i>
Konut	·Sızdırmaz çatı, nemli duvar/kat, temeller, pencerelerde veya zeminde çürüme ·Yetersiz aydınlık ·Konutta banyo ve duş alanı ·Sadece konutun kullanımına ait kapalı tuvalet
Çevresel boyut dâhil değildir.	

DETR/TRaC (2000) yapmak istedikleri aktivitelerden taşımacılık yoluyla sosyal dışlanmaya maruz kalan kişileri açıklarken dört yola başvurmuştur:

- Mekânsal – oraya hiçbir şekilde erişemez;
- Geçici Olarak - oraya uygun zamanda erişemez;
- Finansal - oraya erişmeye bütçesi elvermez;
- Kişisel - oraya erişmek için gerekli hareketlilik ve mevcut araçların kullanılması için zihinsel ya da fiziksel yeteneklerin eksikliği

Fahmy, (2003) *1999 Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Araştırması*'nda sosyal dışlanmayı ölçmeyi ve işlevselleştirmeyi araştırmıştır. Bu çalışma, sosyal sermaye araştırması ile ilgili bir dizi ölçümler içerir; sosyal katılım ve üyelikler; sosyal ağlar ve destekler; sivil örgütlenmeler ve alan memnuniyetinin ve öznel dışlanmanın davranışsal/tutumsal ölçümleri ana başlıklar olarak belirtmiştir. Sosyal dışlanma ölçümlerinde kullanılacak olan göstergeler Çizelge 2.16'te görüldüğü şekilde sıralanmaktadır.

Türkiye'de; Hanehalkı Bütçe Anketleri, hanelerin sosyo-ekonomik yapıları, yaşam düzeyleri ve tüketim kalıpları hakkında bilgi veren ve toplumun ihtiyaçlarının belirlenmesi ve uygulanan sosyo-ekonomik politikaların geçerliliğinin test edilmesi

amacıyla kullanılan kaynaklardan biridir. TÜİK bu amaçla, 2002 yılından itibaren bu anketi düzenli olarak her yıl Tüketim harcamaları ve gelir dağılımı amaçlarına yönelik olarak uygulamaktadır.

Çizelge 2.16 : Sosyal dışlanmanın işlevselleştirilmesi hakkında Fahmy (2003)'ten uyarlanmış göstergeler.

Sosyal Dışlanmanın İşlevselleştirilmesi	
•Siyasal katılım	•Sosyal ağlar, eşdeğer hanehalkı geliri
•Sosyal üyelikler	•Toplumdan dışlanmış hissetme
•Düşük sosyal sınıf (manüel)	•Mahalleden memnun hissetme
•25'ten düşük yaşta olma	•Devlet yardımlarından faydalanabilme
•Eğitim nitelikleri yoksunluğu	
•Pse deprivasyon endeksi	

Avrupa Birliği'ne üyelik müzakerelerinin Türkiye açısından kazanımlarından biri olarak; tüm üye ülkeler tarafından bünyelerine uyarlanmasını sağlamak üzere birliğin sosyal içerilmeyi sağlamak için uygulamaya çalıştığı "Eşgüdüm Yönelik Açık Yöntem" (Open Method of Coordination) kuralları benimsenmiştir ve 2010 yılına kadar yoksulluk ile mücadelede ortaklaşan bir çalışmalar bütünü öngörülmüştür. Bu çerçevede Sosyal Dışlanmayla Mücadele Stratejisinde “istihdam, gelir dağılımı ve parasal yoksulluk, eğitim, konut, sağlık ve ulaşım politikaları, emeklilik sistemi dâhil olmak üzere sosyal güvenlik sistemi, sosyal hizmet ve sosyal yardım politikaları” gibi alt başlıklar yer almaktadır. Sonuç olarak; TÜİK, 2006 yılından itibaren her yıl gelir dağılımı, gelire bağlı yoksulluk, sosyal dışlanma ve diğer yaşam koşulları konularında bilgi derlemeye yönelik “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması”nı uygulamaya koymuştur. Ve her yıl yapılan anketler kişiler ile tekrarlanan anketler şeklinde gerçekleştirileceğinden bir devamlılık söz konusu olacaktır.

Sosyal istatistikî sistem açısından ortak göstergelerin benimsenmesi; uygulanacak politikaların da gözden geçirilmesine ortak hedeflere yönelik çalışma yöntemlerinin belirlenmesine fayda sağlaması amacıyla bu çalışma yapılmaktadır. TÜİK'in Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçlarında (2009b), (GYKA; 2006-07); hanehalkının sosyo-ekonomik durumunu belirlemeye yönelik olarak Çizelge 2.17'deki göstergeler esas alınmaktadır.

Türkiye'de gelir dağılımı analizleri yüzdelik dilimlere göre yapılmakta ve GİNİ katsayısı ile de gelir dağılımında adaletsizliğin olup olmadığı araştırılmaktadır. Gelir dağılımı söz konusu olduğunda grafiği çaprazlamasına ikiye bölen doğru "tam eşitlik" durumunu ifade eder. Bu durumda ülkedeki hanehalklarının %50'si

gelirin %50'sine, %80'i %80'ine vb. sahiptir. Zaman içinde eğrinin tam eşitlik doğrusundan uzaklaşması, o ülke için gelir dağılımının bozulduğuna işaret eder. Dikey ekseninde milli gelirin birikimli yüzdeleri % 20'lik paylar hâlinde; yatay ekseninde ise nüfusun birikimli yüzdeleri % 20'lik dilimler hâlinde gösterilir.

Çizelge 2.17 : Sosyal dışlanmanın işlevselleştirilmesi hakkında TÜİK-GYKA sonuçları (2009b).

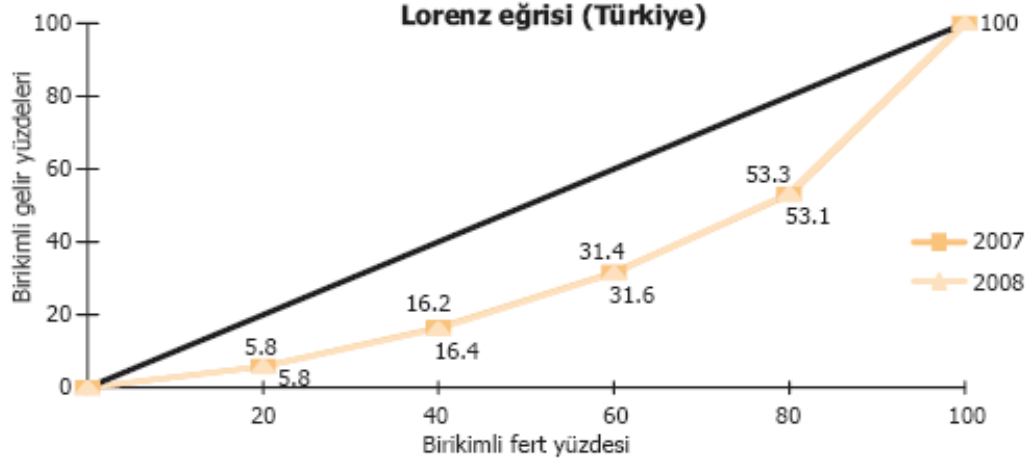
Konut ve konut kolaylıkları
• Sahip olunan eşyalar, sahip olmama nedeni • Ev sahipliği, konut kredisi • Konut masrafları • Ekonomik durum (temel bazı ihtiyaçları karşılama durumu, karşılayamama nedeni, geçinme durumu, taksit/borcu, kirayı vb. ödeyebilme durumu) • Konut sorunları (çatı, çerçeve, yalıtım sorunu vb.) • Çevre sorunları (gürültü, hava kirliliği, suç, trafik vb. sorunlar) • Temel hizmetlere ulaşım durumu (okul, sağlık, banka, alış-veriş vb.) • Hane bazında elde edilen gelirler (çocuk yardımı, konut yardımı, diğer sosyal yardımlar, haneler arası alınan/verilen transferler, gayrimenkul gelirleri)

TÜİK'in Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçlarında (2009b) fertlere yönelik olarak tüm aile üyeleri ve özel olarak iş gücündeki aile fertlerini içeren göstergeler esas alınmaktadır (Bkz. Çizelge 2.18).

Çizelge 2.18 : Sosyal dışlanmanın işlevselleştirilmesi hakkında TÜİK-GYKA sonuçları (2009b).

Tüm hanehalkı fertlerinin;	15 ve daha yukarı yaştaki fertlerin;
• Demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, referans kişiye yakınlığı) • Okul çağındaki çocukların eğitime devam etme durumları, sosyal-kültürel faaliyetler için harcadıkları süreler	• Eğitim durumları • Medeni durumları • Genel sağlık durumları • İstihdam durumları • Faaliyet gelirleri (ücret, maaş, yevmiye, tarım-tarım dışı müteşebbis) • Menkul kıymet gelirleri • Sosyal transferler (işsizlik, emekli, yaşlılık, dul-yetim, sakatlık, vb. maaşları, eğitim bursu vb.) • Çalışma tarihi (ilk işe başlama yaşı, çalışma süresi)

Bu yöntem ile bakıldığında Şekil 2.3'te görülebilecek olan Lorenz eğrisi ile ölçüme göre Türkiye'de 2007 ve 2008 yılları arasında azalan bir eşitsizlik görüldüğü; fakat bu azalmanın nispeten düşük olduğu söylenebilir. Bu grafiğin tek başına gelir yoksulluğunu ve gelir dilimleri arasındaki eşitsizliği açıkladığı unutulmamalıdır.

Şekil 2.3 : Türkiye’de gelirin yüzde dilimlerine göre Lorenz eğrisi, Kaynak: TÜİK, 2010.

Çizelge 2.19’da görülen gelir yüzdelik dilimlerinin kırsal ve kentte nasıl değişim gösterdiği incelendiğinde; GİNİ katsayısının gösterdiği üzere, kent ve kırsal nüfusunun gelirde eşitsizlik oranları birbirlerine yakın değerlerde olmakla birlikte, kırsal nüfusta gelir adaletsizliği daha düşüktür. Ancak gelir dağılım oranları incelendiğinde en yüksek gelir grubunun kent nüfusunda fazla olduğu en düşük gelir grubunun ise kırsal nüfusunda fazla olduğu görülür.

Çizelge 2.19 : Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlere göre sıralı %20’lik gruplar, Kaynak: TÜİK, 2010.

Yüzde 20’lik fert grupları	Türkiye		Kent		Kırsal	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
İlk %20	5.8	5.8	6.2	6.1	6.4	6.5
İkinci %20	10.6	10.4	11.0	10.7	11.1	10.8
Üçüncü %20	15.2	15.2	15.3	15.3	16.0	15.6
Dördüncü %20	21.5	21.9	21.2	21.9	22.3	22.5
Son %20 *	46.9	46.7	46.2	46.0	44.2	44.5
Gini Katsayısı	0.41	0.41	0.39	0.40	0.38	0.38
Son %20 / İlk %20 (P80 / P20)	8.1	8.1	7.5	7.5	6.9	6.8

Not: Gelir referans dönemleri bir önceki yılın takvim yılıdır.

(*)Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak 5 gruba ayrıldığında; “ilk %20’lik grup” geliri en düşük olan grubu, “son %20’lik grup” ise geliri en yüksek grubu tanımlamaktadır.

Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçlarından (2009b) kişisel ve fonksiyonel gelir dağılımı göstergeleri yanında, Avrupa İstatistik Ofisi’nin sosyal dışlanma ile mücadele kapsamında üye ülkeler arasındaki işbirliğini teşvik için oluşturulan “Toplumsal Faaliyet Programı” ve Avrupa Konseyi’ne sunulmak üzere hazırlanan yıllık raporlarda yer verilen “sosyal uyumla ilgili göstergeler” de üretilmektedir.

Görüldüğü üzere; tek başına gelir ve istihdam sosyal dışlanmayı belirleyen etkenlerden değildirler. Sosyal dışlanmadan söz edebilmek için bu faktörlerin görülmesi yanında; sosyal, kültürel faktörleri ile de bir bütün hâlinde değerlendirilebilecek bir dışlanmanın gerçekleşmesi ile bir bireyin sosyal yaşamdan dışlanmakta olduğunu söyleyebiliriz (Çizelge 2.20 ve Çizelge 2.21’de yaş gruplarına ve sosyal dışlanmanın boyutlarına bağlı olarak ek göstergeler açıklanmıştır.).

Sonuç olarak; genel bir değerlendirme yapıldığında Çizelge2.19’da görüldüğü üzere; sosyal dışlanma belirli grupları daha savunmasız bırakmaktadır (yaşlı kişiler, çocuklar, engelliler, kadınlar...) ve gruplar arasında farklı seviyelerde ortaya çıkmaktadır. Bu grupların dışında; sosyal dışlanmanın birbirinden bağımsız boyutları (kültürel, siyasi, iktisadi) ile birlikte hangi alanlarda (çalışma alanı, eğitim, sağlık...) gerçekleştiği önemli olmaktadır. Mekânın sosyal dışlanma çalışmalarındaki önemi de vurgulanmakla birlikte; alana yönelik çalışmaların genellemeleri zorlaştıracak ve soruna parçacıl bakmak gibi bir hata yaratma ihtimali de dikkate alınmalıdır.

Çizelge 2.20 : İngiltere’de yoksulluk ve sosyal dışlanma göstergelerinin özeti, Kaynak: Rahman, Palmer ve Kenway (2001), Levitas (1999).

<i>Sosyal Dışlanma Göstergeleri: IPPR REPORT (Institute for Public Policy Report) Kaynak: Levitas (1999)</i>			
Gelir Yoksulluğu	Emek Piyasasından Dışlanma	Eğitimde Dışlanma	Sağlık
Ortalama hanehalkı gelirinin %50’sinin altına düşen nüfusun oranı	Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) işsizlik oranları	16 yaşındakilerin en az 20 GCSE puanı almada başarısızlık oranı.	Kadın ve erkekler için, diğer sosyal sınıflara göreli olarak 4. ve 5. düzeyde standart ölüm oranı
En alt üç gelir düzeyinde ortalama reel gelirdeki değişim	İstihdamın nüfusa oranı	Okullar arası dönem puanlamalarında ortalama GCSE puanı.	Sosyal sınıf, sosyo-ekonomik grup ya da yoksunluk oranı gibi bir eşitlik boyutu ekleyerek kalp rahatsızlığı, felç, kaza ve kanser oranlarını izleme
En alt üç gelir düzeyinde bulunma süresi	İşsiz hanehalkı oranı		
Gelir desteği ve / veya kira yardımı alışı süresi ve alma sıklığı (mekâna dayalı)	İşsizlik süresi		
	Yerel düzeydeki değişiklikleri izlemek için iş arayanların işsizlik oranı		Depresyon görülme sıklığını izleme (eşitlik boyutu eklenerek)
			Sağlık hizmetlerine erişim ve önceden müdahale stratejilerini izlemek için göstergeler (eşitlik boyutu eklenerek)

Çizelge 2.21 : İngiltere’de yoksulluk ve sosyal dışlanma göstergelerinin özeti, Kaynak: Rahman, Palmer ve Kenway (2001), Levitas (1999).

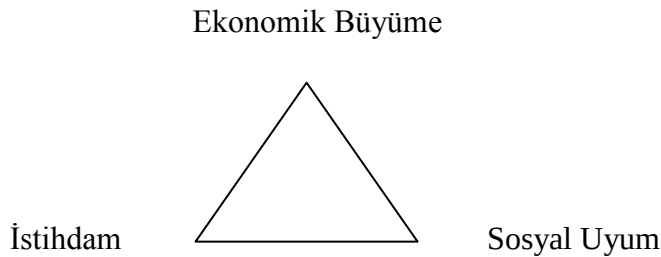
Gelir	Genç yetişkinler	Yaşlı Bireyler
1 Düşük ve Medyan Gelir arasındaki fark	17 İşsizlik (16-24 yaş arası)	33 Özel geliri olmama
2 Düşük gelirli Bireyler (Ortalama gelirin % 50’sinin altında)	18 Düşük oranlı ödemeler (16-21 yaş arası)	34 “Temel gereksinimlere” harcamalar
3 Çok Düşük Gelirli Bireyler (Ortalama gelirin % 40’ının altında)	19 Okullaşmama, herhangi bir eğitim almama veya çalışmama (16-18 yaş arası)	35 Aşırı soğuklarda ölüm tehlikesi
4 Vergi kredileri veya yardımlardan faydalanma (çalışma yaşındaki nüfus)	20 Uyuşturucu kullanma problemi (16-24 yaş arası)	36 Uzun süreli hastalık veya engellilikten ötürü sınırlanma durumu
5 Uzun dönemli yardımlardan faydalanma (tüm yaşlarda)	21 İntihar (15-24 yaş arası)	37 Anksiyete (geceleri güvensiz hissetme)
6 Dönemsel Düşük Gelir (3 yıl içerisinde en az 2 yıl düşük gelirli olma)	22 Temel yeteneklerden yoksun olma (19 yaş)	38 Evde yaşayanlara sosyal hizmetlerden yardım (%)
7 Düşük gelirin yerleşimi (konumu)		39 Telefon eksikliği
Çocuklar	Yetişkinler (25 yaş ile Emeklilik Yaşına Kadar)	Toplum
8 İşsiz ailelerde yaşayanlar	24 Ücretli iş arayanlar	40 Sivil organizasyonlara katılamama
9 Düşük Gelirli Ailelerde yaşayanlar (Ortalama gelirin % 60’ının altında)	25 İki ya da daha fazla yıldır işsiz haneler	41 İşte kutuplaşmalar (%)
10 Düşük ağırlıkta doğan bebekler (%)	26 Düşük oranlı ödemeler	42 Seyahat maliyeti
11 Kazayla Ölüm Oranları	27 İşte güvence yoksunluğu	43 Herhangi bir banka hesabı veya eşdeğer mülkü olmaması
12 Okulda düşük başarı: başarısız olan notlar alan öğrenciler	28 Mesleki eğitime erişememe	44 Hırsızlık
13 Kalıcı olarak okuldan dışlanma	29 Çocuk düşüğü yaşamış haneler	45 Ev sigortası olmaması
14 Ailesi boşanmış çocuklar	30 Obezite	46 Mahalle biriminden memnuniyetsizlik (%)
15 16 yaşın altındaki hamile kalan kızlarda doğum	31 Uzun süreli hastalık veya engellilikten ötürü sınırlanma durumu	47 Isıtma sisteminden mahrum olma
16 Genç suçlulara ilişkin kurumlar (10-16 yaş arası)	32 Ruhsal sağlık	48 Aşırı kalabalık
23 Sabıka kaydı bulunması (18-20 yaş arası)		49 Geçici konaklayan haneler
		50 İpotek borçları

2.5 Sosyal Dışlanmanın Engellenmesi ve Önlenmesine Yönelik Politikalar ve Çözüm Önerileri

Avrupa Birliği'nin sosyal dışlanma ve mücadele ile ilgili yaptığı en önemli çalışmalardan birisi Lizbon Stratejileridir. "Lizbon Stratejisinde, AB'nin amacının Birliği 2010'da, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, daha fazla ve iyi iş imkânlarıyla ve daha büyük sosyal uyumla sağlama yeteneğine sahip, dünyanın en rekabetçi, en dinamik ve bilgiye dayalı ekonomisi hâline getirmek olduğu bildirilmiştir."¹² Lizbon Stratejilerinin ilk içeriğinde; ekonomik büyümenin amaçlandığını sosyal koruma ve içerilme politikalarına yeterince yer ayrılmadığını daha sonraki revize edilmiş hâlinde ise ekonomik büyümenin meslekler ve iş olanakları ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu politikaların sağlanması için de ulusal ölçekte çeşitli programlar hazırlanmakta ve Avrupa Birliği, sosyal koruma politikalarının modernize edilmesi ile yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı mücadele için önemli bir çaba harcamaktadır.

Lisbon Gündemi (2000): 2010 yılına kadar geçerli olacak yeni bir stratejik amaç belirlemiştir. Bu amaca göre;

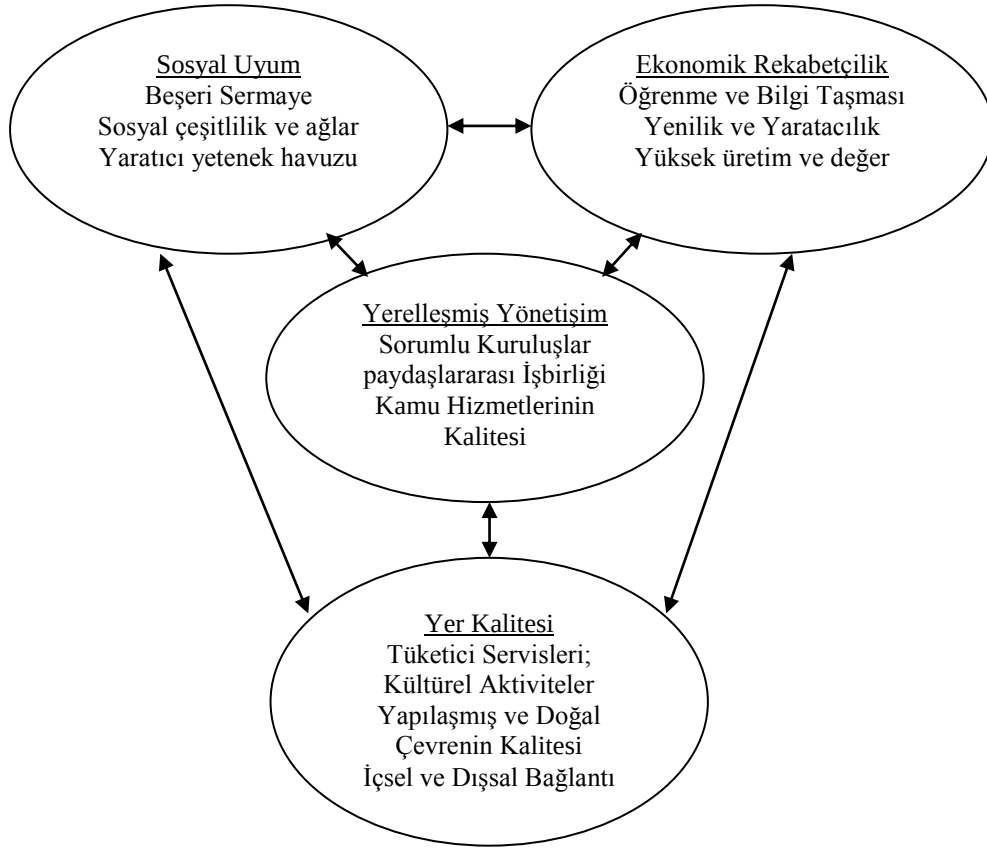
Şekil 2.4'teki gibi "Avrupa Birliği hedefi; dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgiye-dayalı ekonomisi olmak, daha fazla ve daha iyi işler ile sürdürülebilir ekonomik büyüme yeteneğine sahip ve *daha geniş kapsamlı sosyal uyum*" olarak formüle etmiştir (European Anti Poverty Network www.eapn.org).

Şekil 2.4 : Rekabet edebilirliğin bileşkeleri, EAPN (2006).

Rekabet edebilir bir mekânın daha kolaylıkla sosyal dışlanma ve yoksulluk ile mücadele edebileceği varsayımı ile bu bileşke oluşturulmuştur (Bkz. Şekil 2.5).

¹² Council of the European Union
<http://www.socialinclusion.ie/documents/EuropeanCommissionPresentation.ppt> adresinden
09.02.2010 tarihinde erişilmiştir.

Şekil 2.5 : Rekabet edebilir şehirler için yeni genel geçer şema, Kaynak: Turok (2006).

Ekonomik büyümenin ancak ve ancak istihdam ve sosyal uyum (social cohesion) ile sağlanabileceği ve bu durumda da yeni iş olanakları yaratılabileceğini savunmaktadır. Ancak, yoksulluktan kurtulabilmenin en iyi yolu bir iş sahibi olmaktan geçse de istihdam edilmiş olmak her zaman iyi bir yaşam standardı sunmaya yetmemektedir. 2000'lerin ortalarında, OECD üyesi ülkelerin çalışma çağındaki nüfusu arasında ortalama olarak her 10 kişiden biri yoksuldur. Bu demektir ki; bu kişiler, yaşadıkları ülkede cari medyan gelirin yarısının da altında bir harcanabilir gelire sahip olan hanehalkı üyesi durumundadırlar (OECD, 2009).

Hemen hemen tüm OECD ülkelerinde; işsiz hanehalkları arasındaki yoksulluk riski, çalışan bireyi bulunan hanehalkları arasında gözlenen yoksulluk riski oranından 3 kat daha fazladır ve % 20'nin altına neredeyse hiç düşmemektedir. Özellikle çocuklu hanelerde yoksulluk riski tüm ülkelerde çocuksuz olan hanelerden daha yüksek olmakta ve yine tüm OECD ülkelerinde, sosyal ve ekonomik olan bu durum kuşaktan kuşağa aktarılma eğilimindedir (OECD, 2009).

Sosyal dışlanmanın nedenlerinin çok boyutlu olduğu bir önceki paragraflarda detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Sosyal dışlanma ile mücadele etme konusuna da aynı çok boyutlu bakış açısıyla yaklaşılması gerekmektedir. Madanipour, Cars ve Allen (1998) tarafından (Aktaran: Holt-Jensen 2000) sosyal dışlanma ile mücadele etmek ve daha geniş sosyal uyum sağlamak konusunda ‘*sosyal politika, konut politikaları, emek piyasası politikaları ve göçmen politikaları*’ olmak üzere dört başlık altında belirtilen alanların temel öneme sahip oldukları belirtilmektedir.

Sosyal dışlanmanın çok kapsamlı, çok boyutlu ve dinamik bir süreç hâlinde gerçekleşiyor olması mücadele yöntemlerinin de her boyutta kendi dinamikleri içerisinde çözümler üretilmesinin gerekli olduğu sonucunu doğurmaktadır (Bkz. Çizelge 2.22).

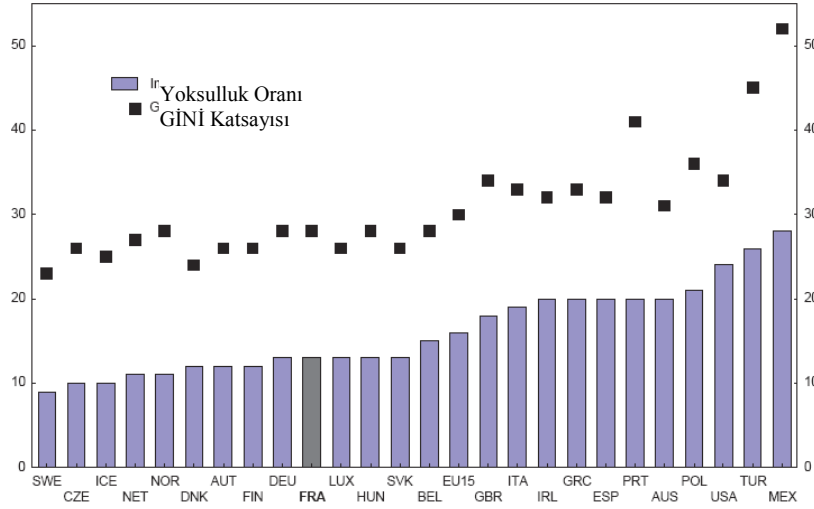
Çizelge 2.22 : Sosyal dışlanma ile mücadelelerde ortaya çıkan faktörler, Kaynak: Council of Europe (1998).

Devlet	·Sosyal politikada devletin egemenliği
	·Devletin tek evrensel olma durumunun düşüşe geçmesi buna paralel olarak devlet desteği ile kalkınmayı hedefleyen yaklaşımların yükselişi
İşgücü Piyasası	·Geçimini sağlayan kişinin ömür boyu istihdamı açısından işgücü piyasalarının emme kapasitesindeki bir azalış (geçici ve uç sektörlerde çalışmada artışa bağlı olarak işsizlikte meydana gelen artış)
	·İşgücü piyasalarının operasyonda değişikliklerinden kaynaklanan birincil eşitsizlikte bir artış
Sivil Toplum	·Devlet destekli güvenliğin çözüldüğü bir durumda; sivil toplum kuruluşlarının önemi (sayıları ve köklü olma durumları)
	·Dayanışma ve dayanışma sağlayan kaynaklarda azalma (dini yerler, esnaf sendikaları ve bireyciliğin yükselişi)
	·Mobil ve hızlı değişen toplumlarda “yerel topluluklar”ın istikrarlı ve bütünleşme mekanizmaları olarak hareket edebilir.
	·Aile ve kişisel ağlarının geleneksel modellerinin belirgin parçalanma süreci

2000’li yılların ortalarında, OECD üyesi ülkelerin çalışma çağındaki nüfusu arasında ortalama olarak her on kişiden biri yoksuldur (OECD, 2009). Bu demektir ki; bu kişiler, yaşadıkları ülkede cari medyan gelirin yarısının da altında bir harcanabilir gelire sahip olan hanehalkı üyesi durumundadırlar.

Soruna daha anlamlı çözümler üretebilmek için sorunun esasen nereden kaynaklandığının ortaya net bir şekilde konulması gerekmektedir. Devletin soruna müdahalesinin en aza indirilmesinin, devletin tasfiye edilmesi durumunun serbest

piyasa ekonomisini güçlendirdiği ve bu durumdan en fazla zarar görecektir kesimin yoksul ve sosyal açıdan dışlanmış kesimler olacağının öngörülmesi gerekmektedir.

Şekil 2.6 : Yoksulluk riski oranı¹³ ve eşitsizlik, 2005 yılına ya da bulunabilen en son yıla¹⁴ait, Kaynak: Jamet (2007)¹⁵.

OECD ülkelerinde yoksulluk riski ve eşitsizlik üzerine elde edilen verilerin değerlendirildiği Şekil 2.6'dan yoksulluk oranı ve eşitsizliğin paralel bir eğri şeklinde seyrettiği görülebilir. Bu da eşitsizliğin olduğu ülkelerde yoksulluk riski oranının da yüksek değerlerde ortaya çıktığı anlamını taşımaktadır.

Eğer ki; yoksulluk ve sosyal dışlanmayı azaltmak için politika uygulaması yapılacaksa, bu durumda uygulanacak politikaların yerel, ulusal ve bölgesel tüm ölçeklerde bütüncül bir yaklaşımla kurgulanması gerekmektedir.

Bu şu açıdan önemlidir; yoksulluk ve sosyal dışlanmayı ortadan kaldırmak için uygulanacak tek tip müdahale yöntemleri yeterli sonuç vermemektedir, tüm nüfusu kapsayacak şekilde ya da hedeflediği bir seçili alt grup nüfusu - örneğin çocuklar gibi- belirleyen bütüncül yaklaşım ve stratejilerin uygulanması daha doğrudur.

Yoksulluğun nedeninin işsizlikten çok yapılan işlerin niteliği oluşu ve yoksulların formel sosyal güvenlik sistemi dışında kaldıklarını vurguladıkları çalışmalarında Kavala ve Keyder (2008), 'yoksullukla mücadeleyi hedefleyen politikaların, ne

¹³ Eşdeğer harcanabilir geliri sosyal transferlerin de içinde olduğu yoksulluk sınırının altında olan insanların yüzdesi, yani, medyan eşdeğer harcanabilir gelirin% 60'ı.

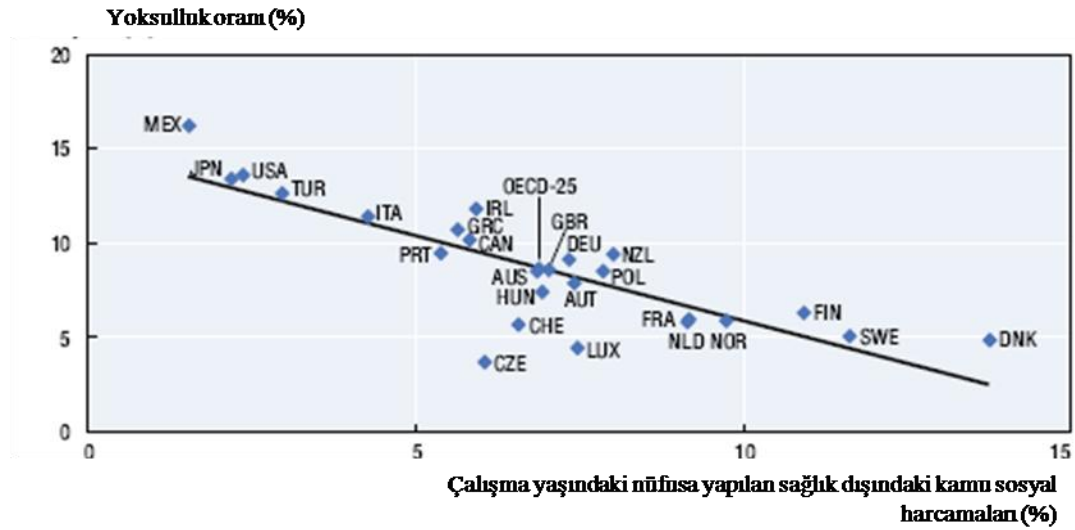
¹⁴ 2003: Birleşik Krallık ve Türkiye; 2000: Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri ve Meksika.

¹⁵ Yazarın Notu: Kaynak: Eurostat veri tabanı; Forster, M. and M. Mira d'Ercole (2005), Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the second half of the 1990s, OECD Social Employment and Migration Working Papers, n° 22.

olursa olsun istihdam yaratmaya değil, nitelikli, düzenli, güvencesi olan işler yaratmaya ve insanları bu işlerde çalışabilecek biçimde eğitmeye odaklanmaları' gerektiğini ifade etmektedirler.

Sosyal yardımların çalışmakta olup da yoksul olan kesimleri ayakta tutan vatandaşlık hakları olduğunun vurgulanması gerekmektedir (Bkz. Şekil 2.7). Sosyal transferlerin olmadığı durumlarda hanelerin nüfuslarının yoksulluk riski % 15 yerine %39 gibi önemli bir farkla; gerçekte olduğundan daha yüksek çıkmaktadır (Dennis ve Guio, 2004).

Devlet tarafından sağlanmayan yardımların eksikliği/boşluğu her toplumda farklı yapılar tarafından karşılanmakta olduğu gibi sömürü aracına dönüştürülmektedir. Kavala ve Keyder'in (2008) belirttikleri gibi yeni ekonomik yapılanmada Türkiye'de cemaatlerin yaptığı yardımlar kişileri minnet duygusuna itmekte ve bu duruma bağımlı bireyler hâline dönüştürmektedir.

Yazarın notu: Kamu sosyal harcamaları ile GSMH'dan ayrılan pay olarak sağlık, yaşlılık ve hayatta kalma yardımları dışında kalan sosyal harcamalar kastedilmektedir. Yoksulluk oranları eşdeğer harcanabilir hanehalkı medyan gelirinin yarısı (% 50'si) eşğine göre hesaplanmıştır.

Şekil 2.7 : 2000 yılına ait “çalışma yaşındaki nüfus kamu sosyal harcamaları ve yoksulluk oranları değişim grafiği”, Kaynak: OECD (2005).

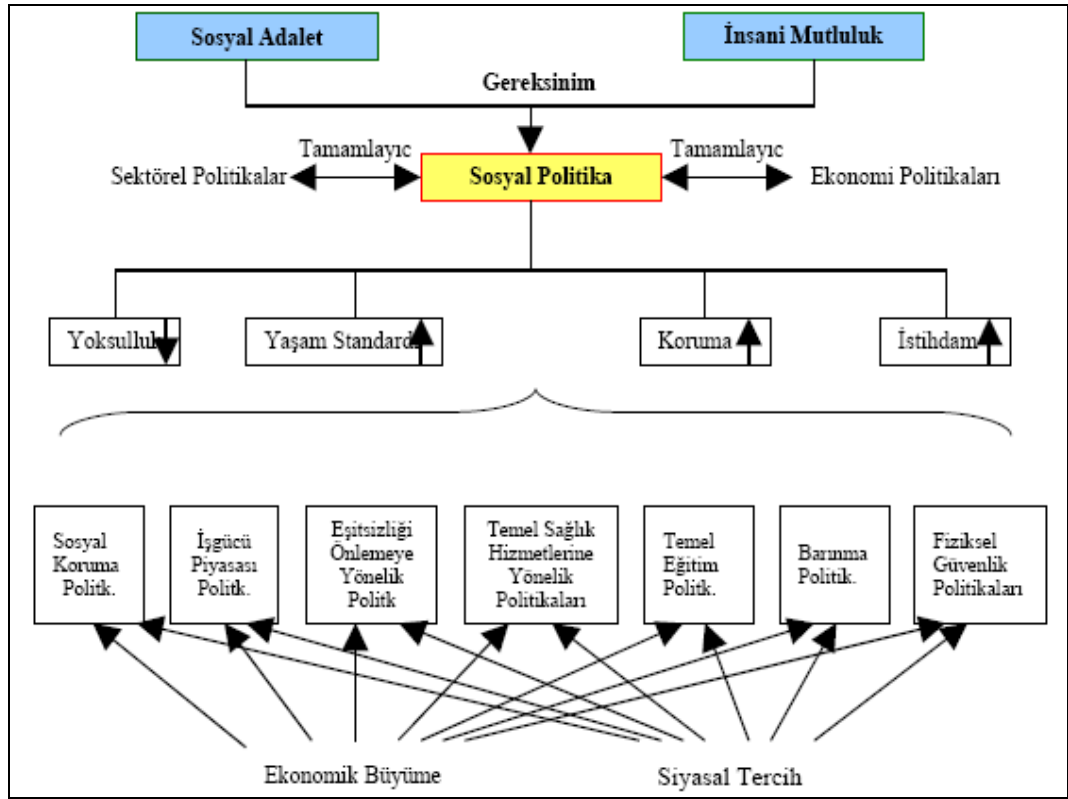
Sosyal transferlerin yeniden dağıtım etkisi yoksulluk riski ve gelir dağılımı olguları araştırıldıktan sonra kişileri yoksulluk riskine karşı güvenceye almak üzere politikaların rollerinin ne olduğunu belirlemeye başlamak önemlidir. Net sosyal transferler; vergiler ve kamu transferlerinden sonra hanenin gelirini belirleyen önemli bir etken olup sosyal dışlanma ve yoksulluğu gidermede çok önemli bir rol oynarlar. Çalışmaktan başka hiç bir hukuksal dayanağı ve para kazanma yolu olmayan kişiler

ve özellikle çocuk sahibi olan hanelerin devlet tarafından çeşitli politikalar ve sistemler ile desteklenmeleri gerekir. Sosyal transferler bu noktada etkilidirler.

Çalışana yardım politikaları ile az gelirli ailelere kaynakların tekrar dağıtılmasının yanında; az kazanma kabiliyeti olan çalışanların çalışmaya teşvik edilmeleri ve bu durumda ücret kazanmaları sağlanmaktadır. Ancak çalışma yaşamına katılamayan en düşük gelir grubunda kalan ailelerin bu yardımlardan faydalanmaları çalışmadıkları ölçüde zor olmaktadır. Bunun yanında asgari ücret uygulamasının da sorgulanması gerekmektedir; çünkü asgari ücret çocuklu ailelerde veya tek ebeveynli ailelerde aynı etkiyi yaratmamaktadır. Tek ebeveynli ailelerin yoksulluk riski oranları daha yüksektir ve herhangi bir değişime daha dayanıksızdırlar.

Ala (2009); yoksulluk ve sosyal dışlanmayı önleme politikaları açısından; *“Dünya Bankası Kalkınma Raporunda; gelişmekte olan ülkelerdeki her dört kişiden birinin mutlak yoksulluk içinde yaşadığı ve her geçen gün yoksulların sayısının arttığının”* vurgulanmış olmasına dikkat çeker ve yoksulluğu kapitalist sistemin kendi içsel problemi olarak varsıllık üretilmesi sonucunda yoksulluğun ortaya çıktığını vurgular. Bu durumda; uluslararası faaliyet gösteren çeşitli aktör ve kuruluşların da bu sorunu çözmek için uğraşlarının da samimi olmadığını ve problemi çözemeyeceğini açıklar. Diğer yandan; yoksulluğu yaratan sistem olarak nitelediği kapitalist sistemin içerisinde yoksulluğun çözülemeyeceğini, gösterilen çabaların yoksulluğa karşı üretilen çözümlerin gerçekçi olmadığı gibi aynı zamanda bu mücadelede öne sürülen hibe veya kredi gibi gelişmemiş ülkelere verilen yardımlar ile dolaylı olarak sistemin kendisine pazar yarattığını savunmaktadır.

Sosyal dışlanmayı ve yoksulluğu önlemek için kapsamlı bir sistem önerilmelidir. Ekonomik ve sosyal boyutuyla büyümenin etkileri değerlendirilmelidir. Büyüme yalnızca ekonomik bir büyüme kastedildiğinde; gerçekleşen büyüme rakamlarının toplumun her kesiminde ne şekilde dağıtıldığı önemli olmaktadır. Çünkü bu büyümenin toplumun her kesiminde eşit gerçekleşmediği bir gerçektir. Gelir dağılımında adaletsizliğin giderilmemesi; var olan yoksullukla birlikte gerçekleşen büyüme oranları yalnızca bazı kimselere paylaştırılmış olmakta ve bu durumda değil yoksulluğun azaltılması toplum kesimleri arasındaki uçurum giderek artmaya ve toplumsal ayrışmalar meydana gelmektedir.

Şekil 2.8 : Yoksulluğun önlenmesine yönelik politikalar, Kaynak: Lindenthal (2004)¹⁶ aktaran: Temiz (2008).

Sosyal dışlanmanın maddi yoksunluk ve işsizlik temelinde gerçekleştiği gerçektir. Bu nedenle, kişiler iş imkânlarının yoğun olduğu büyük kentlere göç etmektedirler. Ancak nüfus artışının yoğun olduğu büyük kentlerde istihdamın yığılması gerçekleşmekte buna paralel olarak işgücünün de yığılması gerçekleşmektedir.

Büyük kent yönetimlerinin en güncel sorunları, hızla artan nüfusun kontrol edilmesidir. Ekonomik büyümenin istihdam yaratıcı etkisi sayesinde ekonomik büyümenin tüm topluma dengeli şekilde dağılması sağlandığı takdirde aşılabilir ancak günümüzde ekonomik büyümenin istihdam yaratıcı etkisini; teknolojik gelişmelere ve rekabet etme yeteneği olan sektörler lehine; sağladığı söylenebilir. Bu durumda da; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tarım sektöründe gerçekleşen çözümler ve sanayi sektöründe gerçekleşen desantralizasyon süreçlerine bağlı olarak kentlerde yoksulluk yoğun bir biçimde yaşanmaktadır. Bu nedenle büyümenin istihdam yaratıcı etkisi ve gelirden dengeli bir paylaşım sağlanması durumunda bir faydası olacaktır.

¹⁶ Yazarın Notu: Kaynak; Lindenthal, R., 2004. 'Social Policy in Indonesia: Concepts and Categories' United Nations Support Facility for Indonesian Recovery (UNSFIR), Working paper, Jakarta, November, 2004, s: 16

Çizelge 2.23 : Sosyal dışlanmayı oluşturan nedenler ve dışlanmanın önlenmesinin önündeki engeller.

Sosyal Dışlanmayı Oluşturan Nedenler; Kaynak: Malloy (2006)	Sosyal Dışlanmanın Önlenmesinin Önündeki Engeller; Kaynak: EAPN (2006)
-Yoksulluk riski şiddeti	-Yetersiz siyasi enerji
-Yoksulluk riskinin artma eğilimi	-Yetersiz yeni politikalar ve hedefler
-Gelirde adaletsizlik	-Bütçeler ve ulusal politikalar, bazı yeni kaynaklar ve stratejiler üzerinde az etkisi
-Sağlık giderleri, Sağlık hakkında eşitsizlik	-İnsan hakları konusuna zayıf vurgu
-Eğitim giderleri ve emek sermayesi bilgilenme eksikliği	-“Ücreti ne olursa olsun iş (a job at any price)” mantığı
-Emek piyasasına erişim	-Az katılım veya görünürlüğü yetersizliği
-Sosyal koruma sistemlerinin mali sürdürülebilirliği	-Mücadele mitleri: ekonomik büyüme sağlıklı bir toplumun eşanlımlı değildir
-Emeklilik maaşları alabilme ve yeterliliği	-Ulusal ve uluslararası düzeylerde neo-liberalizmin yükselişi
-Sağlık bakımına erişimde eşitsizlik	-Bütçe kısıtlamalarına bağlı olarak sosyal refahta azaltmalar (veya yavaş artışlar)
-Ekonomik büyüme nedeniyle yaşam standartlarının iyileştirilmesi	-Çalışma ve 'harekete geçirmek'
-Yaşlı işçilerin istihdamı	
-Çalışan yoksulluğu	
-Emek piyasasına Katılım	
-Bölgesel uyum	

Sosyal dışlanmayı azaltabilmek için öncelikle nedenlerini ortaya koymaya çalıştıktan sonra eyleme geçilmesi gereken noktalardan başlamak yararlı olacaktır. Malloy, (2006) yoksulluk ve sosyal dışlanmayı oluşturan nedenleri; bir başka çalışmada da sosyal dışlanmanın önündeki engelleri European Anti Poverty Network (EAPN, 2006) Çizelge 2.23’teki gibi sıralamışlardır.

Sosyal dışlanma kuramcılarının bakış açılarının konut sorunlarına ürettiği çözümler; genellikle tanımlamalardan yola çıkılarak farklılıklar sergilemektedir. Sınıflar altı kavramını vurgulayan Özelleştirmeden yana olan ve yoksulluğun nedeninin yoksul kesimin kendi davranışlarının bir sonucu olduğunu savunan 2. tipoloji devletin müdahalesinin ekonomideki olumsuz etkilerinden söz etmektedir. Devletin sosyal konut yardımlarının bağımlılığa neden olduğunu belirtmektedir. Çözümün devlet tarafından sağlanmasını doğru bulmamaktadır.

Sosyal dışlanmaya bakış açılarının anlatıldığı bölümde bahsi geçen üçlü tipolojideki bakış açılarıyla kentsel dönüşüm ve gecekondulaşma sürecinin konut sorunlarıyla

birebir ve doğrudan ilişkisi nedeni ile konut sorununa üretilmiş politikalarla bakılmasında fayda vardır (Bkz. Çizelge 2.24).

Çizelge 2.24 : 3'lü tipolojiye göre konut sorunu çözümleri; Kaynak: Arthurson ve Jacobs (2003).

Tartışma	Sosyal Dışlanma Genel Anlamıyla Nasıl Kavramsallaştırılmıştır?	Konut Politikaları İle İlişkilendirilmesi
1. Tipoloji Yeniden Dağıtmacı Sosyal Demokratik	Eşitsizliğin birincil nedeni olarak gördüğü yoksulluğu adreslemek ile ilgilidir.	- Asıl önemi düşük gelirli kiracıların kaliteli ve ekonomik konuta erişimine verir. - Düşük gelirli kiracılara uygun konut temin etmek amacıyla özel pazar yeteneği eleştirisi.
2. Tipoloji Sınıflaraltı (Underclass)	Dezavantajlı grubun ahlaki/davranışsal suçluluğunu; dışlanmanın temel nedeni olarak karakterize eder.	- Sosyal konut sağlayan devlet müdahalesinin olumsuz etkileri üzerine vurgu yapar. - Sosyal konutu, sosyal yardım bağımlılığı ve ayırt edici sorunlu kiracı davranışlarıyla bağlantılı problemlerin nedeni olarak tasvir eder. - Uygunsuz davranışları önlemek için yaptırımları benimser.
3. Tipoloji Sosyal Bütünleştirmeci (Integrationist)	Sosyal içerilmeye ücretli iş yoluyla ulaşılacağı üzerinde yoğunlaşmaktadır.	- French Foyer Modelleri ile karakterize edilen eğitim/istihdam ile gençlere konaklama sağlanmasını birleştirme girişimi - Konut İlave (Housing Plus) Girişimleri - Konutun ücretli istihdama erişim/ muhafaza etme ve sosyal uyum açısından oynadığı role vurgu yapar.

Diğer bir yaklaşım olarak bütünleştirmeci modelde; kişilerin düzenli bir gelir getiren işte çalışmalarının önemli olduğunu vurgulayan ve konut sorununa da bu açılardan bakarak devletin bu konut yardımını sağlaması ancak bunun karşılığında iş sağlamak yoluyla devlet kişilere iş edindirmekte ve yardım sağlamaktadır.

Dolaylı olarak kişilerin uyum sağlamanın bu yolla sağlanacağını vurgular. 1. tipolojide anlatılan yeniden dağıtmacı modele göre; devletin var olan milli geliri transferler veya kira yardımları ile kiracıların ekonomik konutlara ulaşabilmelerinin önemini vurgulamaktadır. Bu modelde; düşük gelirli kiracıların özel pazar yoluyla konut elde edebileceği fikrinin eleştirisi yer almaktadır.

Sosyo-ekonomik güvenlik/güvensizlik; bir bireyin günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek yolu ifade eder ve kabul edilebilir bir sosyal güvenlik sistemi, yoksulluğa, işsizliğe, hastalığa ve maddi yoksunluk türlerine karşı koruma sağlamalıdır.

Sosyal içerilme/dışlanma eşitlik, hakkaniyet ve kendi varlığının yapısal nedenleri ilkelerine bağlıdır. Burada amaçlanan, destekleyici teknik hizmetlerin yardımı, çalışma koşulları ve dışlanmaya neden olan mekanizmaların engellenmesi veya

küçültülmesinin kolektif mallara temel düzeyde dâhil olabilmidir. Böylece dışlanmanın yapısal nedenlerine odaklanılmaktadır.

Şekil 2.9 : Dörtlü sosyal kalite şeması, Kaynak: Berman ve Phillips (1999)¹⁷.

Sosyal uyum/kuralsızlık (anomie), sosyal ağları yaratan, savunan veya parçalayan süreçler ve bu sosyal ağları destekleyen sosyal altyapı hizmetleri ile ilgilidir. Sosyal uyumun yeterli düzeyde olduğu, bireye gerçek bir insan öznesi olma ve sosyal bir varlık olma' (Beck ve diğerleri, 1997, sf.284) şartlarını sağladığı ölçüde söylenebilir.

Diğer yandan kuralsızlık (anomie) bölgesel farklılıklar, azınlıkların bastırılması, kamusal mallara ve hizmetlere eşitsiz erişim ve ekonomik bütçenin adaletsiz dağılımı tarafından beslenmektedir.

Güçlenme/yetkisiz kılınma, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel süreçlere tam anlamıyla katılmak için insan yetkinlikleri ve yetenekleri hayata geçirilmesidir ve öncelikli olarak, insanların bir vatandaş olarak kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerini sağlamak ile ilgilidir.

Dayanışmanın en küçük birim olan mahalle birimlerinde başlaması komşuluk birimlerine devlet desteğinin önemini arttırmaktadır. Komşuluk birimlerine devletin yapacağı ufak bir yatırım (bilgilenme merkezleri, kamusal park spor salonu..vb.) o bölgeye ve bireylere kolayca dağılabilmektedir ve bireylerin katılımına sunulabilmektedir.

¹⁷ Yazarın Notu: Beck et al., 1997, p. 286'dan alıntılanmıştır.

Çizelge 2.25 : Sosyal kalite’yi oluşturan elemanların etki alanları ve göstergeleri,
Kaynak: Berman ve Phillips (1999).

Sosyal Kalite Boyutu	Etki Alanı	Sosyal Gösterge
Sosyo-ekonomik güvenlik	Maddi güvenlik	Net gelirin dağılımı – 4’lü, 5’li dilimler...vb.
	İş güvenliği	İşsizlik, geçici, yarı zamanlı istihdam oranları; sanayi yaralanmaları vb - tüm iş sektörlerine göre.
	Konut güvenliği	Evsizlik, konut güvensizliği; imkânların eksikliği.
	Sağlık bakımı	Hastalık ve ölüm oranları
Sosyal içerilme	Sosyal güvenlik sistemine dâhil olma	Demografik değişkenlere (yaş, cinsiyet, bölge, etnik köken, çalışma durumu vb) bağlı düşük gelirin, sosyal güvenlik hizmetlerine erişimin dağılımı
	İş gücü piyasasına dâhil olma	Demografik değişkenlere bağlı tam zamanlı ve yarı zamanlı istihdam... vb. işlere erişimde ayrımcılık dağılımı
	Konut piyasasına dâhil olma	Demografik değişkenlere bağlı evsizlik, teşvikli ve korumalı konut sistemine, mahallelerde yaşamaya erişimin dağılımı
	Sağlık hizmetleri kapsamında olma	Demografik değişkenlere bağlı ölüm oranları, sağlık hizmetlerine erişimin dağılımı
	Eğitim sistemi ve hizmetlerine dâhil olma	Demografik değişkenlere bağlı eğitim ve kültürel hizmetlerin dağılımı ve bu hizmetlere erişimin dağılımı
	Politik içerilme	Oy kullanma. Seçilmiş bir temsilci olma veya hükümet üyesi olmanın önündeki kısıtlamalar.
	Kamu hizmetlerine katılım	Eğlence tesisleri ve mahalle hizmetlerine erişim dağılımı
	Sosyal statüye katılım	Fırsat eşitliği ve ayrımcılık karşıtı yasalar, sosyal ve eğlence tesislerine erişim dağılımı.
Sosyal uyum	Ekonomik uyum	GİNİ Katsayısı, Gelir ve servet dağılımı. İşgücü piyasası katılım oranları.
	Sosyal statüde uyumu	Cinsiyet, etnik köken, engellilik..vb.’ne göre ayrımcılık düzeyleri. Öznel algıları ve ayrımcılık deneyimleri.
	Politik uyum	Seçimlerde katılım oranları
	Kamu güvenliği	Kamusal alanda mal ve bireylere karşı işlenen suçlar. Öznel güvenlik algısı ve suç riski
	Başkalarını düşünme	Dayanışmacı gönüllü kuruluşlar ve yardım kuruluşları katılım ve katkıları.
Güçlendirme	Sosyal ve kültürel güçlendirme	Sosyal görünür ve saygın gruplara üyeli – örneğin polis teşkilatı, silahlı hizmetler, yargı, TV sunuculuğu... vb ve demografik gruplara bağlı kültürel hayata katkılarının kabulü.
	Politik güçlendirme	Siyasetçiler, bakanlar ve başbakanların cinsiyet, etnisite... vb dağılımı.
	Ekonomik güçlendirme	Demografik değişkenlere göre servet, işletme müdürlükleri... vb. dağılımı.
	Sosyal psikolojik güçlendirme	Yaşam kalitesi ve kişisel güçlenmesi hakkında öz-bildiri ve bütüncül değerlendirme yapabilmesi.

Avrupa Birliği'nde sosyal koruma politikaları son dönemde önemli ölçüde gündemde yer edinmektedir. Sosyal dışlanma/içerilme ve sosyal sermaye çalışmaları içerisinde kendisine yer bulmaktadır. Bu çalışmalarda sosyal politikaların neler olması yönünde vurguların genel olarak belirli başlıklarda yoğunlaştığı söylenebilir. Bunlar;

- Bireysel ve toplu iş ilişkileri alanında emeği koruyucu ve güçlendirici iş hukuku,
- Asgari ücret ve ücret politikaları,
- İstihdam politikaları,
- Kamusal altyapı hizmetleri (konut, ulaşım ve diğer altyapı hizmetleri)
- Kamusal sağlık, eğitim,
- Sosyal koruma (sosyal güvenlik, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler)
- Tarımsal destek politikaları,
- Bölgesel politikalar vb.

Çizelge 2.26 : Topluluk düzeyinde sosyal içerilmeye ait etki alanı, nitelikler ve göstergeler, Kaynak: Berman ve Phillips (1999).

Etki Alanı	Nitelikler	Göstergeler
Özdeşleşme	Sınırlar	Üyelikler ve özdeşleşme
	Paylaşılan ilgi alanları	Ortak ilgiler
	Aidiyet duygusu	Ait hissetme
	Ortak bir sembol sistemi	Dil
Katılım	Paylaşılan etkileşim	Organizasyonel üyelikler
	Ortak etkinlikler	Kültürel ve eğlence aktiviteleri
	Yatırım (zaman açısından)	Boş zaman değerlendirme
	Ödüller, Kişisel yatırımlar	Arkadaşlar

İstihdamın tek başına yeterli olmadığını ve bu durumda gelir getirici ve sürekliliği olan daha güvenceli iş alanlarının yaratılmasının önemi tekrar edilmelidir.

Hükümetler genellikle pasif bir şekilde ölçümlenen gelire bağlı yoksulluğu gidermeye çalışmaktadırlar. Bunun yerine; yoksulluk ve sosyal dışlanmanın kişilerin hayatlarının her alanında etkili ve yoksulluğu aşmasına engel teşkil eden boyutlarının olduğu şeklinde açıklanması durumunda önleme şekilleri de farklılaşacaktır. Devletlerin de sağlamış olduğu kişileri yalnızca ayakta tutmaya yetecek kadar olan

pasif ve gelire dayalı yardımlar; bu yardımlara ciddi bir şekilde bağımlı olan nüfusu etkili bir biçimde yoksulluktan kurtarmaya yetmemektedir.

Yoksulluk ve sosyal dışlanmayı azaltabilmenin son zamanlarda tartışılmakta olan aktif sosyal politikalara dayalı olduğunu söyleyebiliriz. Bu aktif sosyal politikalar; sosyal ağlara bağlı bir haberleşme ve dayanışmanın devlet eliyle sağlanması koşuluyla gerçekleştirilmektedir. Yerelde sağlanan bu kurumlar sayesinde bireyler ve mahalleler etkili bir biçimde bilgi süreçlerine dâhil olabilmekte ve iş sahibi olabilmekte, çocuklarının eğitimi için destek sağlayabilme gibi önemli konularda destek bulabilmektedirler.

Günümüzde en çok tartışılan konulardan biri olan sosyal dışlanma ve bu sorunla mücadele yöntemleri hakkında geniş bir literatür bulunmaktadır ve mümkün olduğunca her birine değinilmeye çalışılmıştır. Her kurum ve kuruluş yoksulluk ve sosyal dışlanmayı farklı bir temel üzerinde ele almakta ve sonuç olarak çeşitli farklı tanımlar üretilmektedir.

Yoksulluğu üretim sisteminin içsel bir sorunu olarak gördüğümüzde sorunun çözümünün sistemin kendi içerisinde sağlanamayacağına değinmemiz gerekmektedir; ancak günümüz dünyasında yoksulluk ve sosyal dışlanmayı daha farklı bir çerçeveye oturtarak kapitalist rekabet koşullarıyla sosyal devlet anlayışından uzaklaşmamak üzerine kurulu yaklaşımların bulunduğunu da vurgulamak gerekmektedir.

Bunlardan en önemlisi Üçüncü Yol (Third Way) gibi yaklaşımların sosyal dışlanmaya çözüm olarak devlet desteğinin kesilmemesi ve fırsat eşitliğinin sağlanmasının yanında halkın kendi sosyal dayanışma ağını yarattığı ve bu dayanışma ağının devlet desteği ile güçlendirilmesinin de devletin üzerinde var olan yükü hafifleteceği ve soruna daha pratik ve kısa vadeli çözümler üretilerek çözüme ulaşılacağı iddia edilmektedir. Sosyal dışlanmanın çok boyutlu ve dinamik bir süreç olması bunun yanında kalıtsal bir nitelik taşıması çözümünün oldukça zor olmasına neden olmaktadır. Kısa vadeli çözümler üretmek bir yandan gereklilik arz ederken bunun yanında sorunu önlemeye yönelik çeşitli politikaların oluşturulması da en önemli adımlardan birisidir. Sorunun çözümünden ziyade yoksulluk ve sosyal dışlanma riski ile yaşayan kişilerin bu riskten kurtulmaları ve sosyal dışlanmalarını önlemek gerekmektedir.

Tüm bu yaklaşımların detaylı bir sıralamasının yapılması ile ülkemizdeki yoksullara ve sosyal açıdan dışlanmış bireylere ve bu bireylerin sorunlarına ne gibi çözümler üretilebileceği ve sosyal dışlanma sorunu ile mücadelede nasıl politikaların oluşturulması gerektiği konusunda çerçeve çizilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

3. KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SOSYAL DIŞLANMA

3.1 Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Dışlanma: Genel Bir Bakış

Kentsel dönüşümü anlayabilmek için öncelikle “kent” kavramının tanımlanması gerekmektedir. Kent tanımlanması oldukça zor ve karmaşık bir olgudur. Kent, en geniş tanımıyla fiziksel ve sosyo-ekonomik bileşenleri ile bir bütün oluşturan mekândır. Kentsel alanlar tarihin hemen hemen bütün dönemlerinde değişik anlamlara sahip olabilen tüm bu bileşenleri ile birlikte karmaşık ve dinamik sistemlerdir.

Alexander’in (1974, aktaran: Güngör, 2002; sf: 38) ifadesi ile ‘ kararlı bir şekilde değişim süreci içerisinde olan dinamik bir organizmadır’ kent.

Kentler, çeşitli aktiviteleri, karmaşık ve dinamik ilişki ağlarını içlerinde barındıran, farklı rollerdeki aktörlerin müdahaleleriyle şekillenmektedir. Kimi zaman, bu müdahaleler bilinçli bir politikanın yansımasıyken, çoğu zaman enformel ilişki ağlarının ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda, kentler farklı büyüme eğilimleri göstermektedir. Bu büyüme eğilimleri bazı koşullarda kent makro formunu olumlu etkilerken, bazen de olumsuz sonuçlara yol açmaktadır.

Kent merkezini ise; Bademli (2000, aktaran: Güngör, 2002) kent ulaşılabilirliğinin, yapı ve altyapı yoğunluklarının, gayrimenkul değerlerinin, gündüz nüfusunun ve katma değer en yüksek olduğu alanlarda (ki, bu özellikler genellikle kentin coğrafi merkezinde bir aradadır), mevcut toplam kat alanı kat sayısının (KAKS) en az 2/3’ünün konut dışı amaçlarla kullanılan yapı adalarından oluşan bölgecikler şeklinde tanımlamaktadır.

Kentsel dönüştürme sürecini Akkar (2006), “Fiziksel, toplumsal, çevresel, ekonomik ve hatta siyasal ve ideolojik faktörlerin etkisinde değişim ve dönüşüm gösterdikleri gibi kendileri de birçok değişim ve dönüşüme neden olabilir” şeklinde tanımlamıştır.

Kentsel dönüşüm yazınında birçok kentsel dönüşüm tanımı bulunmaktadır. Bu tanımlar vurguladıkları vizyon, amaç, strateji ve yöntemlerine göre farklılık göstermektedir ve bu tanımlar da farklı söylemleri bünyelerinde barındırmaktadır.

Bir başka kentsel dönüşüm tanımlamasında Roberts (2000), aşağıdaki gibi açıklamıştır (Aktaran İnce, 2006):

“Kentsel dönüşüm; yerel ekonomiye ait dinamikleri harekete geçirmek yolu ile fiziksel ve sosyal açılardan çöküntü sürecine girmiş kentsel alanları yeniden yaşanabilir, canlı alanlar hâline getirmeyi ve kente yeniden kazandırmayı hedefleyen kapsamlı ve entegre bir vizyon ve eylemler bütünüdür.”

Kocamemi (2006) ise kentsel dönüştürme sürecini; ‘bir yerleşim alanının ekonomik, sosyal ve fiziksel yeniden üretim süreci olarak açıklamış ve kentsel alanları yeniden yaşanabilir kılmayı, sosyal dışlanmışlık ve ayrımı, güçlenmiş toplum yapısı ile aşmayı, fiziksel iyileşmeye paralel olarak ekonomik canlılığı yaratmayı hedeflemek biçiminde yorumlanabileceğini söylemiştir.

“Lichfield’a (1992) göre, kentsel dönüşüm, kentsel bozulma süreçlerini daha iyi anlama ihtiyacından doğan ve gerçekleştirilecek dönüşümde elde edilecek sonuçların üzerinde bir uzlaşmadır. Donnison’a (1993) göre ise, kentsel dönüşüm, kentsel çöküntü alanlarında yoğunlaşan sorunları eşgüdümlü bir biçimde çözümlmek için ortaya konulan yeni yol ve yöntemlerdir. Roberts (2000), kentsel dönüşümü, kapsamlı ve bütünlük bir vizyon ve eylem olarak, bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel koşullarının sürekli iyileştirilmesini sağlamaya çalışmak olarak tanımlamaktadır. Bir başka deyişle, yitirilen bir ekonomik etkinliğin yeniden geliştirilmesi ve canlandırılması, işlemeyen bir toplumsal işlevin işler hâle getirilmesi; toplumsal dışlanma olan alanlarda, toplumsal bütünlüğünün sağlanması; çevresel kalitenin veya ekolojik dengenin kaybolduğu alanlarda bu dengenin tekrar sağlanmasıdır” (Roberts, 2000 aktaran Akkar, (2006)).

Ancak; kentsel dönüşüm yalnızca *kent mekânının dönüşmesi* olarak algılanmamalıdır. Bununla birlikte, günümüze kadarki uygulamalarda kentsel dönüşüm, kavramsal içeriği boşaltılmış bir fiziksel müdahale biçimi olarak algılanmıştır. Günümüz kentsel dönüşüm projeleri de benzer bir yaklaşımla salt fiziksel mekânı biçimlendirmeyi temel amaç olarak ele almaktadır.

Kentsel dönüşüm için amaç ve kapsamların sınırlarının nasıl belirlendiğini incelediğimizde de aynı çok yönlü tanımlama eğilimi ile karşılaşılacaktır.

Kentsel dönüşümü parçalı yaklaşımla çözülebileceği çerçevesinden baktığımızı belirtebileceğimiz bir kentsel dönüşüm açıklamasında İnce’ye (2006) göre;

Kentsel dönüşüm aşağıdaki 4 temel ölçütü sağlamayı hedeflemektedir:

- Kentlerdeki fiziksel çöküşü durdurmak ve mevcutsa tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak,
- Kentsel dönüşüm, fiziksel ve sosyal çöküntü içinde olan alanların yeniden canlandırılması ve iyileştirilmesinde, yerel ekonominin canlandırılmasını bir araç olarak kullanmayı hedeflemektedir,
- Kentsel yaşam kalitesini artırmak ve kültüre dayalı dinamikleri harekete geçirmek,
- Her ölçekte katılımı sağlamaktır.”

Bu tanıma göre; öncelikli amaç olarak “fiziksel mekânın çöküşünü durdurmak” önemli bir ayırıcı belirleyici bir amaçtır. Bir mekânı oluşturan faktörlerin öncülünü fiziksel mekân olarak belirleyen yaklaşımlar; sorunun uzun vadeli çözümüne odaklanmaktan çok kısa vadeli çözülmesini sağlamaktadır. Fiziksel açıdan sağlıklı bir koşulda yaşayan kesimin neden bu koşullarda yaşadığı önemli bir sorudur ve fiziksel mekân ile birlikte sosyo-ekonomik mekânsal sorunlara da odaklanan yaklaşımlarda sıklıkla vurgulanmaktadır.

Daha kapsamlı bir kentsel dönüşüm/yenileme yaklaşımı açıklaması olarak Roberts’a (2000; aktaran Akkar, 2006) kentsel dönüşümün, beş temel amaca hizmet etmek üzere ortaya çıktığını belirtmiştir ve bunları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Kentin fiziksel koşulları ile toplumsal problemleri arasında doğrudan bir ilişki kurulmasıdır.
- Kent dokusunu oluşturan birçok ögenin fiziksel olarak sürekli değişim ihtiyacına cevap vermektir.
- Kentsel refah ve yaşam kalitesini artırıcı başarılı bir ekonomik kalkınma yaklaşımını ortaya koymaktır.
- Kentsel alanların en etkin biçimde kullanımına ve gereksiz kentsel yayılmadan kaçınmaya yönelik stratejilerin ortaya koyulmasıdır.
- Toplumsal koşullar ve politik güçlerin ürünü olarak kentsel politikanın şekillendirilme ihtiyacını karşılamayı amaçlamaktadır.”

Amaçlarından sıyrılarak, kentsel dönüşüm projelerinin kent üzerinde etkileri incelendiğinde; *ekonomik, politik ve sosyo-kültürel* olmak üzere üç farklı boyutu olduğu gözlemlenmektedir. Kentsel dönüşüm projelerinin ekonomik boyutu, çok genel bir çerçeveye *kentteki taşınmaz üzerindeki değer artışları* olarak düşünülebilir. Politik boyutu, özellikle kentsel dönüşüm projelerinin uygulama aşamasında önem taşımaktadır. Farklı projeler incelendiğinde, bu projelerde yer alan aktörlerin de değiştiği gözlenmektedir. Kamu eliyle dönüşümün sağlandığı projeler yanında, kamu-özel işbirliği içerisinde gerçekleştirilen projeler de mevcuttur. Her dönüşüm projesinin içeriği ve amacındaki farklılıklar, doğurduğu sonuçlarla ilişkili olmaktadır. Kimi dönüşüm projelerinde hedeflenen mevcut sosyal ve kültürel yapının devamını sağlamak olurken, kimi projeler ise eski dokudan farklı yeni bir yapı kurmak eğilimi taşımaktadır. Genelleme yapmak gerekirse, projelerin sosyo-kültürel boyutu alanda yaşayan halkı doğrudan etkileyen en önemli faktördür.

Farklı bölgelerin ortak gelecekleri; dışsal ve global rekabetin yoğunlaşması ve yoğunlaşan küresel rekabete yanıt vermek durumunda kalan kapitalist üretim biçiminin küresel süreçleri tarafından alınan kararlar doğrultusunda birbirlerine daha fazla bağımlı hâle gelmektedir. Her ne kadar küreselleşmenin etkileri ülkeler arasında farklılık gösterse de, genel geçer olan bir şey varsa o da; toplumun içinde en savunmasız grupların bu ekonomik yeniden yapılanma sürecinden en fazla etkilenmiş ve etkilenmekte olmasıdır. Ve rekabet edebilirlik yeteneğinin zorunlu kıldığı yeniden yapılanma ve ardılı olan küreselleşme çağında gelişmekte olan şehirlerin yeniden yapılanma süreçleri arasında bir ilişki olup olmadığını anlamak önemli bir meseledir.

3.2 Dünya’da Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Dışlanma İlişkisi

Kentleşmenin tarihi, insanların yerleşik hayata geçmesi kadar eski olmasına rağmen, hızlı bir kentsel gelişmenin 18. ve 19. yüzyıllarda gerçekleştiğini söylenebilir. Nüfus artışı, makinalaşma ve endüstrileşmenin başlaması ile kentsel mekânda fonksiyonlar açısından farklılıklar yaşanmaya başlamıştır. Bu farklılaşmaların en pratik örneklerinden biri çalışma ortamı ile yaşam alanlarının yavaş yavaş birbirinden kopmaya başlaması ve bu iki mekân arasında yapılan seyahatlerin sayısının artmaya başlamasıdır.

İnsanların, kentsel mekânda yaptıkları bu yolculuklar arttıkça ve kentlerdeki iş imkânları da hızlı bir şekilde arttıkça kentlerdeki mekânlar bu ağır hareketlilik yükünü kaldıramaz bir hâle gelmiştir. Bu hareketlilik hızla gereksinim duydukça makinalaşma o oranda artmaya devam etmiştir. Günümüzde de aynı hız ve hareketlilik gereksinimi devam etmektedir. Kent içi hareketliliğin başat sebeplerinden biri çalışma mekânları ile yaşama alanlarının mekândaki dengesiz dağılımıdır. Planlı bir kentsel gelişme arzulanıyorsa; bu problemin giderilmesi öncül koşullardan birisidir. Ancak, problemin daha geniş ölçekteki durumu incelendiğinde; ölçek farklılaşsa da sorunun aynı kaldığını görebiliriz. Bölgesel ölçeklerde de iş imkânları ile yaşama alanlarının dengeli planlanamadığını, yatırımların ülkenin bölgeleri arasına büyük farklılıklar yaratacak şekilde yoğunlaşmakta ve kümelenmekte olduğunu söyleyebiliriz. Kent içerisinde hareketliliğin artması şeklinde kendini gösteren bu problemin temelinde çalışma mekânlarının ve yaşam alanlarının dengeli dağılmamış olmasının yattığı söylenebilir.

Harvey'e göre (2008); kentleşme her zaman için sınıfsal bir görüngü olagelmıştır çünkü artıklar bir yer ve kişiden sağlanırken onların harcanmalarının denetimi tipik olarak birkaç elde toplanır. Bu genel durumun kapitalizmde de sürdüğünü; ancak kentleşmenin bir artı-ürünün harekete geçirilmesine dayalı olduğundan kapitalizmin gelişimi ile kentleşme arasında yakın bir bağlantı ortaya çıktığını vurgular. Sermayedarlar artı-değer üretebilmek için artı-ürün üretmek zorundadır; bu üretilen değer de sonrasında daha çok artı-değer meydana getirmek için yeniden yatırıma dönüştürülmelidir. Harvey'in (2008) vurguladığı gibi sürekli yeniden yatırımın sonucu kapitalizmde kentleşmenin büyüme çizgisiyle paralel olarak artı-üretimin bileşik oranda genişlemesidir –sermaye birikimi tarihine eklemlenen lojistik eğriler (para, çıktı ve nüfus) bunun sonucudur.

Kentsel dönüşüm, kavramsal olarak 20.yy'ın başına, Robert Moses'in New York dönüşüm projesine kadar götürülebilir. 1930'dan 1970' lere kadar yeni köprüler, viyadükler, konut projeleri ve kamusal parklar için hazırlanan projelerin başındaki isim olan Moses, New York üzerindeki tartışmasız etkisi ve tek yöntemli, tek hedefli çalışmaları yüzünden dikkat çekici bir figür olduğu gibi Paris'in 19.yy'da geçirdiği dönüşümün mimarı Hausmann'la da benzerlikler taşır. Modern tarihte izini sürebileceğimiz en büyük çaplı kentsel dönüşüm etkinliği ise zaten şüphesiz Barron Hausmann'a aittir (Harvey, 2008).

Örneğin, 1850’lerde Paris’i yeniden inşa etmek o zamanın standartlarına göre muazzam miktarda emek ve sermaye emiyordu ve Parisli işgücünün isteklerini bastırmakla da birleşince toplumsal istikrarın başlıca aracı olmuştur ve bu şekilde, dönemin bayındırlık işlerinden sorumlu Haussmann artı-sermayeden kurtulma sorununu Keynesgil, borç-destekli bir kent altyapısı iyileştirme düzeni kurarak çözmeye yardımcı olmuştur (Harvey, 2008).

Haussmann’ın Paris’e yaptığını İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra New York’a yapan Robert Moses artı-sermaye emilimi sorununu çözmeye bir otoyollar ve altyapısal dönüşümler düzeni, banliyöleşme ve yalnız kentin değil tüm metropoliten bölgenin toptan yeniden yapılanması sayesinde yardım etmiş ve bunu yapmak için, kent büyümesini borçla desteklemek üzere krediyi serbest bırakan yeni malî kurumları ve vergi düzenlemelerini işletmeye başladı (Harvey, 2008).

Henri Lefebvre kentleşmenin, yalnız kapitalizmin yaşaması için merkezî önemde olduğunu ve bu nedenle de siyasi ve sınıf savaşımının önemli bir odağı olması gerektiğini değil ama aynı zamanda kent ve kır ayrımını adım adım ulusal topraklarda ve ötesinde bütünleştirilmiş alanlar yaratarak yok ettiğini belirtmiştir (Aktaran; Harvey, 2008).

Kentsel dönüşüm uygulamalarının günümüzde artık-emiliminin gerçekleştirildiği araçlardan biri olarak değerlendiren Harvey (2008), bu süreçten en başta acı çekenler yoksullar, ayrıcalıksızlar ve siyasi iktidardan dışlananlar olduğundan hemen her zaman sınıfsal bir boyutu olan ‘yaratıcı yıkım’ yüzünden beliren kentsel yeniden yapılandırma nöbetlerine yol açtığını ifade etmektedir.

Harvey (2008), ‘eskinin enkazı üzerine yeni kentsel dünyayı yaratmak için şiddet gerekir’ ifadesi ile mevcuttaki uygulamaları eleştirmektedir. Ve bu eleştirisini Engels’in bir paragrafı ile açıklamaktadır:

Büyük modern kentlerin büyümesi özellikle merkezî olarak konumlanmış belirli alanlardaki toprağa yapay ve dev gibi artan bir değer kazandırmaktadır; bu bölgelerde dikilen binalar, değeri yükselteceklerine düşürürler; çünkü artık değişen koşullara ait değillerdir. Yıkılırlar ve yerleri başkalarıyla doldurulur. Bu her şeyden çok merkezde yer alan ve kiralari en yüksek yoğunlaşmada bile belirli bir üst sınırın ötesinde ya asla artmayan ya da ancak çok yavaşlıkla

*artan işçi evleri için geçerlidir. Onlar yıkılır ve yerlerinde dükkânlar, depolar ve kamu binaları yükseltilir.*¹⁸

Harvey'e (2008) göre; kapitalizmdeki kentleşmenin özünde bir yerinden etme süreci ve kendi ifadeleri ile '*mülksüzleştirme yoluyla birikim*' yatar¹⁹. Kenti yeniden geliştirme sayesinde sermaye emiliminin bir görüntüsüdür ve dönüştürülen emkanda yıllarca yaşamış olan düşük-gelirli nüfustan değerli toprağı ele geçirmek üzerine sayısız çekişmeye yol açmaktadır.

Aynı makalesinde Harvey (2008) kentleşme çevresinde hem yerel hem de küresel krizlerin aralıksız patlak verdiğini ve artık metropoliten kent, en az iyi durumdakilerin mülksüzleştirilmesi aracılığıyla birikim ile varsıllar için mekânı sömürgeleştirmeyi amaçlayan gelişimsel dürtü üzerinden şiddetli çarpışma noktası olduğunu söylemektedir. Hatta daha da ilerleterek bu durumun sınıf savaşımı olarak değerlendirdiğini de ifade etmektedir. Ve bu çıkar çatışmalarının uzlaşmasına doğru bir adım olarak ayrıca siyasi bir amaç olarak benimsenmesi gerekli gördüğü anlayışın kent hakkını benimsemek olduğunu ifade etmiştir; çünkü kent hakkının kentleşme ve artı-üretim ile kullanımı arasındaki gerekli bağlantıya kimin hâkim olduğu sorusuna odaklanmasını gerekçe göstermiş ve eğer alandan zorla yerinden edilenler kentleşme ile üretilen artı değerın kendilerinden uzun zamandır esirgenen denetimi üzerinde söz sahibi olabilirlerse; yeni kentleşme biçimlerini kurumlaştıracaklarsa bu hakkın demokratikleştirilmesi ve onun isteğini yerine getirecek geniş bir toplumsal hareketin yapılandırılması zorunlu olduğunu vurgulamaktadır.

3.2.1 Kentsel dönüşüm tarihsel süreci ve ilgili kavramlar

“Endüstri Devrimi sonrasında, sanayi kentlerinde hızla artan çevre kirliliği, sanayi alanlarının düzensiz yapılaşması, kalabalık ve yaşam standartları düşük konut alanları ve yetersiz altyapı hizmetleri, sağlıksız kentlerin gelişmesine neden olmuştur (Le Gates ve Stout, 1998; Madanipour, 2000; Oc ve Tiesdell, 1997).” (aktaran: Akkar, 2006)

“Kentlerdeki yenileme stratejilerine öncülük eden diğer bir gelişme ise, 20. yy. ilk yarısında, İngiltere'deki 'Bahçe Kent Hareketi'²⁰ ve 'Yeni Kentler Hareketi'ne²¹

¹⁸ Yazar Notu, Kaynak: Engels, *The Housing Question*, s. 23.

¹⁹ Yazar Notu, Kaynak: Harvey, *The New Imperialism*, Oxford 2003, 4. Bölüm.

²⁰ Garden City Movement kavramı Türkçeye Bahçe Kent Hareketi olarak çevrilmiştir.

paralel olarak gelişen ‘Modernist Hareket’tir. Modernist Hareket, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra (1940-50’ler), kentlerin yeniden yapılanması sürecinde de etkili olmuştur. Bu hareketin ortaya çıkışı ile Avrupa’da Paris başta olmak üzere pek çok kent yıkılıp, modernist ilkelere göre yeniden yapılmıştı. Savaş sonrası Avrupa kentlerinde oluşan büyük yıkımlar, *kentlerin yeniden inşası (urban reconstruction)* stratejisini gündeme getirmiştir.” (Akkar, 2006) Bu dönemde merkezi yönetimin öncülüğünde yeniden yapılanması hakkındaki politikaları ortaya konulduğu gözlenmektedir. 1949’da ABD’de kabul gören ‘*Konut Yasası*’ ile birlikte kentsel yenilemenin kurumsallaşması sağlandı. Yine bu dönemde, merkezi yönetimler yerel yönetimlere kentsel plânlamanın ilkelerini içeren açıklamalar ve yönergeler oluşturmuşlardır. 1940’ların ikinci yarısında kentsel yenileme ile birlikte, banliyöleşmenin başlaması ve kentsel gelişim kavramı ortaya çıkmıştır (Kocabaş, 2006):

‘...kentsel yenileme deneyimi Amerika kökenlidir. Orada ve pek çok ülkede, eski kent ve kasabaların, merkezi iş alanları da dâhil olmak üzere, iyileştirilmesi ya da yeniden yapılaştırılmasını ifade etmektedir. Uygulamada ise, kentsel yenileme, tanımlandığı biçimde genellikle mevcut düşük gelirli nüfusun yerinden edilmesi, daha karlı ofis, ticari ve lüks konut yapılaşmaları veya ulaşım altyapısının sağlanması anlamlarına gelmiştir²².

“Couch ve Fraser’in belirttiği gibi 1960’lar ve 1970’lerin başları, *kentsel iyileştirme (urban improvement)* ve *kentsel yenileme (urban renewal)* projelerine öncelik verilen yıllardır. Bu dönemde, fiziksel bozulma ile toplumsal bozulma arasındaki doğrudan bağlantı kabul edilmiş; daha çok toplumsal sorunlara duyarlı ve *alan-odaklı kentsel iyileştirme ve yenileme projeleri* geliştirilmiştir.” (Aktaran: Akkar, 2006).

Bu programlar *konut alanı-esaslı yenileştirme programları* idi. Bu projelerde, yoğunluğun düşürülmesi yörede yaşayan ailelerin *kısmen* yörede yeniden barındırılabilmesi anlamına geldiğinden, genellikle, yoksul vatandaşların kent çeperlerindeki yeni konut bloklarına yeniden yerleştirilmeleri konusunda ihtilaflar yer almakta idi. Bu dönemde Londra’da mülk sahiplerine verilmesi sağlanan mikro kredi desteklerini daha çok kirada evleri olan ev sahipleri ve gayrimenkul yatırımcıları kullanmıştır. “Bu nedenle o dönemde Londra’da konumları itibari ile

²¹ New Urbanism Movement kavramı Türkçeye Yeni Kentler Hareketi olarak çevrilmiştir.

²² Arzu Kocabaş, Gibson ve Langstaff (1982) *An Introduction to Urban Renewal* adlı kitabından alıntılanmıştır.

cazip olan bazı mahalleler ortaya çıkmıştır ve yeni yeni oluşan ‘mutenalaştırma’ kavramının belirginleşmesine yol açmıştır. Bunun önüne geçebilmek için; mali yardıma yönelik kanuni çerçevenin içeriği değiştirilmiştir” (Kocabaş, 2006).

Bununla birlikte daha sonraki yaklaşımlarda konunun sadece fiziksel ve sosyal boyutunun düzenlenmesi ve iyileştirilmesinin köhneleşen mahallelerdeki yoksulluğun bu köhneleşmede etkili olan ekonomik köhneleşmenin nedenlerinin giderilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. 1970’lerin sonlarına doğru, kent merkezlerindeki köhnemenin tek nedeninin sosyal etkenler değil, ekonomik ve yapısal nedenlerle de, kent merkezi ve çeperlerindeki kentsel dönüşüm projelerinde aktörler çeşitlenmeye başlamıştır (Kocabaş, 2006).

‘Bu nedenle, kentsel yenileme, uzunca bir geçmişi olan konut alanları ve çevresel koşullar uğraşı ile birlikte, artık ekonomik yenileştirme ve istihdam sağlanması konularında plânlanmış müdahaleyi kapsamaktadır’²³.

1980’li yıllara gelindiğinde, *ortaklık tabanlı yaklaşımlar ve gayrimenkul piyasasının yönlendirme etkilerinin* yoğunlaştığı görülmektedir. Bu dönemde, ‘kentsel yeniden yapılandırma’ (urban redevelopment)²⁴ politikalarının yaygın bir şekilde kullanıldığı gayrimenkul esaslı kentsel yenileştirme projeleri ağırlıklı olarak uygulanmıştır. Dönem projeleri, odağında boşaltılmış, atıl alanlardaki *ekonomik canlanmayı* sağlamayı hedefleyen ‘*Prestij Projeleri*’ olarak nitelendirilmektedir (Kocabaş, 2006). “*Küresel düşünce - yerel eylem*²⁵ sloganı 1979’lerde ortaya çıkan ancak ‘gayrimenkul-esaslı yaklaşımın’ baskın olması nedeniyle 1980’lerde ikinci plâna itilmiş olan ‘toplum-esaslı yaklaşıma’ desteğin yeniden canlandırılmasına yardım etmiştir” (Kocabaş, 2006).

1990 sonrasından günümüze kentsel dönüşümde kullanılan yaygın müdahale biçimi ‘*kentsel yenileme*’ (urban renewal) veya ‘*kentsel canlandırma*’ (urban regeneration) yaklaşımlarıdır. “Bu dönemde küreselleşen dünyada Londra’nın dünya kenti olarak başarısının da etkisiyle kentlerde sanayinin desantrilizasyonunun sonucu olarak ekonomik gelişmenin özellikle finans hizmetine, kültür endüstrilerine ve turizme dayalı olarak sağlanması hedefiyle kent alanlarının fonksiyonları yeniden tanımlanmaya başlanmıştır” (Akkar, 2006).

²³ a.g.e.

²⁴ Urban redevelopment, Türkçeye kentsel yeniden yapılandırma olarak çevrilmiştir.

²⁵ “Think Globally, Act Locally” Kocabaş, A. tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.

Çizelge 3.1 : Kent yenileme sürecinin tarihsel gelişimi, Kaynak: Andersen (1999); Roberts ve Sykes (2000)²⁶.

1950	1960	1970	1980	1990	2000
Sefalet Yuvalarının Temizlenmesi					
		Tarihi Yapıların Korunması			
			Konut Alanlarının Rehabilitasyonu		
			Kentsel Yenileme ve Yeniden Yapılandırma		
			Enerji Korunması		
			Savaş Sonrası Konut Alanları		
			Kentsel Dönüşüm Projeleri		

Periyod	1950'ler	1960'lar	1970'ler	1980'ler	1990'lar
Müdahale Şekli	Yeniden Yapılandırma Dönemi	Canlandırma Dönemi	Yenileme Dönemi	Yeniden Geliştirme Dönemi	Yeniden Oluşum Dönemi
Temel Stratejiler ve Yönlendirme	Bir master-plana dayalı şehir ve kasabaların eski kısımlarının yeniden yapılandırılması ve genişletilmesi	1950'ler yaklaşımının devamı; kenar mahalle ve banliyölerin gelişmesi ve rehabilitasyonda ilk adımların atılması	Yerinde yenileme ve mahalle planlamasına odaklanma, banliyölerde gelişmenin sürdürülmesi	Geliştirme ve yeniden geliştirme ana planlarının yapılması; kapsamlı projelerin yapılması	Çok yönlü yaklaşımlara ve deneyimlere yönelilmesi, bütüncül müdahalelere daha fazla önem verilmesi
Önemli Aktörler	Merkezi ve yerel yönetimler, özel sektör girişimcileri	Özel sektör ve yerel yönetim arasında daha fazla denge sağlanması	Özel sektörün rolünün artması, yerel yönetimin etkisinin azalması	Özel sektörün gelişmesi ve ortaklıkların artması	Ortaklığın baskın olması
Etkinliğin Mekansal Düzeyi	Uygulamaların yerel ve arsa düzeyine yoğunlaşması	Uygulamaların bölgesel düzeyinin ortaya çıkması	Başta bölgesel ve yerel düzeylere daha sonra yerel düzeylere önem verilmesi	80'lerin başında alan üzerine yapılan çalışmalar, daha sonra yerel düzeylere önem verilmesi	Stratejik perspektifin yeniden tanıtımı, bölgesel etkinliğin gelişmesi
Ekonomik Düzey	Az miktarda özel sektör katılımı içeren kamu yatırımları	Özel sektör yatırımlarının ilgisinin artması	Kamu sektöründe kaynak kısıtlanması ile özel sektör yatırımlarının artması	Seçici kamu yardımları ile özel sektör yatırımlarının baskınlığı	Özel, kamusal ve gönüllü yatırımlar arasında daha fazla denge sağlanması
Sosyal Durum	Yaşam koşullarının ve konutların geliştirilmesi	Sosyal gelişim	Topluma daha geniş yetkiler verilmesi	Seçici devlet desteği ile toplumun kendi kendini iyileştirmesi	Toplumun rolünün etkinliği
Fiziksel Önem	Merkezi alanların ve banliyölerin yerlerinin değişmesi	Mevcut alanların rehabilitasyonunun 1950'lere paralel olarak devam ettirilmesi	Eski şehir alanlarının daha kapsamlı olarak yenilenmesi	Yeniden geliştirme ve yer değiştirme ana planlarının yapılması; kapsamlı projeler	1980'lerden daha sade bir yaklaşım,
Çevresel Yaklaşım	Peyzaj düzenlemeleri ve yeşillendirme çalışmaları	Seçici gelişmeler	Bazı yeniliklerle çevresel gelişmelerin yapılması	Daha geniş kapsamlı bir çevre bilincinin oluşması	Çevresel sürdürülebilirlik fikrinin ortaya çıkması

“90’ların ilk yarılarında “sürdürülebilirlik kavramı” çerçevesinde endüstrileşmenin çözülmesinden sonra oluşan yoğun göçün kentlerde mekânda yayılmayı hızlandırması ile birlikte, çevresel önlemlerin alınması gerekliliği üzerinde çalışılmıştır. “1992 Rio Dünya Zirvesi, kentlerin çevre üzerindeki olumsuz etikleri, iki gerekçeyle kentsel strateji/hedef geliştirmenin giderek önem kazanmasını vurgulamıştır. Diğer bir deyişle, *kentsel yenileş-tir-menin ekolojik boyutunun oluşturulması anlamına gelmektedir*” (Kocabaş, 2006).

²⁶ Çizelge, Esra K. İnce (2006) tarafından, Andersen’in *Housing Rehabilitation and Urban Renewal in Europe: A Cross-National Analysis of Problems and Policies, in the Housing Renewal in Europe* adlı kitabından; Onur Dayıoğlu (2006) tarafından Roberts, P. and Sykes, H.’nin “Urban Regeneration: A Handbook”, alıntılanmıştır ve uyarlanmıştır.

Kentsel Dönüştürme; uygulama amaçları ve yöntemleri açısından birbirlerinden farklı kavramlar ile sınıflandırılması Çizelge 3.2’de görüldüğü gibidir.

Çizelge 3.2 : Kentsel dönüşümde uygulama yöntemleri*.

Yeniden Canlandırma (Revitalization)	Kent merkezlerinde düzensiz göç hareketlerinden, ekonomik yapının programlı veya programsız şekilde yer değiştirmesinden, planlama sürecinin doğru işleyememesinden kaynaklanan sorunlar; kentin bu hassas noktalarındaki sosyal ve ekonomik yapıya zarar vermekte, sosyo-ekonomik yapıdaki bu gerileme fiziksel çevrenin kötüleşmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda yeniden canlandırma; köhneme durumuna gelmiş yerleşmelerin temizlenerek, gelişmesini sağlamaktadır.
Yenileme-Yenilenme (Renewal-Renovation)	Yenileme sürecinde eskime yaşayan kentsel bölgelerin yıkılmaları ve ikinci aşama olarak yapılacak altyapı projeleri, kentsel tasarım projeleri, alan düzenlemeleri ile yeniden gelişmesinin sağlanması amaçlanmaktadır. Şehir yenileme, toplum farketmeden kullanımların ve kötü çevre koşullarını yenilenmesidir.
Esenleştirme, Sağıklaştırma (Rehabilitation)	Rehabilitasyonu yenilemeden ayıran özellik kentsel bölgenin mevcut halkı ile beraber korunup, en büyük faydayı bölge halkının görmesidir. Rehabilitasyon sürecinde arsa sahiplerinin el değiştirmesi söz konusu olmadığından yenilemeye göre daha zor uygulanır bir yöntemdir. Ehabilitasyonda amaç, bozulan mesken içi ve mesken dışı koşullarının iyileştirilmesidir.
Koruma (Preservation, Conservation)	Toplunun geçmişteki sosyal ve ekonomik koşullarını, kültürel değerlerini yansıtan fiziksel yapısının, yaşanan değişim ve gelişimler nedeniyle yok olmasının engellenmesi ve kentsel dokunun çağdaş yaşamla bütünleştirilmesi, mimari koruma ise, kültürel varlıkların topluma faydalı ekonomik ve işlevsel koşullarla bütünleştirilmesi ve sağıklaştırılmasıdır.
Yeniden Geliştirme (Redevelopment)	Koruma ve rehabilitasyonun cevap veremeyeceği durumlarda yeniden geliştirme çalışmaları yapılmalıdır. Yeniden geliştirme, şehir yenileme planının yapımından sonra, kamu araştırmasının yapılması, ilgili kurullardan öneriler alınması ve ekonomik canlılık sağlanacak şekilde gelişmenin sağlanmasıdır.
Düzenleme (Improvement)	Bir kentin, bir kasabanın tümünün veya bir yerleşim yerinin bir bölümünün kendiliğinden gelişmesine engel olmak, bu gelişmeye toplum yararına biçim vermek amacıyla, yerleşim yerlerinin işlevleriyle toprak kullanımı arasında bir ilişki kurmayı öngören geleceğe dönük kamusal eylem türüdür.
Yeniden Oluşturma (Regeneration)	Şehir problemlerinin çözülmesi ve bir alanın ekonomik, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullarının iyileştirilmesi için çözüm sağlayan kapsamlı ve entegre olmuş vizyon ve eylemlerin bütünüdür.
Sosyo-Ekonomik Yenileme – Mutenalaştırma (Gentrification)	Soylulaştırma-Mutenalaştırma olarak tanımlanan sosyo-ekonomik yenileme, şehrin belirli parçalarına sosyo-ekonomik yönden daha üst gelir grubu temsil eden konut sahiplerinin yerleştirilerek dolaylı olarak fiziksel çevrenin iyileştirilmesi olayıdır. Burada önemli olan fiziksel değişimden çok, bölgede yaşayan toplum sınıfının değişmesidir.

* Gülersoy (2005), Keleş (1998), Polat (2007) kaynaklarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

“2000’li yılların önde gelen özelliklerinden biri, çok-aktörlü ve çok-sektörlü işbirliklerine bağlı kentsel dönüşüm süreçlerinin var olduğunun kabul edilmiş

olmasıdır ve bunun yanında gönüllü kuruluşlar ile toplumun farklı kesimlerinin proje süreçlerine *katılımının* sağlanması vurgulanmış ve buna yönelik yasal düzenlemeler getirilmiştir ” (Akkar, 2006).

1980’lerde kentsel dönüşümde mekânın fiziksel ve ekonomik boyutlarına vurgu yapılırken; 1990’lardan sonra mekânın fiziki, ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlarına paralel olarak kentsel dönüşümün yasal, kurumsal, örgütlenme, izleme süreçlerini bir bütün olarak ele alan yaklaşımlar geliştirildiğinde projelerde *kamu yararının* en üst düzeye çıkarılabileceği yaklaşım savunulmuştur.

Sonuç olarak; kentsel dönüşüm yazını genel bir bakışla incelendiğinde; kentsel dönüşüm fiziksel, sosyal ve ekonomik faktörlerden dolayı kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap vermemeye başlamış; ekonomik, sosyal ve fiziksel yönden sorunlar yaşayan, sağlıklı kent parçalarının yeniden yapılanmasının sağlanıp, kente kazandırılmasının sağlanması olarak tanımlanabilir.

Kentsel dönüşüm sadece fiziksel boyutu ile değil, sosyo-ekonomik, yasal ve yönetsel, planlama ve kentsel tasarım boyutlarıyla ele alınması gereken bir konudur. Bu bağlamda kentsel dönüşümün 4 ana ölçütü bulunduğunu belirtebiliriz. Bunlar aşağıdaki şekilde sıralanmalıdır;

- Kentsel dönüşüm müdahaleci bir aktivitedir. Söz konusu bölgede tanımlanmış sınırlar içerisinde gerekli gördüğü düzenlemeleri yapar.
- Kamu, özel ve toplumun katılımını sağlayarak bir araya getirir; güçlerin birleşmesini sağlar ve uygun çözümler getirir. Eğer bu ölçüt sağlanamazsa kentsel dönüşümün meşru olduğu söylenemez.
- Değişen ekonomik, sosyal ve çevresel durumlara karşı kurum yapısında değişimler meydana getirir.
- Şehirsel mekânların gelişmesi için politikaların ve hareketlerin belirlenmesini sağlar. Katılımsız gerçekleştirildiği zaman bölgedeki eski sakinlerin dışlandığı bir sürece dönüşme tehlikesi bulunur.

Bu ölçütler uygulamada yerine getirilmediği takdirde; sonuçlar eski sakinlerin dışlanması şeklinde gerçekleşebilir ve eğer katılım şeffaf bir şekilde tüm ölçeklerde herkes tarafından sağlanamazsa projenin meşruluğu tartışılmak zorundadır. Katılımı sağlanamayan grupların kendi hayatları ve gelecekleri hakkında alınan mekânsal

planlama süreçlerinden dışlandığı vurgulanmalıdır. Ancak kentsel dönüştürme amacına göre farklılıklar taşıyan bu süreçte; uygulama yapılması planlanan alanlardaki, aktörlerin belirlenmesi ve bu aktörlerin yönetilmesi tek başına yeterli olmamaktadır.

Yeniden planlanan mekânın sosyo-ekonomik, kültürel olarak sürdürülebilir bir yöntemle dönüştürülmesi ve uygulamaya tabi tutulması mümkün olduğu ölçüde mekânın gerçek sahipleri ile birlikte kararların alınması ve bir arada şeffaf bir dönüştürme uygulaması gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak kentsel dönüşümün dışlayıcı etkisinin giderilmesinde en önemli önleyici uygulama yöntemlerinden birisinin katılımı azami düzeyde önemsemesi ile sağlanabilecektir.

3.2.2 Dünya’da örneklerle kentsel dönüşüm ve sosyal dışlanma ilişkisi

Dünya genelinde kentsel dönüşümün nedenleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, gelişme süreçleri içerisinde uygulama alanları değişse de uygulanma biçimleri genel bazı ortak noktalar taşımaktadır. Sökmen’in değindiği gibi; kentsel dönüşüm kavramı erken sanayileşmiş ülkelerde, ‘sanayi sonrası gelişme aşamasının sorunlarını ve özellikle de Post-Fordist dönem dinamiklerinin yol açtığı sosyo-ekonomik ve mekânsal çöküntüleri aşmaya yönelik geniş kapsamlı bir yeniden yapılandırma biçimi olarak görülürken (Aktaran: Polat, 2007)’; geç sanayileşmiş ülkelerde, istihdam koşullarının yarattığı göçle oluşan yasadışı gelişmiş konut probleminin çözümünde, doğal afetler sonucunda zarar gören kentsel alanların yeniden yapımı, sosyal konut olarak sunulan alt gelir gruplarına yönelik konut üretimi ve bu konutların sağlıklılaştırılması ve son yıllarda ülkemizde de gözlemlediğimiz ‘*tarihi nitelikli kent merkezlerinin yeniden işlevlendirilerek korunması şeklinde, dar kapsamlı ve noktasal bir düzeyde*’ tanımlanarak sınıflanabilmektedir.

Büyüme eşitsizlikleri ve toplumsal politikaların, dengeli bölgesel alanlara yönelmemiş olması, bütün otorite ve yönetimlerce dikkate alınacak mekânsal gelişme stratejileri ve politikalarının oluşturulması ihtiyacını doğurmuş, bunun sonucunda AB gündeminde yer alan ve toplumsal politikalarla da desteklenmesi gereken konulardaki politikalarını mekânsal gelişme stratejileriyle birleştirerek topluluğun bütününde etkin bir mekân kullanımı sağlayarak (European

Commission,1999) topluluk bütünündeki büyüme eşitsizliklerini ve dengesizliklerini yok etmeyi amaçladığı Avrupa Mekânsal Gelişme Perspektifini oluşturmuştur.

Mekânsal gelişme perspektifine göre “kentlerin sürdürülebilir gelişiminde kentlerin fiziksel gelişmesinin kontrol altına alınması, özellikle büyük kentlerdeki sosyal dışlanmışlık tarafından tehdit edilen ve nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan sosyal grupların ve kentsel fonksiyonların karışımı, kentsel eko-sistemin su, enerji ve atık yönetimi gibi konularında bilgi ve kaynakların korunarak idaresi, çevre dostu ve etkili olan çeşitli ulaşım imkânlarına erişebilirlik ve son olarak ta doğal ve kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi yönündeki 5 ana unsuru içermesi gerekmektedir.” (European Commission,1999) Gene aynı dokümana göre kentlerin gelecekteki yoksulluk, sosyal dışlanmışlık ve de belirli kentsel fonksiyonları kaybetmemek için verdikleri çabaya bağlıdır. Bu nedenle AB, “ülke, bölge ve kentler arasındaki eşitsizliği gidermede ve sosyal dışlanmışlığın azaltılmasında mahalle yenileşmesini önemli bir araç” (Gibson ve Kocabaş, 2001) olarak tanımlamıştır.

Dünya’daki başarılı kentsel dönüşüm projelerinin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. “Bunlar, bu projelerin;

- Stratejik plânlama yaklaşımı ile geliştirilmiş olmasıdır.
- İşbirlikçi ve katılımlı plânlama²⁷ yaklaşımıyla geliştirilmiş olmasıdır.
- Çok-aktörlü ve çok-sektörlü koalisyonlara bağlı olarak kurulmuş olmasıdır.
- Problemin fiziksel mekân yanında, ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutların da ele alan kapsamlı ve bütünlük bir yaklaşıma sahip olmasıdır.
- Yerel bağlamlı olmasıdır.
- Kentsel dönüşüm politika ve stratejilerine uygun bir kurumsal örgütlenmenin oluşturulmasıdır.
- Kolektif çabayı harekete geçiren projeler olmasıdır” (Akkar, 2006).

Ulusal çerçevede kentsel dönüşüm projeleri incelendiğinde; bir kentsel dönüşüm projesinin başarısını arttıran 5 önemli özelliği bulunmaktadır:

- Arazi birleşimi

²⁷ Collaborative planning, Türkçeye İşbirlikçi ve katılımlı planlama olarak çevrilmiştir.

- Kendi kendini finanse etme
- Aktörlerin tanımı
- Sosyal sermayenin korunması
- Projenin süresi

Bahsedilen özelliklerin etkilediği tüm aktörlerin şeffaf bir biçimde tartışma aşamasından karar aşamasına kadar her aşamasında aktif rol alma imkânlarının koruma altında olması projelerin başarısını önemli ölçüde artırarak güven ortamı yaratılmasına ve kararların daha kolay alınmasına olanak sağlar.

Arazi birleşimi, mülkiyet konusu kentsel dönüşümün en önemli bileşenlerinden biridir. Mülkiyetin türü projenin finansmanından uygulama süresine kadar her alanda etkilidir. Bu nedenle; arazideki mülkiyetin uygulamaya yönelik el değiştirmesi sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmelidir. “Kentsel yenilemede arazinin mülkiyet değişimi ile ilgili 2 yöntem vardır. Bunlar;

-Kamulaştırma ve zorunlu satın alma

-Girişimcinin (yüklenici) kentsel yenileme alanındaki taşınmazları satın alması”
(Türk, 2007).

“Kentsel Yenileş-tir-me”²⁸ nin sağlanabilmesi için gerekli şartların oluşturulması çok önemlidir. Tüm bileşenleriyle proje bir bütündür.

-Arazi Birleşimi: Kamu girişimli projelerin kamusal gücü daha fazla olmaktadır. Devlet eliyle sağlanan kolaylıklar ancak kamu yararı amaçlanarak aşılabilecektir. Devletin sahip olduğu gücü kamusal bir yarar uğruna kullanması gerekmektedir ve amaçlanmaktadır. Uygulamalarda, devlet çoklu arazi yapısına müdahale eder ve araziyi birleştirir. Bu nedenle kamu yararı en önemli ilke olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yöntem, günümüzde birçok ülke tarafından araziye tek bir elde toplamak ve sürecinin daha kolay işlenmesini sağlamak amacıyla tercih edilmektedir. 1990’lardan sonra Globalleşme ve neo-liberal politikaların itekleyici bir rol oynamasıyla son çare olarak

²⁸ Arzu Kocabaş, “Kentsel dönüşüm (Yenileş(tir)me): İngiltere Deneyimi ve Türkiye’deki Beklentiler” adlı kitabında ‘*Kentsel Dönüşüm’ün söz konusu kentsel alanlarda bu uygulamanın edilgen, kendiliğinden gerçekleşen bir sürecin ürünü olmadığını, etkin müdahale gerektiğini*’, İclal Dinçer’den alıntılanarak vurgulamıştır.

uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye’de bu görev İl Özel İdareleri ve Belediyelere verilmiştir.

- Kendi Kendini Finanse Etme: Özel hukuk kuralları ve piyasa mekanizması çerçevesinde gerçekleşir. Ancak uygulamada arazi birleştirmede son parsellerin bedellerinin artması, gereğinden fazla bedel talep edilmesi, girişimcinin işini zorlaştıran bir unsur olmaktadır.
- Aktörlerin Tanımı: Kentsel Dönüşüm Projelerinde çok önemli bir unsur da aktörlerin önceden tanımlanması ve katılımlarının sağlanmasıdır.
- Sosyal Sermayenin Korunması: Proje alanında yaşayanlar mekân ile bir bütünlük oluşturdıklarından mekânın bütünlüğü açısından yaşayanlarından bağımsız düşünülmemesi projenin meşruiyeti açısından önemlidir. Mevcuttaki sosyal yapı korunmalıdır; çünkü sosyal yapının oluşması uzun zamanlar almaktadır.
- Projenin Süresi: Projenin erken tamamlanması da diğer bileşenler kadar önemlidir.

“Kent hakkı” (right to the city) yaklaşımında Lefebvre, şehir hayatına, yenilenmiş merkeze ve bu karşılaşma ve paylaşma değişim mekânlarına, yaşamın ritimlerine ve zaman kullanımlarına kısacası onların ve yerlerin büsbütün ve tamamen kullanımına olanak sağlayacak haklar olduğunu savunmaktadır. Teori, kent sakinlerine üzerinde sermaye ve devletin kontrol transferini, kentsel mekânın altında yatan güç ilişkilerinin yeniden yapılandırmaktadır.

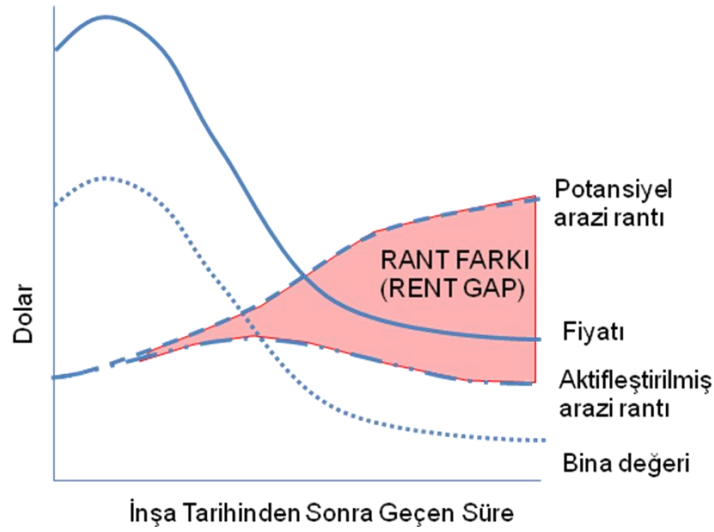
Lefebvre’e göre; kent hakkı, kırsal alana tarımsal işten, ikinci eve ve köy turizmine dek uzanan görüngüler sayesinde artarak egemen olan tüm kent sürecine hükmetme hakkı anlamına gelmeliydi (Harvey, 2008).

Harvey’e göre (2008); kent hakkı kent kaynaklarına ulaşma bireysel özgürlüğünden çok öte bir şeydir: Kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır. Ayrıca bireyselden çok ortak bir haktır çünkü bu dönüşüm kaçınılmaz olarak kentleşme süreçlerini yeniden şekillendirmek üzere ortaklaşa bir gücün kullanımına dayanır.

Eğer ki, bir kent arazisi, bir fiziksel mekânda, üzerinde yaşayanlar nedeni ile o kent parçası finansal potansiyelini sağlayamıyorsa bu arazi parçasının rant farkı olduğunu söyleyebiliriz. Kentler kullanım değerlerinden çok yüksek değişim değeri oranları ile

ön plana çıkmaktadır. Arazi rantı olarak niteleyebileceğimiz bu rant farkı, değişim değerinin yüksek kazanç sağlayabilme potansiyeline göre çöküntü bölgelerinin bir sonucu olarak teorize edilmiştir (Smith, 1979).

Neil Smith (1979)²⁹ rant farkını, potansiyel arazi rant düzeyi ile *mevcut arazi kullanımı altında* aktifleştirilmiş arazi rant düzeyi arasındaki fark şeklinde tanımlamaktadır. Şekil 3.1’de bu fark binanın inşa tarihinden sonra geçen sürede oldukça net bir şekilde görülmektedir.

Şekil 3.1 : İnşa tarihinden sonra geçen sürede bina değeri ve rant farkı, Kaynak: Smith (1979).

Kapitalist kent çerçevesinde yaratılan eşitsizliklerin en çarpıcı örneğini kent merkezlerinde oluşan çöküntü alanları üzerinden değerlendirmek gerekirse; eşitsiz gelişme kuramını kentsel düzeye taşıyarak inceleyen Neil Smith, bilinçli olarak kentleşme sürecinde yaratılan bu yoksulluk ve mekânsal çürümenin kentsel yenileme süreci ile nasıl tekrar bir rant sağlama aracı hâline dönüştürüldüğünü ve bunun sonucunda da bu kesimlerde yaşayan alt gelir grupları ve marjinal kesimlerin soylulaştırılmış alanlardan nasıl dışlandıklarını ve yeni orta sınıfların bu alanlara el koyduklarını göstermektedir (Smith, 1979).

Kent merkezlerindeki köhnemiş mekânların sosyal doku düşünülmezsizin salt rant elde etmek amacıyla yaklaşılarak, sermayenin yeniden üretilmesinin kentlerdeki uygulama alanları olduğunu açıklamaktadır. Harvey (1975) ise; bu tür sorunların

²⁹ Smith, N., 1979. "Toward a theory of gentrification: A back to the city movement by capital, not people" *Journal of the American Planning Association*, Vol. 45, No. 4. (1979), pp. 538-548.

kapitalizm çerçevesinde ortaya konulan sosyal politikalar çerçevesinde ortadan kaldırılmasının olanaksız olduğunu; çünkü kentin bir bölgesinde ortadan kaldırılan çöküntü alanı başka bir bölgede ortaya çıkacağını mekânın yeniden üretilmesinin mülkiyet hakkı söylemi üzerinden yürütülmemesi gerektiğini açıklamıştır.

Günümüzde kent hakkının ve konut politikalarının yönlendirilmesinin; özel ya da yarı-özel çıkarların hizmetine geçtiğini açıklayan Harvey (2008), varoşlarda yaşayanların, yasadışı oturanlar oldukları ve birçoğu uzun-dönemli ikametlerini kesin olarak kanıtlayamadıkları için tazminat hakları bu tür projelerde bulunmadığını belirtir. *Dolayısıyla gecekondular ya direnip savaşıyor ya da az eşyalarıyla otoyol kenarlarına ya da küçük bir boşluk bulabildikleri herhangi bir yere kamp kurmaya giderler*³⁰. Özellikle uzun vadeler ile borçlanarak konut edinme yöntemi olan mortgage sistemi ile borçlandırılan yoksul kişilerin nasıl ev sahibi olamadıklarını ve bütün bir malvarlıklarını ve yaşam alanlarını kaybettiklerini Amerika'da Los Angeles başta olmak üzere çadır kentlere dönüşen kent mahallelerden anlamak mümkündür.

Dönüşüm projelerinde ilk sırada uygulanan uzun vadeler ile hiç bir güvenceli geliri olmayan haneleri borçlandırma yöntemi ile ev sahibi yapabilme planları sorunludur; çünkü kişilerin güvenceleri sağlanmaksızın bu kadar ağır şartları kabul etmeyecekleri etmedikleri için de ya yaşadıkları mahalleyi terketmeleri gerekecek ya da kendilerine uygun kentin bir başka yerinde yaşayacak yer bulmaya gideceklerdir. Bu uygulamalar ise sorunu çözmekten çok sürdürülmesine yardım etmektedir.

Harvey (2008), kentsel süreç, artık kullanımının önemli bir yolu olduğundan onun kentsel olarak yayılması üstünde demokratik yönetim kurmak kent hakkını oluşturduğunu açıklar. 1980 sonrası neo-liberal projenin bu denetimi özelleştirmeye doğru yönlendiğini savunmaktadır. Ancak, tüm OECD ülkeleri için olan veriler devletin bütün üretimdeki payının 1970'lerden beri kabaca sabit olduğunu göstermektedir³¹. Neo-liberal saldırının ana kazanımı o hâlde kamu payının 1960'larda olduğu gibi genişlemesini engellemek oldu. Devletin tuttuğu artık miktarını yükseltmek yalnız, devlet kendisi de demokratik denetim altına getirilirse olumlu bir etkiye sahip olacaktır.

³⁰ Yazarın Notu: Usha Ramanathan, 'Illegality and the Urban Poor', *Economic and Political Weekly*, 22 Temmuz 2006; Rakesh Shukla, 'Rights of the Poor: An Overview of Supreme Court', *Economic and Political Weekly*, 2 Eylül 2006.

³¹ Yazarın Notu: OECD Factbook 2008: Economic, Environmental and Social Statistics, Paris 2008, s. 225.

Geçmişten günümüze, kentin, sosyal ve ekonomik yapının değişimine paralel olarak pek çok dönüşüm yöntemi ve stratejisi geliştirilmiştir. Kentsel dönüşümün bağlı olduğu ölçütlerin çok fazla olması, geliştirilebilecek olan stratejilerin zamana ve mekâna göre farklılaşmasını, pek çok bilim dalından beslenmesini gerektiriyor. Gelişen teknolojiler ve stratejiler ışığında, kentsel dönüşüm alanında ortaya konulabilecek örnekler düşünüldüğünde, kentlerin aynı özellikler taşıyan alanlara dönüşmesi oldukça endişe verici bir süreçte seyretmektedir.

Dünyada kentsel dönüşüm alanında yapılmış çeşitli uygulamalar incelendiğinde, kent merkezlerinin, konut alanları, liman alanları gibi kent parçalarının çeşitli köhneme oluşumlarını barındırmaları nedeniyle ele alındığı görülmektedir. Bu bölümde İngiltere ve İspanya örnekleri üzerinden değişik uygulama alanları ve kentsel dönüşüm projeleri incelenerek ve bu projelerin nasıl gerçekleştirildiği ve nasıl bir modele dayandırıldığının tartışılarak Türkiye'ye model oluşturabilecek kentsel dönüşüm araçlarının neler olabileceği ve diğer ülkelerin deneyimlerinden faydalanılması hakkında değerlendirme yapılacaktır.

3.2.2.1 İngiltere örneği

Londra'da gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilmekte olan dönüşüm projelerinin ana temeli ortaklık teması üzerine kurulmuştur. Merkezi ve yerel hükümet, özel sektör ve halkın bir arada bulunduğu ve gerçekleştirilen dönüşüm projelerinde; ortaklık, bütüncül bir yaklaşım, yerel yatırımların desteklenmesi, herkes için sosyal ve ekonomik açıdan fırsat eşitliğinin sağlanması, dengelenmiş küresel yatırımcılar ile yerel yatırımcılar ortamı sağlanması, altyapı kalitesi, sürdürülebilirlik, çeşitlilik, mahalle sakinleri ve entegrasyon. Başarılı bir sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlanması, kentsel dönüşümde problemin daha fazla komşuluk biriminde detaylı analizlerle ve çok boyutlu açıdan ele alınarak çözülmeye çalışılmasında yatmaktadır.

Günümüzde Londra'da sürdürülen kentsel dönüşüm projeleri bağlamında, yerel mekânlarda, sosyal eşitsizliğin ve bunun doğurduğu sorunların giderilmesinin ve bunlara paralel olarak da ekonomik gelişmenin sağlanmasının eski politikalarla mümkün olmadığı, son yirmi yılın artıları ve eksilerinin değerlendirilmesi sonucunda anlaşılmıştır. Sürdürülebilir kentsel yenileşme modeli'nde aslında kentsel planlamanın son derece dinamik olan ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç temel kavramı, ortaklık tabanlı ve esnek bir yaklaşımla sentezlenmiştir.

Bu süreçte hızlanan Üçüncü Yol (Third Way) arayışları, ideal bir kentsel gelişmenin “sürdürülebilirlik” kavramının ekonomi, toplum ve çevre gibi üç temel alanda sağlanmasıyla mümkün olabileceğini göstermiştir.

Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme Modeli’ nin ana vurguları şunlardır:

- Model üç ana amacı içerir; ekonomik yarışmanın sağlanması(economy), sosyal dışlanmanın azaltılması (exclusion) ve çevrenin korunması(environment).
- Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme Modeli, ideal bir gelişme için bu üç amaç arasında dengenin kurulmasını savunmaktadır.
- Sürdürülebilir Kentsel Yenileşme Modeli, çağın değişen ekonomik, sosyal ve politik koşullarına çözüm arayan bir “üçüncü yol” ürünüdür.
- Kamu, özel ve yerel halk olmak üzere üç sektörün ortaklığına dayalı bir modeldir.
- Model, sadece ekonomik gelişme üzerine odaklanmadığı için daha geniş kapsamlı ve bütünleşmiş bir yaklaşıma sahiptir.

Bu bilgiler ışığında örnek alan olarak bir konut bölgesi ve ticaret fonksiyolarının da bulunduğu Elephant & Castle Bölgesi Kentsel Yenileme Alanı incelenmiştir.

Elephant & Castle, Londra’nın güneyinde yer almakta olup, Londra’nın kuzeyiyle güneyini bağlayan ana aks üzerinde önemli bir konumdadır.

Düşük gelir gruplarının barındığı ve kentsel yoksulluğun yaşandığı bir bölge konumunda olan kentte bu özelliği nedeni ile diğer projelerden farklı olarak, yoksul mahalle sakinlerinin de proje kapsamında yer alması sağlanırken, onların yaşam ve ekonomik standartlarının artırılması ilke olarak benimsenmiştir. Bu bölge tersane işçilerinin yerleşim merkezi olarak kurulmuştur. İşçiler için yapılan sosyal konut niteliğindeki konutların daha sonraları onarım ve bakım görmemesi ile fiziksel eskime gerçekleşmiş ve yapılamayan yatırımlarla, hava kirliliği sorunları ile mücadele eden bir alan hâline dönüşmüştür.

Şekil 3.2 : Elephant & Castle dönüşüm projesi genel görünüş (Url-1).

Londra’ya yakın olmasına rağmen yatırım yapılmaması ve bu nedenle istihdam olanaklarının düşmesi, bölgede artan suç oranlarına neden olmuştur.

Bu bölge için oluşturulan dönüşüm projesi İngiltere’nin konuya yaklaşımının değerlendirilebileceği en iyi örnek niteliğini taşımaktadır. Bunun başlıca nedeni olarak, projenin temelinde yer alan sağlam ortaklık stratejisini ve ‘Bugünkü planlama yaklaşımı ve kentsel yenileşme hareketi doğrultusunda, Elephant & Castle’ı düşük gelir grubunu yerinden etmeden, bölgeyi ticari bir merkez hâline getirmeyi amaçlamasını’ (Gibson, Kocabaş, 2001) göstermek mümkündür.

Projenin amaçları incelendiğinde; kentsel dokunun var olan sorunlarına odaklanılarak ekonomik canlanmanın sağlanmasına çalışıldığı görülmektedir (Url-1):

- Sosyal ve ekonomik yaşam şartlarını iyileştirmek,
- Yerel ekonomiyi canlandırmak,
- Sosyal dışlanmayı ortadan kaldırmak,
- Kentin sosyal ve teknik altyapısını elden geçirmektir.

Projede yer alan aktörler ve ortaklarının kimler olduğuna geldiğimizde alandaki grupların ve dışarıdan gelecek yatırımcıların arasında bir denge gözetildiğini saptayabiliriz:

- Southwark Council
- Yerel Gruplar
- Girişimciler

- Yerel Yönetim Birimleri
- Sivil kuruluşlar

Şekil 3.3 : Elephant & Castle dönüşüm projesi açık alan tasarımları (Url-1).

Projedeki amaçlara ulaşabilmek için öncelikle ele alınması gereken bir takım sorunlar belirlenmiş ve bu sorunlara odaklanan kararlar alınmıştır. Kararların uygulanması ile proje alanının sosyo-ekonomik yaşam standartları iyileşirken ekonomik canlanma sağlanarak bölge insanların sosyal dışlanmışlıkları ile mücadele edilmesi ve bununla birlikte fiziksel iyileştirmenin de sağlanması düşünülmektedir. Bu kararlar (Elephant & Castle Regeneration Partnership,2002):

- Bölgenin bireysel ulaşımdan toplu taşıma sistemine geçirilmesi,
- Ekonominin iyileştirilmesi,
- İşsizlik, düşük gelir, artan suç oranı gibi toplumlar üzerinde büyük etkileri olan sosyal sorunları bu yenileme ile aşarak sosyal bütünleşmenin sağlanması,
- Yaşanılabilir bir yer olmaktan çıkan bölgenin cazip hâle getirilmesi,
- Ortaklık Kurulu'na bağlı faaliyet gösterecek alt gruplar oluşturulması (Çevre ve Yaşam Kalitesi Grubu, Eğitim ve Öğretim Grubu, Yerel İş Konsorsiyumu) hedeflenmiştir.

Bu amaçla 5 alanda çalışılması; alt kararlar ve stratejiler oluşturulması hedeflenmiştir (Elephant & Castle Regeneration Partnership,2002):

- Sürdürülebilir şehir bağlantısı; ticari ve boş zaman gelişimi için alan ortaya çıkarmak ve yüksek kaliteli, iyileştirilmiş konutlarla merkezi Londra'ya çekici yeni bir mahalle yaratmak,
- Ulaşım bağlantısı; taşıt odaklı ulaşımdan toplu taşımacılık odaklı ulaştırma; bölgesel giriş özelliğiyle Elephant & Castle'ı alandaki kilit önemini yansıtmak,
- Girişim bağlantısı; Sürdürülebilir yerel ekonomik aktiviteleri desteklemek ve bölge insanı için istihdam imkânları sağlamak,
- Toplum bağlantısı; alanın yenileşmesine ortak olarak yardım edebilmelerine imkân verebilecek biçimde yerel grupları ve ağları güçlendirmek,
- Bireysel bağlantı; sosyal dışlanmışlıktan zarar gören insanların alanının dönüşümünden yararlanabilmesi için amaçları ve programları yürütmek.

Çok karmaşık kentsel sorunların çözülmesinde ve kaynakların verimli kullanımında, yerel halkın katılımıyla desteklenen sağlam bir ortaklığın oluşturulmasının büyük bir önemi vardır. Bu bağlamda, Elephant & Castle yenileşme alanında projenin temelini; mahalle sakinleri, yerel işletmeciler, eğitim ve sağlık kuruluşları, toplum ve gönüllü kuruluşlar, ziyaretçiler ve alanda çalışan insanları içeren geniş bir toplumsal katılımı desteklenmiş güçlü bir ortaklığa dayandırmaktadır.

3.2.2.2 İspanya örneği

Barselona, kentsel gelişme ve değişimin pek çok ana teması için önemli bir örnek teşkil etmektedir; bunun yanında da belirgin karakteri alışılmadık ve farklı özellikleri de sahiptir. Barselona, tepe ve nehirler ile sınırlandırılmış düz bir kıyıda yer almaktadır. Bu morfolojik eşikleri kent içi sıkışıklık ve yoğun bir yerleşmeyi zorunlu kılmıştır. Barselona; Kuzey batı Avrupa kentleri ile benzer özellikler taşımaktadır. Bunlar; üçüncül sektör (hizmetler sektörü) gelişmiştir, geleneksel üretim şehirde azalmıştır ve kent küresel çapta yatırımcıları çekmekte olan bir özelliğe sahiptir.

Bunun yanında; “İleri Teknoloji Sanayi” için Teknoparkların hızlı gelişimi, Avrupa'nın “güneş doğuşu” kuşağı olarak bilinmeye başlayan, Valencia ve Kuzey İtalya arasındaki Akdeniz kıyısının gelişimiyle ilişkili modern bir özelliktir (Url-2). Aynı zamanda Barselona ciddi trafik sıkışıklığı ve Sofya'dan sonra Avrupa'daki en gürültülü ikinci kent olma yönündeki nahoş şöhretinden de muzdariptir (Url-2).

Barselona'nın oldukça iyi korunmuş ortaçağ mahalleleri Roma yerleşimlerinin üzerine kurulmuş; Ortaçağ binalarının altında tipik Roma dönemi dikey sokaklarının örnekleri görülebilmektedir. Ortaçağ kentindeki alan; eski kent merkezi peyzajının günümüzde de yaşamını sürdürmesine ve tarihsel devamlılığa en iyi örneği sunarken alan; dar sokaklar, patikalar ve küçük meydanların labirentiyle karakterize olmaktadır (Url-2).

Şekil 3.4 : Barselona kapalı şehir blokları genel görünüm (Url-2).

Kurumuş nehir yatağının kenarındaki ortaçağ bölgesinin güneyindeki alan, daha sonra yayalaştırılmış bir Rambla hâline gelen El Raval bölgesidir. Burada ana kentin içinde yer almasına izin verilmeyecek kadar kirletici olan sanayilerin yer almıştır. El Raval kent surlarıyla çevrelenmişti ve sanayi devrimi sırasında fabrikaların ve yüksek katlı kiralık konutların inşa edildiği bir alan olmuştur. 1850'lerde Ildefons Cerda'nın l'Eixample'sinin genişletilebilmesi için kent surları yıkılmıştır. Cerda'nın planı kentsel planlamanın ilk örneğidir (Bkz. Şekil 3.4).

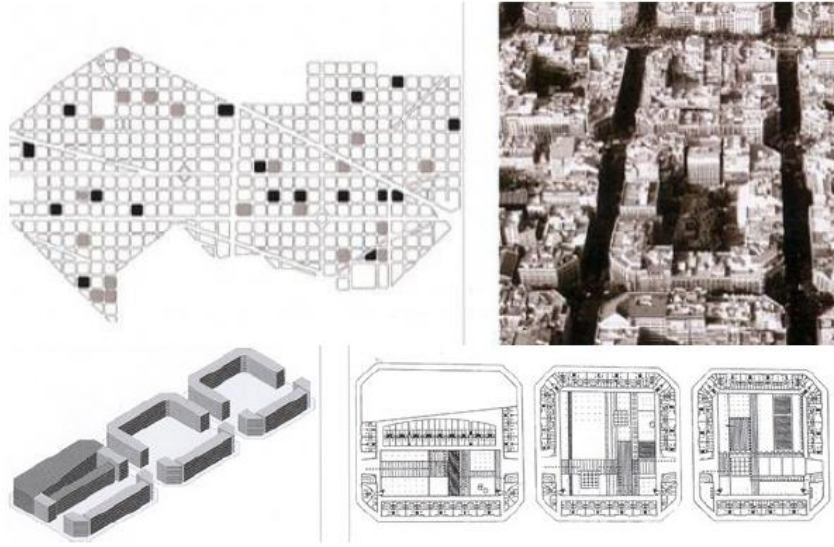
l'Eixample ızgara plan dokusunu kullanarak planlanmıştır. Gelişme; Barselona'yı uzak kentlerle bağlayacak şekilde hızla yayılmıştır. Örneğin Gracia alanı, Barselona kentsel gelişimi tarafından yutulmadan önce, İspanyanın en büyük dokuzuncu kentiydi. Cerda'nın gridindeki katı bloklar, burada rast gele düzenlenmiş dar sokaklara dayanamamış ve ortamdaki değişim oldukça dikkat çekici olmuştur. Gracia'daki pek çok sokak, küçük, iki katlı binalar ve küçük meydanlar serisinden oluşmaktadır (Url-2).

Savaş sonrası birçok kentte olduğu gibi Barselona’da da gerek politik baskı gerekse ekonomik yetersizlikle değişen dengeler kent merkezindeki nüfus dengesini de değiştirmiştir. Kentleşme süreci içinde (özellikle şehir surlarının yıkılmasıyla) Barselona kent merkezi yaşanan fiziki ve sosyal köhneme ile büyük ölçüde değişmiştir.

Kıyı tepelerinin eteklerindeki kuzey kısmındaysa, 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında bir dizi büyük villa inşa edilmiştir. Ana kentsel alandan aslında ayrılan bu yapılanma birinci sınıf konut zonunu oluşturmuşsa da, zaman içerisinde parçacıl genişlemelerle yutulmuştur. 1945 – 1975 arasındaki dönemde, kente iş bulmak için İspanya’nın diğer kısımlarından gelen göçmenler için olan kent çeperlerinin bazı kısımlarında ve ana yollar boyunca yüksek katlı apartman alanları imara açılmıştır. Bu tarz bir konut bölgesi olan La Mina özellikle gecekondualarda yaşayan kentlileri yeniden iskân etmek için yapılmıştır. Günümüzde burası dikkati çeken bir Roman toplumuna ve Barselona metropoliten alandaki en büyük sosyal yoksunluğa sahiptir.

Bu sayede Kent Yöneticileri büyük altyapı projelerine yatırım yapma ve önemli kent içi sorunlarla savaşıma imkânına sahip olmuştur. Kentsel yenileme; Nitelikli mimarlık, yeni müzeler ve otellerle birlikte planlı bir soylulaştırmayı içeren kültür güdümlü bir yaklaşımı izlemiştir. En çarpıcı değişimler, Çağdaş Sanatlar Müzesinin kentin en kötü bölgelerinden biri olan El Raval’ın dönüşümüne yardım ettiği ortaçağ kentinde gerçekleşmiştir. Soylulaştırma, müzesinin yakınında pek çok modaya uygun bar ve restoranın açılmasıyla görülürken, diğer yerlerde küçümsenmeyecek bir göçmen toplumu İspanyollar tarafından artık istenmeyen apartmanlara yerleşmiştir (Url-2).

Kentsel dönüşüm projelerinin birbirinden bu ölçüde farklı olmasının nedeni alanların kendilerine özgün dinamikleri barındırmasıyla açıklanabilir. Bununla birlikte; her alanda bir ya da birden fazla müdahale aracı bir arada kullanılmak durumundadır. Tek ve bütüncül bir yaklaşım düşünülüyorsa; her alana özgü müdahale araçları geliştirilmesi gerekir.

Şekil 3.5 : Barselona’da yapı adası bazında iyileştirme çalışmaları, Dayıoğlu, 2006.

Barselona’da gerçekleştirilen projenin amaçları bölgenin yoğunluğunu azaltmak ve yoğunluğun getirdiği fiziksel köhnemişiği ve sosyal açıdan yaşam kalitesini arttırmayı hedeflemektedir. Bunun yanında sosyal donatı kamusal açık alanların yaratılmasını sağlamak ve en önemli amaçlardan birisi de tüm bunları yaşayanların projeye doğrudan katılımlarını sağlayarak yapmaya çalışmaktadır.

Projede yer alan aktör ve ortaklıklar incelendiğinde çıkar gruplarını dengelenmeye çalışıldığı görülebilir.

- Barselona Kent Konseyi
- Yerel Yönetim Birimleri
- Özel sektör girişimcileri
- Girişimciler
- Sivil kuruluşlar

Projede kurgulanan amaç ve hedeflere ulaşılması konusunda bir takım kararlar alınmış ve bu kararlarda uygulamada kolaylaştırılması adına çeşitli başlıklar hâlinde çalışılmıştır. Kentsel dönüşüm süreci; Kentsel iyileştirme (urban rehabilitation), 3 aşamada ele alınmıştır: (urban restructuring), Diğer yapılanma biçimleri olmak üzere 3 aşamada ele alınmıştır.

Kentsel iyileştirme (urban rehabilitation): bu kapsamda uygulanan müdahaleler Kentsel mekân ve yeşil alanlar, sektörel planlar olarak iki başlık altında toplanabilir.

Kentsel mekânlar ve yeşil alanlar: Müdahaleler kullanılmayan ve problem alanlar olarak kabul edilen eski endüstri arazileri ve kentin eski hizmet/servis arazilerinde yapılmıştır.

Sektörel planlar: Kentin farklı noktaları farklı özellikler göstermektedir. Bu bağlamda uygulanan müdahaleler de bölgeye göre değişmektedir. Buna göre sektörel planlar üçe ayrılmıştır:

- Ciutat Vella'nın iyileştirilmesi,
- Geleneksel mahallelerin iyileştirilmesi,
- Kapalı şehir blokların yeniden düşünülmesi (Bkz. Şekil 3.5)

Kentsel yeniden yapılandırma (urban restructuring): Yeniden yapılandırma için ulaşım sistemi ve alt merkezler yaratılması düşünülmüş ve bunu sağlamak için a önemli üst karar başlığı belirlenmiştir:

- Yol sisteminin yeniden düzenlenmesi
- Yeni merkez alanlarının oluşumu

Şekil 3.6 : Barselona kıyı şeridinde yenileme öncesi ve sonrası görünüm (Url-2).

Diğer yapılanma biçimleri: Kentin sahil düzenlemesi, belli mahallelerin şehir ile deniz ilişkisini kurmak adına denize yönlendirilmesi ve işlerliği olmayan atıl durumlardaki binaların yeni işlevlerle biçimlenmesi ve modern şartlara uygun bir şekilde yeniden yapılandırılması bu dönüşümlere örnek olarak gösterilebilir (Bkz. Şekil 3.6).

- İnşaat sektöründe düşük ücretli göçmen işçilerin ve çoklu alt yüklenicilerin kullanımı
- Kent, farklı bölgeleri ihtiva eden bir yer olarak değil, mahallelerinin bir toplamı olarak görülmektedir. Bu yenileşmeye parçacıl yaklaşımların cesaretini kırarken, onun yerine toplumların inşasını vurgulamaktadır

- Kamusal müdahaleler yerel toplumun talepleriyle bağlantılıdır. Kentsel yoğunluk 20% azaltılmıştır.
- En kötü etkilenen alanların çeperlerinin radikal dönüşümü, bozulmanın çok belirgin olmadığı yerlerde dönüşüm sürecine başlamak çok daha kolaydır.
- Yenileşmeyi cesaretlendirmek ve tekrarı önlemek için kamusal binaların konumunun dikkatli bir biçimde planlanması
- Miras değeri olan binaların okul, kütüphane, ofis, kültür merkezi gibi kamusal kullanımı için korunması
- Bir alana; hizmet endüstrisi, ofisler ve ticaret, özel sosyal konutları da içeren yeni karma alan kullanımların tanıtılması
- Yenilikçi mimari ve düşüncenin desteklenmesi
- Erişebilirliği arttırabilmek için ulaşım altyapısına yatırım yapılması. Bu ekonomik ve sosyal aktive için fırsatları arttırmaktadır.
- Mahrum kalmış mahallelere yeni sosyal karmanın tanıtılması için kasıtlı bir politika
Sosyal karışımı cesaretlendirmek için stratejik alanlarda yeni toplumsal açık mekânların oluşturulması. Bu açık alanlar, yeni bina gelişmeleri başlamadan çok önce oluşturulmaktadır
- Planlamada katı bir tutumdansa esnek bir yaklaşım
- Ticaret ve hizmet endüstrisinin kent geneline, canlı toplumlar kazanabilmek adına özellikle de kent merkezine yayma politikası;
- Kamusal fonları kullanarak yenilenebilmesi için oldukça kötü koşullardaki binaların zorunlu satışı
- Bina renovasyonları, hem iç mekân hem de cephe olarak yüksek standartlarda tamamlanmaktadır.
- Mülklerin yenileştirilmesi için vergi teşvikleri
- Yenileşme Projelerini yönlendirecek güçlü politik ve yerel liderlik
- Cehalet, kötü sağlık ve yüksek işsizliğin sosyal problemleriyle baş edebilmek için eğitim, iş eğitimi, sağlık, suç ve boş zaman girişimleri

-Sosyal dışlanmayla mücadele için boş zaman ve sosyal hizmetleri birimleri arasında işbirliği

Barselona'nın fiziksel genişlemesinin arkasındaki itici güç ekonomik büyümedir. Poblenou bölgesinde kalan fabrikalar ve atölyeler yeni teknoloji bölgelerine dönüşmeye başlamıştır. Güney Avrupa'nın yeni nesil senkrotronu kentin kuzeyine inşa edilmektedir. Avrupa'nın en büyük konferans merkezinin Evrensel Kültür Forumu alanında inşa edilmesiyle birlikte iş turizmi artış göstermiştir. Liman Akdeniz kruvazörlerinin yolcu alma noktası olarak işlev görmektedir ve İspanya'nın en büyük ve Avrupa'daki en dinamik sanayi bölgesi olan Zona Franca'ya bitişiktir.

Sanayi bölgesi, geliştirilen çeşitli altyapı projeleriyle büyük bir dönüşüm içerisine girmiştir. Sanayi alanı, kendi içinde serbest bölgeyi de içermektedir ve geniş çapta çok uluslu üreticiyi çekmektedir.

Kentin ekonomik gelişimi bazı açılardan çevrenin, özellikle de nehirlerin, harcanmasına neden olmuştur. Hem Besos hem de Llobregat nehirleri dönüşüm geçirmektedir. Bir dizi nehir kenarı park şimdilerde Besos nehrini çevrelemektedir ve korunacak doğa alanı ve yeni kumsallarla Llobregat'ın kaynağına yeni su arıtma tesisi inşa edilmektedir. Ancak yeni çelişkiler ortaya çıkmaya devam etmektedir. Havaalanının genişletilmesinin Llobregat Deltasındaki vahşi yaşama olumsuz bir etkisi bulunmakta ve hızlı tren linkinin inşası Barselona'nın kalan yeşil kuşağında oldukça zarar verici sonuçlara neden olmaktadır.

Uluslar arası etkinlikler; itibarı arttırmak, özel yatırımları çekmek ve kentin işgücünü motive ederek ona odaklanmak için kullanılmıştır. Etkinlikleri için inşa edilen binalar ve altyapı oldukça niteliklidir ve ikili bir amaca; etkinliklerin kendi içinde kısa dönemli kullanım ve uzun dönemde kentin çürüyen bölgelerinin yenileşmesi anlamında hizmet etmektedir.

3.3 Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Dışlanma İlişkisi

Türk kentleri kentsel dönüşüm konusunda, batı ile benzerlikler ile birlikte, oldukça önemli farklılıklar da göstermektedir. Bu farklılıklar, Türkiye'nin yaşadığı ekonomik ve siyasal koşullar ile birlikte, tarihi, toplumsal, kültürel yapısından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'nin ekonomik, siyasal, toplumsal, kültürel ve çevresel dinamiklerine uygun kentsel dönüşüm müdahalelerinin geliştirilmesi

gereklidir. Ancak konut sorunu tüm ülkelerde benzer politikalar ile çözülebilmekte ve sorunun tekil nedenler ile açıklanarak çözülmeye çalışılması çözüme yönelik sonuç vermemektedir.

“Türkiye’de kentsel dönüşümde en çok ön plana çıkarılan konu gecekonduların alanlarının dönüşümüdür” (Akkar, 2006). Bunun nedeni de Türkiye’de 1950’lerde meydana gelen hızlı kentleşme ile birlikte kentlere doğru oluşan büyük göç hareketleri ve kentlerde artan nüfusun barınma ihtiyacına devletin yeterli ve gerekli politikalar ile çözüm bulması yerine göçmenlerin bu sorunu kendi çabalarıyla çözmesine göz yumması sonucu oluşan gecekondular alanlarıdır.

“Kapitalizmin bir önceki raundunda sosyal devlet ve fordist üretim rejimine dayalı olarak biçimlenen devlet –sermaye – emek ilişkileri, kentsel topraklarda kullanım ve mülkiyet haklarını, farklı olanaklar ve biçimlerle toplumsal sınıfların göreceli olarak paylaşmasını mümkün kılmaktaydı ve ücretli sınıfların, kentsel mekânda kendileri için üretilen ya da kendilerine ‘bırakılan’ yer/alan sayesinde, tüketimin yanında mekân yoluyla sistemle bütünleşmeleri sağlanmaktaydı. Bu aynı zamanda kentsel topraklardaki mülkiyet ve kullanım haklarından emekçi sınıfların ve orta sınıfın göreceli pay alabilmesini mümkün kılıyordu” (Kurtuluş, 2006).

Türkiye’de boş ve geniş hazine arazilerinin hem gecekondular hem de sanayiciler için arazi avantajı sağlaması bunun en iyi örneklerindendi. Hazine arazilerine yerleşebilme olanağı bir yandan emeğin maliyetini düşürerek yeni gelişen sanayilere ucuz emek sağlıyor. Diğer yandan da göçün maliyetini göçmenlere yükleyerek devletin sosyal harcama yükünü azaltıyordu. Bu sayede kentsel rantların paylaşımında gerçek bir sınıfsal çatışmanın da önü alınıyordu.

1984 yılında, 2981 sayılı “İmar ve Gecekondular Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun”, gecekondular dönüşüm sürecinde önemli rol oynamıştır. Söz konusu kanun ile gecekondular alanları için ıslah imar planları yapma imkânı doğsa da, sonuçta gerçekleştirilen kentsel dönüşümler, fiziksel dönüşümün ötesine geçemedi. 1980’lerin sonunda, ıslah imar planlarının yanı sıra kentsel dönüşüm projeleri de belediyelerin gündeminde yer almaya başlamıştır. Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi, gecekondular bölgeleri için hazırlanan ilk kentsel dönüşüm projesi örneği olmuştur.

“Hazırlanan İstanbul’un 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin de kamuoyuna yaptığı açıklamada bu plan bir ‘arazi kullanım planı’ olarak hazırlanmış ve bütünsellikten öte kenti mikro bölgeler üzerinden yeniden tanımlamıştır” (Kahraman, 2006). Ancak; planın notlarında belirtildiği gibi, plan ‘mekânsal strateji tekniğinde hazırlanarak, arazi kullanım kararlarını yani kentteki müdahale alanlarını belirtmek yerine temel hedefleri, yasal ve yönetsel altyapıyı, uygulama araçlarını ve bir bütün olarak süreci planlamayı öne alması ve katılımcı bir yöntem benimsemesi gerekmektedir.

İstanbul’da üst ölçekli mekânsal strateji planından, kentsel tasarım ölçeğine kadar bir bütün olarak ele alınan, şeffaf, katılımlı ve devamlılığı olan bir planlama örgütüne ihtiyacı olduğu tartışılmaz bir gerçekken, gündemdeki dönüşüm amaçlı plan ve projeler de bu şekilde bir yapılanma görülmemektedir. Kahraman(2006), İstanbul’daki kentsel dönüşüm amaçlı projelerin belirli ortak özellikler etrafında gruplandığını vurgulamaktadır. Ve bunların yöntemsel olarak ikiye ayrılan proje ve dönüşüm alanları olarak belirtmiştir;

- Kamu Müdahalesi İle Gerçekleşen Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Alanları
- Kıyı Alanları
- TEM ve E-5 Karayolları Arası Konut Alanları
- Kent Merkezindeki Prestij Projeleri
- Kamu Müdahalesi Dışında Gerçekleşen Kentsel Dönüşüm Alanları
- Mutenalaştırma³² Alanları

3.3.1 Tarihsel süreçte kentsel dönüşüm ile ilgili yasal çerçeve ve genel değerlendirme

Türkiye’de devlet müdahalesi ile mekânsal dönüşümün ilk yasal araçlarına baktığımızda 1950’lerdeki sanayileşme sonrası kentse göç edenlerin kendi çabaları ile oluşturdukları ilk örnek gecekondu alanlarının dönüşümüne olanak sağlayan Gecekondu Yasası olduğunu söyleyebiliriz. Bunu takip eden süreçte ise bu gecekondu alanları daha fazla kentsel dönüşüm ile ilgili yasal çerçeve incelendiğinde

³² Gentrification terimi, Türkçe’ye *mutenalaştırma* olarak çevrilmiştir.

bu konu hakkında ilk bahsi geçen kanun olarak “5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Kanunu” ele alınır.

“5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Kanunu” noktasal olarak bir alanın fiziksel niteliksizliğini gidermek adına yapılmış bir kanun niteliğindedir. Gerekçesi olarak; fiziksek mekânın niteliksizliği öne sürülmüştür. 1983 yılında Esenboğa Protokol yolunun çift şeritli yol hâline getirilmesi bu aksın önemini daha da arttırmıştır. Ve bu tarihten itibaren bu yol üzerinde yapılan tüm plân çalışmaları, kent girişine kimlik kazandırılması, başkent imajının vurgulanması ve “çağdaş kent görüntüsü”ne kavuşturulması çalışmalarını içermiştir.

5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Kanun’daki önemli maddeler incelendiğinde aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir;

- Proje alan sınırları içindeki tüm gayrimenkuller mevzuata uygun olarak yapılmış ve onaylanmış herhangi bir ölçek ve türdeki imar plânı kapsamında kalsalar dahi, bu kanuna göre yapılacak plân hükümlerine tâbi olurlar.
- Anlaşma sağlanamayan hâllerde gerçek kişilerin ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan gayrimenkuller Belediye tarafından kamulaştırılabilir.
- Proje için gerekli malî kaynak, ilgili yıl bütçe kanunlarında gösterilen miktarda İdare ve Belediye bütçesinin özel tertiplerine intikal ettirilecek ödenekler ile Belediye ve İdarenin kendi kaynaklarından ayıracağı ödenekler ve satış gelirleri dâhil her türlü Proje geliriyle sağlanır.
- Projeye konu olan alanın çarpık kent yerleşimini, fiziksel durumunu ve çevre görüntüsünü değiştirerek geliştirmek, güzelleştirmek sonuçta sağlıklı bir kent yaşamına kavuşturmayı sağlamak amaçlanmıştır.
- Diğer yandan; proje kapsamında sosyal politikalar mevcut değildir; dolayısıyla kentsel dönüşüm projesi sadece fiziksel çevrenin dönüştürülmesini sağlamaktadır.
- Kuzey Ankara kentsel dönüşüm projesi kanunla belirtilmiş bir ilkeye göre; “projenin kendi kendini finanse edebilmesi” ilkesine göre finanse edilecektir. Yani planlamanın maddi boyutu planlamanın başarısına bağlıdır. Bu doğrultuda finansman konutları TOKİ tarafından ihale yöntemi ve gelir paylaşımı esasına dayanarak yaptırılacak ve elde edilecek gelir ile proje

finansmanı sağlanacaktır. Finansman temini (altyapı için) ve hak sahiplerine verilecek konutlar nedeni ile katlarda konut sayısı arttırılmış ve yüksek katlı yapılmıştır.

Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi’ni Ankara Büyükşehir Belediyesi ile TOKİ yürütecek, projelendirmeden uygulamaya kadar şekil ve yöntemleri kararlaştıracak ve aldıkları kararları uygulama öncesi, sırası ve sonrasında beraber kurdukları şirketleri TOBAŞ aracılığı ile yürütecek ve kontrolünü sağlayacaktır. Bu kuruluşların yerine getirmeleri gereken görevler aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Sonuç olarak; tüm bu anlatılanlar ve tarafların görüşlerine göre; 5104 Sayılı Kanunun bir değerlendirmesi yapıldığında aşağıdaki sonuçlara değinilmelidir:

- 5104 sayılı yasada da belirtildiği gibi projenin temel amacı bölgedeki sosyal durumun iyileştirilmesi değil; Kuzey Ankara girişinin görsel durumunun iyileştirilmesi yani protokol yolu üzerinde düzensiz yapılaşma olarak tanımladıkları alanların yok edilerek yerlerine modern kent anlayışı olarak tanımladıkları nezh alanların yaratılması amacını taşımaktadır.
- 5104 sayılı yasa bir ‘projeye özel’ olarak hazırlanan bir yasa niteliğindedir.
- Proje hazırlanırken katılımın göz önünde bulundurulmaması proje amacının rant sağlamak olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca yıkım sürecinde sağlanan maddi imkânlar yetersiz kalmıştır. Bu nedenle; yeterli bütçeyi sağlayamayan bölge halkının yerinden edilmesi ihtimali ortaya çıkmıştır.
- Ayrıca, dönüşüm çok boyutlu olarak ele alınmadığı için sosyo-ekonomik sorunların ortaya çıkması olası bir ihtimaldir. Örneğin, bölgedeki işyerlerinin yıkımı sonucu oluşan işsizlik, bölge asayişinin bozulmasına ve bölge sakinlerinin daha da yoksullaşmaya terk edilmesiyle sonuçlanabilecektir.
- Yasada arsa ve konut fiyatlarının artmasına yönelik bir politika yoktur. Bu durum gecekondularda yaşayanların konut değil rant elde etmesi sürecine yardımcı olmaktadır. Sonuçta ‘imar affı’ olarak algılanabilecek olan yasaların bir devamı niteliğinde gecekondulaşmaya bir çözüm üretmek yerine daha çok özendirici bir işlev taşımaktadır.
- Yasa bütünsel bir yaklaşım değil parçacıl bir tek alana hedef alan proje tabanlı bir yaklaşım getirmektedir.

-Yasa ile kentsel dönüşüm tanımlanmamakla beraber belediyeye geniş yetkiler tanımlayarak boş alanların bile dönüşüme açılabilmesini sağlamıştır.

İçeriğinde kentsel dönüşüme temel oluşturacak göndermeler bulunan yasalardan bir diğeri ise; 3.7.2005 tarihinde kabul edilen “5393 Sayılı Belediyeler Kanunu”dur. 1999 tarihli Marmara Depremi’nden sonra çıkan yönetmeliklerin de etkisiyle deprem riskini en aza indirmek ve mevcut konut stokunun sağlıklılaştırılması gündeme gelmiştir. Bu nedenlerin de etkisiyle; 2005 yılında kabul edilen 5393 Sayılı Belediyeler Kanunu’nda aşağıdaki maddeler ile birlikte Belediye’lere esas amacı itibari ile kentin gelişimine uygun olarak eskiyen bölgelerinin sağlıklılaştırılması şeklinde uygulanacak olan kentsel dönüşüm projelerinde önemli bir aktör olma vasfı ve yetkisi verilmiştir.

Bu kanun ile birlikte; kentsel dönüşümün artık salt dönüşüm değil aynı zamanda gelişim projesi olma özelliği bulunduğu görülmektedir. Uygulama yapılacak alan da *en az 50.000 m²* olarak belirlenmiştir. Uygulama alanı olarak belirlenecek alandaki sosyal ve ekonomik yapıya yönelik bir ayrıntıya rastlanılmamakta ve alandaki arazinin mülkiyet değişiminde anlaşma yolunun esas olduğu belirtilmektedir.

“MADDE 73.- Belediye, kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir.”

Bu Kanun’daki 73. Madde’nin okumasını gerçekleştirdiğimizde; alanın salt fiziksel köhneme alanı olarak değerlendirildiği bununla birlikte sosyal dokusunun ve nüfusu için bir paydaş olarak projenin karar verme mercilerinde yer ayrılmadığı görülmektedir.

5393 Sayılı Belediyeler Kanunu ile ilk kez kentsel dönüşümden bahsedilmesinden sonra tarihi alanlarda dönüşüme yol açan yasa; “5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” bilinen adıyla “Kentsel Dönüşüm Kanunu” 16.6.2005 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kanunla birlikte; kentsel mekândaki fiziksel köhneme alanları ve bu alanlarda yer alan tarihi ve kültürel taşınmazların yenilenerek korunması amaçlanmaktadır. Bir önceki kanunda yer alan fiziksel sıhhileştirme vurgusunun yenilenerek koruma şeklinde genişletildiği ancak sosyal ve ekonomik yapısı ile ilgili herhangi bir bilgi verilmediği görülmektedir.

Bu Kanun'da aşağıdaki maddeler ile birlikte; Belediye'lere eskiyen bölgelerinin sağlıklılaştırılması şeklinde uygulanacak olan kentsel dönüşüm projelerinde önemli bir aktör olma vasfı ve yetkisinin yanında yetkisini genişletecek “nüfusu 50.000 üzeri olan belediyeler” şeklinde bir tanıma yer verilmiş ve uygulama yapılacak alanın en az metrekare şartı kaldırılmıştır.

“MADDE 1.- Bu Kanunun amacı, büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.”

Kanunda alan belirlenmesi ile ilgili hususlar incelendiğinde; Belediye Kanunu'nda yer verilmiş olan “en az metrekare” şartı kaldırılmıştır. Bunun mekâna olası yansıması ise herhangi bir tarihi sit alanının belediye sınırları içerisinde kalması kentsel dönüşüm alanı ilan edilmesi için yeterli olmaktadır.

Aktörlerin belirlenmesi aşamasında bir önceki kanundan çok farklı olmayan bir yaklaşımla; fiziksel mekân ön plana çıkarılmış olup sosyal ve ekonomik yapısı ve bölge sakinleri hakkında herhangi bir sınıflandırmaya yer verilmemiş olması önemlidir.

Bir sonraki madde ile bölgede yaşayan sakinlere değinildiği ancak değiniş amacının mülkiyet değişimi üzerine olduğu görülmektedir. Sayılan aktörlerin sadece fiziksel müdahale süreçlerine iştirak edecekleri belirtilmektedir. Sosyal ve ekonomik yapısına yönelik herhangi bir kısıtlama veya karar göze çarpmamaktadır.

Çizelge 3.3 : Türkiye’de kentsel dönüşüm ile ilgili yasal çerçeve.

·775 sayılı Gecekondu Kanunu – 1966 tarihli ·2805 sayılı “İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Olarak Yapılan Yapılara Uygulanacak İşlemler ve 6785 sayılı İmar Kanunu’nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” – 1983 tarihli ·2981/3290/3366 sayılı yasalar ile sadece gecekondu durlar değil, imar mevzuatına aykırı tüm yapı ve tesisler af kapsamına alınmıştır. – 1984 tarihli				
Kanun Adı Kabul tarihi	Gerekçe - Amaç	Alanların Belirlenmesi	Aktörler	Sosyo-Ekonomik Yapı
“5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Kanunu” Kabul Tarihi: 4.3.2004	“...Kuzey Ankara girişi ve çevresini kapsayan alanlarda kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesidir.”	Belirli Bir Alana Yönelik Yasadır.	· Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. · Ankara Büyükşehir Belediyesi, TOKİ ve TOBAŞ	-
“5393 Sayılı Belediyeler Kanunu” - 73. Madde Kabul Tarihi: 3.7.2005	<u>MADDE 73.-</u> “Belediye, kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir.”	· Meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı · Kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilân edilebilmesi için; o yerin belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması ve en az 50.000 m2 olması şarttır.	-	-
<u>Ek Kanun Değişimi Teklifi ile (2010):</u> “..eskiyen kent kısımları..” ile belirlenen kısım değiştirilerek; “planlı veya plansız, yapılaşmış veya boş alanlarda” denilerek Belediyelerin yetkilerinin artırılması hedeflenmiştir.				

Çizelge 3.3 (devamı): Türkiye’de kentsel dönüşüm ile ilgili yasal çerçeve.

Kanun Adı Kabul tarihi	Gerekçe - Amaç	Alanların Belirlenmesi	Aktörler	Sosyo-Ekonomik Yapı
“5366 Sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” Kabul Tarihi: 16.6.2005	“...büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000’in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır.”	En az m2 uygulaması kaldırılmıştır.	- Yenileme alanlarında bulunan yapıların boşaltılması, yıkımı ve kamulaştırılmasında anlaşma yolu esastır. - Anlaşma sağlanamayan hâllerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmazlar ilgili il özel idaresi ve belediye tarafından kamulaştırılabilir.	-
“Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu Tasarısı Taslağı” 24.05.2005 tarihi ve 991 sıra sayılı	“...büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri ve il belediyelerince, eskiyen ve özelliğini kaybetmiş kent bölgelerinin, kentin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilmesi, konut alanları, ticaret alanları, turizm ve kültür alanları ve sosyal donatı alanları oluşturulması, deprem risklerine karşı tedbirler alınması veya kentin tarihi ve kültürel dokusunun korunarak yenilenmesidir.”	...bölgenin belediye veya mücavir alan sınırları içerisinde bulunması 10.000 metrekareden az olmaması.. ..belediye meclis üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararı ile belirlenir.	Anlaşma sağlanamayan hâllerde gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan taşınmazlar ilgili il özel idaresi ve belediye tarafından kamulaştırılabilir.	-

Bu Kanundan sonra; kentsel dönüşüm kavramı yaygınlaşmış ve Türkiye’de birçok bölgede bu tür uygulamalar başlamıştır.

Kentsel Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı’nda

“...imar planı bulunsun veya bulunmasın kentsel ve kırsal tüm alanlarda bilim, teknik, sanat ve sağlık kurallarına uygun olarak, afetlere ve kentsel risklere duyarlı yaşam çevrelerinin oluşturulması için veya fiziki köhneme ve sosyal ve teknik altyapının yetersiz ve niteliksiz olduğu alanların iyileştirilme, tasfiye, yenileme ve gelişimini sağlamak üzere dönüşüm alanlarının tespitine ve dönüşümün gerçekleştirilmesine dair her türlü iş ve işlemler ile ilke ve esasların”

belirlenmesi amaçlanmakta ve aşağıda da kanun tasarısı taslağındaki amacın açıklandığı madde verilmektedir:

***“MADDE 1.-** Bu Kanunun amacı, Büyükşehir Belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri ve il belediyelerince, eskiyen ve özelliğini kaybetmiş kent bölgelerinin, kentin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilmesi, konut alanları, ticaret alanları, turizm ve kültür alanları ve sosyal donatı alanları oluşturulması, deprem risklerine karşı tedbirler alınması veya kentin tarihi ve kültürel dokusunun korunarak yenilenmesidir.”*

Kanunda alanların belirlenmesi Madde 2’de belirtildiği gibi yapılacak olup bu maddeyle uygulama yapılacak alanın en az metrekare cinsinden belirlendiğini bu uygulamanın tekrar getirildiğini görmekteyiz (Bkz. Çizelge 4.1).

Yasa tasarısında dönüşüm alan sınırları içinde 12.10.2004 tarihinden önce yapıldığını belgeleyen gecekondü sahiplerine, ruhsatsız yapı sahiplerine ve ikamet edenlere de bedelini 20 yılı aşmamak itibarıyla borçlandırılmak suretiyle yapılacak sosyal konutlardan ve ya yapılardan, bağımsız bölüm verileceği ifade edilmektedir. Bu durumun da yeni bir gecekondü affı olarak değerlendirilebileceği düşünülebilir.

İncelediğimiz kanunlar / kanun maddesi / kanun tasarısı için şöyle bir sınıflandırma yapmak mümkün görünmektedir.

- Noktasal bir alanda yapılacak uygulamalara ilişkin kanun (5104)
- Sit alanlarında yapılacak uygulamalara ilişkin kanun (5366)
- Belediye ve mücavir alanında olmak, beş hektardan az olmamak üzere yapılacak uygulamalara ilişkin kanun maddesi (5393/73.)

-Bu hâliyle yasalaşması hâlinde her yerde (kentsel, kırsal alanlarda) yapılacak uygulamalara ilişkin kanun tasarısı (Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu Tasarısı) (Türk, 2007) (Yıldırım, 2008)

Şüphesiz bütün kanunlar hizmet etmek amacıyla çıkarılmaktadır. Fakat yasama gücü kanunları düzenlerken yasalarda oluşan eksikliğin yapılmak istenen hizmeti kadük bırakacağını göz ardı etmemelidir.

5104 sayılı kanunda, Alan sınırı, hangi ölçütlere göre belirlenecek, müdahalede bulunulacak öncelikli alanlar nerelerdir ve proje uygulama aşaması ne kadar sürecek gibi sorulara bu kanunda cevap bulunmamaktadır, sosyal ve ekonomik açıdan bir çözüm öngörmeyen bu kanunun önceliğini fiziksel dönüşüme verdiğini ve kentsel dönüşüm anlayışına tek bir düzlemden yaklaştığını söyleyebiliriz.

5393 sayılı kanunda, öncelikli olarak vurgulanması gereken, tanımın ucunun açık olmasıdır, bu yasada belirtilen ölçütlere göre, Türkiye'nin hemen her yerinde bu yasada belirtilen ölçütlerin eksikliği gözlemlenmektedir. Meclis çoğunluğu kararın verilmesine, kamulaştırma yöntemi ise uygulama aracı olarak yeterlidir denilmektedir. En az alan sınırlandırılması 50.000 m² olarak belirlenmiştir. Kentsel dönüşüm yetkisinin belediyelere devri olarak da nitelendirilebilir.

5366 sayılı kanunda, Bu kanunun amacı ise yeniden inşa yöntemiyle, konut, ticaret, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturmak ve bu alanları korumak olarak özetlenebilir. İl özel idaresi Belediye meclisinin salt çoğunluğu kararı, ardından bakanlar kurulu onayı ile proje etapları ve programları belirlenir, avan proje hazırlanır, Koruma bölge kurulu onayı ve belediye başkanı onayı ile proje hazırlık aşamasına geçilir, Bölge kurulu projeyi onaylarsa, uygulama yöntemi olarak kamulaştırma veya satın alma kullanılmaktadır denilmektedir. En az alan sınırlandırılması bir önceki kanundan farklı olarak kaldırılmıştır.

Kentsel dönüşüm kanun tasarısında ise, sosyal, ekonomik ve fiziksel köhneme gözetilen alanlar e ayrıca sosyal ve teknik altyapı yetersizliği tespit edilen alanlarda, kentsel dönüşüm süreci başlatılabilir. En az alan sınırlandırılması yeniden getirilmiş ancak; 10.000 m²'ye düşürülmüştür.

Bu yasa taslağında amaç ise, mevcut yapıları korumak, yıkip yerine yeniden yapmak, korumak koşullarını ıslah etmek, geliştirmek ve yenilemek olarak sıralanabilir, arazi ve arsa düzenleme (18.madde), kamulaştırma ve toplulaştırma uygulama yöntemleri

olarak sıralanabilir. Bu yasa taslağında, belirtilen kentsel dönüşüm ölçütleri arasında, tasfiye edilecek alanda ikamet edenlere “tazminat” veya “geçici kira yardımı” yapılması öngörülmektedir.

Kentsel dönüşüm uygulama araçlarından biri olan kamulaştırma için, yasada belirtilen kavram kamu yararı kavramıdır, sadece kamu yararı adına kamulaştırma yapılabilir. Muallâkta kalan kısım ise kamu yararı kavramının neleri kapsadığıdır, bu muallâk durum ise ciddi bir kamu yararı adına kamulaştırma yapılmasını öngörmektedir.

Yukarıda belirtilen kanun veya yasa taslaklarında dikkat çeken husus ise, belirtilen tanımların, Türkiye’nin hemen hemen her noktasında uygulanabilecek ölçütler içermeleridir, tanımların alansal olarak sınırlayıcılarının ise üstüne değinilmemiştir. Bu yöntemin engellerinden biri olarak, dönüşüm süreci uzayabilir, idareye karşı güven zedelenebilir ve direniş ortaya çıkabilir.

Kentsel dönüşüm projelerinde uluslar arası örneklerden de çıkarımlandığı üzere, katılım dönüşüm projelerinin olmazsa olmazıdır diyebiliriz, halkı bilgilendirmek ve ortak proje üretimine gidilmesinin ise hem sürecin hızlanmasına hem de devlet ve toplum arasında oluşması muhtemel güvensizlik sorununa engel olacağı, dönüşümün kimin için dönüşüm olduğu sorusunu- ki güvensizliği, toplumsal güvensizliği de yaratan bu sorudur denilebilir. Kamulaştırma yönteminin, kentsel dönüşüm projelerinde en son şart olması gerekmektedir.

İstanbul’da Hatice Sultan ve Neslişah Mahalleleri (Sulukule) Kentsel Dönüşüm Projesi örneğinde, uygulanan kamulaştırma karşısında, yıkımların başlamasına, bir kısmın geri dönmek üzere terk etmesine rağmen bir kısmın bunlara rağmen örgütlü bir şekilde direniş gösteriyor oluşudur.

Bu direnişin anlamı ise, kentsel dönüşüm alanlarının sosyal dönüşüm alanlarına dönüşmesine karşı olarak oluşan ve sosyal kapitalin korunması gerektiğini kendi iç dinamikleri ve çeşitli sivil toplum örgütleri ile idareye, yetkeye anlatma çabasıdır. Bahsedilen yasa ve tasarılar çerçevesinde gözlemlenen bir diğer durum ise, bu projelerin ne zaman sonlanacağı hakkındaki soruya cevap veren bir içeriklerinin olmayışdır.

Ve belki de yukarıda bahsi geçen ilkeler net bir şekilde tanımlanır, güven ortamı yaratılırsa, kentsel dönüşüm projelerinin kamu yararı adına hizmet sağlayabilmek

amacıyla yetkili belediyelere ek gelir sağlamak üzere akılcı bir çözüm oluşturabilecektir, İmar planlarında verilen hakların, getirimlerin, kamu adına kullanılması ve yineden kamuya dönmesi devletin oluşum nedenlerinden biridir.

3.3.2 Türkiye’de kentsel dönüşüm ve sosyal dışlanma ilişkisi

Türkiye’de 1950’li yıllarda başlayan hızlı kentleşme şehirleri düzensiz gelişimlerle karşı karşıya getirmiştir. Ülkede yaşanan sosyal, ekonomik ve politik değişimler planlama yaklaşımında popülizmin ağırlığını arttırarak büyük değişimler geçirmesine neden olmuştur. 1980’li yıllarda dışa açık ekonominin politik etkisiyle kentler, küresel ekonominin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde hızlı bir dönüşüm geçirmiştir.

Küresel kentler oluşmaya başlamış ve bu durumun etkisi ile zaten hızlı kentleşme ile sağlıklı yapılaşmış ve gelişmiş kent dokuları aynı hızla büyümeye ve plansız bir gelişmeye maruz kalmıştır. Bir diğer etken olarak artan nüfusun kentlerde yığılmaya başlaması ile kentsel yayılma gerçekleşmiştir. Davis’in (2007) kitabında aktardığı gibi; günümüzde (2000’ler) nüfusu 1 milyonun üzerine olan 400 kent bulunmaktadır bundan 50 yıl önceki sayı ise sadece 86’dır; ancak 2015 yılına gelindiğinde bu sayının en az 550 olması beklenmektedir.³³

Diğer taraftan iktidardaki hükümetlerin devam eden popülist yaklaşımları ve kentleşme politikasının eksikliği düzensiz kentsel gelişmeyi devam ettirerek günümüzde çözülmeye çalışılan problemleri doğurmuştur. Küresel kentlerin sorunlarının nüfus artışı ve aşırı büyümeye bağlı sorunlar olmasının yanında geçmişten gelen bir takım sorunlarını da çözmek zorunda olmaları nedeni ile Türkiye’deki kentsel dönüşüm uygulamaları içinde ele alınacak kent merkezi köhneme bölgesi olan Tarlabası’nı ve bu alandaki süreçleri daha iyi anlayabilmek için yine İstanbul’dan 2 örnek proje alanı seçilmiş ve bu alandaki süreçler hakkında araştırma yapılmıştır.

3.3.3 İstanbul’da örneklerle kentsel dönüşüm ve sosyal dışlanma tartışmaları

İstanbul’un küresel kent söylemi ile gelişimine devam etmesi bunun yanında kentte var olan sorunları da çözmek için bir takım politikalar üretilmesi kendi içerisinde bir

³³ Yazarın notu: BM Ekonomik ve Toplumsal Meseleler Departmanı, Nüfus Bölümü, World Urbanization Prospects, 2001 yılı Gözden Geçirilmiş Rapor, New York 2002.

takım çelişkiler barındırmaktadır. Bu çelişkilerin neler olduğu kentin gelişiminin tarihsel boyutları çerçevesinde incelenmesi ile anlaşılabilir.

İstanbul’da 1950’lerde yaşanan ilk sanayileşme hamleleri, yeni göçerler barınma ihtiyaçlarını karşılamak üzere, belirli alanlarda kendilerine yer seçip gecekondularını inşa ederken oluşan kamu, sermaye, gecekondulu dengesi bugünlerde bozulmuştur.

1980’lerdeki dışa açık ekonomik politikaları ile devletin tasfiye edilmesi sonucu sosyal devletin işlerliğini yitirdiği söylemi mekânsal politikalara yansımış özellikle sektörel ve sosyal politikalar yeni söylem ile şekillenmeye başlamıştır.

Bu yeni göçerlerin konut ihtiyacını karşılamak üzere kentsel altyapıya yatırım yapamayan kamu ve işgücü ihtiyacını bu yeni göçerlerden karşılayan sermaye yapıları; göçerlerin konut ihtiyaçlarını kendilerinin karşılamasına göz yumarken, İstanbul’un sanayileşmeyi dışlayan İMP’nin (2009) hazırlamış olduğu İstanbul’un Çevre Düzeni Plan Raporu’nda belirtilen “küresel kent vizyonu” ile buna ihtiyaç kalmamıştır. İstanbul kentleşmesi böyle bir denge üzerinde iken bu denge, ‘1980 sonrası liberal politikalar dönemi’ ve ‘2000 sonrası neo-liberal politikalar dönemi’ (Erkut, Gezici ve Baycan, 2008; Boratav, 2007) olarak teorize edilen süreç ile birlikte bozulmuş ve kamusal politikalar bu dengede aldıkları konumları terk etmişlerdir.

“Tarihsel ve toplumsal bir sorun olarak baktığımızda gecekonduları ve gecekondulu alanlarını hedef hâline getirme sürecinde etkili olan diğer faktörlerin yanı sıra, üç temel faktörden söz edilebilir; bunlardan ilki, “kentli” bir imge sayılmaması nedeniyle gecekonduyu dışlayan söylemin yarattığı güçlü düşünsel etki, ikincisi bir konut türü olarak gecekondunun geçmişteki işlevini yitirmesi ve son olarak eski gecekondulu alanlarının, sermaye birikim süreçleri için yeni ve anlamalı mekânlar hâline gelmesidir” (Aslan, 2006).

Türkün ve diğ.’nin (2010) ortaklaşa yürüttüğü “*İstanbul’da eski kent merkezleri ve gecekondulu mahallelerinde kentsel dönüşüm ve sosyal-mekânsal değişim*” araştırması 70’lerden sonra İstanbul’a gelenlerin ‘hazine arazisi işgalcileri’ olmadığını ortaya koyarken, arsa hisseleri olan fakat imar izni olmayan diğer bir tabirler yurttaşın cebinden parasıyla satın aldığı topraklardan zorla çıkarıldığını da belgelemiştir.

Politikalardaki değişimi söylemlerdeki değişimle de anlamının mümkün olduğunu belirten Türkün, “90’lardan itibaren çok daha dışlayıcı bir söylem var olduğunu;

gecekondu yerine varoş, gecekonducular için ‘işgalci’ ifadesi dildeki net kırılmayı sergiliyor. ‘Gecekondular planlı kentleşmeye uymayan ve kentleri ur gibi saran mekânlardır’ şeklindeki söylemin aynı zamanda İstanbul’un uluslararası gayrimenkul piyasasına açıldığı bir döneme denk geliyor” diyerek 80 sonrası dönemi işaret etmektedir.

Türkün ve diğ.’e göre, 1990’lardan itibaren değişen politika ve yasaların; TOKİ, Özelleştirme İdaresi’ni, büyük emlak şirketleri, yükleniciler ve yerel yönetimleriyle birlikte, toplumun en dar gelirli kesimlerine karşı bir hatta birleştirdiğini söylerler diğer bir tabirler sosyal konut üretme yetkisi ile kurumsallaşan TOKİ’nin ve devletin yerel yönetim kurumlarının adeta özel bir işletme gibi çalıştığı düşünülebilir.

Türkün’ün ifadeleriyle, “Kentsel dönüşüm dernekleştirmeyi arttırmış ve insanlar birbirlerinin deneyimlerinden faydalanmaya başlamıştır. Önceki yerel seçimlerde ise kentsel dönüşüm alanlarında AKP kaybetmiş yerine gelen farklı partiler ise aynı mağduriyeti yaşattıklarında aynı tepkiyle karşılanmışlardır. Uygulamalar, gittikleri yerlerde tutunamayanların kiracı olarak geri dönmelerine, ‘mülksüzleşmelerine’ neden olmuştur. Eski evler ‘ucuza kapatıldığından’ sunulan seçenekler ‘çözumsuzlüğü’ getirmiştir. Mahalle sakinleri ya da hak sahipleri, borcu ödeyememe, başka yerlerde ilişkilerini ve işini kaybetme, apartman yaşamına uyum sağlayamama, ulaşım güçlüğü, ucuz kiralık ev bulamamayla karşı karşıya kalmıştır” diyerek sorunun sosyal açıdan dışlanma boyutunu açıklamaktadır.

Türkün, tümünden mülksüzleşen ve yaşamlarının kamyonlarda devam ettiren insanların olduğundan bahsetmekte ve Sulukule’deki kişilerin neredeyse tamamının, Ayazma içinse, Bezişanbahçe’de 700 ailenin borçlarının ödeyemediklerinden geri döndüklerini vurgulamaktadır. Ayrıca bu kişilerin resmi kayıtlarına ulaşmanın zorluğunu da anlatarak kişilerin sahip oldukları sosyal ilişkilerin parçalandığını dolayısı ile en kırılgan gruplardan olan kent yoksullarının yaşadığı sağlıksız mahalleleri onlar olmaksızın çözmeye uğraşmanın o grubu zorla tahliye etmekle aynı anlama geldiğini vurgulamaktadır. Bunu yaparken de söylemin ne kadar dışlayıcı olduğunu düşünmemizi savunuyor.

Soruna yoksulluklaşma ve mülksüzleştirme çerçevesinden bakmak daha yararlı olacaktır. O hâlde Türkiye’deki kentsel dönüşüm uygulamalarında, bu konuda mahalle sakinlerine yeterince hak tanımadığı görülmektedir.

İstanbul'un gelişmesi içerisinde kentsel dönüşümün yerinin ne olduğu incelendiğinde; üst ölçekli plan kararlarının daha detaylı ve bu bağlamda gözden geçirilmesi gerekmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT); 9. Kalkınma Planında yer alan bir madde incelenecek olursa;

MADDE 288.- “İstanbul ilinin gelişme eğilimlerini belirlemek, potansiyellerini tespit etmek ve rekabet gücünü geliştirici politikaların önceliklendirilmesine katkı sağlamak amacıyla; Devlet Planlama Teşkilatının (DPT) koordinasyonunda, Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (OECD) ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi işbirliğiyle İstanbul Metropoliten Alan İncelemesi çalışması başlatılmıştır.”

Yine Madde 288'de bahsi geçen üst ölçekli plan kararına paralel bir şekilde OECD raporunda bahsi geçen bölümün başlığı İstanbul'un üstlenmesi gündemde olan rol hakkında bir ipucu vermektedir:

İstanbul Avrasya Bölgesi için bir aktarma merkezi olabilir mi? (*Can Istanbul become a hub in the Euro-Asia region?*) (OECD, 2008).

İstanbul'un konumu itibari ile geçiş yolları üzerinde bulunması ve boğaz geçişlerinin kontrolünün Türkiye'de olması ticari yolların kontrolünün sağlanması anlamına gelmekte ve bu yollar üzerinde bir odak noktası olarak bir evrilme süreci içerisindeydir.

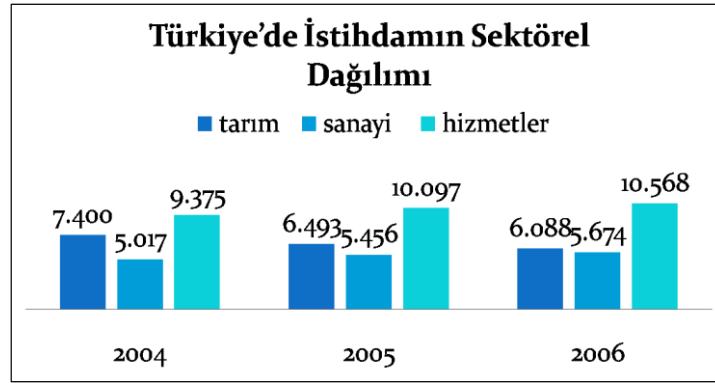
Çizelge 3.4 : İstihdama ilişkin göstergeler (%), Kaynak: DPT-9. Kalkınma Planı.

	2000	2002	2005
İstihdamın Sektörler İtibarıyla Dağılımı			
Tarım	36,0	34,9	29,5
Sanayi	17,7	18,5	19,4
Hizmetler	46,3	46,6	51,1
İşsizlik			
İşsizlik Oranı	6,5	10,3	10,3
Tarım-Dışı İşsizlik Oranı	9,4	15,0	13,6
Genç İşsizlik Oranı	13,1	19,2	19,3
Lise Üstü Eğitimli Genç İşsizlik Oranı	28,2	38,0	30,9
İşgücüne Katılma Oranı	49,9	49,6	48,3
Kadın	26,6	27,9	24,8
Erkek	73,7	71,6	72,2
İstihdam Oranı	46,7	44,4	43,4
Yazarın Notu: Kaynak TÜİK			

İstanbul için “Dünya Kenti” olma vizyonu, kent mekânının rekabet etme yetisinin arttırılması anlamına gelmekte olup doğal eşikleri nedeni ile kent nüfusunun sabitleme hedefinin nasıl sağlanacağı önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir diğ er husus da İstanbul'un sanayi sektöründe kayma ve desantralizasyon hedefleri nedeni ile kent merkezindeki sanayi tabanlı sektörleri azaltmak ve kent içerisinde üçüncül ve dördüncül sektörleri geliştirme ç abaları bulunmaktadır.

Sektörel dönüşümlerin demografik anlamda dönüşümlere neden olmakla birlikte bu ç abaların kent mekânına yansımaları ise; mekânsal dönüşümler şeklinde gerçekleşmektedir. Nüfusun 16 milyon gibi bir rakam ile kontrol edilmeye çalışılması da arazi fiyatları ve konut piyasasında değ işimlere neden olacağı düşünölmelidir.

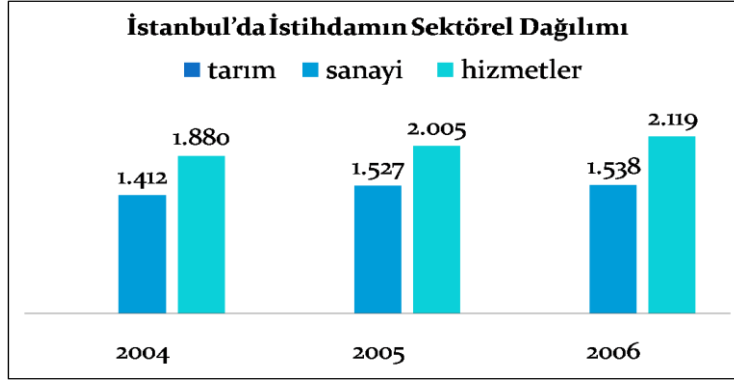
Şekil 3.7 : Türkiye'de istihdamın sektörel dağılımı, TÜİK.

Küresel ve neo-liberal politikaların yaratmış olduğı hiyerarşik yapı kentsel mekânda bazı güçsüz ve değ işime esnek olmayan grupların tahliye ve desantralizasyonuna neden olmaktadır. Tüm bu süreç sonunda kentsel dönüşüm projeleri İstanbul'un planlama gündeminde en önemli konulardan biri hâline gelmiştir. 1999 depremi de bu kentsel dönüşüm gerekliliğı söyleminin meşrulaştırılmasında önemli bir yere sahiptir.

İstanbul gibi metropoliten bir kentin, kentsel rekabet edebilirliğinin artması planlanırken doğal eşikleri nedeniyle nüfusunun da 16 milyonda sabit kalması öngörülmektedir. Bu nüfusun demografik yapısında değ işiklikleri zorunlu kılan bir değ işim planlaması ile sağlanabilecektir. Böylelikle, İstanbul'da Şekil 4.11'de göröldüğü gibi 2006 yılında 1.500.000 kişi ile temsil edilen sanayiye dayalı iş gücünün ve buna bağı olarak yaklaşık 6.000.000 hanehalkı üyesinin yeni kalifiye işgücü ile yer değ iştirmesinin zorunlu kılmaktadır.

Yeni kalifiye işgücünün hizmetler sektörü ve daha üst sektör olan bilişim sektörüne ait olacağı söylenmelidir. Yani 3. ve 4. Sektörlerin ağırlıklı olarak yaşadığı bir kent

taslağı ortaya çıkmaktadır. İşgücü grafiklerinden bu trendler rahatlıkla okunabilmektedir (Bkz. Şekil 3.7 ve Şekil 3.8).

Şekil 3.8 : İstanbul'da istihdamın sektörel dağılımı, TÜİK.

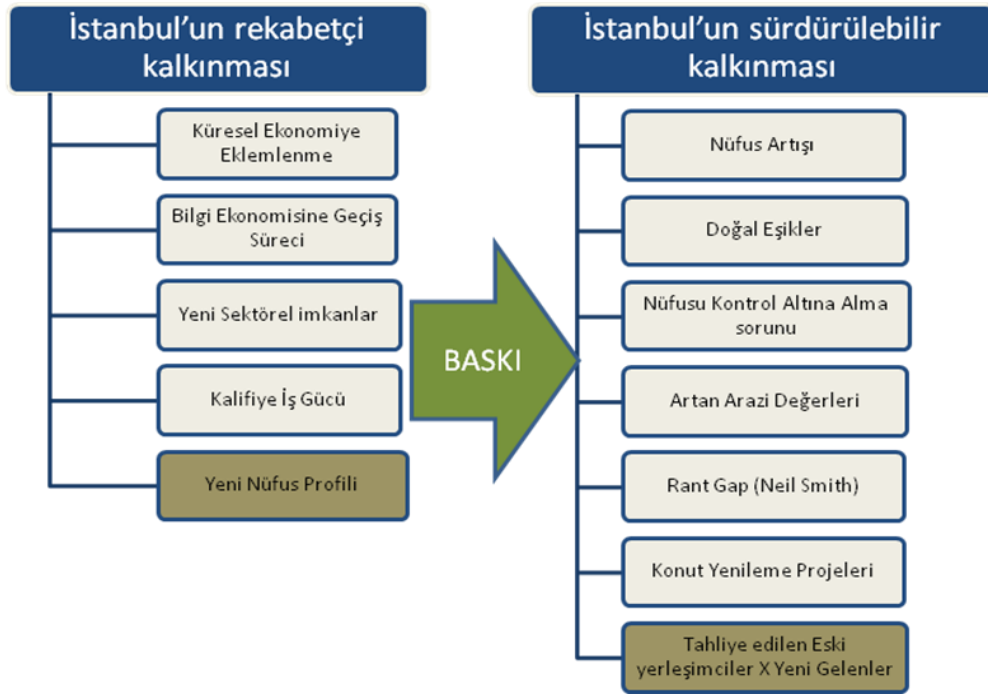
Yenileme sürecini anlayabilmek için en önemli noktalardan birisi, süreç içerisinde aktif veya pasif rol oynayan aktörlerin belirlenmesidir. Bu aktörlerin rekabet içerisinde mücadelesinden ortaya kazanan ve kaybedenlerin veya bir uzlaşmanın çıkacağı aşîkârdır. Ancak, aktörlerin mücadele için fırsat eşitliği içerisinde olduğu söylenememektedir.

Şekil 3.9'da görülen şemada; kentsel yeniden yapılanma süreci olarak adlandırılabilcek kentsel dönüşüm sürecini İstanbul'daki etkilerini anlayabilmenin diğer bir önemli noktası da; eğer mekânsal bir rekabet ortamından bahsediliyorsa, bu ortamda kazananlar ve kaybedenler olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Görüldüğü gibi sürdürülebilir bir gelişme ortamı ile rekabete dayalı bir gelişme stratejisi mekânsal olarak birbiri ile çatışarak gelişen süreçlerdir. Bu süreci oluşturan nedenlerin belirlenmesinin yanında sürecin kimlerin kontrolüne bırakılacağı da önemli bir noktadır.

“Kentsel dönüşüm” söylemi üzerine İstanbul hakkında, Jean-François Perouse, şunları söylüyor:

“Kentsel Dönüşümvari projeler, toplumun zorunlu ‘modernleşme’ çabası olarak yorumlanabilir. Mesela, kırk sene önce yapılmış gecekonduarda yaşamayı tercih edenleri, ‘apartman hayatı’na ikna etme gayretleri, bir nevi çağdaşlaştırma sayılıyor.”

“Perouse yazısında, kentsel dönüşüm hamlesinin gerçekte küresel liberalizmin etkisi altındaki yerel yönetimlerin kendi icraatlarını anlamlandırma söylemi olduğunu vurguluyor” (NTV-MSNBC, 2006).

Şekil 3.9 : Rekabetçi kentleşmenin İstanbul’un mekânsal gelişimi üzerindeki baskısını anlatan süreç şematize edilmesi.

İstanbul’da kentsel dönüşümüne konu olması gündeme gelen toplamda 48 mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerin bazıları İstanbul’un tarihi merkezi diye nitelendirilen alanlara oldukça yakın veya o alanlar içerisinde. Genel özellikleri itibariyle son dönemlerde itibar kazanan alanlar olduğu da söylenebilir. Bu durumun nedenleri merkeze yakın olma, bu alanların üzerinde barındırdıkları sosyal ve ekonomik yapı nedeniyle talep görmemesi ve mevcut kullanımları itibari ile düşük fiyatlarda olması... vd. şeklinde sıralanabilir.

Kentin sektörel yapısının dönüşümü, nüfus yapısının da dönüşümü anlamına geldiğinden nüfusun yer değiştirmesi ve kentin kimliğinin farklılaşması gibi sonuçlar olasıdır. Bu olası sonuçlar ile birlikte düşünüldüğünde; gerek kentin nispeten çeperlerinde yer alan gecekondü geçmişi olan mahallelerin dönüşümü ve gerekse kent merkezindeki tarihi dokularda uygulanması planlanan yenileme projelerinin büyük ölçekli kent planının amacına ve vizyonuna yönelik rolleri daha iyi anlaşılacaktır.

3.3.3.1 Başıbüyük mahallesi örneği

Gelişmekte olan Kadıköy-Kartal aksı üzerinde yer alan Maltepe, gelişen önemli bir kutup noktası hâline gelmektedir. Başıbüyük bu alanların üzerinde, Anadolu yakasında oluşmaya başlayan rant bölgesinin ortasında kalan erişilebilirliği yüksek

bir alandır. Ayrıca aynı alanda dönüşüm için önemli tetikleyiciler olarak üç adet üniversite bulunmaktadır. Bunlar; Maltepe, Bahçeşehir, Yeditepe Üniversiteleri'dir.

Başbüyük, 1978 yılında göç ile yöreye yerleşen kişiler tarafından kurulmuştur. 12 Eylül darbe döneminde köy statüsündeki Başbüyük, muhtarının asker kökenli olmasının da etkisiyle mahalle statüsüne geçmiştir. 1984-'85 yıllarında imar affı Özal hükümeti döneminde gecekondualarda yaşayan kişilere tapu tahsis belgeleri dağıtılmıştır. 1997 yılında Hazineye ait olan arazi dönemin ANAP'lı belediye başkanı Bahtiyar Uyanık tarafından "*Hazine arazisi üzerindeki işgalcilerin belediyeyi zarara uğrattığı*" gerekçesi ile Hazineye karşı davası sonucunda arazinin mülkiyeti belediyeye verilmiştir. 2000'de devir kararı alınmış ve 2002 yılında da devir süreci tamamlanmıştır.

Başbüyük mahallesinin kentsel dönüşümüne konu olması ise 2004 yılında imzalanan bir protokole göre; Başbüyük Kentsel Dönüşüm alanında yaşayan bina sahiplerinin Keçiyatağı mevkiine taşınacakları ve yeni konutların bu alanda inşa edileceği bildirilmiştir. Bu arada belediye 1/5000 Nazım imar Planlarının askıda tuttuğu sürede itiraz edilmediği için proje kabul edilmiş olmaktadır. Sonuçları farklı olmasa da Nazım İmar Planlarına İstanbul'daki emsal kentsel dönüşüm alanı olarak belirlenmiş Ayazma ve Bezirganbahçe mahallelerindeki farklı bir şekilde süresi geçtiği için itiraz edilememiştir. Bu durumun oluşmasında halkın yeterli bilgi sahibi olmayışının ve mahalle muhtarından da halkın yeterli bilgiyi alamamış olmasının payı bulunmaktadır. Bunun üzerine mahalle halkı bir dernek kurma kararı alıp *Başbüyük Güzelleştirme Derneğini* kurmuştur.

Bu davalardan reddedilenler yanında keşif talebi istenilen davalar da bulunmaktadır. Mahkemenin keşif talebi istediği ve YTÜ'den bilirkişiler tayin ettiği davada; idarenin mahkeme heyetini yanıltma çabalarının olduğu tespit edilmiştir; Projeye konu olan yer üç parsel, 400 dönümü kapsamaktadır. Ama idare dosyayı hazırlarken o üç parseli 14, 15, 16 ve 20 parsel şeklinde parsellemiş, ayırmış. 13 parseli 26 dönümle sınırlamış. Heyet, 'alanda bina olmadığını ve ne amaçla itiraz edildiğini' sorunca olay ortaya çıkıyor ve bahsi geçen parsellerin 400 dönümü kapsadığı ve alanın mahallenin tam ortasında yer aldığı anlaşılmıştır. Ayrıca mahkeme heyetine sunulan Nazım Planların da farklı alanları gösterdiği tespit ediliyor. Bunun üzerine belediye mahkemeyi yanıltmakla suçlanacaktır (Kaya, 2008) (Sel, 2008).

Şekil 3.10 : Başibüyük kentsel dönüşüm projesinin alan sınırı (Url-3).

TOKİ adına bir grup zemin etüdü amacıyla bölgeye geldiğinde, bir direnişle karşılaşılıyorlar. Bu direniş ise bu aşamada mahalledeki erkekler eylem amacıyla Ankara'ya TBMM'ye gittikleri için mahallenin kadın kolları tarafından gerçekleştiriliyor. Sürecin uzayacağı kesinleştikten sonra müteahhit firmaların da teker teker ihaleden çekilmeye başlaması ile ihale süreci iptal ediliyor. Bunu üzerine TOKİ proje yürütücülüğünü taşeron bir firmaya veriyor.

Daha sonra, Maltepe Belediyesi, Başibüyük Mahallesi Derneğine kapatma davası açıyor. 1762 konutun dönüşüme maruz kaldığı bir mahallede, 1275 üyeli Başibüyük Mahallesi Derneği'nin faaliyetleri durduruluyor. Bunun üzerine 1 gün içerisinde yeni bir dernek kuruluyor. Ancak açılan davalar eski derneğin adına açıldığı gerekçesiyle düşürülüyor.

Bu sürecin ardından, 2 ihale sürecine giriliyor. Direniş bu aşamadan itibaren cebri bir hâl alıyor. 1500 adet çevik kuvvet görevlisinin bulunduğu alanda 9 kişinin gözaltına alındığı ve 11 kişinin de yaralandığı ortaya çıkıyor. Başibüyük'teki direnişte çevik

kuvvet polisinin sivil halka karşı orantısız güç kullandığı hakkında eleştiriler de yayınlanmaya başlıyor.

Maltepe Belediyesi bu olayların üzerine bir uzlaşma öneriyor. Bu uzlaşma toplantısının tarihi 5 Mayıs 2008 olarak belirleniyor ve belediye ile mahalle derneği bir toplantı düzenliyorlar ve taleplerini meclise iletiyorlar. Ardından belediye 9 Mayıs'ta bir açıklama yapıyor. Mahalleli ile uzlaştıklarını bildiriyorlar; fakat Mahalle Derneği önderliğinde Başbüyük Mahallelileri bildirdikleri taleplerinin bu mutabakat bildirgesinin içeriğinde yer almamasından, bildirinin muğlak ifadeler içermesinden dolayı, 13 Mayıs tarihinde tekrardan bir basın toplantısı düzenliyorlar ve Maltepe Belediyesi ile bir uzlaşmaya varmadıklarını, yayınlanan bildirinin tek taraflı geçerliliği olacağını vurgulayarak katılımın ortamının sağlanmaması devam ettiği sürece mücadeleye devam edeceklerini açıklıyorlar.

9 Mayıs 2008 Cuma günü İstanbul Maltepe Belediyesi, Belediye Meclisi toplanmadan hemen önce basına ve kamuoyuna Başbüyük Mahallesi ile anlaştıkları yolunda beyanat vermiş ve sonrasında da Belediye Meclisi'nden hazırladıkları bir protokolü geçirmişlerdir. Oysa Başbüyük Mahallesi Derneği ve mahalleli, kendilerine verilen protokol sözleşmesinde ciddi muğlak ifadeler ve mağduriyet yaşatacak maddeler olduğunu bunlar düzeltilmeden ve yasal güvence verilmeden hiç bir şekilde bir anlaşmayı kabul etmediklerini, bu durumun tek taraflı sadece belediyeyi bağladığını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak son aşamada; uzlaşma sağlanmadığı ve ciddi mücadeleler sonucunda binalar bitmiş; ancak mahalle sakinleri yerlerinden çıkarılmamışlardır; ve tapu konusundaki belirsizlikleri hala devam etmektedir.

Maltepe belediyesi internet sitesinde projenin amacı *“Alt gelir grubunda yaşayan, sosyal güvenceden yoksun Başbüyük'lüleri ev sahibi yapmak”* olarak ilan edilmiştir. Ayrıca belirtilmiştir ki;

“Başbüyük mahallemizde alt gelir grubunda yaşayan halkımızın, tapusu olmayan ruhsatsız, akıbeti belirsiz durumdan kurtulmaları için söz konusu konutlar önemli bir fırsat olacaktır”

Ancak burada sadece ev sahiplerinden bahsediliyor; kiracılar projeden mülkiyet hakları olmadığı için dışlanıyorlar.

Başbüyük'teki binalarda mülkiyet durumu incelendiğinde; alana yerleşen kişilerin 1980 sonrasında göç ederek geldikleri ve arazide *gecekondulaşma* ile hak sahibi olduklarını söyleyebilir. Ancak şimdiki durumda ise 4 tip mülkiyet çeşidi bulunmaktadır. 1. Tip mülkiyet durumunda kişi tapu için İstanbul Milli Emlak Dairesi'ne başvurusunu yapmış gerekli evraklarını hazırlamıştır ve tapu tahsis belgesine sahiptir. 2. Tip mülkiyet durumunda ise kişinin sadece tapu tahsis belgesi bulunmaktadır. 3. Tip mülkiyet durumu ise kiracıları kapsamaktadır. Bu kişilerin hiçbir hak sahiplikleri yoktur. Yaklaşık 800 kiracı aile bulunmaktadır. 4. Tip mülkiyet durumunda ise kişiler, hiçbir şekilde hak sahibi olmayıp orada hiçbir belgesi olmadan yaşayanlardır. Çoğunluğu ise; 1980 sonrası Başbüyük'e göç edenlerin dâhil olduğu tapu tahsis belgesine sahip aileler –başvuru yapmış olan veya olmayan- oluşturmaktadır.

Şekil 3.11 : TOKİ'nin inşa ettiği binaların hazırlık aşaması (Url-3).

TOKİ'nin hazırlamış olduğu projede, ilk olarak belirlenen alana 5 adet 14 katlı apartman yapılması hedeflenirken, bu sayı daha sonra 6 apartmana çıkartılmıştır. Bu durumda proje için; altyapı, donatı alanları ve sosyal ihtiyaçları dikkate almadığı söylenebilir.

Konutlar üzerindeki borç bitene kadar ipotek tesis olacak 1 sene sonra hak sahibi isterse geri kalan borcunun tamamını peşin olarak ödemek kaydı ile dairesini satma hakkına sahip olacaktır. İhale yapıldıktan sonra tapu sahibi olunacağından satış dışındaki bütün mülkiyet sahiplerine tanınan hakların hepsinden istifade edebilecektir.

“Projenin esasý becayýþ yöntemi olup, rızası dışında hiçbir ev sahibi başka bir yere nakli veya evlerinin yıkımı söz konusu değildir.” Ancak bu durumun da Kentsel Dönüşüm Yasa Tasarısı’nın kanunlaşması ile verilecek herhangi bir tapu belgesinin de hiçbir geçerliliği kalmayacaktır.

3.3.3.2 Hatice Sultan ve Neslişah mahalleleri (Sulukule) örneği

Fatih Belediyesi’nin Büyükşehir Belediyesi ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ)’nin ortak yürüttüğü proje, 2005 yılı Eylül ayında, imzalanan protokolle resmîyet kazanmış ve Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Yenileme Alanı ilan edilmiştir. Alan Büyüklüğü 80 dönümdür olup proje alanında 12 Ada yer almaktadır. Proje alanı 10 Sokak ve 3 Caddeden oluşmaktadır. Alanda 354 parsel, 22 tescilli eser yer almaktadır. Tescilli eserlerin 17’si sivil mimarlık örneği, 5’i anıt eserdir.

1050 yılında İstanbul’da Bizans İmparatorluğu egemen olduğu dönemlerde göçebe bir grup olan Çingenerin Roma’ya kolundan bir grup Sulukule’ye yerleşmiştir.

Bu ‘farklı’ grubun şehre yerleşme durumunu tanımlayan şu sözlere dikkat etmek gerekir: ‘Konstantinopol’e su veren bu sarnıcın yanına, kente ulaşacak kadar yakın, kente bulaşmayacak kadar uzak.’ Çünkü o dönemde Bizanslılar da Romanlara ‘farklı, dokunulmaz’ anlamlarına gelen ‘Athinganoi’ adını vermektedir. Sepetçilik, elekçilik, akrobasi, kalaycılık, müzisyenlik, hokkabazlık, at besiciliği ve eğitimi, fal, sihirbazlık, ayı oyantıcılığı gibi özgür meslek, zanaat ve eğlence sektöründe tarihin her döneminde çalışmışlardır. 1453 yılına gelindiğinde Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’un mevcutta canlılığını kaybetmiş ticaret ve eğlence hayatını canlandırmak için kente yeni Çingene topluluklar getirme kararı ile artık Çingener, at tüccarı, sepetçi ve dansçı loncaları kuruyor ve bunların yönetiyorlar. Bu tarihlerde ve Osmanlı Devleti’nin gelişme dönemlerinde önemli bir konumda hayatlarını sürdürüyorlar ve en canlı dönemlerini geçiriyorlar ve o günden itibaren Sulukule diye biline surlar dibinde yerleşmişlerdir. Ancak o dönemlerden sonra çeşitli dışlanmalara maruz kaldıkları ve işleri gereği isimleri ve yaşadıkları yerler bir takım kötü olaylar ile anılmalarına sebep olmuştur. 1950’lerde, Vatan Caddesi açılırken, Menderes yıkımları sırasında mahallenin bir bölümü ortadan kalkmıştır. 1982’de mahalle bir kez daha yıkılıyor. Bu kez Millet Caddesine daha yakın olan eski Sulukule bütünüyle ortadan kalmaktadır.

Neslişah ve Haticesultan Mahalleleri, Vatan Caddesi ile Fevzipaşa Caddesi gibi önemli iki ana arter arasında (Bkz. Şekil 3.12), İstanbul Kara Surları dibinde bulunmakta ve kenti dışarı (diğer kent merkezlerine) açan çok önemli bir kentsel merkezini oluşturmaktadır. Bu özelliği itibarı ile hem yerleşim, hem turizm, hem tarih, hem kültür, hem ticari ve hem ekonomik hayatın merkezi durumundadır.

Kasım 2005'te 5366 sayılı kanun kapsamında Sulukule, Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri Kentsel Yenileme bölgesi ilan edildi. Bunun üzerine 28 Haziran 2006 tarihinde: Sulukule Roman Kültürünü Geliştirme ve Dayanışma Derneği konuyla ilgili basın toplantısı düzenlemiştir. Basın açıklaması aşağıdaki gibidir:

“Biz Fatih'in Neslişah ve Hatice Sultan Mahallerinde oturan 3500 Roman, (703 hak sahibi ve 303 kiracı - 571 aile) olarak, Kasım 2005'ten beri İstanbul' da tarihi Sulukule olarak bilinen bin yıllık tarihi mekânımızdan başka bir yere sürülerek, evlerimizin Fatih Belediyesi tarafından yıkılması ve semtin Romanların yaşadığı kısmının yenilenip "mutenalaştırılması" tehlikesi ile karşı karşıyayız.”

"Kentsel Dönüşüm Projesi" kapsamında 13 Aralık 2006 tarihinde Sulukule için çıkan "Acele Kamulaştırma Kararı"nın ardından Sulukuleliler yürütmenin durdurulması talebiyle İstanbul İdare Mahkemesi Başkanlığı'na dava açmıştır. Bu dava süreci devam ederken henüz onaylı bir yenileme projesi de ortada yokken, 22 Şubat 2007'de Fatih Belediyesi bazı evlerin yıkımına başlamıştır. Hatta bu evlerden biri de mülkiyeti ve tapusu belediyede olmayan bir ev sahibine ait yıkım alanına girmeyen bir ev. Mülk sahibine haber verilmeden içindeki eşyalarıyla birlikte yıkılmış ve ardından yapılan yıkımın yanlışlıkla olduğu açıklanmıştır.

Sulukule'de yapılan dönüşüm projesinin amacı; Osmanlı tarzı tarihi Türk Evleri şeklinde ifade edilen yenileme uygulamasıdır. Bölgede var olan sağlıklı fiziki dokuyu onarmaktan bahsedilmektedir. Buna karşılık Sulukule'deki Roman kültürü, tarihine ciddi zarar veren ve ilk yerleşik Roman mahallesi olan bu eşsiz önemli alan için hiç bir ciddi önlem alınmamıştır. Yaşayanların kendi hünarları ile kazanabildikleri yaşamlarının sürdürmeleri için ellerindeki fırsatlar alınmaktadır; o bölgeden taşınmak demek bir çok mahalle sakini için hayatını sürdürememek anlamına gelmektedir.

Şekil 3.12 : Sulukule kentsel dönüşüm projesinin alan sınırı (Url-4).

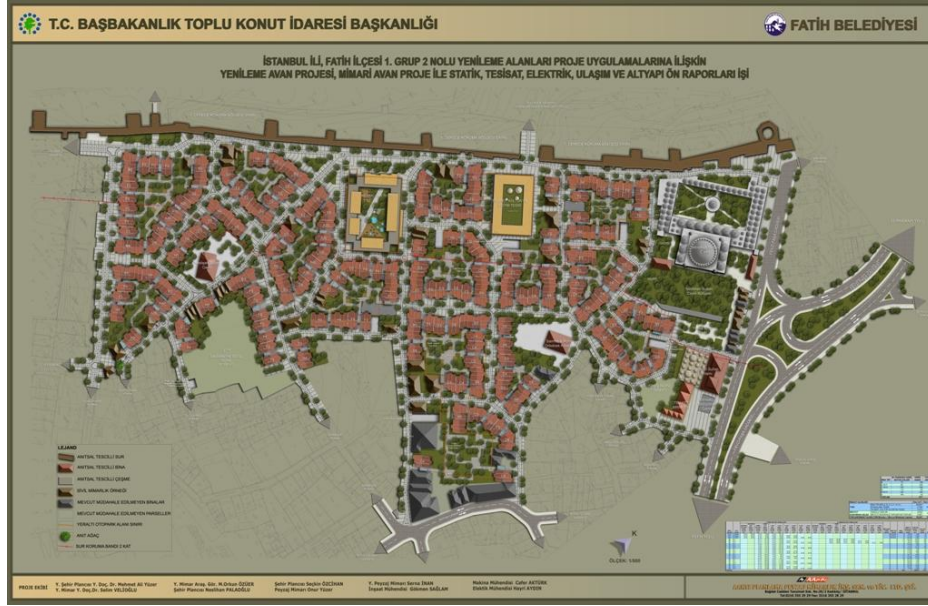
Her dönem çeşitli aşağılamaların odağı olmuş bu etnik grubun, kitaplarda, televizyonlarda her türlü basın yayın organında açık veya kapalı ‘hırsız, işe yaramaz ve yaşadıkları yerleri tehlikeli olarak damgalanan ve ayrıca dinde ve yasada kendilerine karşı alt sınıf muamelesi yapılan kişiler olarak dışlanmış bir grup oldukları söylenmelidir.

Bunların yanına; sosyal dışlanmanın önemli faktörlerinden olan eğitim, sağlık hizmetleri olanakları çerçevesinden bakıldığında, pratik olarak bu hizmetlerden yararlanmalarının oldukça zor şartlarda sağlandığını, çoğu zaman sağlanamayan bu şartları için itiraz dahi edemediklerini, etmemesi gerektiğine veya çözülemeyeceğine inandıkları için başvurmayan kişiler olarak yoksun ve sosyal açıdan dışlanmış kimseler oldukları vurgulanmalıdır.

Her ne kadar Fatih Belediyesi’nin projeyi sosyal bir proje hâlinde ortaya koymak için ellerinden geleni yaptıklarını iddia ettikleri beyanlar bulunsa da, mülk sahiplerine verilen emlak bedellerinin en yüksek bedel olduğu iddia edilse de³⁴; alanda yaşayanlar sosyal dokunun özel bir durumunun da olması (Alanda yaşayanların çoğunluğunun Roman olması ve bu alanın yerleşik Romanların bulunduğu ilk alan olma özelliği nedeniyle) gözönüne alındığında sosyal olduğu iddia edilen Sulukule

³⁴ “Alanda bulunan tüm taşınmazların bedelleri ortaklaşa oluşturulan bir komisyon tarafından belirlenmiş, bu bedeller İTO ve İstanbul Emlakçılar Odası bedelleri mukayese edilerek en yüksek değer, alan tespit değeri olarak tespit edilmiştir.” (Fatih Belediyesi resmi internet sayfasından alıntılanmıştır.)

Kentsel Yenileme Projesi tamamıyla yerinden edilmeye dönüşmüştür ve zorla tahliyelere neden olunmuştur.

Şekil 3.13 : Sulukule kentsel dönüşüm uygulama avan projesi (Url-4).

Yerlerinden taşınarak Arnavutköy’deki Taşoluk Toplu Konutları’na yerleşen mahalle sakinleri, ulaşım masrafları, konut taksit giderleri... vb. bir çok ekstra gideri karşılayamadıkları için hak ettikleri yeni konutlarını değerinin oldukça altında bedellere satarak iş yapabilecekleri, geçimlerinin sağlayacak alanlara ya da ailelerinin, yakınlarının bulunduğu mahallelere göç etmek zorunda kalmışlardır.

Şekil 3.14 : Projeden önce ve sonraki fiziksel doku betimlemeleri (Url-4).

Bu “aileler veya yakınlar” İstanbul içerisindeki merkezlere daha yakın mahallelerde (çoğunlukla da Sulukule ve benzeri köhnemiş, bakımsız ve aynı arka plan sorunlarına sahip mahalleler) oldukları gibi şehir dışında da yaşayan ailelerdir ve kendileri gibi çoğunlukla yoksul veya yoksulluk sınırı altında yaşayan kimselerdir.

Fatih Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve TOKİ arasında imzalanan protokol ile mahallede ‘yasal olarak müstakil mülkü (konut-işyeri) bulunan herkese’ aynı mahalleden yenilendikten sonra birer müstakil mülk verilmesi, kiracı durumunda olan herkese de TOKİ’ nin İstanbul’un başka bir bölgesinde (Arnavutköy -Taşoluk) yapmış olduğu sosyal konutlardan birer konut verilmesi, bu konutlardan hiçbir peşinat alınmaması, konut tesliminden sonra başlamak kaydıyla 180 ayda (15 yıl) konut bedellerinin ödenmesi kararlaştırılmıştır.

Fakat bu teoride bu şekilde bir karar olsa da pratikte uygulanması oldukça zor bir karardır; çünkü mahallede yaşayanların neredeyse hepsi geçici işlerde çalışmakta ve kazandıkları para da yaşama masraflarını dahi karşılamaya yetmeyecek kadar azdır. Bunu; Atlas dergisinde Tefik Taş’ın (2008) yayınlanan bir haberindeki sözler çok doğru tespit etmektedir:

“Ben orada çalışırken Asım Hallaç’ın bakkalına gelen kadınlar, ‘çeyrek’ ya da ‘yarım Sana yağı ver’ diyor. Bakkaldan çeyrek margarin alınan başka semtler var mı bilmiyorum. Ancak bakkaldan çeyrek margarin alan insanların ‘Osmanlı tarzı tarihi Türk evlerinin’ taksitlerini ödeyemeceğini, ‘bunu onlardan isteyenler, adlarını nasıl biliyorsa bunu da öyle biliyor’ diye düşünmekten kendimi alamıyorum.”

Planlanan sürece göre; belediye bilirkişi getirip evin metrekaresini 500-600 YTL'den hesaplıyor; üç-dört katlı bir ev olsa bile, o evi tek ev olarak kaydediyor ve 50 bin YTL'ye evleri satın alıyor. Ve yeni yapılacak konutları da 120-130 bin YTL'ye hak sahiplerinin önceliği korunmak kaydıyla borçlandırılarak kendilerine satılacak.

Sulukule'de kiracı ailelerin aylık geliri 300-400 ytl arasında değişiyor, kiralar ise Sulukule'de 20-100 ytl arası olduğu için taksit karşılığı TOKİ’nin konutlarına yerleşmelerinin ve bu borçları 10’ar 20’şer yıl ödemenin bu mahallenin sakinleri için mümkün olmadığı açıkça görülmektedir. Ve bunun yanında kentsel dönüşüm söz konusu olduğu her mahallede ortaya çıkan arazi spekülasyonları başlamıştır. Kişilerin hakları konusunda yeterli bilgi sahibi olmamaları nedeni ile "Cumaya kadar evinizi satmazsanız, devlet el koyacak ve bankaya paranızı beş yıl sonra yatıracak." Gibi söylentilerin dolaştığı mahallede dezenformasyon nedeni ile süreç oldukça tehlikeli bir boyuta taşınmaktadır.

Ayrıca, maddi açıdan güvenceleri bulunmayan bu kişilerin konutlarına çok yüksek bedeller sunan 3. Şahıslara devretmeleri de sıklıkla yaşanan bir durum olmuş ve bu durumda oldukça kırılgan olan süreçte ev sahibi olma haklarını da yitirmişlerdir.

Mahallede ikamet eden mülk sahipleri ve kiracılara proje uygulama süresince kira yardımı yapılması kararlaştırılmış ve kira ödemelerine başlanılmıştır; ancak 3. Şahısların devreye girmesi ve belediyeden daha yüksek miktar teklifleri ile gelmeleri bir çok mahalle sakininin haklarını feda etmelerine neden olmuş, haklarını belediyeye devreden kişilerin de yeni Sulukule’de ev sahibi olma şartlarını yerine getirecek yeterlilikleri bulunmadığı için 40 km uzaklıktaki yeni yerleşim alanına taşınmaları söz konusu olmuştur. Oradaki taksitleri ödemekte güçlük çeken mahalle sakinleri de taşınmak zorunda kalarak haklarını tümünden yitirmişlerdir. Ayrıca kiracıların alanda mülkiyet hakları bulunmadığı için, alandan konut edinmeleri yasal olarak mümkün değildir. Bununla birlikte alandaki kiracı sayısı da oldukça fazladır (434 hane).

Projenin beyan edilen hedefleri:

- Tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak ve fiziksel çöküşü durdurmak,
- Ekonomik ve İktisadi Gelişimi Sağlamak,
- Kültürel Dinamikleri Koruyarak Kentsel Bütünleşmeyi ve Yaşam Kalitesini Arttırmak.

Ayrıca belediyenin resmi internet sayfasında denilmektedir ki; *‘fiziki mekâna operasyonel yaklaşımını ortaya koymuş, böylece kentsel yenilemeyi, sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon ile ilişkilendirmeyi; fiziksel mekânın yenilenmesi ile alandaki mülk sahiplerinin mülkiyet haklarını ve kültürlerini kullanabilmesi esasına dayanan bir model ile mekândaki çöküşün önüne geçerek, alanı tekrar kente entegre etmeyi hedeflemiştir.’* Yeni bir cazibe merkezi oluşmasının noktasında hiç şüphe yoktur; ancak bu cazibe merkezini oluştururken mahalle sakinlerinin düşünülmemiş olması akıllara soru işaretleri bırakmaktadır. Proje kapsamında Sulukule’de 165 blokta 75, 100 ve 120 metrekarelik 577 konut yapılacaktır.

Sulukule Platformu olarak yaptıkları açıklamada bir grup bilim adamı, sivil toplum kuruluşları ve yerel sakinlerin olduğu platform; Neslişah, Hatice Sultan ve Sulukule Mahallelerinin, sosyal ve kültürel yapısının korunarak, mahallelinin yaşam koşullarının iyileştirilerek, İstanbul’un kültürel yaşamının en etkili merkezlerinden birisi olabileceğini; bunları yapabilmek için ise;

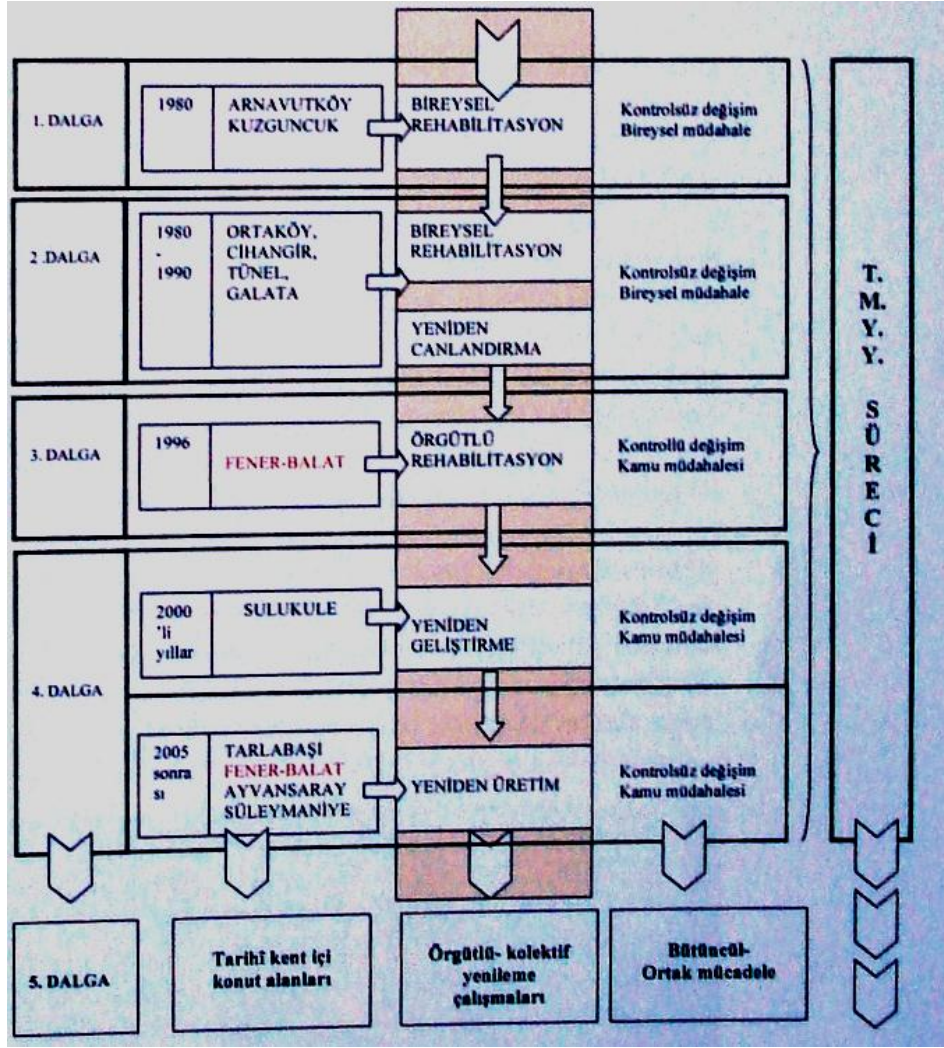
- Daha detaylı bilimsel sosyal analiz ve çalışmaların yapılmasını,

- Çok boyutlu Alan Yönetimi ile plan ve proje çalışmaları yapılmasını,
- Bölgenin iyileştirilmesine yönelik sosyal ve sağlık hizmetleri sunulsun, teknik destek verilsin, merkezler kurulmasını,
- İstihdam ve çalışma olanakları yaratılmasını,
- Gençler ve çocuklar için bölgenin potansiyeline ve kültürüne uygun eğitim olanakları hemen sağlanmasını talep etmektedirler.

İstanbul'da gerçekleşen toplumsal mekânsal yeniden yapılanma dalgaları Şekil 3.15'teki gibi özetlenebilir. Buna göre; bireysel iyileştirme olarak başlayan süreç yeniden canlandırma müdahaleleri ile takip edilmiş; bunu yerel halkın katılımıyla gerçekleştirilen 3. Dalga'da örgütlü bir iyileştirme sürecinden bahsedilebilir. Burada Avrupa Birliği mekânsal gelişim stratejilerinde uyguladığı halkın katılımı ile planlama yaptırımının etkisi bulunmaktadır. Daha önceki sayfalarda aktarılan Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi'nin kontrolsüz bir değişim süreci geçirdiği ve yeniden geliştirme modeli ile yenileştirildiği açıklanmıştır.

Bu tezin konusunu oluşturan Tarlabası Yenileme Projesinin yine Sulukule'dekine benzer olarak kontrolsüz bir değişim ve kamu müdahalesinin bulunduğu bir süreç geçirdiği ve yeniden üretim metoduyla yenileştirmeye çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca aynı şekilde görüldüğü gibi daha sonraki olası dalganın alınan dersler doğrultusunda tarihi kent içi konut alanlarında gerçekleştirilmesi planlanan projelerin örgütlü-kolektif yenileme çalışmaları olacağını ve bütüncül ortak mücadele çerçevesinde üretileceği vurgulanmaktadır.

Kısaca özetlemek gerekirse; mevcutta mahallede yaşamlarını sürdürmekte olan sakinlerin uzlaşma süreçlerinden politik süreçlerden dışlandıklarını kolaylıkla söylenebilir. Direniş oluşması projenin sağlıklı bir zeminde yürütülmemesine neden olmuştur; bunun nedeni projeden dışlandıklarını ve bugüne kadar yaşadıkları konutlar hakkında siyasi zaafiyetlerin yarattığı belirsizlikler nedeniyle işgalci olarak betimlenen, buna itiraz eden ve kentsel dönüşüm sürecinde söz sahibi olmadıklarını belirten mahalle sakinleridir. Oysa kentsel yenileme, kentlerin yeniden, yeni bir anlayışla ele alınıp fiziksel çevre kalitesini yükseltirken yerel halkı da "zorunlu göçe" tabi tutmadan, yerinden etmeden, tarihinden, kültüründen uzaklaştırmadan sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı vermek zorundadır.

Şekil 3.15 : İstanbul'da yaşanan toplumsal ve mekânsal yeniden yapılanma dalgaları, Kaynak: Şişmanyazıcı ve Yıldız (2010).

Bölüşüm sorunu olarak baktığında kentsel dönüşüm sürecini mal sahipleri ve kiracılar çerçevesinde değerlendiren Dinçer (2010), mal sahipleri açısından, bölgede doğacak artı değer tespiti şeffaf ve adaletli bir şekilde yapılıp yapılmayacağı olduğunu ve mülklerin 3. Şahıslara satılması durumunu açıklamaktadır.

Bununla birlikte en anlaşılamayan konu ise anlaşma sağlanmayan hâllerde acele kamulaştırma ile soruna zorunluluk hâlinin eklenmesi ile mücadele etmeleridir. Kiracılar konusunda ise; bu alanlardaki %60'lara varan kiracı oranının düşük kira bedelleri nedeni ile yoksul ve köhnemiş bölgelerde yaşamaya razı gelen toplumun en kırılgan kesimini oluşturan bu grup açısından daha kritik bir hâle geldiğini belirtmektedir.

Değişen mekân ile sosyal dışlanma arasında ilişki kurulabilir mi? Kamusal kent mekânının aşınması toplumun parçalanma eğiliminin hem nedeni hem de

sonuçlarındandır. Var olan toplumsal mekânın yok edilmesi ve yeni yarı-kamusal mekânların oluşması anlamına gelmektedir. Örneğin; Fransız Sokağı kapitalizmin yeniden üretilmesi kavramına oldukça iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Dönüşüme uğramadan önce sıradan kamusal bir sokak işlevi olan Cezayir Sokağı; dönüşüme uğradıktan sonra fiziksel kalitesini arttırmış bir sokaktır. Bununla birlikte var olan binaların yeni kullanımları ile birlikte eğlence ve hizmet alışverişinin yaşandığı iç ve dış alanı arasında bir “gizil duvar” (Davis, 1990)³⁵ yaratıldığı bir sokağa dönüşmüştür. Çeşitli araçlar ile yaratılan mekân, diğer mekândan ayrılmaya ve daha güvenli bir mekân oluşturulmaya çalışılmaktadır:

“Sokağın girişine elektronik kontrol kapısı konularak halka kapatıldığı gerekçesiyle bir grup gösteri düzenledi” (NTVMSNBC - 8 Temmuz 2004).

Söz konusu haberde anlatıldığı gibi; var olan sokak kamusal bir mekândır; ancak mekâna yeni bir girdi kazandırılması demek o mekânın artık eski işlevini sürdürmemesi yeni bir işlev ile donatılması demektir; ancak yeni mekânın kuralları geçerlidir. Harvey’in (2006) bahsettiği gibi bu durumda dönüştürülen mekânlar daha sonra sosyal hayatı dönüştürme eğilimine girmektedirler. Sonuç olarak; Davis’in (1990) de savunduğu sermayenin dolayısıyla ona sahip olan varıl sınıfin üretim egemenliğı altında şekillenen mekânda; yoksul kesim dışlanmış ve aynı zamanda potansiyel suçlu ilan edilmiş bir konuma ve toplumsal mekân ile kendi mekânı arasına engel konulmuş bir duruma mahkûm edilmektedir.

Uygulanan projelerde bilimsel altyapının eksik kalarak rant ve gayrimenkul geliştirme odaklı olması nedeni ile önemli bir teorik sorun ortaya çıkmaktadır. Bu soru “Dönüşüm ama kimin için?”dir.

Bu süreçte birçok sorunla karşılaşilmektedir; köhneleşmiş kentsel dokunun oluşma nedenlerinden şu an kimleri etkilediğine ya da fiziki yenilemenin kentsel süreklilik ve bütünlük içerisinde ve ortaklık prensibine dayalı bir planlama anlayışı ile mi gerçekleştiriliyor olduğuna kadar birçok teorik ve pratik sorunu barındıran kentsel dönüşüm ve yenileştirme çok tartışılarak örneklerin oluşturulması ile daha kapsamlı olarak ve kamu yararı ilkesinden hareketle çözülmelidir.

³⁵ Davis, M., 1990, City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles, New York

4. TARLABAŞI'NDA KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SOSYAL DIŞLANMA

Tarlabaşı'nda kentsel dönüşümün var olan sosyal dışlanmaya etkisini analiz edebilmek için, bölgenin kentsel gelişim süreci içerisindeki dinamiklerini ve sosyo-ekonomik yapısını daha ayrıntılı olarak anlamak gereklidir. Tarlabaşı mevcut konumuyla oldukça merkezi bir bölge olmasına rağmen kentin merkezinden bir o kadar ayrı kalmaktadır. Bunun nedenlerinin tarihsel süreçleri inceleyerek anlaşılabilir kılınması gereklidir. Tarihsel süreci içerisinde değerlendirildiğinde sosyal dışlanma literatüründe yer alan kentsel yoksulluk ve etnik, cinsiyet, dışlanmaları gibi kavramları daha iyi anlayabiliriz.

4.1 Tarlabaşı Semti

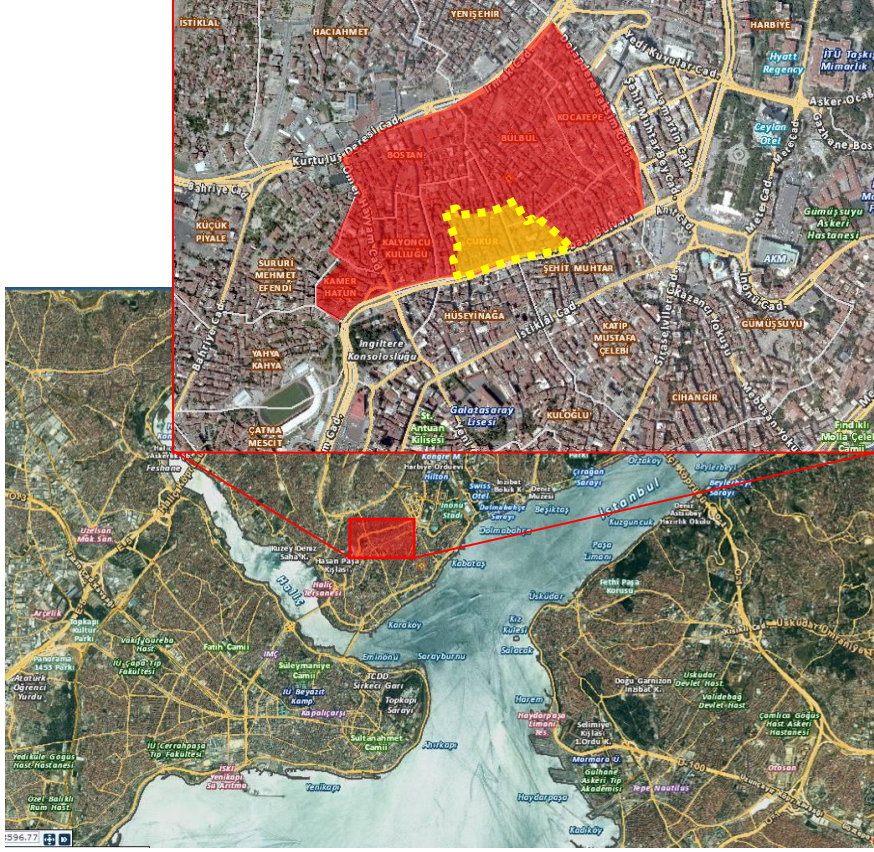
Genel olarak bilinen adı ile Tarlabaşı, güneyde İstanbul'un en önemli kültürel ve ticari merkezlerinden İstiklal Caddesi'ne paralel ve Taksim Meydanı'na çıkan Tarlabaşı Caddesi, kuzeyde Dolapdere Caddesi, batıda Ömer Hayyam Sokak ve doğuda Taksim Meydanı arasında yer alır ve 6 mahalleden oluşur: Bostan, Bülbül, Çukur, Kamer Hatun, Kalyoncu Kulluk ve Şehit Muhtar (Bkz. Şekil 4.1).

Bediz Yıldız'ın sözleri ile “*Tarlabaşı, bütün kenar mahallelerin belirsizliğini taşır; coğrafi olarak şehrin kalbine ne kadar yakınsa, sosyoekonomik olarak bir o kadar uzaktır*” (Yıldız, der. Adaman ve Keyder, 2006 sf: 28).

Çalışma alanı olarak Tarlabaşı'nın seçilmesinin nedeni, neo-liberal politikaların düşük gelir gruplarının yaşadığı bir alanı nasıl etkilediğini görmek ve projenin henüz tamamlanmamış olması ve alandaki kişilerin hala aynı mahallede yaşıyor olmasıdır. Ve karar aşamasından itibaren bu sürecin içerisinde bir şekilde var olmuş kişiler ile yerinde görüşmenin mümkün olması nedeniyle alan Tarlabaşı olarak belirlenmiştir.

Tarlabaşı toplumun en yoksul kesimlerinin barındığı bir bölge ve ağırlıklı da göçle gelenlerin yaşadığı bir semttir. Burası geçen yüzyılda azınlıkların ve gayrimüslimlerin oturduğu bir bölgeydi. Onların çeşitli nedenlerle, özellikle de 6-7 Eylül 1955'de yaşananların ardından terk etmeleriyle 60'larda ilk göçmenler gelmeye

başladı. Sonra sırasıyla Trakya'dan Romanlar, 1984-85'de de çatışmaların başlamasıyla Güneydoğu'dan Kürtler Tarlabaşı'na yerleşti. Son yıllarda da İran, Irak ve Afrika'dan gelerek kayıt dışı barınan yabancıların yerleşmesiyle bugünkü hâlini aldı.

Şekil 4.1 : Tarlabaşı olarak bilinen bölgenin konumu-kırmızı sınır (Sınır kesin değildir.) (Url-5).

Tarlabaşı kentsel dönüşüm proje alanı ise; kentin önemli iş merkezi olan Beyoğlu-Taksim-Şişli ana aksı üzerinde yer almaktadır. Önemli ve göze çarpan özelliklerini sayacak olursak en başta söz konusu bölge; İstanbul'un en merkezi alanlarından biri olan Taksim Meydanı'na yakın konumu ve tüm ana ulaşım akslarına yakınlığı ile bilinmektedir. Bugüne kadar adını suç ile yan yana almış olsa da gelişim eğilimlerine göre gelişmekte olan bir durumda olduğu söylenebilir. Bunların yanında ise; söz konusu bölgenin fiziksel olarak eskimiş ve köhnemiş bir bölge olduğu ancak alandaki binaların önemli bir bölümünün tarihi niteliği korunması gereken kültür varlığı ve sivil mimari örneklerinden oluşması da yeniden yapılanmasının zahmetli olmasının nedenleri arasında sayılabilir.

Çöküntü alanları (slum) en genel anlamıyla, şehirlerin sosyal ve ekonomik açıdan kalkınma sürecine entegre olamamış, gelişmemiş alanları ya da bölgeleri betimlemektedir.

Güngör'e göre(2002); hizmetten yoksun kalmış olmaları ve aşırı nüfus artışı baskısı altında bulunmaları sonucunda kötüleşme ve köhneleşme sürecine giren ruhsatlı (yasal) ve genellikle fiziksel açıdan eskimiş yapı dokusuna sahip olmaları çöküntü alanlarının (slum) en belirgin özellikleri olarak tanımlamak gerekir. Bu açılardan tipik bir slum özelliği taşıyan Tarlabası (Ünlü ve diğ., 2000) kent merkezine yakın bir bölgede konumlanmış ve konut dışı kullanımların yüksek oranda bulunduğu bir bölgedir.

Çöküntü alanları hakkında bu tanımlara yer verdikten sonra, Gans'ın (1959, aktaran: Güngör, 2002) değindiği ayrım önem taşımaktadır: “*sefalet mahalleleri içinde bulunan meskenler ve diğer unsurlar* fiziksel, sosyal ve algısal yönlerden sakinlerine veya topluma geniş ölçüde zararlı olduğu bilinen yerler olmaktadır; diğer yandan, *düşük kiralı meskenler ve diğer unsurlar* ise, fazla kira ödemeyen veya çeşitli sebeplerle ödeyemeyen, modern tesislerin yokluğunu, fazla yoğun bir şekilde oturmayı, müstakil olmamayı, merdiven çıkmayı ve diğer rahatsızlıkları kabul eden kişilerin oturduğu, insan sağlığı için zararlı olmayan zorunlu bir takım tesislerin bulunduğu yerlerdir. Kısacası, Tarlabası'nda bu bağlamda düşünüldüğünde daha düşük imkânların bulunduğu Anadolu kentlerinden daha iyi imkânların bulunduğu metropoliten bir kente göç etmiş aile yapısını ve komşuluk ilişkilerini sürdüren kimselerin oluşturduğu bu bölgeyi, 2. Sınıflandırma yani düşük kiralı meskenlerin bulunduğu yerler sınıfında değerlendirmek daha doğru görünmekle birlikte suç olgusunun yoğun yaşandığı bir olması açısından bazı sokakların 1. Sınıflamadaki sefalet mahalleleri riski taşıdığı da ihmal edilmemelidir.

Sosyal köhneme bölgesi olmasının nedenlerinden en önemlisi, kent merkezinde bulunan bu binaların bireysel yenilemelerinin prosedürlerinin zor ve maliyetinin yüksek olması nedeni ile el değiştirmesi, mülkiyet problemleri, miras.. vd gibi kendine has durumları bulunmaktadır. Bunların yanında bu bölgelerde, bu el değiştirmeler ve bakım sıkıntısı nedeni ile bölgenin geçici kullanılan kalıcı yatırımların yapılmadığı alanlar hâline dönüşme sürecini kapsamaktadır.

ticareti neticesinde şehrin modern kesimi hâline gelmiş Pera'nın ana caddesiydi (Yılmaz, 2006). Cadde-i Kebir —şu anki İstiklal Caddesi—, şehrin daha eski bölümlerinin aksine, yabancılar ve üst sınıf gayri-müslim Osmanlı vatandaşları için konut ve ticaret merkezi hâline gelmiştir. Pera'nın her bölümü aynı ekonomik statüyü taşııyordu: komşu olmalarına rağmen, Tarlabası ve Pera aslında hiçbir zaman aynı sosyal sınıfa ev sahipliği yapmadı; varsıl sınıflar ana caddenin üst kısımlarında ikamet ederken, daha düşük gelirli sınıflar yokuşun alt tarafına yerleşti, Tarlabası Caddesi ise bu ikisi arasında sınır görevi gördü. Tarlabası sakinleri de gayri-Müslim'di, ancak onlar işçi sınıfına dâhildi.

Gettolaşma ve Tarlabası'ndaki radikal bir şekilde gerçekleşen mülkiyet terk süreci, 2 önemli olay tarafından tetiklenmiştir. Bunlar; 1964 yılında gerçekleşen gayrimüslim azınlık yerleşiklerin sınır dışı edilmesi ve 1986 yılında Dalan tarafından bugünkü Tarlabası Bulvarı'nın yapımı için 300'den fazla Levanten binanın yıkılmasıdır (Kuyucu ve Ünsal, 2010).

Böylece, 1950ler sonrasında, özellikle 60larda, mahalle çift yönlü nüfus akışı yaşadı: bir yandan mevcut nüfus, yani gayri-müslimler giderken, Anadolu'dan kırsal kökenli göçmenler geldi (Yılmaz, 2006). Bu nüfus akımları kurulu çevre üstünde de büyük etki yarattı; özellikle Rumların gidişıyla, mülkleri ya değerinin altında satıldı ya da sahipsiz kalarak işgal edilme ve kaçak olarak satılma ya da kiralanmaya maruz kalmıştır.

1960'lı yıllardan sonra kültürel ve sanatsal faaliyetlerin de bölgeyi terk etmeye başlaması nedeni ile Beyoğlu'nun eski cazibesi giderek azalmış ve fiziki çevre önemli bir değişim sürecine girmiştir. Mahallenin Taksim'e yakınlığına rağmen 19. yüzyıl konut stokunun bulunması nedeni ile 1993 yılından bu yana özel imar yönetmelikleri tarafından korunması nedeni ile çok hızlı bir sosyoekonomik ve fiziksel gerileme sürecine altına girmiştir.

Tarlabası Bulvarı yapıldıktan sonra Taksim'deki sosyal ve ekonomik akıştan kopmayla Tarlabası, fiziksel ihmalle de tetiklenen sosyo-ekonomik bir gerileme olarak tanımlanabilecek bir bozulma sürecine girdi. "Dalan Yıkımları"ndan sonra Kuyucu ve Ünsal'ın (2010) değindiği gibi Tarlabası'nda emlak değişim değerlerindeki düşüş 1990'ların ortalarında zorunlu göçle gelen Kürtler, kaçak,

belgesiz göçmenler ve çeşitli marjinal gruplar için bir düşük bedelli yaşam alanı hâline dönüşmüş ve alan “slumlaşmaya” (köhneme alanı hâline gelmeye) başlamıştır. Mahalledeki gerileme Cihangir, Galata ve Talimhane’de gerçekleşen soylulaşma ve bu bölgelerin büyük yatırımcıların odağı hâline gelmesi ile daha da çarpıcı bir hâl almıştır (Behar ve İslam, aktaran: Kuyucu ve Ünsal, 2010). Tüm bu gelişmelerin ortasında Tarlabası dezavantajlı ve kırılgan bir geçici nüfusun yaşadığı, kent merkezi çöküntü bölgesi olarak kalmıştır. Artık toplum dışına düşmüşlerin yaşam alanı hâline gelmişti: Romanlar, travestiler, başka yerde barınamayan hayat kadınları, şehre yeni gelenler, bekar odalarında yaşayan genç erkekler, uluslararası göçmenler - çoğunlukla Türkiye’de kalıcı sığınma ümit eden Iraklılarla Batı Afrikalılar- ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan çatışmalar nedeniyle gelen Kürt göçmenler. Ancak burada değinilmesi gereken nokta; son göçmenlerin ilk göçmenlerden ayrılması gerekliliğidir. Çünkü ilk göçmenler sosyal ve mekânsal yapılanmada daha sağlam bir konuda iken diğer grup yeni göçmenler bu gruba göre daha kırılgan ve kalıcı yerleşik değildir; çünkü mülkiyet durumları ve ekonomik yapıları diğer gruba göre daha dezavantajlıdır.

4.1.2 Tarlabası’nın sosyo-ekonomik ve fiziksel yapısı

Bu bölümde Tarlabası’nı daha yakından anlayabilmek için bugüne kadar yapılmış çalışmalardan yararlanılarak bölge ile ilgili ayrıntılı bir sosyo-ekonomik ve fiziksel yapı analizi ve alandaki mülkiyet durumunun tarihsel süreç içerisinde nasıl oluştuğu hakkında bilgi verilecektir.

4.1.2.1 Fiziksel yapı

Belediye’nin verilerine göre; fiziksel anlamda en çarpıcı rakam alandaki yapı stokunun %40’ının tamamen boş olduğudur. Bu oran yapılan gözlemler ile de paralellik göstermektedir.

Yapıların boş olmasının birinci ve temel nedeni mülk sahiplerinin alanı terk etmeleri, ikinci nedeni ise bakım ve onarım yapılamaması nedeniyle oluşan yapı riskidir. Her iki etken, olumsuz anlamda birbirini etkilemekte ve bölgedeki çöküşü hızlandırmaktadır.

Sosyal dışlanmanın güvenlik ile yakından ilişkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Güvenlik de bir mekânın köhneme bölgesi olmasını etkileyen bir faktördür. 20 yıldan

fazladır topluluklar, eğitim beklentileri ve başarıları düşüren bunun yanında suç oranı ve sosyal problemleri arttıran ve yerel yönetim hizmetleri ile bankalar gibi diğer temel topluluk hizmetlerinin kaybına neden olacak şekilde parçalanmaktadır.

Bunun en çarpıcı örneğini Tarlabası'nda 2 adet özel bankanın şubelerinin güvenlik sebepleri ile yöreye taşındıktan 2 ay sonra tahrip edilmesiyle bölgeden taşınmalarıdır. Yörede yaşayanların aktardıklarına göre; bankalar Tarlabası'na yerleştikten sonra fiziksel olarak zarar gördükleri için taşınmak zorunda kalmışlardır.

4.1.2.2 Sosyo-ekonomik yapı

Proje alanında yaşanların sosyal profilleri, bire bir görüşmelerde ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Alanda çok kültürlü bir yapı mevcut olup, farklı etnik-dini gruplar bir arada yaşamaktadır. Daha çok, Doğu - Güneydoğu Anadolu'dan ve Karadeniz Bölgesi'nden göç edenler, Azınlıklar (Rum, Ermeni, Süryani) ile proje alanında uzun süreli oturanlar vb. gibi değişik gruplardan kişiler yaşamaktadır.

Yoğun göç alan, sosyal ve ekonomik olarak en altta bulunan ve toplumun en mağdurlarının yaşadığı Tarlabası'nda suç oranı çok yüksek. Bu sanılanın aksine herkesin suç işlediği gibi bir anlama gelmesin. Aslında burada yaşayanların yüzde 95'i, yani çoğunluğu bu suç trafiğinin içinde değil. Ancak yoğunluk nedeniyle mahalle böyle anılıyor.

Sosyal dışlanmanın en çarpıcı şekilde yaşandığı mahalle ayrıca en ücra mahallesi olarak da gözlemlenebilecek olan Çukur Mahallesi'nin, Kürt nüfusun en fazla yaşadığı mahalle olduğu ve en eski mahalle olması nedeniyle de barındırdığı konut stokunun en harap olduğu söylenebilir (Erkut ve diğ., 2003; Yılmaz, 2006).

Neo-liberal politikalara bağlı yeniden yapılanma sürecinin kentlerin ve özellikle metropoliten alanların mekânsal ve toplumsal yapısına yansıyan en önemli sonucu ayrışma olgusudur (Dinçer, 2000, aktaran: Erkut ve diğ., 2003). Bir yanda yüksek gelirli profesyonel ve yönetici mesleklere sahip grup yer alırken diğer yanda düşük gelirli, esnek, geçici ve enformel istihdama mensup geniş bir kitle yer alır (Erkut ve diğ., 2003).

Yılmaz'dan (2006) alıntılanmak gerekirse; 1950lerden bu yana, her on yıl yeni bir göçmen grubunu getirmiştir: Karadeniz Bölgesi ve Marmara Bölgesi'nden (ki son grup ağırlıklı olarak Roman'dır) 1960lardan önce gelen ilk grubu, 1960- 80 arasında

kitleler hâlinde Orta ve Doğu Anadolu'dan (özellikle Sivas, Erzincan, Konya ve Kayseri) gelen göçmenler izlemiş ve bunu 1980 sonrası ana göçmen grup Güneydoğu Anadolu'dan ve daha az oranda da Doğu Anadolu'dan gelen, çoğunlukla (ama tamamen değil) Kürt kökenli gruplar izlemiştir.

Kürt göçü kabaca ikiye ayrılabilir: 1980lerde gönüllü olarak adlandırılacak ekonomik nedenlere dayalı göç yerini, terör sebebiyle 1990lardan itibaren, hem politik hem de ekonomik sebeplerden kaynaklanan bir gönülsüz bir göç (zorunlu yer değiştirme ve kötü yaşam koşullarından kaçış) dalgasına bıraktı.

Mahallenin toplam nüfusu 35 bin ile 40 bin civarında. Tarlabası'nda yaşayan yoksullar ekonomik durumlarını biraz düzelttiklerinde buradan başka semtlere taşınmaktadırlar; Tarlabası'nı geçici ikamet edilen bir alan olarak değerlendirmek mümkündür. Bu nedenle rakamlar sabit ve stabil değil oldukça değişken bir nitelik taşımaktadır.

Tarlabası Toplum Merkezi'nden Erdilek'in anlattığına göre (Çakır, 2009; Bianet); genelde Dolapdere'ye yakın olan alt kısımda oturan Romanlar bu nüfusun yüzde 20'sini oluşturuyor. Kürtler Tarlabası Bulvarı'na yakın kesimde, Taksim ve İstiklal Caddesi'nin yakınında oturuyorlar. Toplam nüfusun yüzde 35'ini oluşturuyorlar. 3000 ile 3500 arasında da yurtdışı kökenli özellikle de İranlı, Iraklı ve Afrikalı göçmen nüfusu bulunmaktadır. Nüfusun geri kalanı çoğunlukla Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinden Tarlabası'na gayrimüslimlerin gidişiyle gelen ilk göçmenler; işyeri sahibi olanlar veya uzun zamandır burada yaşamakta olan kişilerdir.

2000 Yılı Genel Nüfus Sayım sonuçlarına göre, Tarlabası'nın dâhil olduğu Beyoğlu bölgesi (%14) ve İstanbul geneli (%11) ile karşılaştırıldığında, Tarlabası'nda %20 gibi oldukça yüksek işsizlik oranı olduğunu görmekteyiz (Yıldız, der. Adaman ve Keyder, 2006). Tarlabası'nın içinde ise; Çukur, Bülbül, Kamer Hatun ve Şehit Muhtar'ın oranları ise Beyoğlu ve özellikle İstanbul oranlarından gözle görülür biçimde yüksektir.

Kadın işsizliğinde ise rakamlar oldukça karamsar bir tablo ortaya koymakta Çukur ile Şehit Muhtar'ın %38'lik oranı ile en kötü oranı verdikleri gözlenmektedir sebebi ise, çatışmalardan kaçan Kürt göçmenlerin bu iki mahallede yoğun bir biçimde ikamet ediyor oluşudur. *Tarlabası'ndaki bazı bölgelerin daha fazla dışlanmış olduğu*

ve Çukur Mahallesi'nin en uç noktada olduğu gerçeğine ışık tutmaktadır (Yıldız, der. Adaman ve Keyder, 2006).

1990 ve 2000'li yıllara ait ulusal araştırmaların da gösterdiği gibi alandaki nüfusun oldukça önemli bir bölümünün eğitime katılım, gelir, iş güvenliği ve meslek durumu gibi sosyo-ekonomik konularda İstanbul ortalamasının anlamlı bir şekilde altında oranlara sahip olduğu belirtilmiştir (Güvenç, 2005; aktaran: Kuyucu ve Ünsal, 2010).

Kentsel dönüşüme söz konusu olan alan ise; Çukur ve Şehit Muhtar Mahallelerinin bazı kısımlarından olmak üzere aralarında kalmaktadır. En fazla dışlanmış alanların dönüşüme konu olmaları ise kullanım değeri, değişim değeri ve potansiyel değişim değerleri çerçevesinde daha önce belirttiğimiz rant farkı (rent gap) kavramı ile açıklanabilir. Erkut ve diğ. (2003)'nin belirttiklerine göre; yerleşim ve yapılaşma özellikleri ile yaşayanların sosyo-ekonomik düzeyleri ile kentsel mekân kullanımları hakkında yürüttükleri alan araştırmasında; hem fiziksel hem de kullanıcıları açısından bölgedeki en dezavantajlı mahallenin Çukur Mahallesi olduğu tespit edilmiştir.

Tarlabaşı'ndaki istihdam yapısının en göze çarpan özelliği, formel iş olanaklarına erişimin son derece sınırlı olduğu ve yalnızca kayıt dışı sektördeki tehlikeli, düzensiz ve geçici işlerde düşük ücretli ve sosyal güvenlikten mahrum olarak çalışma olanağı bulunduğuudur. Bölge halkını, "İmalat ve üretime dayalı işyerlerinde çalışanlar" şeklinde genellikle kalifiye olmayan iş sahalarında çalışan kişiler; yine aynı sektörlerde "Sosyal güvenceli olarak çalışanlar" "Sosyal güvencesiz olarak çalışan kişiler", "Sosyal güvenceden yoksun tanımlanamayan işlerde çalışanlar", "Yurt içi ve yurt dışı göçmenler" ve "Geçici ikamet edenler" ile "İşverenler" şeklinde sınıflandırılabiliriz. Bu sınıflandırma anket için sınıflandırmaya da temel teşkil etmektedir. Ancak bölgede çalışmakta olan kişilerin işyeri sahibi olma durumlarına göre sosyo-ekonomik sınıflanmada yeri değişmektedir. Bu gruba dâhil olan kişilerin genellikle Tarlabaşı Bulvarı'nın üzerinde işyerinde çalışanlar ve işyeri sahibi olarak faaliyet gösterenlerden oluştuğunu söyleyebiliriz.

UNCHS-Habitat (1984) için hazırlanan konferans metninde; şehir merkezinde yer alan köhnemiş alanlara yönelik tanımlamada; kentlerin fiziksel formlarının ekonomilerinin organizasyon modelleri ile yakından ilişkili olduğunu öne süren bu çalışmada; iki tür ekonomi modelinin şehrin fiziksel mekânında nasıl bir

organizasyonu ortaya çıkardığı açıklanmıştır. Buna göre; kurumsallaşmış bir organizasyon yapılanması modelinde (corporate economy), her bir birim birbirinden mekânsal olarak ayrılabilse de yönetişimsel ve bilişsel olarak dikeyde organizedirler ve hiyerarşik bir yapılanmaya sahiptirler. Bu durumda; fabrika ile yönetim merkezinin farklı yerlerde konumlanmasında hiç bir sakınca bulunmamaktadır.

Bir diğer ekonomik model olan küçük firmaların oluşturduğu taşeron sisteme benzeyen yapılanmada (small firm economy) ise; her bir eşdeğer bağlantı idari farklı birimler arasında tekrarlayan işlemleri yoluyla gerçekleştiği belirtilmiştir. Örneğin, bir harabe evdeki bir grup insanın ürettiği ürünleri bir diğer apartmana taşıyarak satmaları ve diğerleri ile birleştirmeleri yoluyla gerçekleşebilir. Bu toplayıcı kişi de dağıtım yapan bir diğer firmaya bu malları taşıyacaktır.

Böylece bu hiyerarşik fakat birbirinden yönetim açısından bağımsız birimlerin ulaşım maliyetlerinin minimuma indirmek amacıyla birbirlerine fiziksel yakınlıkları önemli bir koşul olmaktadır. Bu koşullarda firmalar az sermaye ile ve küçük bir alanda faaliyet gösterebilmektedir, şehir merkezindeki yoğun, karma kullanımların (mixed-use) bulunduğu alanlarda bu tür ekonomik oluşumlar ile karşılaşmakta olduğu açıklanmıştır.

Tarlabaşı'nın konumu ve tarihsel gelişim süreci değerlendirildiğinde ikinci ekonomik modeldeki yapılanmada şekillenmesi muhtemel olan bir gelişim seyri beklenecektir. Bu durumda, mekânda yaşayan kişilerin bu mahalleye iş bulma ümidi ile göç yoluyla geldikleri ve kalifiye iş gücünden yoksun oldukları söylenebilir. Esnek üretim koşullarına uyum sağlamak amacıyla daha küçük ölçekli üretim süreçlerine katılma eğiliminde oldukları söylenebilir. Örneğin, civardaki tekstil atölyelerinin mahalledeki evlere atölyelerde daha önce veya o anda çalışmakta olan kadınlar aracılığı ile çeşitli ürünleri yapıtlarını tarif etmek sureti ile sipariş verdiği ve bu ürünleri daha sonra aynı evlerden topladığı ve evdeki kişilerin böylece aile bütçesine katkıda bulundukları öğrenilmiştir.

Proje alanında yaşayan mülk sahipleri, çoğunlukla “katı atık toplayıcısı, seyyar satıcı, midyecisi” gibi düşük gelirli ve kalifiye olmayan işlerde çalışmaktadır. Ayrıca, mülk sahiplerinin pek çoğu sosyal güvenceden yoksun bulunmaktadır. Belediye anket çalışması verilerine göre; alanda yaşayanların %66'sı herhangi bir sosyal güvence kapsamında değildir. Eski sosyal güvenlik sistemi bazında ayrıştırılacak olursa,

alandaki yaşıyanların %26'sı SSK, %7'si Bağ-Kur ve %1'i Emekli Sandığı kapsamında çalışmaktadır. %74'ünün sosyal güvencesi bulunmamaktadır. %98'i ise işyerine 300 m yürüme mesafesinde ikamet etmektedir. Bu da kişilerin çalıştıkları yerlere ulaşmak için herhangi bir ücret ödemediklerini göstermektedir.

4.1.2.3 Mülkiyet durumu

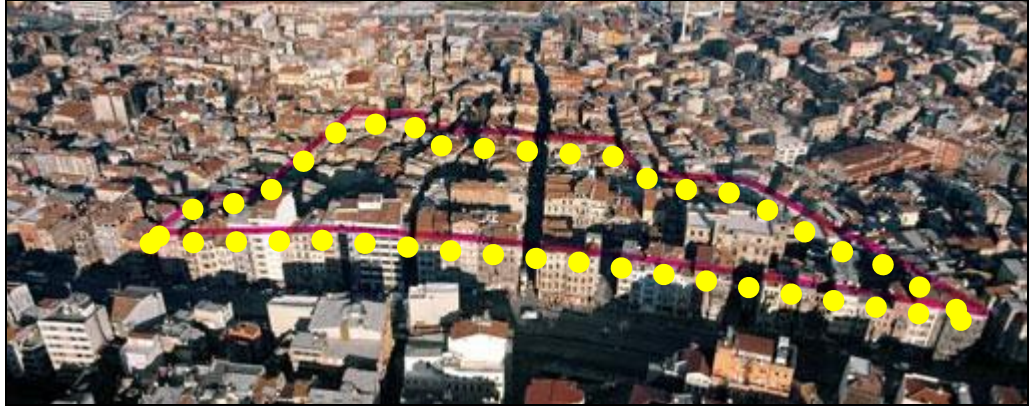
Tarlabaşı'nda baskın mülkiyet yapısı çöküntü alanı özellikleri taşımasına rağmen hukuksal niteliktedir. 1964 yılına kadar gayrimüslimlere ait olarak kullanılan binalar, bu azınlıkların bu mahalleden 6-7 Eylül olayları ile zorla sürülmesi sonrasında devletin himayesinde yeni bir mülk sahibi sınıfa devredilmiştir.

Kırdan göç eden kesim çoğunlukla bu süreçten şu şekilde fayda sağlamıştır; ya binaları bakımıyla meşgul olan resmi kişilerden (kayyum) bedelini ödeyerek satın almışlar ya da binalara yasal olmayan bir şekilde yerleşip benimsemek suretiyle geriye dönük bir şekilde zilliyetini ellerine geçirmişler ve "sahipleri" olmuşlardır (Kuyucu ve Ünsal, 2010). Belediye'nin kendi yayınladığı bilgilere göre; şu anda proje ile ilgili mahalle sakinlerini, "Proje alanında yaşıyan mülk sahipleri", "Proje alanı dışında yaşıyan mülk sahipleri", "Kiracılar" ve "Kira ödemedenden yaşıyanlar - İşgalciler" şeklinde sınıflandırdığı görölmüştür. Yapılan bir anket çalışmasına göre; mahallenin % 75'inin kiracı, %25'inin mülk sahibi ve %5'inin de işgalci olduğu tespit edilmiştir (Erkut ve diğ., 2003; Kuyucu ve Ünsal, 2010).

4.2 Tarlabası Kentsel Yenileme Projesi Hakkında Genel Bilgi

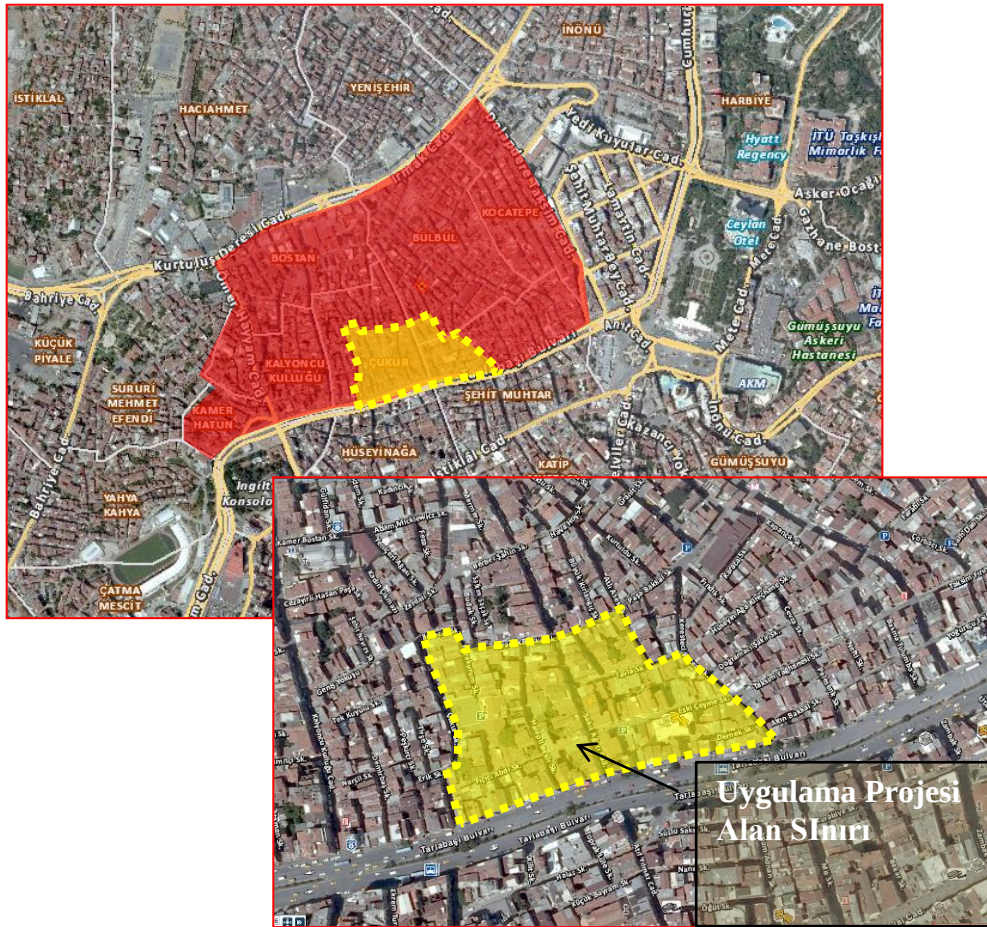
Bakanlar Kurulu'nun İstanbul İli, Beyoğlu İlçesinde Bulunan Bazı Alanların "Yenileme Alanı" Olarak Belirlenmesi Hakkında Karar Karar Sayısı: 2006/10172'dir. Proje alanı, 16.06.2005 tarih ve 5366 sayılı kanuna dayanarak 20.02.2006 tarih ve 2006/10172 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Yenileme Alanı ilan edilmiştir. 10.11.2006/63 tarih/sayılı Belediye Meclisi Kararı ile uygulama usul ve esasları belirlenen ihale 16.03.2007 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

En avantajlı teklifi vererek ihaleyi kazanan firma ile 04.04.2007 tarihinde sözleşme imzalanmıştır. 16.03.2007 tarihinde gerçekleşen ihale ile GAP İnşaat, katılımcılar arasından en uygun teklifi vererek ihaleyi kazanmış, 04.04.2007 tarihinde Beyoğlu Belediyesi ile alanın yenilenmesi için sözleşme imzalamıştır.

Şekil 4.4 : Uydu görüntüsü üzerinden uygulama avan projesi sınırı, (Url-6).

Proje Belediyesi'nin resmi internet sitesinde yayınladığına göre, Tarlabası Semt'i'nde bulunan 9 yapı adasında (Bkz: Şekil 4.5 ve Şekil 4.6), yaklaşık 20.000 m² alana oturmuş 210'u tescilli sivil mimarlık örneği olan 278 binanın, bu binaların arasındaki sokakların ve tüm altyapının yenilenmesini kapsamakta olduğundan bahsedilmektedir.

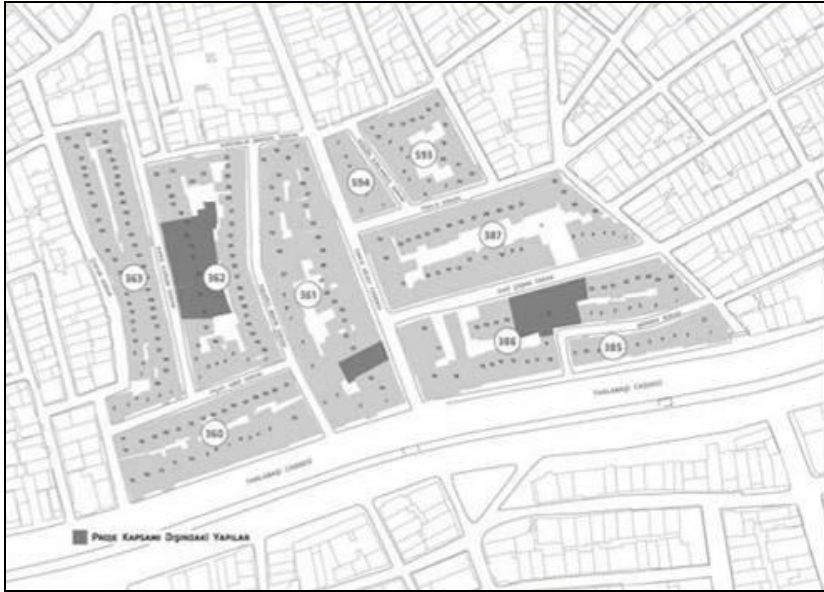
Şekil 4.5 : Uygulama projesi alanı Tarlabası içerisindeki konumu, (Url-5).

Şekil 4.5'te proje alanının Tarlabası'ndaki konumu ve uygulama alan sınırı gösterilmiştir.

4.2.1 Projenin gerekçesi

Beyoğlu Belediye Başkanı A. Misbah Demircan, “Tarlabası bugün; küçük parsellerden oluşan yapısı ile çağdaş ihtiyaçları karşılamayan yapı stokuna sahip, dar sokaklar ve otopark sorunu nedeniyle ulaşılabilen bir mekân, kötü çevre koşulları nedeniyle mülk sahiplerinin yatırım yapmadığı bir alan ve yüksek proje maliyeti ve uzun süreli prosedür nedeniyle yenilenemeyen yapılarla kaplı bir mekândır. Bölge, gerekli bakım ve onarım çalışmaları yapılamadığı için giderek yok olmaya ve çökmeye yüz tutmuştur.” demiştir (Url-6).

“Binaların yüzde 55'lik bir bölümünde mal sahipleriyle anlaştık. 500 milyon dolarlık dev proje ile Tarlabası'nı Paris'teki Champs Elysees'ye dönüştürmeyi hedefliyoruz” (Url-6)

Şekil 4.6 : Uygulama yapılacak alan, Beyoğlu Belediyesi (2008).

Demircan, projenin amacını Belediye'nin resmi sitesinde yayınladığı cümlede; “Tarlabası'nın yenilenmesini sağlayacak bu projeyle çöküşün durdurulması, bölgenin daha güvenli, sağlıklı, yaşanabilir ve kentle bütünleşmiş bir alan hâline getirilmesi, Tarlabası'nda yeni bir yaşam merkezi oluşturulması” olarak açıklanmıştır (Url-6).

Ancak bu yenilemenin yanında burada bahsedilmeyen fonksiyon değişikliklerinin de gerçekleştirilmesi planlanmaktadır (Bkz: Şekil 4.7).

Şekil 4.7 : Uygulama avan projesi, Beyoğlu Belediyesi (2008).

Gecekondu alanları 2 nedenden ötürü yeniden geliştirme uygulamaları için ilgi çekicidirler. Bunlar; mülkiyet rejimlerindeki yasal belirsizlikleri ve suçun, köhnemenin ve eskimenin merkezi olarak algılanmalarıdır (Kuyucu ve Ünsal, 2010).

Örneğin bahsi geçen 9 adet yapı adası konut yoğunluklu bir yerleşim alanıdır. Binaların tarihi özellikleri nedeni ile; kat yükseklikleri değiştirilmemektedir. Ancak illegal yollar ile kat yükseklikleri hâlihazırda değişmiş binalar da bulunmaktadır. Bu binaların projeden sonraki durumları ile şimdiki durumları arasında kat yükseklikleri, bina gabarileri ve silüetleri itibarı ile önemli değişiklikler bulunmaktadır.

“Yasal süreç içinde, Beyoğlu Belediyemiz ile yatırımca arasında proje bazında başlayan işbirliği, mülk sahipleri, bölgede yaşayanlar ve sivil toplum örgütlerinin de proje sürecine katılımları ile olgunlaşacak ve zenginleşecektir.”

Proje, mekânsal yenilemenin yanı sıra toplumsal ve ekonomik gelişmeyi de hedeflediği belirtilen (Url-6) projede genel kanı kesinlikle süreçlere katılmadıkları yönünde beyan edilmiştir. Mülk sahiplerinin nispi olarak katılımları daha fazla görünmekte; fakat işyerlerini burada devam ettiremeyecek oluşları ve mahallede artık yaşayamayacaklarını düşünmeleri onların da süreçten kendilerini dışlanmış hissettiklerini göstermektedir.

Belediye'nin beyanına göre; proje ile birlikte 'bölge halkı, daha sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamaya devam ederken yeni istihdam olanaklarından öncelikle faydalanacak ve oluşturulan kapasite artırımı programları ile yeni iş olanaklarına

ulaşma becerileri artacaktır' denilmektedir; ancak yapılacak projelerin o bölgede yaşayan kişiler için olmadığı düşüncesi Belediye'nin tutumuyla ilgili olduğunu da göstermektedir. Belediyenin ürettiği projenin görsellerinde mevcut koşullardan arındırılmış bir Tarlabası görmek mümkündür; sosyal kalitenin de artacağı belirtilmiştir; bu şekilde bir sosyal kalite artışı beklentisi; ancak o bölgedeki mahalle sakinlerinin bu mahalleyi terk edip yerlerine sosyal kalitesi yüksek grupların gelmesi ile mümkün olabilecektir. Çünkü mahalle sakinleri kendilerini bu mahallede yaşayabilecek durumda görmemekte ve yerlerinden edildikten sonra buraya başka bir grubun özellikle varsıl bir grubun yerleşeceği endişesini taşımaktadır.

Ayrıca belediye'nin vurguladığı istihdam olanaklarının yaratılması bir kenara hâlihazırda mevcut küçük ve orta ölçekli işletmeler ile konuştuğumuzda işyeri sahiplerinin bazılarının aynı mahallede ikamet ettiğini de öğrendik, bununla birlikte ekledikleri en büyük endişeleri gidecekleri yerde tek varlıkları olan işyerlerinin yerine kirada bir yer bulmak zorunda kalmak olduğunu ve aynı zamanda ev de bulmak zorunda olduklarından bahsetmişlerdir. Bölgedeki işletmeler kapanmakta ve başka yerlere taşınmaktadırlar.

4.2.2 Projede yer alan aktörler

5366 sayılı "Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun" uyarınca Beyoğlu Belediyesi'nin ilan ettiği yenileme alanlarından ilk olarak uygulamaya geçen "Tarlabası Yenileme Alanları", mimari avan projesinin resmi makamlarca onaylanması sonucu mülkiyet görüşmeleri ve uygulanma aşamasına gelmiştir.

Proje Alanı, Tarlabası semtinde bulunan 9 ada, yaklaşık 20.000 m² alana oturmuş 210'u tescilli sivil mimarlık rneği olan 278 bina ve bunların arasındaki sokakları ve altyapıyı kapsamaktadır. 16.03.2007 tarihinde gerçekleşen ihale ile GAP İnaaat en uygun teklifi vererek 04.04.2007 tarihinde Beyoğlu Belediyesi ile alanın yenilenmesi için sözleşme imzalamıştır. Mahalle sakinlerinin projede yer aldığı ve katılımlı bir şekilde sürecin gerçekleştirildiği belirtilmesine karşın bunun uygulanmayan bir karar olarak kaldığını yaptığımız görüşmeler sonucunda gözlemledik.

Bu önemli eksiklikler nedeni ile Bartu Candan ve Kolluoğlu (aktaran: Kuyucu ve nsal, 2010) kentsel dönüşüm projelerinin yoksulluğu daha da derinleştireceği ve şu

anki mahalle sakinlerinin zorla yerinden edilmesini tetikleyici bir süreç olmasından endişe duyduklarını belirtmişlerdir.

4.2.3 Projenin organizasyon ve finansman yapısı

Kat karşılığı anlaşma yolunu seçen mal sahiplerine yeni konutları kendilerine teslim edilinceye kadar kira yardımı yapılacağı Belediyenin belirttiği haklardan birisidir. Ancak bu kira yardımlarının yapılmadığı hak sahibi olarak yalnızca mülk sahiplerinin belirlendiği yaptığımız araştırmada konuşulan kişilerin büyük bir çoğunluğunun dile getirdiği problemlerden birisiydi.

4.2.4 Projede planlama yaklaşımı ve tasarım ilkeleri

Proje incelendiğinde, planlama ve tasarım ölçütlerinin daha çok üst gelir grubuna hitap eden konut ve turizm-ticaret fonksiyonlarını bir arada bulunduran karma kullanımlı bir yerleşim planlandığı görülecektir.

Şekil 4.8 : Yenileme öncesi ve sonrası Tarlabası Bulvarı, Kaynak: Beyoğlu Belediyesi resmi web sitesi.

Projeden önce ve sonrasını gösteren fotoğraflardaki anlatım dili ve gösterim dili de düşünüldüğünde bölge için nasıl bir gelecek sunulacağı kimlere hitap ettiği daha iyi anlaşılacaktır. Şekil 4.8’de Tarlabası Bulvarının ön cephesindeki önceki ve sonraki durumlar fotoğrafla 3 boyutlu ifade tekniği kullanılarak anlatılmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, tarihi niteliği yüksek olan bu bölgede sit alanı olmasının gereklerinden biri bu binaların özgün olarak korunması koşulu vardır. Ancak, tasarlanmış olan sağ taraftaki resimde, bina kat yükseklikleri önceki binalar dikkate alınmadan projelendirilmiş ve görselden anlaşılacağı gibi arkadaki bina yeni yapılması düşünülen binalar daha baskın bir karakter sunmaktadır.

Şekil 4.9 : Yenileme öncesi ve sonrası Tarlabası Bulvarı, Kaynak: Beyoğlu Belediyesi resmi web sitesi.

Yine görsele bakıldığında yalnızca ön cephelerin korunduğunu binaların arka bölümlerinin özgünlüğüne sadık kalınmadan değiştirildiğini görebiliriz, hatta bazı kısımlarda cepheler yalnızca aksesuar niteliğinde diğer baskın tasarım unsurlarıyla eski yapılar ile bütünleştirilmek yerine eski yapılar “yalnızlaştırılmıştır” (Bkz. Şekil 4.9).

Şekil 4.10 : Yenileme öncesi ve sonrası Fıçıacı Abdi Sokak, Kaynak: Beyoğlu Belediyesi resmi web sitesi.

Ara sokaklarda ise; tasarım ve görsel dilin çok çarpıcı olduğu söylenebilir. Şekil 4.10’da sol taraftaki fotoğraf sokağın proje öncesi hâlini gösterir, sağdaki resim ise projelendirilmiş hâlini sembolize etmektedir.

Eksiye dair unsurların birçoğu yenilenmiş hâlinde bulunmamaktadır. Binalarda standart bir “yeni” kavramı hâkimdir. Sokaklar *daha steril, farklılıklar daha azdır*. Ve demografik yapı profili okuması yapıldığında ise; eski yaşam profilinin yenilenmiş mahalle imajında tamamen değişmiş olduğunu görebiliriz.

4.2.5 Projenin uygulanması

Proje tamamlandığında şu anki mülk sahiplerine %42'lik hisse ile anlaşma önerilmiştir ya da “şu anki mülkiyet değeri”nin para değeriinde karşılığı önerilmiştir. Bununla birlikte, yeni projeye göre inşa edilmesi planlanan daire büyüklükleri 35ile 75 m² arasında değişmektedir ki bu Tarlabası'nda yaşayan nüfus ve hanehalkları büyüklükleri düşünüldüğünde oldukça küçük kalmaktadır. Son olarak, kiracılar tamamıyla süreçten dışlanmaktadırlar; kendilerinin bu mahallede yaşama şansları ve hakları kalmadığı gibi eğer uzun vadelerle borçlanmayı kabul ederlerse TOKİ'nin şehir merkezinden 35 km uzaklığında inşa ettiğı konutlardan “öncelikli satın alma hakları” bulunmaktadır (Kuyucu ve Ünsal, 2010).

Projenin uygulanması aşamasında, çeşitli mücadeleler yaşanmış ve itirazlar ve davalar açılmıştır. Ancak mahallede bireysel olarak mülk sahipleri ile anlaşmalar sağlanmıştır. Tartışmalı olarak gerçekleşen bu süreçte görüşme yapılan mahalle sakinlerinin belirttiğine göre; bazı yetkililerin mahalle sakinlerinin, özellikle kiracıların, eğitim düzeylerindeki noksanlıktan faydalanarak bir takım belgelere imza atmalarını sağladıklarını ve bu belgelerin esas amacını saklayıp hak sahibi olma haklarını kaybettirmişlerdir. Bu durum karşısında itiraz ederek mahkemeye başvuran kiracıların gelecekleri, davalarını kazanıp kazanamayacakları belirsizdir.

Vurgulanması gereken diğeri bir nokta da bilgilendirmenin eksik yapılmış olmasıdır. Tarlabası'nda bir mülk sahibinin seçenek ve önerileri hususunda avukatına danışması ile kamuoyuna açıklanmıştır. Bundan sonra ise; Belediye tarafından sadece bir kısa açıklama şeklinde 2006 yılında gerçekleştirilen toplantıda projenin Dünya Bankası kredisi ile yapılacağı belirtilmiştir. Ancak, projenin detayları mahalle sakinlerine ulaştığında yasal itiraz süreci bitmiş durumdadır (Kuyucu ve Ünsal, 2010).

Kiracılara kira yardımı yapılması gündemde olmasına karşın bu bir çok kiracının kira yardımı almadığını beyan etmesi ile ters düşen bir beyandır. Mal sahipleri ile uzlaşma koşulları çok alternatifli olarak oluşturulduğu beyan edilmekte ancak pratikte bu kararlar uygulanmamaktadır. Kiracılar için TOKİ tarafından İstanbul'da üretilen konutlardan kuraya girmeksizin satın alma hakkı ve önceliğı tanınmıştır. Ancak yoksul olan bu kişilerin uzun yıllar konut taksiti ödeyerek konut sahibi olmaya güçlerinin yetmeyeceğı açıktır.

Şekil 4.11 : Tavla Sokak'ta gerçekleşen yıkımdan görüntüler, Kaynak: İMECE.

Şekil 4.11 ve 4.12'de görülen fotoğraflarda Tavla Sokak'taki boşaltılmış bir evde gerçekleştirilen yıkımın görüntüleri bulunmaktadır.

Şekil 4.12 : Tavla Sokak'ta gerçekleşen yıkımdan görüntüler, Kaynak: İMECE.

Mahallede gerçekleştirilen bu yıkımda herhangi bir güvenlik önleminin alınmamış olduğunu görebilmekteyiz.

Yıkım esnasında, çevrede çocuklar da dâhil olmak üzere mahalle sakinleri bulunmaktadır. Mahallede yaptığımız anket çalışması sırasında gerçekleşen bu yıkımlardan çevre sakinleri yakınmaktaydılar ve yıkım çalışmaları esnasında kendilerinin de içlerinde yaşadıkları zaten oldukça eski durumdaki binaların hasar görme riskine karşı hiç bir önlem alınmadığını belirtmişler ve can ve mal güvenliklerinin tehlikede olduğundan yakınmışlardır.

Deniz T. (48-Fırın),

“Kentsel dönüşüm projesine karşı değilim öncelikle bunu söyleyeyim, buraların atıl halden kurtulması için kentsel dönüşüm bir sanstır. Ancak ne var ki buralarda yapılan kentsel dönüşüm projesinin gaspa dönüşmesinin sebebine geleyim:

Tarlabaşı Bulvarı’na bakan ön binaların olduğu yerlere otel, alış-veriş merkezi, ofis-bürolar, dükkanlar yapılacak; ama buralardan hiçbir mal sahibine yer vermiyorlar. Burda yıllardır ticaretle uğraşan mal sahibi ve kiracı bir çok insan var.

Bunlara, arka cephe adalardan 35 ila 60 mt2 arası stüdyo-daire dediğimiz maliyeti en düşük daireler teklif ediliyor veya bu kişiler 3-5 kuruş verilip satın alınmaya çalışılıyor ve aynı zamanda bu ikili görüşmelerle birlikte 4-5 tane emlak firması kuruldu ve buraları yüklenici firmanın verdiği değerin % 10-15 üstünde tekliflerle mal sahiplerine götürüyorlar; tabii ki mal sahiplerine verilen teklifleri nereden biliyorlar orası meçhul?...”

Belirli bir kesimin bina değerlerine karşı olduğu bir başka kesimin ise sürecin tamamına karşı olduğu bir gerçek ancak, mahallede görüşülen hemfikir oldukları önemli bir konu; bölgenin artan rant değeri nedeni ile kentsel dönüşüm projesi için seçildiği ve bugüne kadar yapılmayan yatırımlar ile bölgenin bu hâle gelmesini açıklayıp elde edilecek rantın da mahalle sakinlerine adil bir şekilde dağıtılmayacağı konusudur (Bkz: KUTU-1).

Tarlabaşı’nda da daha önceki bölümlerde bahsi geçen İstanbul’daki diğer mahalleler olan Başbüyük Mahallesi ve Hatice Sultan, Neslişah Mahalleleri’nde (Sulukule’de) gerçekleşen süreçlere benzer süreçler yaşanmaktadır. Mahallede kentsel dönüşüm projesi söylentilerinin başlamasıyla birlikte arsa spekülasyonu başlamış ve emlak gayrimenkul piyasası hareketlenmiştir.

4.3 Tarlabaşı Kentsel Dönüşüm Projesi Hakkındaki Tartışmalar

Örnek araştırma konusu bölge olarak seçilen Tarlabaşı; dışlanmanın tüm boyutlarının analizine olanak tanıyan bir bölge olması açısından önem taşımaktadır. Söz konusu bölge; eski dönem azınlıkların bölgeden ayrılmasından sonra sahipsiz kalan tarihi dokusunun yanı sıra kent merkezinde yer alması ve çeşitli etnik kökenlerden kişilerin

de yoğun olarak yaşadığı kültür potansiyeli ile de zengin bir bölgedir. Ancak bölgede yaşayanların sosyo-ekonomik durumları analiz edildiğinde; kentin en yoksul kesiminin bu bölgeyi kent içi göçten önceki bir alan olarak kullanıyor olduğu görülmektedir. Yine bölgede suç oranının da yüksek olması ve güvenlik yetersizliği bölgenin kendi içine kapalı gelişmesine olanak tanımıştır. Bu nedenle fiziksel alandaki köhnemeyi ve sosyal alanda oluşan çatışmaları kentsel yenileme ve devlet eli ile dönüştürme projesi ile çözümüne konu olmuştur.

Diğer yandan, esas vurgulanması zorunlu olan konuya göre; Türkiye’de ve Dünya’da kentleşme sürecinin tarihsel bir sonucu olarak kent merkezlerinde mekânsal dönüşümlerin yarattığı çöküntü alanları ve kente etkileri ile doğrudan bir dönüştürme sürecine maruz kalmaları konusudur. Dönüşüm tartışmalarının ortaya çıktığı nokta da tamda bu çerçevede gelişmektedir; bölgenin kent merkezine oldukça yakın olması ve yenileme projesinin sonrasında büyük bir rant meydana getireceği bilinmektedir. Bu rantın bölge sakinleri arasında adil bir şekilde dağıtılıp dağıtılamadığı ve bölgede nispeten daha zayıf grupların politik düzlemde yoksun bırakılarak dışlandıkları gözlemlenmektedir.

Beyoğlu İlçesi Tarlabası 1. Etap Yenileme işi, 16.03.2007 tarihli ihale sonucu en uygun teklifi veren teklif sahibi ile 04.04.2007 tarihli sözleşme imzalanmak sureti ile uygulanmaya başlanmıştır. Beyoğlu Belediyesi encümen kararı, Büyükşehir Belediyesi’nin onayı ve Bakanlar Kurulu kararıyla 20.02.2006 tarihinde Tarlabası’nda 336, 337, 338, 339, 340, 341, 343, 344, 345, 346, 350, 360, 361, 362, 363, 385, 386, 387, 426, 593, 594 adalar yenileme alanı olarak ilan edilmiş; 21 adanın 9’u (360, 361, 362, 363, 385, 386, 387, 593, 594) Beyoğlu belediyesi tarafından 1. Etap Yenileme Alanı olarak ilan edilmiştir. Bu alanda 210’u tescilli mimarlık örneği olmak üzere 278 adet bina ve kat mülkiyeti tapuları ile birlikte 443 adet tapu bulunmaktadır.

2008 yılında mücadelenin daha da yaygınlaştırılması ve bireysellikten çıkıp toplu bir şekilde hareket edebilmesi amacıyla bir dernek kurulmuştur. Bu dernek, ilk kurulduğu 2008 yılında 225 üye kişi sayısına sahip olmakla birlikte güncel bilgiye göre; üye sayısının 150 kişiye düştüğü bilinmektedir. Tarlabası Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği ise; Beyoğlu Belediyesi ve GAP İnşaat arasındaki adı geçen 04.04.2007 tarihli sözleşme İhale Sözleşmesi’nin bir kopyasının kendilerine verilmesini talep ettiklerini ancak iki yıldan fazla bir

süredir belediyenin, derneğin bu talebine cevap vermediğini belirtmektedir, bu durumda Beyoğlu Belediyesi'nin 4982 sayılı bilgi edinme hakkındaki yasaya ve 5366 sayılı yasanın uygulama yönetmeliğinin 19. maddesine uymamakla suç işlediğini açıklamaktadırlar (Uğur, 2010).

Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi'nde gelinen sürece göre; Tarlabaşı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği olarak proje ile ilgili yürütmeyi durdurma talebiyle İdare Mahkemesi'ne başvurduklarını ancak İstanbul 2. İdare Mahkemesi'nce yürütmeyi durdurma taleplerinin itiraz yolu açık olmak kaydıyla yerinde bulunmadığı bunun üzerine de avukat Barış Kaşka aracılığıyla iç hukuk yollarının tükenmesi gerekçesi ile ve kamulaştırma çalışmalarının acilen durdurulması istemiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurduklarını belirtmektedirler.

Uygulamadaki son durum ise; 'Tarlabaşı Yenileme Projesi' dâhilinde Ağustos sonu itibari ile tescilli olmayan 4 binanın yıkımı yapılmak suretiyle fiilen başlamıştır.

Tarlabaşı'nda kentsel dönüşüm projesinin yargı aşamasında olduğunu ve bir çok sivil toplum kuruluşunun yanında hak sahibi (tapu sahibi) olarak belirlenmiş 443 kişinin bulunduğu belirtilmektedir. Yargı sürecinin devam ettiği ve ~200 kişinin yasal mücadele sürecinde olduğu beyan edilmiştir. Derneğin beyanına göre; 443 tapu sahibinden %50 tapu için Belediye ile anlaşma yapıldığı yönünde olmakla birlikte Belediye'nin açıklamasına göre bu oran %70 olarak belirtilmektedir.

Dernek adına UNESCO'ya başvuruyu yapan Avukat Barış Kaşka, Beyoğlu Belediyesinin Tarlabaşı semtindeki 209 tarihi binayı yok etme tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığını, mülk sahiplerini de mağdur ettiğini belirterek mevcut kentsel dönüşüm projesinden bir an önce vazgeçilmesini istediklerini vurgulamaktadır:

"Tarlabaşı'nın ihtiyacı, toplum odaklı bir dönüşümdür. Bu da ancak oranın farklı kültürel değerlere ve anlayışa sahip halkını eğitmekten ve hayat kalitesini yükseltmekten geçer. Yoksa tarihi binaları yıkmak ve çok düşük bedelle mülk sahiplerinin mülkünü kamulaştırmak asla bir koruma ve dönüşüm olamaz. Korumanın ilk şartı yaşatmaktır. Bu Tarlabaşı'nda yapılmıyor. Birçok tarihi bina alışveriş merkezi yapmaya uygun olmadığı için yıkılacak, birçoğunun da ön yüzü sabit tutularak üstüne modern betonarme katlar çıkılacak. Bu uygar bir dünyanın tercih ettiği, uyguladığı, mimari koruma tarzı değildir. Bu tür anlayışı UNESCO şiddetle reddetmektedir"

Savunmaya göre; savunmanın gerekçelerinin ilki, projenin kamu yararı ilkesine uymadığı üzerinden gerçekleştirilmektedir. Yerel yönetim ve özel sektör ortaklığı ile gerçekleştirilen bu projede kamu yararının olmaması proje yasaya aykırı olduğu şeklindedir. Diğer bir gerekçeye göre; mülkiyet hakkına ancak kamu yararı ilkesinin var olduğu hâllerde dokunulabileceği üzerinden gerçekleşmektedir.

Aslan'ın (2008) belirttiği üzere; günümüzde kentsel dönüşüm Belediye Kanunu'na göre onaylandığı ve devamı niteliğindeki Dönüşüm Alanlarına İlişkin Kanun Tasarısı'nın da yeni yapılacak Anayasayı beklediğini iddia edilmektedir. Buna göre; yeni anayasa hazırlık aşamasında ilk izlenimin “kamu yararı” ve “kamu çıkarı” ilkelerinin Anayasa'dan tamamen çıkarıldığı yönünde olduğudur.

Ayrıca Aslan (2008) kentsel dönüşüm davalarında savunma yöntemlerini mülkiyet hakkı üzerinden yürütmediklerini, bunun yerine ‘sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı, sosyal güvenlik hakkı, geleceğini belirleme hakkı, kültürel alanını koruma hakkı gibi sosyal haklar üzerinden kurguladıklarını’ belirtmiştir. Sosyal haklar çerçevesinden bakıldığında, kişilerin yaşadıkları sosyal mekân üzerinde hakları bulunduğu ve bu hakkın savunulduğu anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte yan dayanaklardan birisi de Türkiye yasalarını bağlayan uluslararası anlaşmalara göre; UNESCO, AIHM, Avrupa Konseyi gibi kuruluşların yasalarına göre de bu projenin uygulanmasında hatalar bulunduğu şeklindedir.

Yine dernek avukatına göre; belediye ile hak sahiplerinin uzlaşma çalışmalarında da spekülasyona ve şeffaf olmamaya dayalı bir takım sorunlar ortaya çıktığı üzerinde durmaktadırlar. Mülklerin değerlerinin belirlenmesi konusunda mahkemelerin belirlediği bilirkişilerin belirlediği değerlere itiraz ettiklerini vurgulamakta ve var olan koşullarda 5 katlı bir binanın eğer aslına uygun korunması gerekiyorsa, 5 katlı olarak inşa edilmesi gerektiğini; ancak Belediyenin ve koruma kurulunun onayladığı proje incelendiğinde bu şarta kesinlikle uyulmadığını ve 5 katlı bir binanın 7 kat 0 kotundan yukarıya 3 kat da 0 kotundan aşağıya olmak üzere toplamda 10 katlı olarak projelendirildiğini ve bunun da ekstra bir değer yarattığını söylemektedirler.

Buna göre; mülk sahiplerinin, mülkünü günümüz koşullarındaki değerinde belediyeyle anlaşarak satmak zorunda kaldığını yeni yapılacak binalarda ise, koruma ilkelerine uyulmadığı gibi gerçekleşecek kentsel rantın kamu yararı ile değil de tüzel kişiliği olan bir şirkete devrettiklerini, kendilerine çok düşük değerler önerildiğini

vurgulamaktadırlar. Bu konuda mahalle sakinlerinin görüşleri de bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Projenin şu anki çıkmazının aşılabilmesine öneri olarak Tarlabası için tarafsız bir uzlaşi komisyonu kurulmasını isteyen dernek başkanı Gün, televizyon kanallarının da ilgisiz kalmaması gerektiğini şu anki durumda uzlaşi denilen uygulamanın kapalı kapılar ardında yapılmaya zorlandıklarını belirtmektedir; ve yapılanların kamu yararını ihlal ederek bir inşaat şirketine rant sağlamak amacıyla belediye tarafından gerçekleştirildiğini eklemektedir.

Mülk sahiplerinin yenileme projesine karşı olmadığını ancak hakça paylaşım söz konusu olursa uzlaşım sağlanabileceğini aksi takdirde yapılacak olanın zoraki bir mülk gaspına dönüşeceğini vurgulamaktadır. Kentsel yenileme sonrasında bölgede ortaya çıkan katma değerin mülk sahipleri arasında hakça paylaşılması gerektiğinin altını çizirken kiracıların da mağdur edilmemesi gerektiğini anlatmaktadır.

Beyoğlu Belediyesi'nin bir tek mülk sahibi ile anlaşma yapmamış, bütün anlaşmaların hak sahibi ve inşaat firması arasında gerçekleştirilmiş, tapu devirlerinin de belediye üzerine değil GAP İnşaat üzerine yapılmış olduğunu ve bu uygulamanın 5366 sayılı yasaya tamamen ters bir uygulama olduğunu söylüyor (Uğur, 2010). Bu iddia edilenlerin doğruluğu Ek A.2'deki belgedeki onay imza kısımları incelendiğinde inşaat yetkililerinin isimleri ile imza atılarak gerçekleştiği görülecektir. Ayrıca, tapu sahiplerine ödenen değerlerin de oldukça düşük belirlenmiş olduğunu, hak sahiplerinin (mülk sahipleri) mevcutta kullandıkları binalarının, dükkânlarının veya dairelerinin yerine aynı koşullarda mülk edinemeyeceklerini ve bu durumun da ciddi bir mağduriyet yaratmakta olduğunu savunmaktadır.

Derneğin en çok şikayet ettiği ve uygulama biçiminde sıkıntı gördüğü nokta; uzlaşmanın sağlanmadığı yönündeki belediye'nin tutumudur. Dernek, yapılan anlaşmaların Belediye yerine inşaat firması ile gerçekleştiriliyor olmasının kanuna aykırı olduğunu, belediyenin mülklerini satmayan mülk sahipleriyle de uzlaşmadıklarını ilan edip acele kamulaştırma yoluna gitmesinin hukuksuz olduğunu vurguluyor.

Ancak konunun diğer tarafında bulunan ve derneğin kurucu 7 yöneticisinden 4'ünün kendileriyle anlaştığını bildiren Beyoğlu Belediye Başkanı A. M. Demircan,

projenin mahalle sakinlerinin de ortak görüşlerini içerdiğini ve uzlaşma için ellerinden geleni yaptıklarını savunmaktadır.

"Burada insanlarla yapılan istişarenin neticesidir. 5-6 yıl önce buradaki insanlar *'Sayın başkanım biz buradaki binaları tek tek restore etmekten uzaktayız. Zaten bizim yaptığımız restorasyon yerini bulmaz. Harcadığımız paranın karşılığını alamayız. Hepsine birden bir yatırımcı gelmeli ki biz kurtulalım'* dediler. % 80'i bundan yana bize taahhüt verdi. Bunun üzerine biz de bu kanunun çıkması için başbakanın ricada bulunduk. Hükümetimiz bu kanunu çıkardı. Yüzde 70 anlaşma sağlandı. Demek ki burada bir konsensüs var. Geri kalan yüzde 30'un da projeye karşı duruşu hiçbir zaman olmadı. Ne oldu? Daha fazla bir imkân alabilir miyim derdi oldu" (Birgün Gazetesi, 26 Ağustos 2010).

Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi'ni hazırlayan GAP İnşaat'ın Yetkilisi Nilgün Kıvırcık, mülk sahipleriyle yapılan görüşmelerde ise uzlaşma ilkelerinden hiçbir zaman taviz vermediklerini, ayrıca *mülk sahiplerine*, bölgede yaşamaya devam etme, kira yardımı alma ve öncelikli olarak TOKİ'den konut edinme hakkı seçenekleri sunduklarını belirtmektedir. Kıvırcık bölgedeki mülk sahipleri ve kiracılarla yaşanan sorunların çözümüne ilişkin ise: "Proje alanındaki mülklerin değerlerine karşılık verilecek pay hakkı konut oranları ihale ile belirlenmiştir. *Değer esaslı bir yaklaşımla* oluşturulan, ihaledeki teklifler üzerinden, mülk sahiplerinin taleplerine göre çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Ancak her yeni projede olduğu gibi düzenleme ve yenilemenin adı bile, buradaki mülkler üzerinde spekülasyon değer artışı yaratmaya çalışan kişilerce kullanılmıştır ve bu spekülasyonlar mal sahiplerinin beklentilerini yükseltmiştir.

Bu tarz yenilemelerde, mülkün değerini belirleyen bağımsız değerlendirme kuruluşunun ortaya koyduğu rakamların dikkate alınması gerektiğini söyleyen Kıvırcık, "İlgili kesimler kazancını artırmanın yollarını arayarak, karlılığı maksimize etmek ister. Bu durum mal sahipleri açısından da fırsattır. Yıllarca hiçbir değer üretmeyen mülklerin ilk kez bir alıcısı ve bir değeri oluşmuştur. Bu süreçte doğru ve uygulanmak istenen, değer artışından öncelikle tüm mal sahiplerinin hakkaniyet çerçevesinde faydalanmasıdır. Bu kadar çok farklı aktörü olan bir süreçte uzlaşma yanında uzlaşmazlıkların olması da normaldir. Önemli olan eşitlik, hakkaniyet ve şeffaflık ilkelerinden taviz verilmemesidir"(Yenişafak Gazetesi, 10 Kasım 2008) diyor.

Ancak burada belirtilmeyen bir nokta da şudur ki; bölge tarihi bir bölge olup sit koruma alanıdır; bölgedeki mimari örnekler korunması gerekli kültür varlıklarıdır; ve bugüne kadar bir çivi bile çakılmasına izin verilmeyen binalardır. Bu binaların sahipleri tarafından yenilenmesinin oldukça güç olduğu kabul edilmelidir. Bunun yanında, yeni yapılacak projedeki mimari incelendiğinde korunması gerekli kültür varlıkları olan bu sivil mimari örneklerinin koruma standartlarının dışında projelendirildikleri görülecektir.

Bölgede yaratılacak katma değer yanında inşaat fazlalığı da söz konusudur. Yani, mevcutta kat seviyeleri arttırılan binalar ile sıfır kotu altına inecek şekilde projelendirilerek inşaat alanı oldukça yükseltilerek önemli ölçüde bir rant yaratılmaktadır. Bu rantın adil paylaşılması nasıl sağlanacaktır asıl soru mevcut yerleşiminin o bölgeden çıkarılmasına dayalı bir anlayıştan ziyade var olan nüfusu koruyarak da yenilemenin yapılabileceği anlayışı üzerine kurgulamak daha doğru olacaktır.

Dernek başkanına göre ise; "Bu tür dönüşüm projelerinde mülk sahibi vatandaşların sosyal hayatlarının etkilenmemesi temel alınmalı ve eğer hak sahipleri kentsel dönüşüm projeleri hayata geçtikten sonra yine eski yerlerinde yaşamlarını sürdürebiliyorlarsa o zaman gerçek anlamıyla sosyal bir proje uygulanmış olur. Tekliflerin hiçbiri buradaki *mülk sahibi* vatandaşlarımızın lehine değil." (Yenişafak Gazetesi, 10 Kasım 2008) diyerek projenin sosyal olduğu iddiasını yalanlayarak ve çözümüne yönelik isteklerini dile getirmektedir; ancak durduğu noktaya göre mülk sahiplerinin hak sahipliğini savunduğu da bir gerçektir. Kiracıların ve bölgede yaşamaya devam edemeyecek durumdaki en zayıf kesiminin kendi sesini duyurabileceği ortamların da yetersizliğini belirtmek gerekiyor.

Süreçte Şehir Plancıları ve Mimarlar Odası olmak üzere; bir çok oda ve sivil toplum kuruluşu ile birlikte fikir ve görüşler beyan etmişlerdir; bununla kalmayıp dava açarak yasal boyutlarda da sürece dâhil olmuşlardır. Ancak; gelişmelerin gösterdiğine göre; kentsel dönüşüm kararı tek taraflı bir karar organı tarafından alınmış ve uygulama başlanmıştır.

Kurtuluş'un (2006) değindiği gibi modern toplumun temel bileşeni olan ve modern kentin dayandığı sağlıklı yaşam çevresi ve barınma hakkının gerçekleşmesi için tüm düzenlemeler ve düzenleyici kurumlar (kamu yararını esas alan planlama, plancı ve

özel mülkiyete müdahale edebilen siyasi otorite gibi) küresel emlak pazarının oyuncularını tarafından hızla oyun dışında bırakılmaya başlanmıştır.

Türkiye'de uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde, projenin uygulanacağı bölgedeki sakinler, ne projenin hazırlık aşamasında ne de karar aşamasında hiçbir şekilde fikir beyan edememiştir. Bakanlar Kurulu yasayı onaylamış belediyeler ise yıkım kararını vererek kendi projelerini uygulamaya sokmuştur. Projede yer alması gereken kişiler; yerel sakinler, şehir plancılar, mimarlar, ekonomistler, sosyologlar, sivil toplum örgütleri, ekologlar ve hukukçulardan oluşan bir komite hiçbir zaman oluşturulmamıştır.

Kentsel dönüşüm projelerinde kamusal mekândaki geniş mülkiyet ve kullanım hakları daha sınırlı belli bir sınıfa transfer edilerek, kentsel toprağın özelleştirilmesi ile kamusal mekân daraltılmaktadır. Bu durumda sosyal sınıflar mekânda çok açık olarak ayrışmakta ve kamusal mekânda bir arada bulunabilme, temas edebilme hâli ortadan kalkmaktadır.” (Kurtuluş, 2006). Davis (aktaran: Connell, J., 1999) bu durumu “*Varsıl toplumun güçlendirilmiş hücreleri ve polislin suçlu ilan edilmiş yoksullarla mücadele ettiği terör alanları*”³⁶ cümlesiyle oldukça açık bir şekilde ifade etmiştir.

Sonuç olarak, mekânsal olarak alınan bir müdahale kararı ve uygulama aracı olarak kentsel dönüşüm/yenileştirme kararı; uygulanacak bölgedeki mahalle sakinlerinin görüş birliği olmadan gerçekleştirilmesi zor bir süreçtir. Dünya’daki örneklerde de görüldüğü gibi ders çıkarılması gereken en temel husus; katılımlı ve şeffaf bir ortamın oluşturulması ve bu ortamı merkezi ve yerel yönetim organlarının güvence altına alması gerekir.

Türkiye’deki uygulamalarda ise; durum tersine işlemekte; mahalle sakinleri ile yerel yönetim ve merkezi yönetim ile yatırımcı ortaklığının karşısında mahalle sakinlerinin, sivil insiyatiflerin, mesleki odalar, sivil toplum kuruluşları ve bilim insanlarının oluşturduğu bir grup bulunmaktadır. Kurgulanması gereken model bu değil aksine ortaklığa dayalı bir yaklaşımla oluşturulacak bir modeldir. Bu modelde tek bir doğru müdahale aracı ortaya çıkması beklenemez her kentin kendi dinamiklerinin kendi içselliğinde çözümlenmesi gerekir; fakat mevcut uygulamalarda

³⁶ “*fortified cells of affluent society and places of terror where the police battle the criminalised poor*” Türkçe’ye çevrilmiştir. Kaynak: Davis, M., 1990 (Aktaran: Connell, J., 1999). “Beyond Manila: walls, malls, and private spaces”, *Environment Planning*, Australia.

dışarıda bırakılan grupların planlama aşamalarına dâhil edilmeleri gerekmektedir. Ortaklığın sonucunda katılım yaklaşımlı bir planlamaya ihtiyaç duyulmaktadır.

5. TARLABAŞI'NDA KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SOSYAL DIŞLANMAYA ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Öncelikle araştırmada kitlenin tanımı ile başlamak gerekirse; Tarlabası'nda planlanan Kentsel Dönüşüm Projesi 1. Etap kapsamındaki 9 adet yapı adası üzerinde bulunan 278 adet binada yaşayan ve çalışmakta olan 18 yaş üstü kişi sayısı kitle birimi ise bu kişilerin her biridir. Bu kişiler Beyoğlu Belediyesi ve Tarlabası Mülk Sahipleri ve Kiracıları Koruma Derneği'nden alınan verilere göre yaklaşık 3000 kişiden oluşmaktadır. 18 yaş altı grubun çıkarılması ile birlikte bu sayı ~ 2000 olmaktadır. Bu 2000 kişi içerisinde 72 kişi ile yüz yüze görüşme ve yapılandırılmış anket çalışması yapılmıştır. Araştırmanın sonunda elde edilen veriler ilk olarak Microsoft Office Excel 2007 programına girilmiş, verilerin hatalı girişi engellenmiş, daha sonra SPSS 15 istatistik paket programına atılmıştır. İlk olarak sorularımızın her biri tek değişken olarak düşünülmüş ve bu sorular için Microsoft Office 2007 - Excel programı kullanılarak üç boyutlu olarak pay ve histogram grafikleri çizilmiştir.

5.1 Çalışma Alanının Tanımlanması

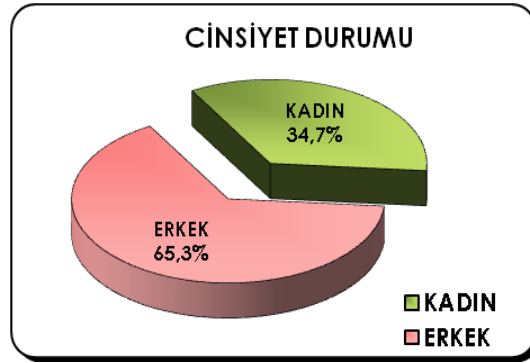
Çalışma alanının tanımlanması için öncelikle yüz yüze görüşmeler ile elde edilen verilerin grafiklerinin incelenmesinin ardından daha detaylı analizlerle geçilecektir. İlk öncelikle anketimize katılan kişilerin demografik özellikleri ile alanın sosyo-ekonomik yapısına dair çıkarımlar yapılacaktır. Bunun ardından mekânı algılamaya yönelik soruların analizleri; daha sonra kentsel dönüşüm hakkındaki (kentsel dönüşüm süreci öncesi, uygulama aşaması ve kentsel dönüşüm sonuçlarına ve süreçten beklentilere yönelik) sorulara geçilecektir.

5.1.1 Demografik özellikler ve sosyo-ekonomik yapı analizi

Araştırmamıza katılan kişilerin cinsiyetlerine göre dağılımı Şekil 5.1'deki pay grafiğindeki gibidir. Buna göre araştırmamıza katılan kişilerin %34,7'sini kadınlar, %65,3'ünü de erkekler oluşturmaktadır. Araştırmanın hanehalkı ve işyeri olmak

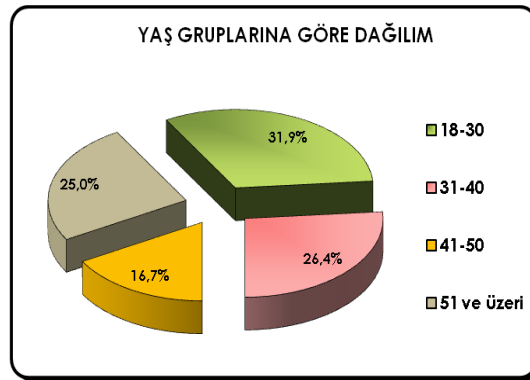
üzere iki gruba da uygulanması ve işyeri sahibi veya çalışanı olarak kadın katılımcı bulunmayışı, bu oranların arasındaki farkın bu denli açık olmasının nedenidir.

Araştırmamıza katılan kişilerin yaş gruplarını incelersek; Şekil 5.2'deki gibi bir pay grafiği elde edilmektedir. Buna göre araştırmamıza katılan kişilerin %31,9'u 18-30 yaş aralığında; 2. sırada, % 26,4'lük pay ile 31-40 yaş aralığındakiler bulunmaktadır. 3. sırayı %25,0'lik payı ile 51 ve üzeri yaş grubunda olanlar oluşturmaktadır. Son yaş grubu ise; % 16,7'lik payla 41-50 yaş aralığındaki kişilerden oluşmaktadır.

Şekil 5.1 : Cinsiyete göre dağılım.

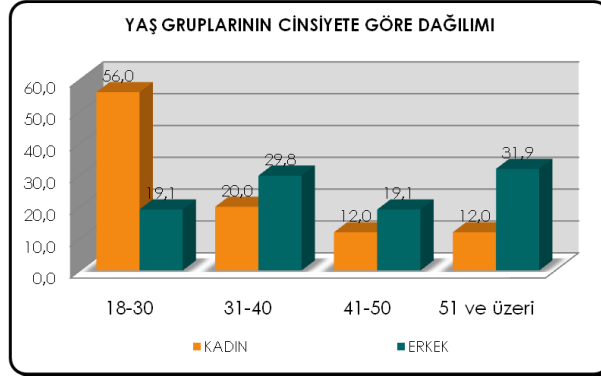
Araştırmamıza katılan kişilerin yaş gruplarının cinsiyet ile ilişkisi incelendiğinde; Şekil 5.3'teki gibi bir çizgi grafiği elde edilmektedir. Buna göre araştırmamıza katılan kadınların %56,0'sı 18-30 yaş aralığında; % 20,0'si 31-40 yaş aralığında bulunmaktadır. %12,0'şer paylar ile 41-50 yaş aralığındakiler ve 51 ve üzeri yaş aralığında olanlar oluşturmaktadır.

Şekil 5.2 : Yaş gruplarına göre dağılımı.

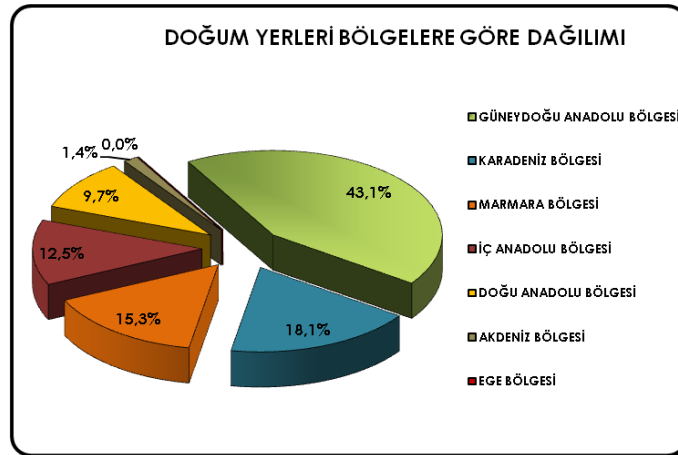
Araştırmamıza katılan erkeklerin %19,1'i 18-30 yaş aralığında; % 29,8'i 31-40 yaş aralığında bulunmaktadır. %19,1'lik pay ile 41-50 yaş aralığındakiler ve en yüksek yüzde oranı ile yani %31,9'luk pay ile 51 ve üzeri yaş grubunda olanlar oluşturmaktadır.

Proje alanında yaşanların sosyal profilleri, birebir görüşmelerde ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Alanda çok kültürlü bir yapı mevcut olup, farklı etnik-dini gruplar bir arada yaşamaktadır.

Şekil 5.3 : Yaş gruplarının cinsiyete göre dağılımı.

Araştırmamıza katılan kişilerin doğum yerleri bölgelere göre incelendiğinde Şekil 5.4'teki gibi bir pay grafiği elde edilmektedir. Buna göre araştırmamıza katılan kişilerin %43,1'ini Güneydoğu Anadolu Bölgesi doğumlulardan oluşmaktadır; 2. sırada ise % 18,1'lik payı ile Karadeniz Bölgesi'nde doğmuş olanlar; 3. sırayı % 15,3'lük payla Marmara doğmuş olanlar oluşturmaktadır. 4. sırada % 12,5'lik payı ile İç Anadolu Bölgesinde doğanlar, 5. sırada % 9,7'lik payı ile Doğu Anadolu Bölgesinde doğmuş olanlar ve son olarak da % 1,4'lük payı ile Akdeniz Bölgesi'nde doğmuş olanlar oluşturmaktadır. Örneklem içerisinde Ege Bölgesi doğumlu kişi bulunmamaktadır.

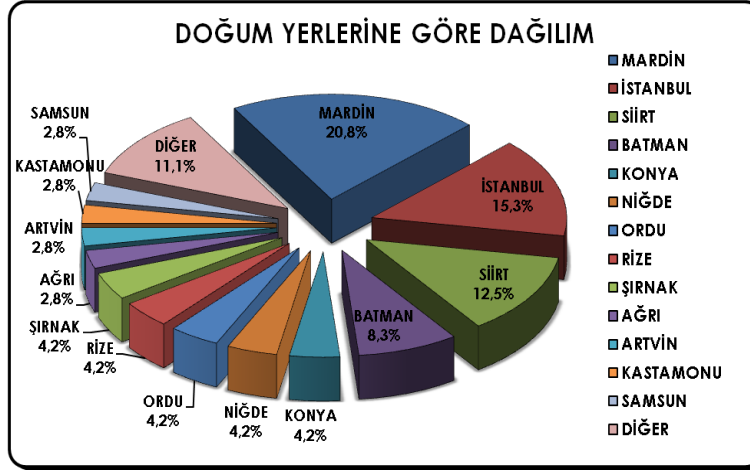

Şekil 5.4 : Doğum yerlerinin bölgelere göre dağılımı.

Araştırmamıza katılan kişilerin doğum yerleri şehirlere göre incelendiğinde ise; Şekil 5.5'teki gibi bir pay grafiği elde edilmektedir. Buna göre araştırmamıza katılan

kişilerin %20,8'i Mardin doğumlular; 2. sırada ise, %15,3 ile İstanbul'da doğmuş olanlar oluşturmaktadır.

3. sırayı % 12,5 payla Siirt'te doğanlar, 4. Sırada ise % 8,3 ile Batman'da doğmuş olanlar oluşturmakta ve bu dört ilde doğanların oranı örneklemin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Geri kalan şehirlerde doğanların sayısı ise; % 4,2 ve altındaki oranlar ile bu 4 ilden sonra gelmektedir.

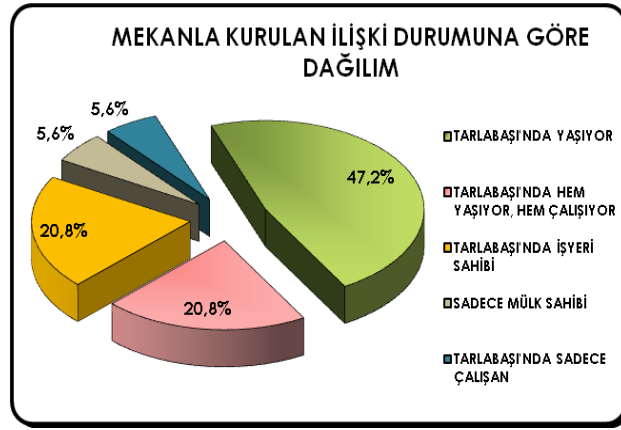

Şekil 5.5 : Doğum yerlerinin şehirlere göre dağılımı.

Araştırmamıza katılan kişilerin mekânla (Tarlabaşı ile) kurdukları ilişkiye göre sınıflandırılmaları hâlinde dağılımları incelendiğinde Şekil 5.6'daki gibi bir pay grafiği elde edilmektedir. Bu sınıflandırma hipotezin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Kişilerin mekân ile kurdukları ilişki sosyal açıdan dışlanma durumlarını etkiler mi, etkiler ise ne şekilde etkiler sorularına yanıt aranacaktır. Mekânla kurulan ilişki bölgedeki sınıfsal örüntü hakkında bilgi vermesi açısından ve çalışmayı sınıfsal boyutta temsil edebilmesi açısından önem taşımaktadır.

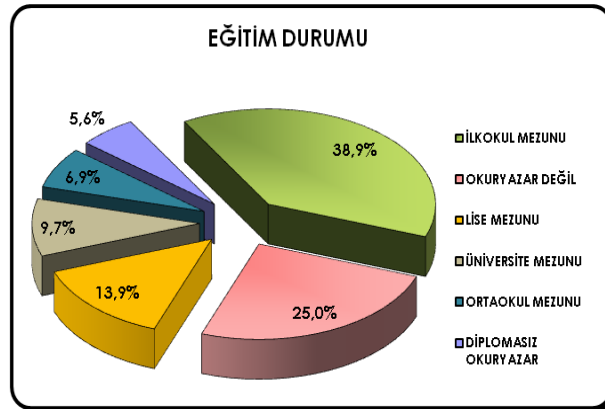
Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %47,2'sini Tarlabaşı'nda yaşamakta olan kişiler oluşturmakta; 2. grupta, %20,8'lik bir pay ile Tarlabaşı'nda hem yaşamakta olan hem de işyeri bulunan (işyeri sahibi) kişiler oluşturmaktadır. Diğer grup ise yine %20,8'lik pay ile Tarlabaşı'nda sadece işyeri bulunan kişilerden oluşan gruptur ve bunu % 5,6'lık pay ile Tarlabaşı'nda bulunan işyerlerinde çalışmakta olan kişilerin oluşturduğu bir diğer grup izlemektedir. 5. ve son grup ise; Tarlabaşı ile yalnızca mülkiyet bağı bulunan, “rantiye” olarak nitelendirebileceğimiz sadece mülk sahibi olan % 5,6'lık grup oluşturmaktadır.

Araştırmamıza katılan kişilerin eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.7'deki gibi bir pay grafiği elde edilmektedir. Buna göre araştırmamıza katılan kişilerin %38,9'luk payla ilk sırada temsil ettiği ilkökul mezunu olanlar oluşturmaktadır; 2. Sırada, % 25,0'lik payı ile okuryazar olmayanlar; 3. sırayı % 13,9'luk payla lise ve meslek lisesi mezunu olanlar oluşturmaktadır. 4. sırada % 9,7'lik payı ile üniversite mezunları; 5. sırada 6,9'luk payla ortaokul mezunu olanlar oluşturmaktadır. En son oran %5,6'lık payı ile diplomasız okuryazarların oluşturduğu kesimdir.

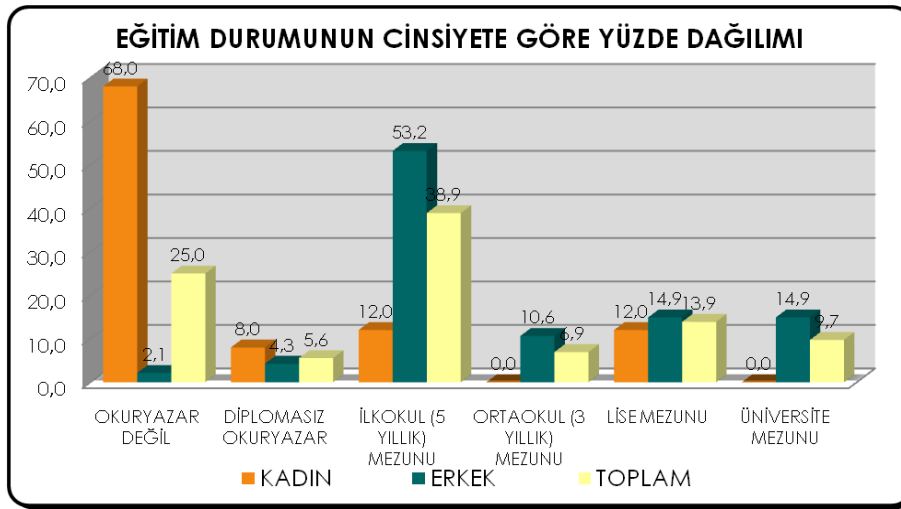
Şekil 5.6 : Mekân ile kurulan ilişkiye göre dağılımı.

Araştırmamıza katılan kişilerin eğitim durumlarının cinsiyet ile ilişkisi incelendiğinde; Şekil 5.8'deki gibi bir çizgi grafiği elde edilmektedir. Buna göre araştırmamıza katılan kadınların %68,0'i okuryazar değildir; bu büyük bir kesimin okuryazar olmadığını göstermektedir. Bu oranı % 12,0'şerlik paylarla ilkökul mezunları ve lise mezunlarının takip ettiği görülmektedir. Son olarak araştırmamıza katılan kadınların %8,0'i diplomasız okuryazarlardan oluşturmaktadır.

Şekil 5.7 : Eğitim durumlarına göre dağılımı.

Araştırmamıza katılan erkeklerin en fazla oranla %53,2'si ilkokul mezunu olduklarını söyleyebiliriz. Bu oranı yine önemli bir oran olan % 25,0'lık payla okuryazar olmayanların takip ettiği ve %13,9'unun lise mezunları olduğu, %9,7'lik bir kesimin üniversite mezunu olduğu ortaokul mezunlarının %6,9'Lku bir kesimle temsil edildiği ve son olarak da %5,6'lık bir grubun da diplomasız okuryazarlardan oluştuğu söylenebilir. Erkekler kadınlarda daha fazla oranda okuma yazma bilmekte ve okullaşma oranı erkeklerde kadınlardan daha yüksek bir oranda çıkmaktadır. Okullaşma seviyesinin mezun olunan okulun seviyesi bazında da erkeklerin kadınlardan daha ileri düzeyde eğitime sahip oldukları söylenebilir.

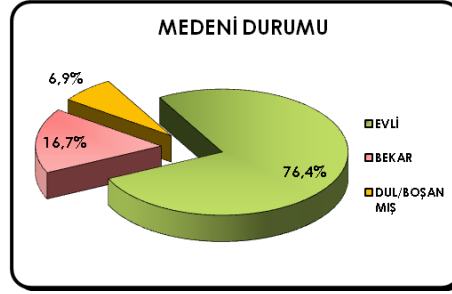
Şekil 5.8 : Eğitim durumunun cinsiyete göre dağılımı.

Proje alanında Beyoğlu Belediyesi'nin yayınlamış olduğu bilgilere göre, 80 kişi ilköğretime (ilkokul ve ortaokul) giden çocuklardan oluşmaktadır. İlkokula giden çocuklar yakın çevredeki (Dolapdere, Kasımpaşa, Feriköy ve Taksim) Hüviyet Bekir İlköğretim Okulu, Kasımpaşa İlköğretim Okulu, Feriköy İlköğretim Okulu ve Taksim İlköğretim Okulu'na gitmektedirler. Liseye giden 20 çocuk bulunmaktadır, bunların bir kısmı üniversite sınavına hazırlanmaktadır. Mülk sahiplerinin çocuklarından 6 tanesi üniversiteye gitmektedir.

Araştırmamıza katılan kişilerin medeni durumlarına göre dağılımları Şekil 5.9'daki gibidir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %76,4'ü evlilerden oluşmakta; 2. grubu %16,7 ile bekar (hiç evlenmemiş) kişilerden oluşturmaktadır. 3. grubu ise % 6,9'luk payla dul/boşanmış olan kişiler oluşturmaktadır.

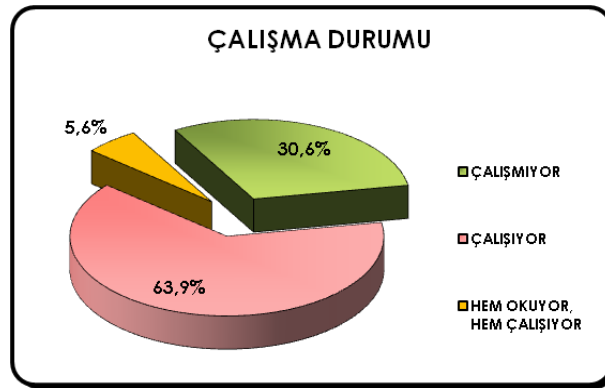
Araştırmamıza katılan kişilerin çalışma durumlarına göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.10'daki gibi bir pay grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza

katılan kişilerin %63,9'u çalışan kişilerden oluşmakta; 2. grubu, %30,6 ile o an itibari ile çalışmadığını belirten kişiler oluşturmaktadır. 3. grubu ise % 5,6'lık payla hem çalışıp hem okumakta olan kişiler oluşturmaktadır.

Şekil 5.9 : Medeni durumlarına göre dağılımı.

Araştırmamıza katılan kişilerin çalışma durumlarının cinsiyet ile ilişkisi incelendiğinde; Şekil 5.11'deki gibi bir çizgi grafiği elde edilmektedir. Buna göre araştırmamıza katılan kadınların %65,2'si çalışmadığını belirtmiştir; bu büyük bir kesimin iş sahibi olmadığı göstermektedir.

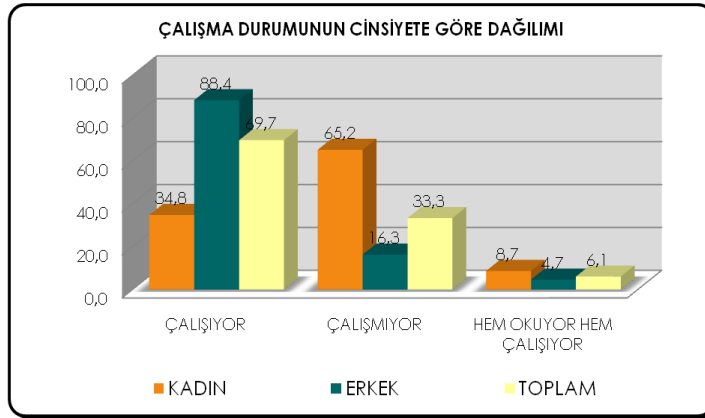
Şekil 5.10 : Çalışma durumuna göre dağılım.

Bunun yanında bölgede yapılan araştırmada alandaki kadınların parça başı işleri evlerine alarak aile bütçesine katkıda bulundukları öğrenilmiştir; fakat gelir getirmeyen bu enformel etkinlik aynı zamanda sosyal güvenceden de yoksundur. % 34,8'lik payla çalıştığını belirten kadınlar 2. sırada yer almaktadır. Çalışan kadınların da hiç birisi sigortalı çalışmamaktadır. Bu oranı % 6,7'lik payla hem okuyan hem de çalışan kadınların takip ettiği görülmektedir.

“İşveren” olarak çalışan kişiler kendilerine ait ticari işletme (*bakkal/market, kahvehane, restoran, tamirci vb.*) ya da imalathanelerle (*çoğunlukla 10 kişiden az eleman çalıştıran tekstil, mobilya, torna atölyeleri ve matbaalar*) geçim sağlamakta, işçi olarak çalışan kişiler ise yakın çevredeki yeme-içme ve eğlence sektöründe

(garson, güvenlik görevlisi, bulaşıkçı, temizlikçi vb. olarak) ya da yakın çevrede aynı mahallede yaşayan kişilerin atölyelerinde çalışmaktadır.

Etnik köken de bu bölgede çalışma dokusunu etkileyen önemli bir etkidir. Romanlar çoğunlukla, yine yakın çevrede yer alan eğlence merkezlerinde müzisyen olarak çalışmaktadır. Bunların yanı sıra bütün sakinler için, ama özellikle Kürt göçmenler için en geçerli gelir getirici faaliyet alanı “sokak” olmaktadır: gezici işportacılık (mevsime göre değişen sebze-meyve, şişe su, kaset, oyuncak, günlük aksesuar ve aletler, otobüs biletleri, pişmiş yemek, özellikle midye dolması ve tavuk-pilav...); atık kağıt, karton ve teneke kutuları geri dönüşüm için toplama; ayakkabı boyama; tartıcılık... vb.dir (Yıldız, der. Adaman ve Keyder, 2006 sf: 31). Enformel sektörlerin ağırlıklı olduğu sayılan işlerin güvenceli ve gelir getirici olmayışları bölge halkının, herhangi bir işi olsa da, hanede 1’den fazla kişi çalışsa da toplam hanehalkı geliri açısından gelir yoksunluğu çektiklerini göstermektedir.

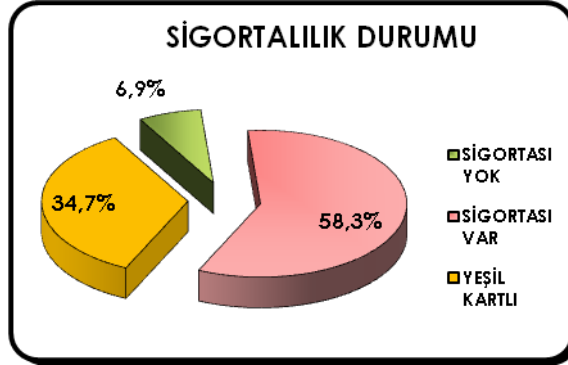

Şekil 5.11 : Çalışma durumunun cinsiyete göre dağılımı.

Araştırmadaki çalışma durumu incelendikten sonra; bu kişilerin yaşadıkları hanelerde hangi hanelerin sosyal güvenceden faydalanabildiklerinin incelenmesi de gerekmektedir. Şekil 5.12 görüştüğümüz 72 kişinin haneleri içerisinde sosyal güvence durumunu göstermektedir. Buna göre;

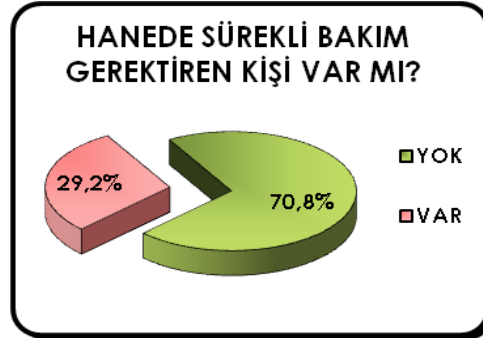
Görüşülen kişilerin % 58,3’ü sosyal güvence kapsamındaki hanelerde yaşamaktadır. % 34,7’lik bir kısım ise geliri düşük gruplara verilen yeşil kart sahibi olduklarını beyan etmişlerdir. Bunun yanında % 6,9’luk bir grup ise; hanelerinde hiç kimsenin sosyal güvencesinin bulunmadığını belirtmiştir. Sosyal güvenceli çalışma durumunu sağlayan kişilerin genel olarak mekânda kendi işi ile uğraşan küçük orta esnaf gruplarının ya da bölgede yalnızca çalışma amacıyla bulunan kişilerin oluşturduğu alanda yaşayan kişilerin genel olarak sosyal güvenceden yoksun bir şekilde çalışma

hayatlarına devam ettikleri söylenebilir ve bu işlerin de gelecek garantisi olmadığını anketimize katılan kişiler kendileri belirtmişler.

Şekil 5.12 : Sosyal güvence olup olmaması durumuna göre dağılım.

Örneklemin genelinde Yeşil Kart sahipliği çok yüksek bir orandadır, Yeşil Kart dâhil hiçbir sağlık güvencesine sahip olmayanların en yoksullardan çok biraz daha yüksek bir gelir grubunda yer aldıklarını söyleyebiliriz. Alanda ikamet eden ve sadece oturduğu konutun mülkiyetinin kendisine ait olması nedeni ile yeşil kart alamayan enformel sektörde çalışan aileler bulunmaktadır. Kavala ve Keyder'in (2008) önerdiğini gibi 'ihtiyaç tespiti ile belirlenen prim ödemelerine dayanan bir sağlık sigortası uygulamasının yoksullar ve formel olarak çalışanlar dışındaki nüfusu gayet dışlayıcı bir nitelik taşıyabileceği' bu durumda da savunulabilir.

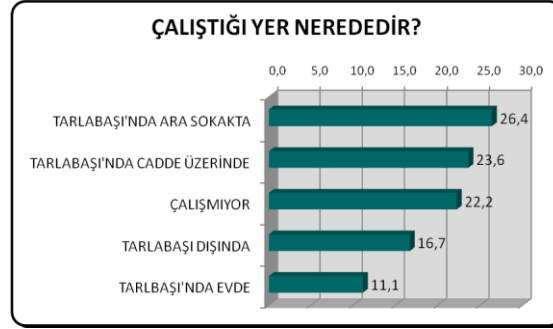

Şekil 5.13 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmasına göre dağılım.

Tarlabaşı genelinde istihdamın kayıtdışı sektörde fazla olduğu ve kayıtlı emek piyasasına erişimin çok nadir olduğu gerçeği, hanehalklarının çoğunluğu sosyal güvenceden mahrum olduğu sonucuna götürmektedir. Bölgede yapılan görüşmelerde; basit olası hastalıklar için doktor yardımı almadıklarını belirten mahalle sakinleri çoğunluktadır.

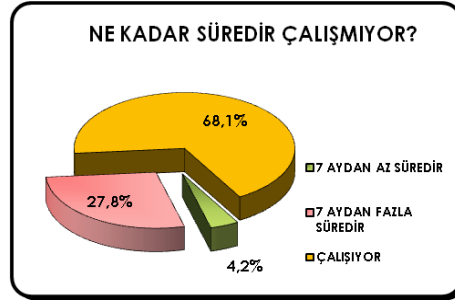
Bunun yanında karşılaştığımız bir hanede, çocuğunun merdivenden düştüğünü söyleyen bir anne, çocuğunun sırtında kırık çıkık olup olmadığını anlaması için

mahallede ‘bu işlerden anlayan’ bir kimseye gösterdiklerini anlatmıştır. Mahalle sakinlerinin genelinde bu durum söz konusu olup önemli hastalıklarının hayatlarını zorlamadığı sürece tedavi almak için sağlık hizmetlerinden yararlanamadıkları sonucuna varılmıştır.

Şekil 5.14 : Çalışanlarda işyerlerinin bulunduğu yere göre dağılımı.

Görüşülen kişilerin % 70,83'inin hanesinde sürekli bakım gerektiren kişi bulunmazken % 29,2'lik bir kısımdaki hanelerde sürekli bakım gerektiren en az bir kişinin bulunduğu öğrenilmiştir. Belediye'nin yayınladığı alan araştırmasında belirttiği gibi proje alanında 4 tane engelli, 2 tane de kalbi delik olan çocuk, 7 yaş altında 47 çocuk bulunmaktadır. Ancak alanda yaptığımız arazi çalışmasında; birçok hanede hasta çocuk bulunduğunu gördük bu rakamların gerçek rakamlardan düşük olduğu sonucuna vardık.

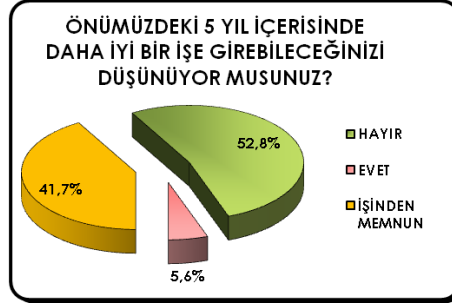

Şekil 5.15 : Çalışmayanlarda çalışmama süresine göre dağılımı.

Yine yapılan araştırmalarda alanda yaşayanların %98'inin işyerine gitmek için yürüdüğü yani iş yerlerinin yakın çevrede bulunduğu belirtiliyor. Yakın çevrede bulunmasa da alanda işyerine gidebilmek için her gün sabah ve akşam olmak üzere 2 kez 1 buçuk saat yürüdüğünü belirten kişiler de olmuştur.

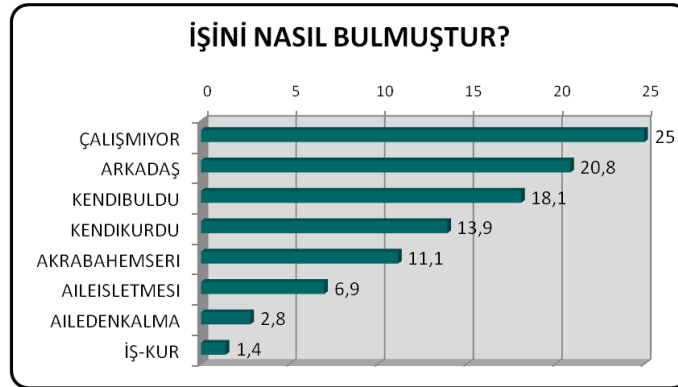
Araştırmamıza katılan kişilerin işyerlerinin nerde olduğuna göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.14'deki gibi bir çizgi grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %26,4'ü Tarlabası'nda ara sokakta çalışanlardan

oluşmakta; 2. grubu, %23,2 ile Tarlabası'nda cadde üzerinde (Tarlabası Bulvarı üzerinde) çalıştığını belirten kişiler oluşturmaktadır. 3. grubu ise % 16,7'lik payla Tarlabası dışında çalışan kişiler oluşturmakta ve son grupta ise; %11,1'lik payla genellikle kadınların oluşturduğu Tarlabası'nda evlerinde parça başına (tekstil sektöründe imalat işi) iş alıp çalışan kişiler bulunmaktadır.

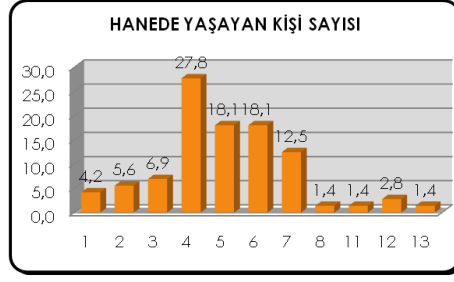
Şekil 5.16 : Önümüzdeki 5 yılda daha iyi bir işe girebilme hakkındaki görüşlere göre dağılım.

Araştırmamıza katılan kişilerin çalışmayanların ne kadar süredir çalışmadıklarını gösteren Şekil 5.15'deki pay grfiğine göre; araştırmamıza katılan kişilerin %27,8'i 7 aydan fazla süredir çalışmayanlardan oluşmakta; 2. grubu, %4,2 ile 7 aydan az süredir işsiz olduğunu belirten kişiler oluşturmaktadır. Geri kalan %68,1'lik grup ise çalışmaktadır. Çalışan oranlarındaki bu yüksek oran yapılan işyerindeki kişiler ile yapılan anketlerin de bu gruplandırmaya dâhil edilmesi ile açıklanmaktadır.

Şekil 5.17 : Çalışanlarda işini nasıl bulduğuna göre dağılım.

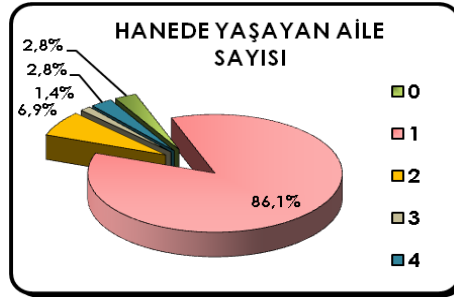
Araştırmamıza katılan kişilerin işlerini nasıl bulduklarına göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.17'deki gibi bir çizgi grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %20,8'i işini arkadaş vasıtası ile bulmuştur; 2. grubu, %18,1 ile işini kendisi araştırarak bulduğunu belirten kişiler oluşturmaktadır. %13,9'luk bir orandaki kesim işini kendi kuranlardan oluşmakta, %11,1'lik oranda ise akraba/hemşehri vasıtası ile iş sahibi olduğunu belirtmektedir.

Şekil 5.18 : Hanede yaşayan kişi sayısına göre dağılım.

Geri kalan grupta ise işinin aile işletmesi veya aileden kalma olduğunu belirtenler ile iş-kur yoluyla işsahibi olduğunu belirtenler bulunmaktadır. Bölgede geçimini sağladığı işini bulma konusunda yardımların genellikle arkadaş veya akrabalarından alındığı görülmektedir. İşini arkadaş vasıtasıyla bulduğunu belirtenlerde, çoğu durumda arkadaş; İstanbul'a geldiğinde tanıştığı yakın memleketlisi veya etnik kökeni nedeni ile arkadaşlık kurduğu kişilerden oluşmaktadır.

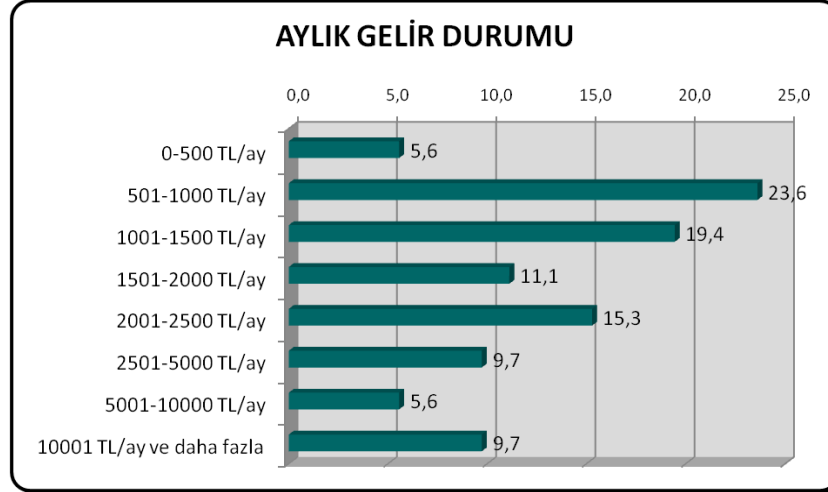
Araştırmamıza katılan kişilerin hanehalkı fert sayısına göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.18'deki gibi bir çizgi grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %27,8'inin 4 kişilik hanede; 2. gruptaki, %18,1 ile 5 kişilik hanede; takip eden gruptakiler %18,1 ile 6 kişilik hanede; büyük oranı ile %12,5'lik gruptaki 7 kişilik hanede yaşadıkları öğrenilmiştir. Hanede yaşayan kişilerin sayısına bakıldığında ortalama hanehalkı büyüklüğü Türkiye ortalaması olan 4,5'in (TÜİK, 2010) üzerinde 5,11 olduğu sonucuna varılmıştır.

Şekil 5.19 : Hanede yaşayan aile sayısına göre dağılım.

Hanede yaşayan aile sayısı incelendiğinde ise; Şekil 5.19'daki grafik elde edilmektedir. Genel oran tek aileden oluştuğu şeklindedir ancak %6,9'luk bir gruptaki kişiler hanelerinde 2 aile yaşadığını belirtmişlerdir. Bazı hanelerde aile şeklinde değil öğrenci evi şeklinde olduğu için hanede aile yaşamadığı kabul edilmiştir.

Araştırmamıza katılan kişilerin aylık gelirlerine göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.20'deki gibi bir çizgi grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %23,6'sı aylık 501-1000,-TL arasında kazanç elde etmektedir. 2. grubu, %19,4 ile aylık 1001-1500,-TL arasında kazandığını belirten kişiler oluşturmaktadır. 3. grubu ise % 15,3'lük payla aylık 2001-2500,-TL arasında kazandığını belirten kişiler oluşturmakta ve 4. Grupta aylık 1500-2000,-TL arasında kazananlar yer almaktadır.

Şekil 5.20 : Aylık gelire göre dağılım.

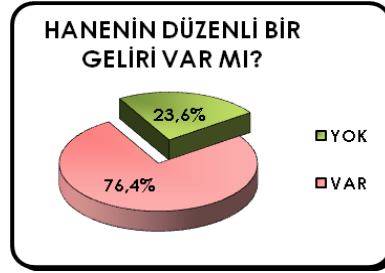
%10'un altında temsil edilen diğer gruplarda ise; %9,7'şerlik paylarla aylık 1500-2000,-TL ve en yüksek kazanç sınıfı olan aylık 10001,-TL ve üzerinde gelir elde eden kişiler; %5,6'şarlık paylarla aylık geliri en düşük kazanç olan 0 - 500,-TL ve aylık 5000-10000,-TL arasında kazananlar kişiler bulunmaktadır.

Bu grafikten anlaşılabileceği gibi alanda; çok düşük gelir grupları ile çok yüksek gelir gruplarının bir arada yaşadığı söylenebilir. Tarlabası Bulvarı'nın üzerinde bulunan dükkanlar ve imalathanelerde aylık gelir oranının daha yüksek çıktığı, ara sokaklarda yaşayan ve kendi işini yapan hanelerde nispeten daha düşük gelir kazanıldığı söylenecektir.

Ancak en düşük gelir gruplarına bakıldığında azımsanmayacak ölçüde bir oranın bulunduğunu söyleyebiliriz. Net kazançlar belirtilmediği için hanelerdeki kişi başına düşen gelirler bulunamamış ve alanda dair daha detaylı analiz yapılamamıştır.

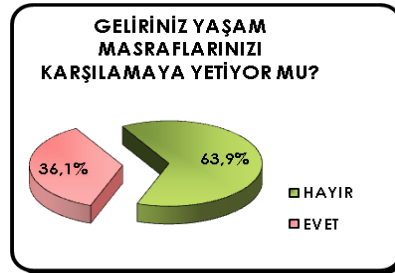
Hanedeki gelirin düzenli olup olmaması hakkındaki gösterge; (Bkz. Şekil 5.21) bize ankete katılan kişilerin %23,6'sının hanesinde düzenli bir geliri olmadığını belirtmektedir. Düzenli gelir; miktar ve süreklilikte düzenli gelir

anlamlarında sorulmuş ve her ikisini de kapsayacak şekilde düşünülerek yanıtlanması istenmiştir.

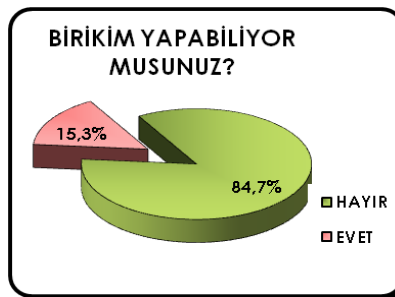
Şekil 5.21 : Hanenin düzenli geliri olup olmasına göre dağılım.

Elde edilen gelirin yaşam masraflarını karşılayıp karşılamadığı hakkındaki gösterge; (Bkz. Şekil 5.22) bize ankete katılan kişilerin %63,9'unun hanesine giren gelirin yaşam masraflarını karşılamadığını göstermektedir.

Şekil 5.22 : Hanenin gelirinin yaşam masraflarını karşılama durumuna göre dağılım.

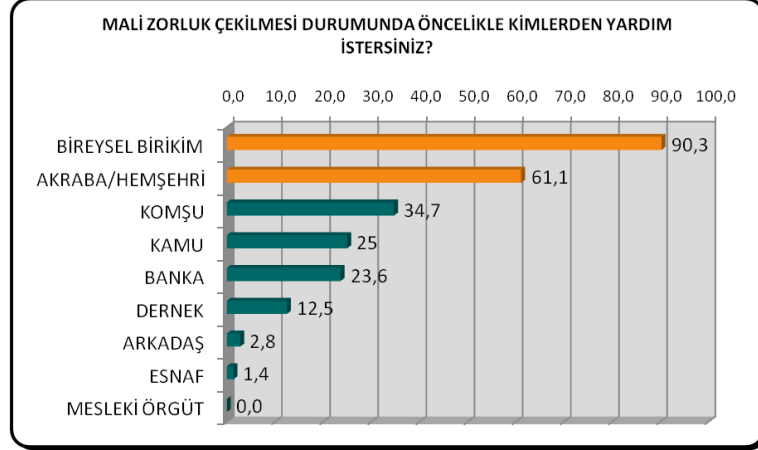
Hanede birikim yapılabilmesi hakkındaki gösterge; (Bkz. Şekil 5.23) bize ankete katılan kişilerin %84,7'sinin hanesine giren gelir ile birikim yapamadığını göstermektedir.

Şekil 5.23 : Hanenin birikim yapabilme durumuna göre dağılım.

Araştırmamıza katılan kişilerin herhangi bir maddi sıkıntı karşısında kimlerden yardım isteyeceklerine göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.24'deki gibi bir çizgi grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %90,3 oranında kesimi maddi sıkıntıda bireysel birikimine yöneleceğini; 2. gruptakiler, %61,1 ile maddi sıkıntıda akraba/hemşehrilerinden yardım isteyeceklerini belirtmişlerdir.

%34,7'lik bir orandaki kesim komşularından, %25,0'lik oranda ise kamusal organlardan yardım talebinde bulunacağını belirtmiştir. %23,6'lık bir orandaki kesim banka kredisi kullanacağını; geri kalan kesimler de sosyal veya dini derneklere başvuracağını bildirmiştir. Arkadaş, diğer esnaf veya mesleki örgüt gibi yardım kanalları küçük oranlarda temsil edilmektedir.

Şekil 5.24 : Mali zorluk çekilmesi durumunda öncelikle kimlerden yardım istenildiğine göre dağılım.

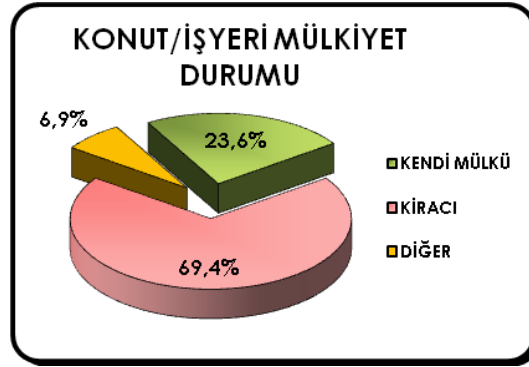
Bu sonuçlar bize bölgede mahallelilik bilincinin devam ettiğini ve mahalledeki kimselerin genellikle ya hemşehrileriyle ya da akrabaları ile yakın yerlerde oturduğunu göstermektedir. Bunun yanında, akraba ve komşuların da benzer sıkıntıları yaşadığı yoksul mahallelerde gözlenen dış kurumlara başvurma talepleri burada da gözlenmektedir. Başka çaresi kalmadığı için kamusal organlardan veya sosyal/dini içerikli bir takım derneklerden yardım taleplerinde bulunduğu belirtilmiştir. Sosyal güvencesizliğin halkı bu kanallara başvurmaya zorladığı düşünülmektedir.

Tarlabaşı'ndaki 6 mahallenin yerel yöneticileriyle yaptıkları görüşmelerde, tüm mahallelerde, çeşitli belediye ve devlet kurumlarından yardım gören Yoksulluk Kağıdı sahiplerinin, mahalle sakinlerinin çoğunluğunu oluşturduğu ve her tür yardım dağıtımında mahallelinin azımsanmayacak sayıda kişinin iştirak ettiği sonucuna varmışlardır (Yıldız, der. Adaman ve Keyder, 2006).

Araştırmamıza katılan kişilerin mülkiyet durumlarına göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.25'teki gibi bir pay grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %69,4 oranında kesimi kiracı; 2. gruptakiler, %23,6 ile mülk sahibi

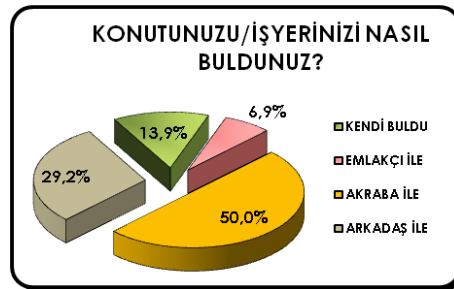
olduklarını belirtmişlerdir. %6,9'luk bir orandaki kesim ise; aileden kalma, hisseli gibi mülkleri kullandıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmamıza katılan kişilerin kullanmakta olduğu mülkü nasıl bulduklarına göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.26'daki gibi bir pay grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %50,0'si kullandığı mülkü akraba yardımı ile bulmuştur; 2. gruba, %29,2 ile işini arkadaş yardımı ile bulduğunu belirten kişiler oluşturmaktadır. %13,9'luk bir orandaki kesim kendisi araştırarak bulduğunu belirtmiş; %6,9'luk oranda ise emlakçı vasıtası ile bulduğunu belirtmiştir.

Şekil 5.25 : Mülkiyet durumuna göre dağılım.

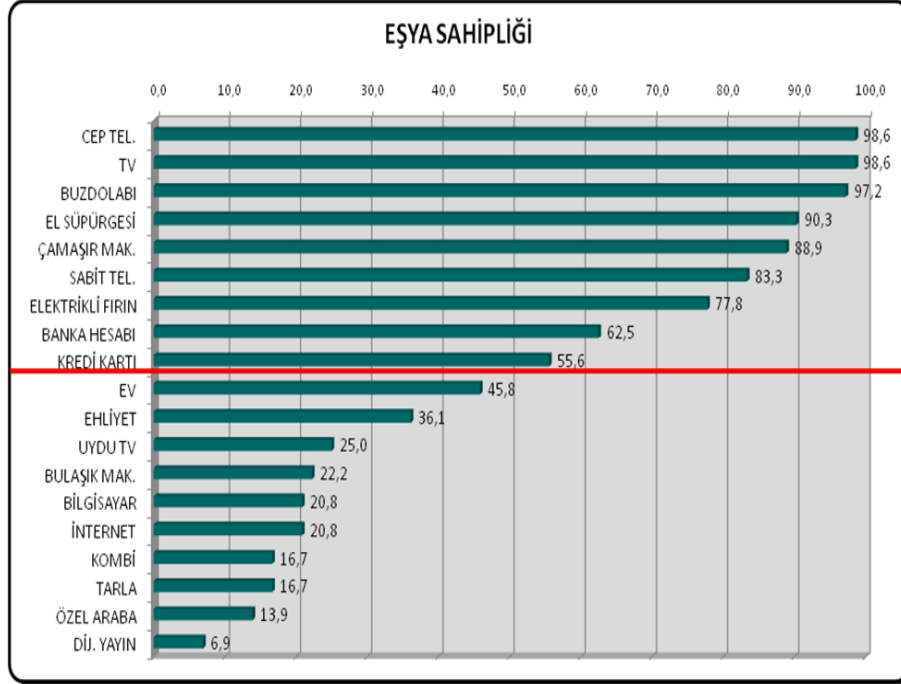
Araştırmamıza katılan kişilerin eşya sahipliliklerine göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.27'deki gibi bir çizgi grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %50,0'sinden fazlasının evinde en az bir adet aşağıdaki eşyalar bulunmaktadır: en yüksek oranla cep telefonu ve televizyon gibi iletişim araçları, ve sırasıyla buzdolabı, elektrik süpürgesi, çamaşır makinesi, sabit telefon, elektrikli fırın gibi ev eşyaları ile banka hesabı ve kredi kartı sahipliliği gözlenmiştir.

Şekil 5.26 : Konut/İşyerinizi nasıl bulduğunuza göre dağılım.

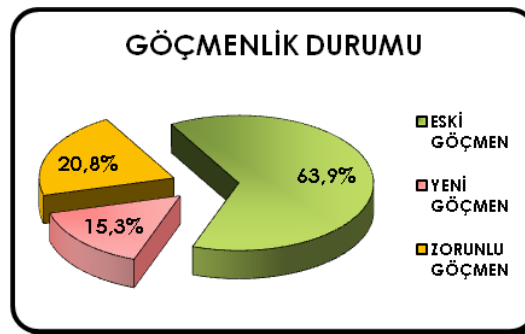
Daha sonraki grupta ise; %50'de az kişinin sahip olduğunu belirttiği eşyalar gelmektedir. Bunlar; ev, ehliyet, uydu anteni, bulaşık makinesi, bilgisayar, internet gibi iletişim araçları ile kombi, geldiği yerde tarla mülkiyeti veya özel araba, dijital yayın gibi eşya sahipliliği düzeyi gözlenmektedir. Çocuk ve genç nüfusun fazla

olduğu bu alanda iletişim araçlarından bilgisayar ve internet hala lüks tüketim malı olma özelliğini korumakta ve sahipliği düşük düzeyde kalmaktadır.

Şekil 5.27 : Hanede eşya sahipliğine göre dağılım.

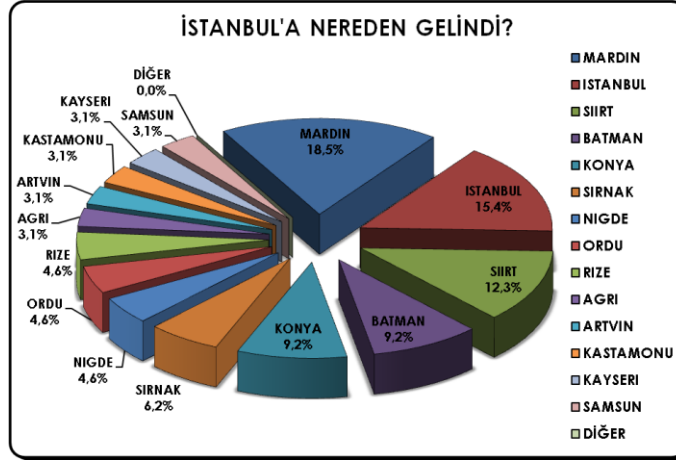
Alanda burada veya başka bir yerdeki mülkiyet sahipliği düzeyinin de düşük olduğu görülmüştür. Mülk sahibi olanların tamamına yakınının kendi işinin sahibi olduğu söylenmelidir. Sınıfsal açıdan önem arz eden sahiplik/mülkiyet gibi sorulardan da anlaşılabilceği gibi alanda bu oranlar düşük çıkmakta ve bölge halkının yoksunluk içerisinde yaşadığı sonucuna varılmaktadır.

Şekil 5.28 : Göçmenlik durumuna göre dağılım.

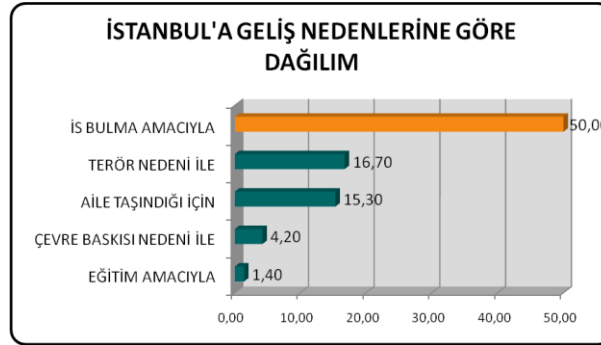
Araştırmamıza katılan kişilerin göçmenlik durumlarına göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.28'deki gibi bir pay grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %63,9'u eski göçmen yani; 1995 yılında önce gelenler 15 yıldan fazladır İstanbul'da yaşayanlardan oluşmaktadır; 2. grubu,

%20,8 ile zorunlu göçmen olanlar yani İstanbul'a geliş nedenlerinde terör nedeniyle köyleri boşaltıldığı için gelmek zorunda kalanlar oluşturmaktadır. %15,3'lük bir orandaki kesim yeni göçmenler yani; 1995 yılı ve daha sonrasında İstanbul'a geldiğini belirtmiş kişilerdir.

Şekil 5.29 : İstanbul'a nereden geldiğine göre dağılım.

Araştırmamıza katılan kişiler İstanbul'a hangi şehirlerden göç ettiklerine göre incelendiğinde; Şekil 5.29'daki gibi bir pay grafiği elde edilmektedir. Buna göre araştırmamıza katılan kişilerin doğum yerleri ile paralellik gösterdiği gibi en yüksek oranda %18,5'i **Mardin**'den göç etmiştir.

Şekil 5.30 : İstanbul'a geliş nedenlerine göre dağılım.

İstanbul'da doğanlar atlanıldığında yine doğum yerleri ile paralel olarak 2. sırada, %12,3 ile **Siirt**'den göç etmiş olanlar yer almaktadır. 3. sırayı %9,2'şerlik payla **Batman**'dan ve **Konya**'dan göç etmiş olanlar oluşturmaktadır; ayrıca eklemek gerekir ki; Konya'dan gelenlerin büyük bir oranı da Konya'yı ilk göç edilen şehir olarak belirtmekte oraya Mardin'den gittiklerini ifade etmektedirler. Bu da gösterir ki; akrabalık ve sosyal ağlar vasıtası ile göç hareketliliği yön kazanmış ve son durak olarak Tarlabası'ne gelinmiştir.

Bu dört ilden göç etmiş olanların oranı örneklemin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Geri kalan şehirlerde doğanların sayısı ise; % 6,2 ve altındaki oranlar ile bu 4 ilden sonra gelmektedir. Doğum yerlerine paralellik göstermekte olup oranları sırasıyla; Şırnak, Niğde, Ordu, Rize, Ağrı, Artvin, Kastamonu Kayseri, Samsun ön plana çıkan şehirlerdir.

Araştırmamıza katılan kişilerin İstanbul'a geliş nedenlerine göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.30'daki gibi bir çizgi grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %50,0 oranında kesimi İstanbul'a iş bulma amacı ile geldiğini belirtmiştir; bunu izleyen oranlar % 16,7 ile terör nedeni ile zorunlu göç ederek gelmiş olanlar; %15,3 ile aile taşındığı için geldiğini söyleyenler oluşturmaktadır ki bu grubun önemli bir kısmının da ailelerinin köylerinin terör nedeni ile boşaltılması nedeni ile akrabalarının yanı sıra olan İstanbul, Tarlabası'na geldiklerini belirtmişlerdir. Bu yüksek oranlardan sonra; çevre baskısı ile ve eğitim nedeni ile öğrenci olarak İstanbul'a geldiğini belirten gruplar da bulunmaktadır.

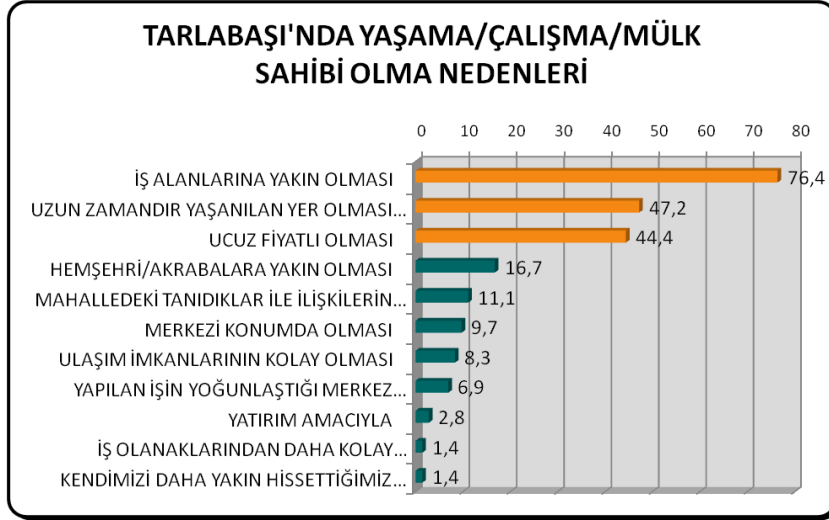
5.1.2 Mekânı algılamaya yönelik sorular

Araştırmamıza katılan kişilerin Tarlabası'nda yaşama/çalışma ve mülk sahibi olma nedenlerine göre dağılımları incelendiğinde Şekil 5.31'deki gibi bir çizgi grafiği elde edilmektedir. Buna göre; araştırmamıza katılan kişilerin %76,4'ü İstanbul'a geliş nedenlerine paralel olarak iş alanlarına yakın olmasını neden göstermekte; takip eden 2. gruptakiler, %47,2 ile uzun zamandır yaşanan alışkan oldukları mekân olduğunu neden olarak belirtmişlerdir. %44,4'lük bir orandaki kesim ucuz fiyatlı olmasını neden olarak göstermiştir.

Sözkonusu alan fiziksel olarak aşırı yıpranmış bir alan da olsa Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden göç edenler bu mahalleleri "sıçrama taşı" olarak kabul etmiş ve yerleşmişlerdir; ekonomik belirsizlikler de göçmenleri bu mahalleye bağlı kılmıştır (Ünlü ve diğ., 2000). Mahalleye karşı ve birlikte yaşadıkları kişilere karşı hissettikleri aidiyet hissi nedeni ile bir sosyal dayanışmadan söz edilebilir. Komşuluk düzeyinin yüksek olması da mahalleyi nispeten gündelik yaşamda suça karşı korumaktadır. Gündüz anket yaptığımız sırada mahallede çocuk sayısı ve kapı önlerinde oturan kadın sayısı bir hayli fazla olması da bunu kanıtlamaktadır.

Bunları takip eden nedenler ise sırasıyla; akraba/hemşehrilere yakınlık, mahalledeki tanıdıklar ile ilişkilerin kuvvetli olması, merkezi konumda olması, ulaşım

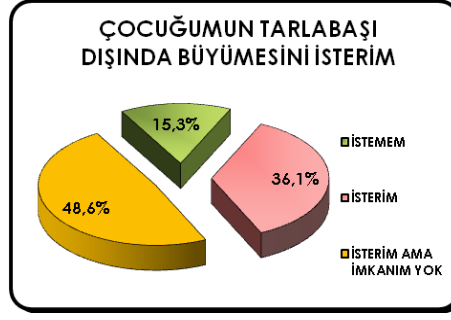
imkânlarının kolay olması, yapılan işin yoğun olduğu merkez olması, yatırım amacıyla, iş olanaklarından daha kolay haberdar olunacağı için diyenler ve son olarak da kendilerini yakın hissettikleri kişiler ile bir arada yaşadıklarını düşündükleri için Tarlabası'nda yaşamaya devam ettiklerini belirtmişlerdir.

Şekil 5.31 : Tarlabası'nda yaşama-çalışma nedenlerine göre dağılım.

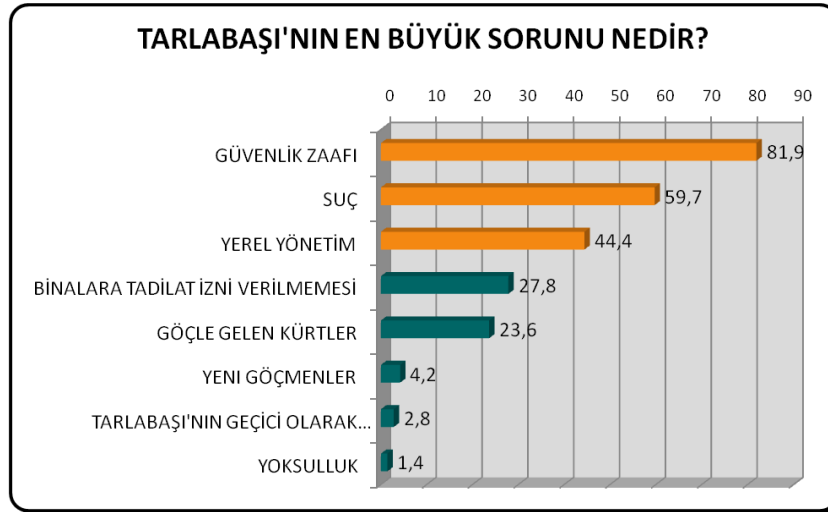
Bunun üzerine mekânda yaşamamanın bir seçim mi yoksak zorunluluk mu olduğu konusu önem kazandığı için çocuğu yoksa çocuğu olması durumunda ve çocuğu varsa çocuğunun, Tarlabası dışında bir yerde büyümesini isteyip istemediğini ankete katılan kişilere sorduğumuzda (Bkz. Şekil 5.32); %48,6'lık bir oranın aslında bu mekânda yaşamayı seçmediğini ve imkânı olsa başka bir yere taşınmayı istediğini görebiliriz. Bunu takip eden grupta ise; %36,1'lik grup Tarlabası dışında bir yerde çocuğunu büyütmek istediğini belirtmiştir. Bu gruptakilerin de imkânları olduğu hâlde burada yaşamaya devam ettikleri; fakat çocuklarına geldiğinde konu, onları burada büyütmek istemediklerini belirttiklerini görüyoruz.

Son olarak, %15,3'lük bir kesim ise; Tarlabası'na mekânsal olarak bağlı olan bir grubun vermiş olduğu cevap olan çocuğunu Tarlabası dışında bir yerde büyütmekle burada büyütmek arasında bir fark olmadığını belirten kişilerdir. Bu kişiler uzun zamandır bölgede yaşayan ve ilişkileri bölge sakinleri ile oldukça kuvvetli olan kişilerden oluşmaktadır. Genel olarak bakıldığında bazı kesimlerin Tarlabası'nın önemli sorunları olduğunu düşündüklerini, bazılarının ise; burada yaşayanların çabaları ile ve çeşitli yatırımlar yardımı ile bu sorunların çözüleceğini savunduklarını söyleyebiliriz.

Şekil 5.32 : Çocuğunuzun Tarlabası dışında bir yerde büyümesini ister miydiniz?

Tarlabası'nın bir takım sorunlara sahip olduğunu ve burada yaşamaktan hoşnut olmadıklarını belirtenlerin Tarlabası'nda en çok neyi sorun olarak algıladıklarını sorduğumuzda (Bkz. Şekil 5.33); %81,9 gibi yüksek bir oranın bölgede var olan güvenlik zaafından şikayetçi oldukları görülmüştür. Bölgede var olan sorunların temel kaynağı olarak güvenlik görevlilerinin günümüzde daha az olmakla birlikte daha önceki dönemlerde de görevlerini yeterince yerine getiremediklerinden yakınmışlardır.

Şekil 5.33 : Tarlabası'nın en büyük sorunu nedir?

%59,7'lik payı ile suç olgusunun Tarlabası'ndaki en önemli sorunlardan olduğu belirtilmiştir. Ünlü ve diğ. (2000, sf:6) belirttiği gibi; kentler sosyo-demografik değişimler, mesela göç, aşırı nüfus artışı... vb. gibi sorunlar ile başa çıkmak durumunda iken bununla birlikte; bölgeler arası ekonomik farklılıklar, yoğunluk ve fiziksel eskime bozunma sorunları ile de mücadele etmek durumundadır. Ve aynı araştırmalarında değindikleri esas nokta da kent mekânlarının bireyleri kentsel suça itebildiği gibi bireylere sunduğu fiziksel ve sosyal önlemlerin kaliteli olup olmaması ile bireyleri suça karşı da koruyabilmektedir.

Suçun bireysel özelliklerden beslenebileceği yani fizyolojik ve psikolojik altyapılarının etkilerinin gözardı edilemeyeceği gibi bireyin yaşadığı mekânın sosyal, kültürel ve fiziksel niteliklerini de barındırmaktadır. Yaşanılan mekândaki toplum ve topluluk ilişkisinin kopması ve genel özel alanlardaki “geçiş” mekânlarının olmaması nedeni ile ortaya çıkabilmekte bunun tersi durumlarda ise suç denetlenebilmektedir (Ünlü ve diğ., 2000). Bu mekânları Tarlabası’nda pencere önleri, kapı girişleri, merdivenler gibi kamusal da olmayan özel de olmayan mekânlardaki kullanım şeklinde ve komşuluk ilişkilerinin yüksek oranda o mekânlarda gerçekleşmesinde gözlenebilir.

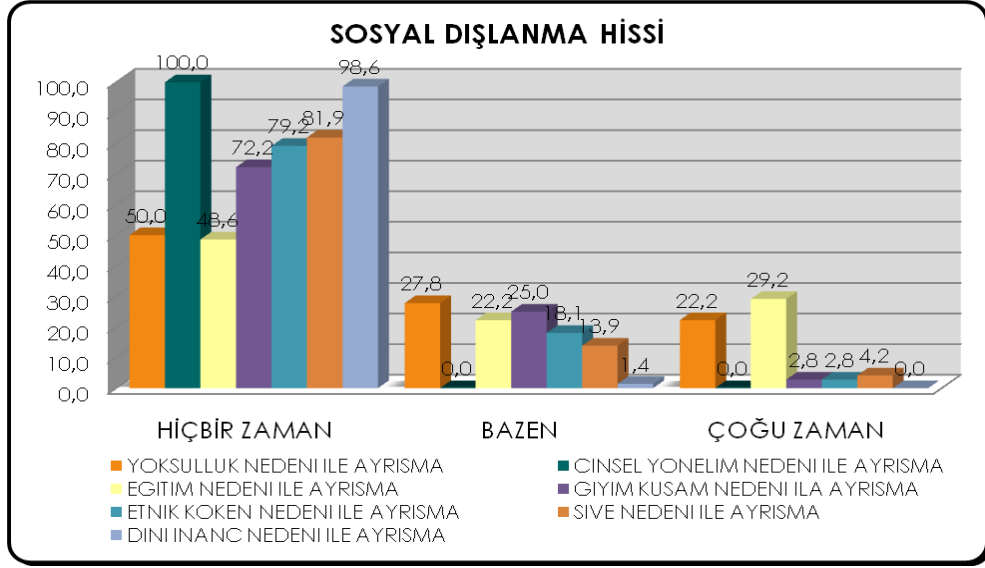
Beyoğlu’nun 1993-1997 yılları arasındaki nüfus ve suç oranlarını araştıran Ünlü, Erkut ve Ocakçı’nın (1999) çalışmalarından yararlanarak aktardıkları bilgilerde Ünlü ve diğ. (2000) bu ilçenin nüfus kaybeden bir ilçe olmasına rağmen yüksek suç oranlarına sahip bir bölge olduğunu vurgulamışlardır.

Vardıkları diğer bir sonuca göre; iskan dışı faaliyetlerin azaldığı bölgelerde suç oranlarının yükselmesidir (Ünlü ve diğ., 2000). Tarlabası’nda suç oranlarının yüksek çıktığı sokakları analiz ettiklerinde alt katlarında ticaret fonksiyonları bulunan sokaklarda suç oranlarının daha yüksek olduğunu gözlemlemişlerdir; konut fonksiyonu yoğun olan alanlarda mahallelinin otokontrolünün önem kazanması suçu azaltan bir etkidir. Tarlabası’nda işlenen suçların yıllara göre dağılımları incelendiğinde, sanıkların nüfusa kayıtlı oldukları bölgelere göre dağılımda Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Bölgeleri üst sıralarda yer almaktadır.

Son olarak en önemli görülen sorun ise; yerel yönetimlerin yetersiz olduğunu düşünen %44,4’lük bir grubun belirttiği gibi altyapı ve bir çok hizmeti sağlamada yetersiz kaldığı çoğu zaman bilinçli bir şekilde bölgede fiziksel eskimeye göz yumulduğu algısı hakimdir. Bölgede yaşayanların fikirleri sorulduğunda, kentsel dönüşümün çok önceden planlanmış olduğunu düşündüklerini söylemişler ve bunun için kendi yaşadıkları bölgeye yeterli ve gerekli yatırımların yapılmadığını ve bölgenin bilinçli olarak köhnemeye terk edildiğini düşünmektedirler.

Anketimize katılanların toplumun geri kalanından dışlanmış hissettikleri alanları belirtmelerini ve ne kadar dışlandıklarını belirtmelerini istediğimiz soruya aldığımız yanıtları incelersek; Şekil 5.34’teki gibi bir çizgi grafiği elde ederiz. Buna göre; anketimize katılanların %50’si hiç bir zaman yoksulluk nedeni ile dışlanma

hissetmediklerini, %27,8'i ise bazı zamanlarda dışlanma hissettiklerini, %22,2'si ise çoğu zaman yoksulluk nedeni ile dışlanma hissettiklerini belirtmiştir.

Şekil 5.34 : Toplumun geri kalanına göre kendisini dışlanmış hissetme düzeyine göre dağılım.

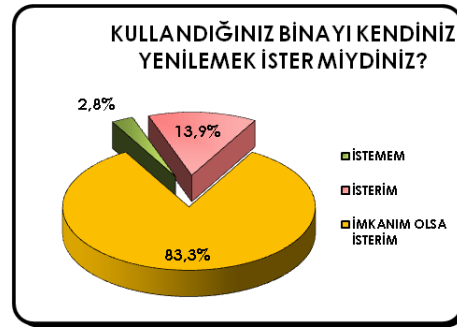
Ankete katılanların hiç birisi cinsel yönelim nedeni ile dışlanma hissetmediklerini belirtmişler; bu da kendilerini heteroseksüel bireyler olarak tanımlamalarından kaynaklanan bir sonuçtur. Alanda kendisini heteroseksüelin dışındaki bir cinsel yönelimde tanımlayan bireyle anket yapılamadığı için bu sorunun anlamlı bir farklılığa ışık tutamayacağı düşünülmektedir. Ancak yapılan yüz yüze görüşmelerde yalnızca fikirlerini alabildiğimiz kadarı ile cinsel yönelimleri nedeni ile dışlanma hissettikleri için yaşadıkları şehirleri terk edip Tarlabası'nda travesti olarak hayatlarını sürdüren bireyler yaşamakta ve kendileri ifade edemeseler de bir takım zorluklar ile bu mahallede yaşamlarını sürdürmektedirler. Bölge esnafı ile bölge halkının düşüncelerinin farklılaştığı noktalardan biri de budur. Bölge esnafı travesti/transseksüel ve homoseksüel bireylere karşı görünürde bir dışlama tavrı takınmazken bölge halkı açık bir şekilde bu bireyler ile yakın ilişkide bulunmaktan kaçınmaktadır. Esnafların kişisel tutumlarına geldiğimizde ise; durum farklı bir boyuta gelerek gizli bir dışlamanın var olduğunu söyleyebiliriz.

Anket çalışmasında toplumun genelinde dışlanma hissi ile ilgili sorulardan diğeri; eğitim nedeni ile dışlanma hissedip hissetmeme sorusuna %48,6'sı hiç bir zaman yanıtını vermiştir; %22,2'lik bir grup ise eğitim nedeni ile bazen dışlanma hissettiklerini belirtmiş, %29,2'lik bir kesim ise; eğitim nedeni ile çoğunlukla dışlanma hissettiğini belirtmiştir.

Bir diğer dışlanma alanı giyim kuşam nedeni ile toplumun geri kalanından dışlanma hissetme ile ilgiliydi. Bu soruya verilen yanıt yine en yüksek oranda %72,2 hiç bir zaman dışlanma hissetmediklerini, %25,0'lık bir kesim bazen dışlanma hissettiklerini ve %2,8'lik bir kesim ise çoğu zaman dışlanma hissettiklerini belirtmişler.

Bundan sonraki sorular çoğunlukla dışlanma hissetmedikleri yönünde cevaplanmıştır. Etnik köken nedeni ile hiç bir zaman dışlanmadığını belirtenler %79,2; bazen diyenler, %18,1; çoğu zaman diyenler %2,8'dir. Şive nedeni ile dışlanma hissetme konusunda hiç bir zaman diyenler, %81,9; bazen diyenler, %13,9; çoğu zaman diyenler %4,2'dir.

Dini inanç nedeni ile dışlandıkları konusuna hiç bir zaman diyenler %98,6 ile kendilerini Müslüman olarak tanımlayan bir gruptur. Alandaki görüşülen kişilerin tamamına yakını kendisini Müslüman olarak tanımlamaktadır. Yalnızca bir kişi kendisini Hristiyan olarak tanımlamış ve o kişi de bazen dışlanma hissettiğini belirtmiştir. Dini inancı nedeni ile çoğu zaman dışlandığını belirten kimse yoktur.

Şekil 5.35 : Kullanılan mülkün bireysel yenilenmesi hakkındaki görüşlere göre dağılım.

%97,2'lik bir kesim Tarlabası'nda yaşayanların potansiyel suçlu olarak görüldüğünü düşünmektedir. Bu da iş bulma konusunda ve topluma katılma konusunda önlerinde büyük engeller bulunduğuna inanmalarına neden olmaktadır.

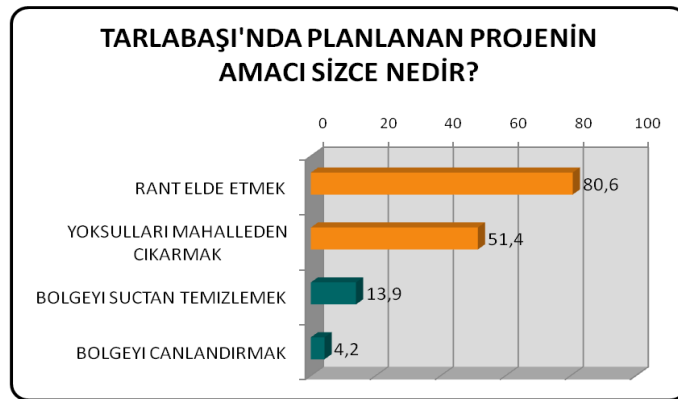
Anket yapılan kişilerden %80,5'lik bir kesim kullandıkları binaların korunarak yaşanmasını faydalı bulurken bunu kendileri yapmak isteyenlerin yüzdesi %13,9 ve imkân sağlanması hâlinde kendileri yenilemek isteyenler ise; %83,3 gibi bir oranla bir hayli yüksektir (Bkz. Şekil 5.5).

5.1.3 Kentsel dönüşüm öncesine/amacına yönelik sorular

%86,2'lik bir kesim Tarlabası'nda kentsel dönüşüme gerekli olduğunu kabul ederken büyük bir kısimsa projenin gerçek amacının bölgeyi sağlıklılaştırılmak yerine rant elde edilmek çabasıyla gerçekleştirildiğini düşünmektedir.

Ankete katılanların Tarlabası'nda yapılması planlanan projenin esas amacı hakkında ne düşündüklerini gösteren grafik Şekil 5.36'da alandaki mahalle sakinlerinden ankete katılan kişilerin %80,6 oranında rant elde etme çabasıyla gerçekleştirildiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Bir diğer yanıt ise; ankete katılan kişilerin %51,4'ünün kabul ettiği gibi yoksulların mahalleden çıkarılmaya çalışıldığı nedeniyle gerçekleştirildiğini savunmaktadır.

Bu yanıtları %13,9'luk bir oranla bölgenin suçtan temizlenmesi amacıyla böyle bir proje yapıldığını düşünenler ve %4,2'lik bir oranla bölgenin canlandırılmasının hedeflendiği bir proje olarak görenlerin yanıtları takip etmektedir.

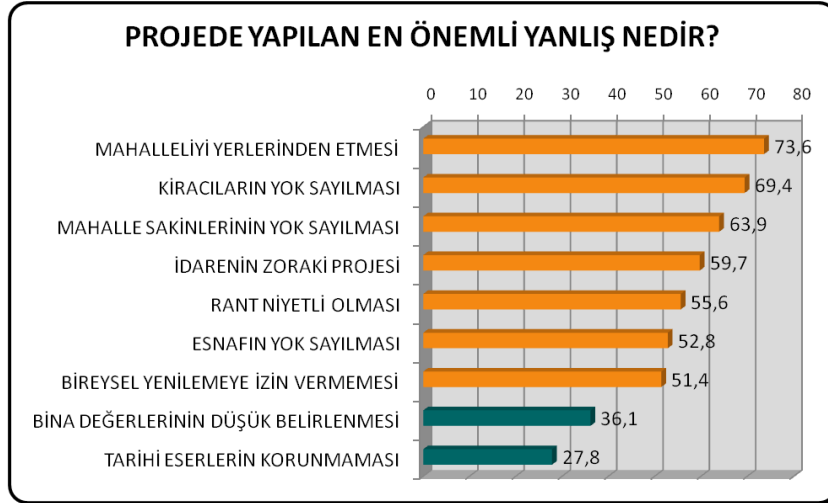

Şekil 5.36 : Projeden algıladıkları esas amaç hakkındaki görüşlere göre dağılım.

Kentsel dönüşüm uygulama aşamasında ve karar aşamasında katılımlarının ölçümlendiği sorulara mahalle sakinlerinin yanıtlarına göz atılacak olursa; mahalledekilerin %98,6 gibi önemli bir oranı mahallelinin projenin karar aşamasında görüşlerine başvurulmadığını düşünmektedir. Yine aynı oranda bir kesim hak sahipleri olarak yalnızca mülk sahiplerinin belirlendiğini kabul etmekte ve %91,6 oranında bir kesim de kiracıların yeterince düşünülmediğine inanmaktadır.

Ankete katılan kişilere projede yapılan en önemli yanlışın ne olduğu sorusunu yönelttiğimizde; Şekil 5.36'daki yanıtları aldık. Buna göre; %73,6'lık bir kesim mahallelinin yerlerinden edilecek olmasının en büyük yanlış olduğunu düşünürken %69,4 ile kiracıların yok sayılıyor olmasının en büyük yanlış olduğu görüşü hakim 2.

görüştür. Bunu takip eden görüş ise; mahalle sakinlerin bütünen yok sayıldığını düşünenler %63,9'luk bir kesimi oluşturmakta; %59,7'lik bir grup ise idarenin zorla kabul ettirmeye çalışmasını projenin en büyük yanlışı olarak görenler takip etmektedir. Rant niyetli bir proje olmasının en büyük yanlışı olduğunu savunanlar %55,6; esnafın yok sayıldığını düşünenler %52,8 ve bireysel yenilemeye izin verilmeyecek oluşunun en önemli yanlışı olduğu konusunda hem fikir olanlar ise %51,4'lük bir grupta temsil edilmektedir.

Şekil 5.37 : Projede yapılan en önemli yanlışı hakkındaki görüşlere göre dağılım.

%91,6'lık bir oranda bir grup, mahalle sakinlerinin ekonomik koşullarının düşünülmediği bir ödeme düzeni oluşturulduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu şartlar devame ettiği sürece %98,6'lık bir oranda kesim mahallelinin Tarla başı'nda mülk sahibi olamayacağını belirtmektedir. Bunun yanında, en önemli soruda; %100'lük bir oranda sorulan kişilerin tamamı yapılması planlanan binaların bu mahalledeki kişilere hitap etmediği görüşünü beyan etmişlerdir.

%84,7'lik bir kesim kendilerini evlerinden ve işyerlerinden belediyenin baskı uygulayarak çıkardığını belirtiyor. Bunun yanında, bir takım bezdirme yöntemleri ile mahallede barınmanın ve çalışmanın gittikçe zorlaştırıldığından şikayet etmektedirler. Bunun yanında, daha az bir oranda kişi, %31,9'luk bir kesim de mülk sahiplerinin baskılarının mahalleden taşınmaya zorladığını ifade etmiştir.

5.1.4 Kentsel dönüşüm sürecine/uygulama aşamasına yönelik sorular

Kentsel dönüşüm projesinin uygulanması aşamasında mahallelinin yaşadıkları problemleri araştırdığımız bölümdeki sorulara verilen yanıtlarda; mahalledekilerin %98,6 gibi önemli bir oranı mahallelinin projenin uygulama sürecinde de yeterince

bilgilendirilmediğini hatta %93,1’lik bir kesim de yetkili kuruluşların (belediye, inşaat firması... vb.) mahalleliye karşı dışlayıcı bir tutum sergilediği görüşünü beyan etmiştir. %91,7’lik oranda bir grup, mahalle sakinlerinin hak arama işlemlerinin yüksek maliyetlere neden olmasından dolayı hukuki mücadeleden vazgeçtiğini belirtmektedir. Ayrıca %90,3’lük bir kesim mahallelinin muhalefette maddi sıkıntılar nedeni ile güçlük çektiğini ifade etmektedir.

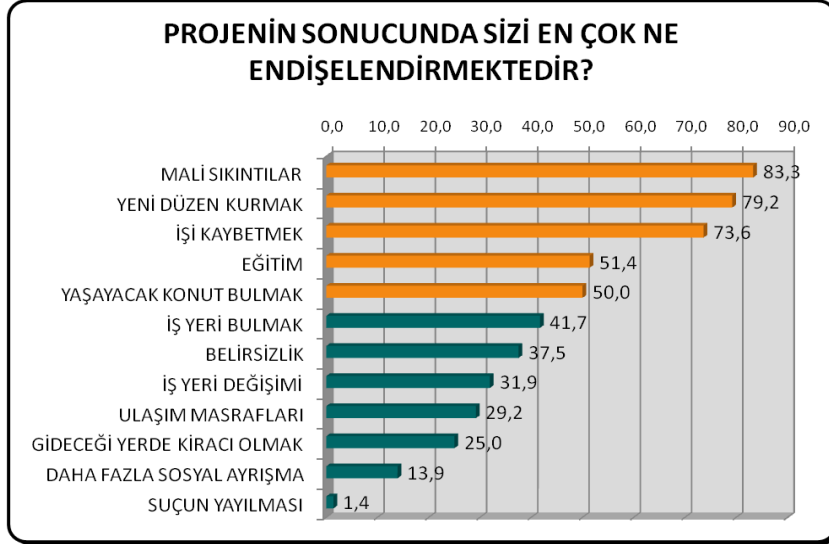
Yine %95,8 gibi yüksek oranda bir kesim mahalle sakinlerinin rant amacıyla yerlerinden edildiğini beyan etmekte ve %98,6 oranında bir kesim de bu süreçte Tarlabası’nda yaşanan olaylar hakkında kamuoyunun yanlış bilgilendirildiğini belirtmektedirler. Mahalledeki herkesin suçlu ve işgalciler şeklinde etiketlendiğini ve böylelikle belediyenin kentsel dönüşüm projesinin kamuoyun gözünde meşrulaştırılmaya çalışıldığını savunmaktadırlar.

Mahallede yapılan anket çalışmasında 72 kişinin %38,9’u İstanbul’daki diğer dönüşüm mahallelerinden haberdar olduğunu belirtmiş geri kalan kesim ise bu mahallelerden haberdar olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte; %34,4’lük bir kesim derneğe üye olmadığı, %30,6’lık bir kesim ise dernekten haberdar olmadığı şeklinde görüş bildirmiştir. Derneğe üye olan kesim %34,4’lük bir gruptur. Bu bölümün sonunda sonuca yönelik, Kentsel dönüşüm sorununu mahallelinin kendi çıkarları yönünde çözebileceklerine inanıp inanmadıkları sorusuna; %87,5’lik bir kesimin çözemez yönünde görüş bildirmiş olması süreçten dışlanmakla birlikte hiçbir şekilde umut taşımadıklarını göstermektedir.

5.1.5 Kentsel dönüşüm sonucuna/beklenti ve endişelere yönelik sorular

Kentsel dönüşüm sonucuna dair beklenti ve endişelere yönelik sorulara verilen yanıtlarda; mahalledekilerin %76,4 gibi önemli bir oranı kentsel dönüşüm projesinin gerçekleşmesi hâlinde eski mahalle ortamını özleyeceğini belirtmiştir.

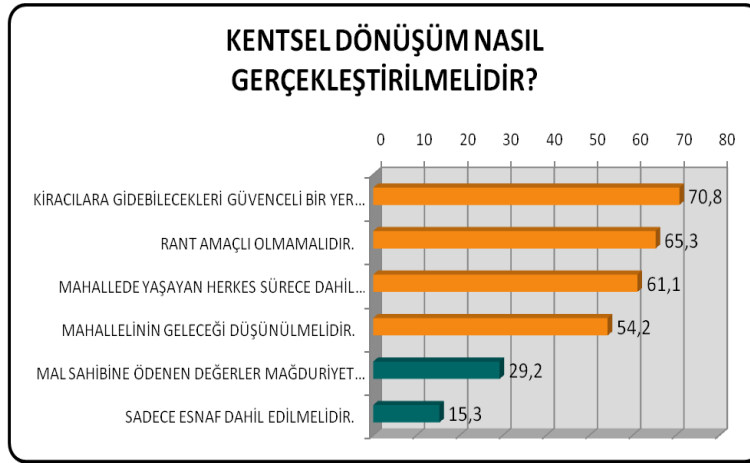
%86,1’lik bir kesim ise; taşınmak zorunda kalması hâlinde eski düzenini gideceği yerde kuramayacağına inanmaktadır; bunun yanında %90,3 oranında bir kesim de taşınmak zorunda kalması hâlinde gideceği yerde uygun fiyatla konut/işyeri bulmakta zorlanacağını hatta bulamayacağını belirtmektedir. Alanda yaşayanların burada bulunma nedenlerinin ucuz fiyatlı konut ve işyerleri bulabilmenin kolay olması ve işyerlerine yakın olması gibi nedenlerle yaşadıkları yerden taşınmaları hâlinde bu gibi endişeleri sahip olmaları kaçınılmazdır.

Şekil 5.38 : Projenin gerçekleşmesi hâlinde en çok endişelendikleri konuya göre dağılım.

Anketimize katılanların % 94,4'lük bir oranı proje sürecinde haksızlığa uğradığına inanmaktadır; ayrıca %97,2'lik bir kesim ise, kentsel dönüşüm projesi olarak sunulan projeden olumlu bir beklentisi bulunmadığını belirtmiştir.

Son olarak da; anketimize katılanların %100'lük bir kesimi yani tamamı yenilenmiş konut ve işyerlerinde yaşayamayacağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Şekil 5.39 : Projenin nasıl gerçekleşmelidir sorusu hakkındaki görüşlere göre dağılım.

Ankete katılanların kendilerinin bu projeyi nasıl gerçekleştirmek istediklerini sordüğümüzda ise; %70,8'lik bir kesimin kiracılara gidebilecekleri güvenceli bir alan tahsis edilmelidir denilmiştir. Bunu takip eden 2. Önemli değişikli ise; %65,3'lük bir kesimin onayladığı rant amaçlı bir proje olmaması şeklindedir. % 61,1'lik bir kesim ise; mahallede yaşayan herkesin sürece dâhil edilmesi gerektiği şeklinde

düşünmekte; %54,2'lik bir kesim ise; mahalle sakinlerinin geleceğinin düşünülmesini projenin olmazsa olmazı olarak değerlendirmektedir.

Kentsel dönüşüm mahalle sakinlerinin katılımı ile yapılsaydı ve size göre nasıl bir yol izlenmesi gerekirdi şeklinde sorduğumuz sorulara verilen yanıtlarda; mahalledekilerin %97,2 gibi önemli bir oranı projenin mahallelinin fikirleri ile oluşturulmasının, hak sahipliği belirlenirken mahalle sakinlerinin büyük oranda kiracı olmalarının dikkate alınmasının ve öncelikli olarak mahalle sakinlerine mülk edinme hakkı ve kolaylığı sağlanması gerektiğinin altını çizmektedir.

Daha düşük oranlarda; mahalle sakinlerinin birbirlerine olan bağlılıklarının düşünülerek planlama yapılmasının gerekli olduğunu %79,2'lik bir kesim gerekli bulmakta; yeni yapılacak binalardaki tasarımların mahallenin yaşama tarzını dikkate alarak tasarlanması gerektiğini düşünenler ise; %73,6'lık bir kesimi oluşturmaktadır.

%98,6'lık oranlarla ise; kiracılara daha fazla hak sağlanmasını gerekli bulanlar ve ödeme koşullarının mahalle sakinlerinin ekonomik durumlarının düşünülerek planlanması gerektiğini ayrıca hak arama işlemlerinin mahalle sakinlerinin tamamının katılımına olanak sağlayacak şekilde revize edilip kolaylaştırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bunun yanında %95,8 oranında bir kesim de kentsel dönüşümün sadece fiziksel amaçlar ile gerçekleştirilmemesi alandaki sosyal hayatın da dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. En yüksek oranla ankete katılan kişilerin tamamının mahalledeki olanlar ve mahalle sakinlerinin görüşlerinin medyada yeterli şekilde yer almasının sağlanması gerektiğini düşünmektedir.

5.2 Çalışmanın Kapsamı

Çalışma kapsamında; İstanbul'un Beyoğlu ilçesinin "Tarlabaşı" olarak bilinen bölgesi belirlenmiştir. Tarlabaşı'nda yaşayan ve Tarlabaşı Kentsel Yenileme Projesi uygulaması ile yerlerinden edilmekte olan aileler (hanehalkları) ve işyerleri ile görüşmeler yapılmıştır. Belediye'den ve alanda aktif olarak çalışan sivil toplum kuruluşlarından alınan bilgilere göre; Tarlabaşı'nda kentsel dönüşüme tabi olan kişi sayısı yaklaşık 3000 kişidir. Bu nüfusun 2/3'ü (1000 kişi) çocuklardan oluşmaktadır. Bu 2000 kişilik hanesi veya işyeri adına konuşabilecek kişi sayısının 72'si % 95 güven düzeyinde örnekleme oluşturmuştur. Örneklem %3,6'lık bir temsiliyet oranına

sahip olmak üzere 72 kişilik bir gruptur ve grup ile yüz yüze görüşmeler yapılmış ve sonuçları değerlendirilmiştir.

Çalışmada, Tarlabası'nda 1. Etap yenileme Bölgesinde yaşayan 3/2'si çocuklardan oluşan 3000 kişilik nüfusu temsilen 72 kişilik bir örneklem grup ile yüz yüze görüşülmüştür. Örneklemin büyüklüğü, kentsel yenileme/dönüşüm projesinin kapsamı içerisinde kalan hane ve işyerlerinden seçilmek sureti ile belirlenmiştir.

Buna göre; 72 kişilik genel örneklem grubu mekânla kurdukları ilişkilere göre gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmada 72 kişilik örneklem gruptaki kişiler mekânla kurdukları ilişkiye göre 5 sınıftan oluşmaktadır. Bunlar; Tarlabası'nda hanehalkları, mekândaki işyeri sahipleri ve çalışanlar, hem o alanda yaşayan hem de aynı mahallede işyeri bulunan kişiler ve mahallede sadece mülkü bulunan kısaca “rantiye” olarak niteleyebileceğimiz grup olmak üzere toplam 5 sınıfa ayrılmaktadırlar. Bu gruplandırma; çözüm olarak sunulan proje önerisi ile bölgede yaşayanların projeyi nasıl algıladıkları ve bu projeden beklentileri arasında karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmaya ve hangi grubun mekânsal dışlanmadan ne ölçüde etkilendiğini ölçmeye olanak sağlayacaktır.

Çalışmada, Tarlabası'nda yaşayanlar, Tarlabası'nda işyeri bulunanlar, Tarlabası'nda işyeri sahibi olmayıp yalnızca çalışan olarak bulunanlar ve Tarlabası'da yalnızca mülk sahibi olup bunun dışında mekânsal olarak hiç bir ilişkisi bulunmayanlar gibi farklı gruplar ile yapılacak olan anket çalışması ve yüz yüze görüşmeler sonucunda değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırmamızın veri girişi, analizi ve sonuçların değerlendirme aşaması; Microsoft Office 2007 programları ve SPSS 16 istatistik paket programları yararlanılarak gerçekleştirilmiştir.

5.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışma 2 aşamada gerçekleştirilmek üzere kurgulanmıştır. İlk aşamada; “Tarlabası'nda söz konusu 9 yapı adasının bulunduğu yerleşim alanındaki mevcut sosyal dışlanma durumunu kanıtlamak” hedeflenmiştir. Sosyal dışlanmanın anketimize katılan 72 kişinin demografik özellikleri ile sosyal dışlanma hisleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını araştırmak için belirlenen bağımsız değişkenler aşağıdaki gibidir:

- Mekânla kurulan ilişki (Sadece yaşayan, hem yaşayan hem işyeri sahibi, sadece işyeri sahibi, sadece çalışan, rantıye şeklinde gruplandırılmıştır.)
- Yaş (18'den üzeri gruplandırılmış yaş)
- Eğitim (Okuryazar değil, diplomasız okuryazar, ilkokul, ortaokul, lise, üniversite olarak gruplandırılmıştır.)
- Çalışma Durumu (Çalışıyor, çalışmıyor, hem okuyup hem çalışıyor olarak gruplandırılmıştır.)
- Sosyal güvenlik (Kapsamında olup olmama, yeşil kart ayrıca gruplandırılmıştır.)
- Göçmenlik hâli (Yeni, eski ve zorunlu-göç olarak gruplanmış)
- Aylık Gelir (Sıralı gruplandırılmış)
- Hanede sürekli rahatsızlığı olan kişi bulunma (Var, yok)
- Mülkiyet durumu (Kendi mülkü, kiracı, diğer)

Bunu sağlayabilmek için 9 adet hipotez kurulmuştur. Bunlar;

H1: Mekân ile kurulan ilişki ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H2 : Yaş grupları arasında sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H3 : Eğitim düzeyi ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H4 : Çalışma durumu ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H5 : Aylık gelir düzeyi ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H6 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H7 : Hanedeki sosyal güvencelik durumuna göre sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H8 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna göre sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H9 : Mülkiyet durumu ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

Bu 9 adet hipotezin doğruluğu test edilecektir. Daha sonra modelde de görüleceği üzere; kentsel dönüşüm nedeni dışlanma hissini araştırılması kısmına geçilecektir (Bkz. Şekil 5.33).

“Tarlabaşı’nda kentsel dönüşüm projesinin yapılacağı 9 yapı adasının bulunduğu yerleşim alanındaki kentsel dönüşüm nedeni ile oluşacak sosyal dışlanma hissini gruplar arası farklılığını incelemek” hedeflenmiştir. Kentsel dönüşüm nedeni gerçekleşen sosyal dışlanmanın ölçülmesinde ise; anketimize katılan kişilerin demografik özellikleri ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanmışlık hisleri karşılaştırılacaktır ve demografik özelliklerin dışlanma hissi açısından grupları arasında anlamlı farklılıklar oluşturuyor mu sorusunun cevabı aranacaktır. Bunu sağlayabilmek için 9 adet hipotez kurulmuştur. Bunlar;

H1: Mekân ile kurulan ilişki kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H2 : Yaş grupları ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H3 : Eğitim düzeyi ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H4 : Çalışma durumu ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H5 : Aylık gelir düzeyi ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

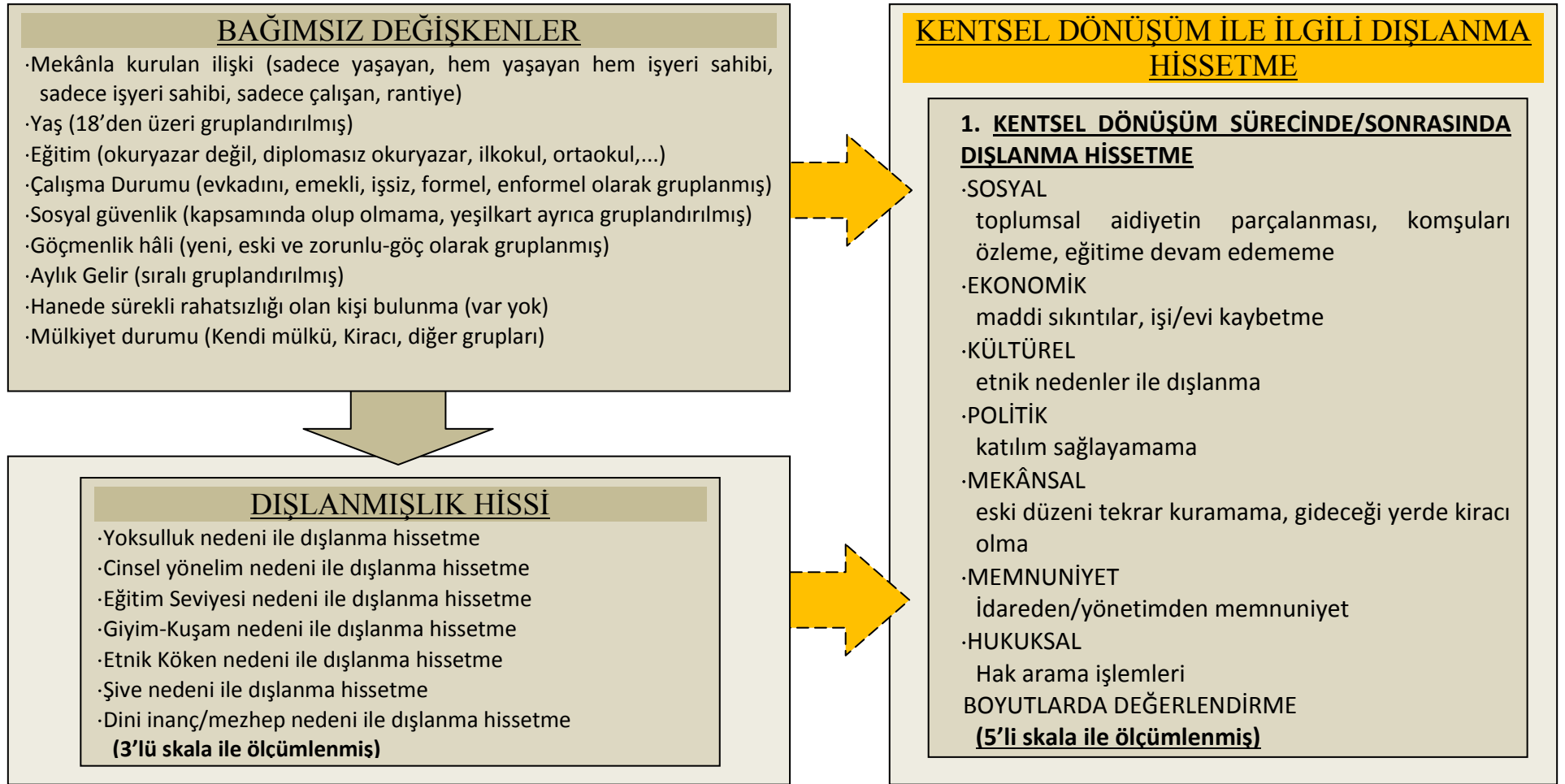
H6 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H7 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna göre kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H8 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna göre kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H9 : Mülkiyet durumu ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

Kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanmanın gruplararasıda anlamlı bir farklılıkta hissedilip hissedilmediğinin sonucu ise bu 9 hipotezin doğruluğunun testi ile mümkün olacaktır.

Şekil 5.40 : Araştırma modelinin şematize edilmesi.

5.4 Tarlabası'nda Sosyal Dışlanma Analizi

Çalışmada kurgulanan modele göre; analizin ilk aşaması olan sosyal dışlanmışlık hissi ile bağımsız değişkenler arasında varyans analizinin (gruplar arası farklılığın bulunup bulunmadığını araştırmak için) yapılması gerekmektedir.

Kategorik olarak belirlenmiş bağımsız değişkenlerin her birinin grupları arasında bağımlı değişkenler açısından anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığının ölçülmesi amacıyla uygulanacak analiz MANOVA'dır (çok değişkenli varyans analizi). Verilerin analizi çok değişkenli varyans çözümlemesi (multivariate variance analysis - manova) kullanılarak yapılacaktır; bu analize geçmeden şu varsayımların sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilir:

- Normallik varsayımı
- Varyansların homojenliği varsayımı

Verilerin normal dağılıp dağılmadığının kontrolü için SPSS paket programında 2 farklı analiz kullanılmaktadır. Bunlar: Kolmogorov-Smirnov ve Lilliefors Normallik Testleridir. Bu testler, $x_1, x_2, \dots, x_n$ sürekli raslantısal değişkenlerden oluşan ve her birinin aynı dağılıma sahip olduğu örnek verilerinin ampirik dağılım fonksiyonu $S(x)$ ile sürekli olan bir $F(x)$ teorik dağılımı arasındaki uyumu sınamaktadır. $F(x)$ 'in hesabında Kolmogorov-Smirnov testi için parametre değerlerinin bilinmesi bir koşul iken, Lilliefors'da tahmincilerden hareket edilmektedir.

$$D_N = \sup |F(x) - S(x)| \rightarrow 0 \quad (5.1)$$

$$D = \max |S(x_i) - F(x_i)| \quad (5.2)$$

$S(x)$ sıralanmış süreksiz raslantısal değişkenleri göstermekte ve x 'e eşit ve x 'den küçük örnek birimlerinin oranını vermektedir. D örnek kapsamındaki herhangi bir x için ampirik dağılım fonksiyonu $S(x)$ ile teorik dağılım fonksiyonu $F(x)$ arasındaki dikey mesafeyi vermekte, bu da teorik dağılıma uygunluk ölçüsü olarak kullanılmaktadır. Ancak, $S(x)$ 'in süreksiz olması nedeniyle, maksimum mutlak fark ampirik dağılımın her iki ucunda da gerçekleşebileceğinden yetersiz kalan (5.2) formülü yerine;

$$D = \max_i |S(x_i) - F(x_i)|, |S(x_{i-1}) - F(x_i)| \quad (5.3)$$

Formülü kullanılır (Genceli, 2007 sf: 307; Govindarajulu, 2007 sf: 182)

“ H_0 : örnek dağılımı, parametreleri $\mu = \mu_0$ ve $\sigma^2 = \sigma_0^2$ olan bir normal dağılıma uygundur” şeklindeki H_0 ’ın geçerli olabilmesi ampirik ve teorik dağılımlar arasındaki mutlak farkların düşük olmasına bağlıdır (Genceli, 2007).

Normalliğin sağlandığını test etmek için kullanılacak test örneklem büyüklüğünün 50’den az olması durumunda Shapiro-Wilk, 50’den fazla olması durumunda ise Kolmogorow Smirnov testlerinin kullanılması gerektiği belirtilmektedir (Genceli, 2007).

Normalliğin sağlandığını test etmek için kullanılan Kolmogorov-Smirnov testi ile p değerlerinin anlamlılıklarının 0,05 anlamlılık değerinden küçük olması aranmaktadır.

Çizelge 5.1 : Normallik varsayımının test edilmesi.

Tests of Normality						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	,314	72	,000	,752	72	,000
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	,310	72	,000	,744	72	,000
Giyim-Kuşam Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	,443	72	,000	,597	72	,000
a. Lilliefors Significance Correction						

Çizelge 5.1’de görüldüğü gibi; Yoksulluk nedeni ile dışlanma hissi dağılımı, Eğitim nedeni ile dışlanma hissi dağılımı ve Giyim-kuşam nedeni ile dışlanma hissi dağılımı her iki testin sonucuna göre; $p=0,00 < \alpha=0,05$ anlamlılık düzeylerinde olmaları nedeni ile normal dağılmaktadır denilir; böylece çok değişkenli varyans çözümlemelerine (multivariate variance analysis) geçilebilir (Bkz. Çizelge 5.1).

Varyansların homojenliği testleri için ise aşağıda ayrı ayrı incelemeleri sunulan her bir değişkenin kendi içerisinde *Levene testi* uygulamaları ile varyansların homojenliğine bakılmıştır. Varyans homojenliği Levene testi ile ölçülmektedir. Levene testinde anlamlılık düzeyi 0,05’den büyük çıkarsa dağılımın varyans homojenliğini sağladığı, küçük çıkarsa sağlamadığı varyans homojenliği kuralının ihlal edilmiş olacağı bilinmelidir (Rogerson, 2001).

H1: Mekân ile kurulan ilişki ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H0₁: Mekân ile kurulan ilişki sosyal dışlanma hissi ile ilişkili değildir.

Çizelge 5.2 : Mekân ile ilişkinin varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	5,519	4	67	,001
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	9,022	4	67	,000
Giyim-Kuşam Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	26,361	4	67	,000

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.
a. Design: Intercept + MEKÂNİLEİLİSKİ

Bağımsız değişkenlerden Mekânla Kurulan İlişki ile sosyal dışlanmışlık hissi etkisinin incelenmesine geldiğimizde; Çizelge 5.2’de gördüğümüz gibi öncelikle varyanslarının eşit olup olmadığına bakarız. Ancak *Levene testi* ile bu ilişkinin var olmadığı gözlenmektedir. Her bir bağımlı değişken için $p < 0,05$ (sırasıyla $p = 0,001$, $p = 0,000$, $p = 0,000$) olduğunu görebileceğimiz sig. değeri anlamlılık düzeyi ifade etmektedir (Çizelge 5.2). *Levene testi* sıfır hipotezinin anlamlılığının test edilmesi için yapılır, $p < 0,05$ olduğuna göre varyansların homojen olmadığı, aralarında fark olduğu anlamına gelmektedir. Böylece mekân ile kurulan ilişkinin yoksulluk, eğitim ve giyim kuşam nedeni ile dışlanma hissetme düzeyleri için varyans çözümlemesi yapılamayacaktır. Her bir bağımlı değişken için varyans homojenliği testi sonuçlarına göre;

$p = 0,001$, $p = 0,000$, $p = 0,000 < \alpha = 0,05$ H_0 reddedilir (Bkz. Çizelge 5.2).

%95 güvenle örnekleme yoksulluk, eğitim giyim-kuşam nedeni ile dışlanma hissetme düzeylerinin varyansları homojen olmadığı için varyans çözümlemesi yapılamaz.

Diğer hipotezlerin doğruluğunu da kontrol etmek için hipotezler sırasıyla testlere tabi tutulacaktır.

H2 : Yaş grupları ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H0₂: Yaş değişkeni ile sosyal dışlanma hissi ile ilişkili değildir.

Yaş gruplarının dışlanma hislerini ölçümlediğimiz analizde *Levene testi* sonuçlarına göre; yoksulluk nedeni ile dışlanma hissi ve eğitim nedeni ile dışlanma hissinin yaş grupları arasındaki varyansların homojen olduğu sıfır hipotezi doğru kabul edilir (Bkz. Çizelge 5.3). Ancak giyim kuşam nedeni ile dışlanma hissine göre yaş grupları arasında $p = ,009 < \alpha = 0,05$ gibi bir eşitlik söz konusu olduğu için H_0 reddedilir yani anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varılır.

Çizelge 5.3 : Yaş gruplarının varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	,944	3	68	,425
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	1,077	3	68	,365
Giyim-Kuşam Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	4,170	3	68	,009

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.
a. Design: Intercept + YASKOD

Varyans çözümlemesi yalnızca giyim-kuşam nedeni ile dışlanma hissi için yapılacaktır. O hâlde hipotezimiz aşağıdaki gibi değişmektedir:

H₂' : Yoksulluk ve eğitim nedeni ile dışlanma hissi açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

H₀₂' : Yoksulluk ve eğitim nedeni ile dışlanma hissi açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

Çizelge 5.4 : Yaş gruplarına ilişkin çok değişkenli varyans çözümlemesi.

Multivariate Tests ^c						
Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Intercept	Pillai's Trace	,843	1,801E2 ^a	2,000	67,000	,000
	Wilks' Lambda	,157	1,801E2 ^a	2,000	67,000	,000
	Hotelling's Trace	5,377	1,801E2 ^a	2,000	67,000	,000
	Roy's Largest Root	5,377	1,801E2 ^a	2,000	67,000	,000
YASKOD	Pillai's Trace	,113	1,355	6,000	136,000	,237
	Wilks' Lambda	,889	1,357 ^a	6,000	134,000	,236
	Hotelling's Trace	,123	1,358	6,000	132,000	,236
	Roy's Largest Root	,107	2,429 ^b	3,000	68,000	,073

a. Exact statistic

b. The statistic is an upper bound on F that yields a lower bound on the significance level.

c. Design: Intercept + YASKOD

Hotelling's trace ile *Pillai's trace* değerlerinin birbirlerine paralel gittiği ve yüksek *Hotelling's trace* ile azalan *Pillai's trace* değerleri görülmektedir; fakat modelin katkısının anlamlı olabilmesi için bu iki değer birbirine yaklaşmaması istenir; ancak Çizelge 5.4'te görüldüğü üzere bu değerler birbirlerine yaklaşmıştır. Bununla birlikte, çok değişkenli varyans çözümlemesinde $p > 0,05$ anlamlılık değerleri çıkmıştır (Bkz. Çizelge 5.4). İstatistiki olarak anlamlı bir sonuç çıkmamıştır.

Bu nedenle yaş gruplarının modele katkısı yoktur ve grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunmamaktadır. Hipotez reddedilmiş sıfır hipotezi kabul edilmiştir. Yani, %95 güven aralığında yoksulluk ve eğitim nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmadığını söyleyebiliriz.

H3 : Eğitim düzeyindeki değişim ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H0₃: Eğitim düzeyindeki değişim ile sosyal dışlanmışlık hissi ilişkili değildir.

Bağımsız değişkenlerden Eğitim Durumunun sosyal dışlanmışlık hissine etkisinin incelenmesine geldiğimizde; Çizelge A.3'te gördüğümüz gibi öncelikle varyanslarının eşit olup olmadığına bakarız. Eğitim düzeyine göre dışlanma hislerini ölçümlediğimiz analizde *Levene testi* sonuçlarına göre; eğitim ve giyim kuşam nedeni ile dışlanma hissine göre yaş grupları arasındaki varyansların homojen olmadığı ($p < 0,05$ sırasıyla $p = 0,000$, $p = 0,000$); ancak yoksulluk nedeni ile dışlanma hissine göre eğitim düzeyi için varyansların homojen olduğu ($p > 0,05$ $p = 0,073$) yani aralarında fark bulunmadığı sonucuna varılır. Varyans çözümlemesi yalnızca yoksulluk nedeni ile dışlanma hissi için yapılacaktır. O hâlde hipotezimiz aşağıdaki gibi değişmektedir:

H3' : Yoksulluk nedeni ile dışlanma hissi açısından eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark vardır.

H0₃' : Yoksulluk nedeni ile dışlanma hissi açısından eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark yoktur.

$p = 0,004 < \alpha = 0,05$ **H3'** kabul edilir (Bkz. Çizelge 5.5).

Hipotez doğrulanmış sıfır hipotezi reddedilmiştir. Yani, %95 güven aralığında yoksulluk nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunduğunu söyleyebiliriz. Hangi gruplar arasında farklılık olduğu

ise; Ekler kısmındaki Çizelge A.4'teki anlamlılık değerleri $p < 0,05$ olan değişkenlerin yoksulluk nedeni ile dışlanma hissi açısından birbirleri ile aralarında anlamlı farklılık bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Çizelge 5.5 : Eğitim düzeylerine ilişkin sosyal dışlanmışlık hissi açısından tek değişkenli varyans çözümlemesi.

Tests of Between-Subjects Effects					
Dependent Variable: Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	10,362 ^a	5	2,072	3,791	,004
Intercept	145,447	1	145,447	266,043	,000
EGITIM DURUMU	10,362	5	2,072	3,791	,004
Error	36,083	66	,547		
Total	260,000	72			
Corrected Total	46,444	71			

a. R Squared = ,223 (Adjusted R Squared = ,164)

Bu sonuçlara göre; eğitim düzeyinin yoksulluk nedeni ile dışlanma hissi açısından gruplar arası anlamlı bir farklılık barındırdığı ($p = ,004$); eğitim düzeyine bağlı olarak sosyal dışlanmışlık hissinin değiştiğini söyleyebiliriz.

H4 : Çalışma durumu ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H04: Çalışma durumu değişimi sosyal dışlanma hissi ile ilişkili değildir.

Bağımsız değişkenlerden Çalışma Durumunun dışlanma hissine etkisinin incelenmesine geldiğimizde; Çizelge A.5'te gördüğümüz gibi öncelikle varyanslarının eşit olup olmadığına bakarız.

Çalışma durumuna göre dışlanma hislerini ölçtüğümüz analizde Levene's testi sonuçlarına göre; eğitim nedeni ile dışlanma hissinin çalışma durumuna göre varyansların homojen olduğu ($p = ,093 > \alpha = 0,05$); ancak yoksulluk ve giyim kuşam nedeni ile dışlanma hissine göre çalışma durumu arasındaki varyansların homojen olmadığı ($p < 0,05$ sırasıyla $p = 0,015$, $p = 0,007$) sonucuna varılır (Bkz. Çizelge A.5).

Varyans çözümlemesi yalnızca eğitim nedeni ile dışlanma hissi için yapılacaktır. O hâlde hipotezimiz aşağıdaki gibi değişmektedir:

H4' : Eğitim nedeni ile dışlanma hissi açısından çalışma durumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H04' : Eğitim nedeni ile dışlanma hissi açısından çalışma durumu arasında anlamlı bir fark yoktur.

$p = 0,008 < \alpha = 0,05$ **H4'** kabul edilir (Bkz. Çizelge A.6).

Hipotez doğrulanmış sıfır hipotezi reddedilmiştir. Yani, %95 güven aralığında eğitim nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından çalışma durumu arasında anlamlı bir fark bulunduğunu söyleyebiliriz. Hangi gruplar arasında farklılık olduğu ise; Ekler kısmındaki Çizelge A.7'deki anlamlılık değerleri $p < 0,05$ olan değişkenlerin eğitim nedeni ile dışlanma hissi açısından birbirleri ile aralarında anlamlı farklılık bulunduğu sonucuna varılmıştır.

H5 : Aylık gelir düzeyi ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H05: Aylık gelir düzeyi ile sosyal dışlanma hissi ilişkili değildir.

Bağımsız değişkenlerden Aylık Gelir ile sosyal dışlanmışlık hissi etkisinin incelenmesine geldiğimizde; Çizelge A.8'de gördüğümüz gibi öncelikle varyanslarının eşit olup olmadığına bakarız. Ancak *Levene testi* ile bu ilişkinin var olmadığı gözlenmektedir. Her bir bağımlı değişken için $p < 0,05$ (sırasıyla $p = 0,000$, $p = 0,000$, $p = 0,000$) olduğunu görebileceğimiz sig. değeri anlamlılık düzeyi ifade etmektedir. *Levene testi* sıfır hipotezinin anlamlılığının test edilmesi için yapılır, $p < 0,05$ olduğuna göre varyansların homojen olmadığı, aralarında fark olduğu anlamına gelmektedir. Böylece aylık gelirin yoksulluk, eğitim ve giyim kuşam nedeni ile dışlanma hissetme düzeyleri için varyans çözümlemesi yapılamayacaktır. Her bir bağımlı değişken için varyans homojenliği testi sonuçlarına göre;

$p = 0,000$, $p = 0,000$, $p = 0,000 < \alpha = 0,05$ H_0 reddedilir (Bkz. Çizelge A.8).

%95 güvenle örnekleme yoksulluk, eğitim giyim-kuşam nedeni ile dışlanma hissetme düzeylerinin varyansları homojen olmadığı için varyans çözümlemesi yapılamaz.

H6 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H06: Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması ile sosyal dışlanmışlık hissi ilişkili değildir.

Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasına göre dışlanma hislerini ölçümlediğimiz analizde *Levene testi* sonuçlarına göre; yoksulluk ve eğitim nedeni ile dışlanma hissinin hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması arasındaki varyansların homojen olduğu ($p>0,05$ (sırasıyla $p = 0,893$; $p = 0,478$), aralarında fark olmadığı; ama giyim-kuşam nedeni ile dışlanma hissi için varyansların homojen olmadığı ($p<0,05$ $p = 0,003$), aralarında fark olduğu sonucuna varılır (Bkz. Çizelge A.9). Böylece yalnızca; Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması ile yoksulluk ve eğitim nedeni ile dışlanma hissetme düzeyleri için çok değişkenli varyans çözümlemesi yapılacaktır.

Çizelge 5.6 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasına göre sosyal dışlanmışlık hissi açısından modele katkısı.

Multivariate Tests ^b						
Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Intercept	Pillai's Trace	,883	2,615E2 ^a	2,000	69,000	,000
	Wilks' Lambda	,117	2,615E2 ^a	2,000	69,000	,000
	Hotelling's Trace	7,580	2,615E2 ^a	2,000	69,000	,000
	Roy's Largest Root	7,580	2,615E2 ^a	2,000	69,000	,000
SUREKLİBAKIMGEREKTİRENKİSİVARMİ	Pillai's Trace	,288	13,967 ^a	2,000	69,000	,000
	Wilks' Lambda	,712	13,967 ^a	2,000	69,000	,000
	Hotelling's Trace	,405	13,967 ^a	2,000	69,000	,000
	Roy's Largest Root	,405	13,967 ^a	2,000	69,000	,000

a. Exact statistic
b. Design: Intercept + SUREKLİBAKIMGEREKTİRENKİSİVARMİ

Çizelge 5.6'da; *Hotelling's trace* ile *Pillai's trace* değerlerinin birbirlerine paralel gittiği ve yüksek *Hotelling's trace* ile azalan *Pillai's trace* değerleri görülmektedir; fakat modelin katkısının anlamlı olabilmesi için bu iki değer birbirine yaklaşmaması istenilir ve değerlerin birbirlerine paralel giderken yakın değerler almasına rağmen, çok değişkenli varyans çözümlemesinde sig. $p<0,05$ anlamlılık değerleri çıkmıştır. Bu nedenle Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasının modele katkısı vardır ve grupları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Hipotez doğrulanmış sıfır hipotezi reddedilmiştir. Yani, %95 güven aralığında yoksulluk ve eğitim nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasının grupları arasında anlamlı bir fark bulunduğunu söyleyebiliriz.

Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasının ayrı ayrı sosyal dışlanmışlık düzeylerini ölçen bağımlı değişkenler açısından gruplar arası farklılığının anlamlılık değerlerini $p < 0,05$ olacak şekilde eklerdeki Çizelge A.10'da verilmiştir.

Hangi gruplar arasında farklılık olduğunu açıklayan post-hoc testi hanede sürekli bakım gerektiren kişi **olan** (1) ve **olmayan** (0) şeklinde iki adet grup olduğu için yapılamamıştır. Bu iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Bu sonuçlara göre; hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasının yoksulluk ($p=,000$) ve eğitim ($p=,000$) nedeni ile dışlanma hissi açısından gruplar arası anlamlı bir farklılık barındırdığı; hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasının durumuna bağlı olarak sosyal dışlanmışlık hissinin değiştiğini söyleyebiliriz.

H7 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna göre sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H07: Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna göre sosyal dışlanmışlık hissi ilişkili değildir.

Hanedeki sosyal güvencelilik durumunun dışlanma hislerini ölçümlediğimiz analizde *Levene testi* sonuçlarına göre; yoksulluk ve eğitim nedeni ile dışlanma hissinin hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması arasındaki varyansların homojen olduğu ($p > 0,05$ (sırasıyla $p = 0,258$; $p = 0,490$), aralarında fark olmadığı; ama giyim-kuşam nedeni ile dışlanma hissi için varyansların homojen olmadığı ($p < 0,05$ $p = 0,000$), aralarında fark olduğu sonucuna varılır (Bkz. Çizelge A.11). Böylece yalnızca; hanedeki sosyal güvencelilik durumu ile yoksulluk ve eğitim nedeni ile dışlanma hissetme düzeyleri için çok değişkenli varyans çözümlemesi yapılacaktır.

Çizelge A.12'de; *Hotelling's trace* ile *Pillai's trace* değerlerinin birbirlerine paralel gittiği ve yüksek *Hotelling's trace* ile azalan *Pillai's trace* değerleri görülmektedir; fakat modelin katkısının anlamlı olabilmesi için bu iki değer birbirine yaklaşmaması istenilir ve değerlerin birbirlerine paralel giderken yakın değerler almasına rağmen, çok değişkenli varyans çözümlemesinde sig. $p < 0,05$ anlamlılık değerleri çıkmıştır. Bu nedenle hanedeki sosyal güvencelilik durumunun modele katkısı vardır ve grupları arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Hipotez doğrulanmış sıfır hipotezi reddedilmiştir. Yani, %95 güven aralığında yoksulluk ve eğitim nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından hanedeki sosyal

güvencelilik durumunun grupları arasında anlamlı bir fark bulunduğunu söyleyebiliriz.

Hanedeki sosyal güvencelilik durumunun ayrı ayrı sosyal dışlanmışlık düzeylerini ölçen bağımlı değişkenler açısından gruplar arası farklılığının anlamlılık değerlerini $p < 0,05$ olacak şekilde eklerdeki Çizelge A.13'te verilmiş olup hangi gruplar arasında farklılık olduğu ise; yine ekler kısmındaki Çizelge A.14'teki anlamlılık değerleri $p < 0,05$ olan değişkenlerin sosyal dışlanmışlık hissi açısından birbirleri ile aralarında anlamlı farklılık bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Bu sonuçlara göre; hanedeki sosyal güvencelilik durumunun yoksulluk ($p=,000$) ve eğitim ($p=,000$) nedeni ile dışlanma hissi açısından gruplar arası anlamlı bir farklılık barındırdığı; hanedeki sosyal güvencelilik durumuna bağlı olarak sosyal dışlanmışlık hissinin değiştiğini söyleyebiliriz.

H8 : Göçmenlik durumuna göre sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H0₈: Göçmenlik durumuna göre sosyal dışlanmışlık hissi ilişkili değildir.

Göçmenlik durumunun dışlanma hislerini ölçümlediğimiz analizde *Levene testi* sonuçlarına göre; yoksulluk ve eğitim nedeni ile dışlanma hissinin hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması arasındaki varyansların homojen olduğu ($p > 0,05$ (sırasıyla $p = 0,457$; $p = 0,255$), aralarında fark olmadığı; ama giyim-kuşam nedeni ile dışlanma hissi için varyansların homojen olmadığı ($p < 0,05$ $p = 0,042$), aralarında fark olduğu sonucuna varılır (Bkz. Çizelge A.15). Böylece yalnızca; göçmenlik durumu ile yoksulluk ve eğitim nedeni ile dışlanma hissetme düzeyleri için çok değişkenli varyans çözümlemesi yapılacaktır.

Çizelge A.16'da; *Hotelling's trace* ile *Pillai's trace* değerlerinin birbirlerine paralel gittiği ve yüksek *Hotelling's trace* ile azalan *Pillai's trace* değerleri görülmektedir; fakat modelin katkısının anlamlı olabilmesi için bu iki değer birbirine yaklaşmaması istenilir ve değerlerin birbirlerine paralel giderken yakın değerler almasına rağmen, çok değişkenli varyans çözümlemesinde sig. $p < 0,05$ anlamlılık değerleri çıkmıştır.

Bu nedenle göçmenlik durumunun modele katkısı vardır ve grupları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Hipotez doğrulanmış sıfır hipotezi reddedilmiştir. Yani, %95 güven aralığında yoksulluk ve eğitim nedeni ile sosyal dışlanma hissi

açısından göçmenlik durumunun grupları arasında anlamlı bir fark bulunduğunu söyleyebiliriz.

Göçmenlik durumunun ayrı ayrı sosyal dışlanmışlık düzeylerini ölçen bağımlı değişkenler açısından gruplar arası farklılığının anlamlılık değerlerini $p < 0,05$ olacak şekilde eklerdeki Çizelge A.17’de verilmiş olup hangi gruplar arasında farklılık olduğu ise; yine ekler kısmındaki Çizelge A.18’deki anlamlılık değerleri $p < 0,05$ olan değişkenlerin sosyal dışlanmışlık hissi açısından birbirleri ile aralarında anlamlı farklılık bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Bu sonuçlara göre; göçmenlik durumunun yoksulluk ($p=,015$) ve eğitim ($p=,000$) nedeni ile dışlanma hissi açısından gruplar arası anlamlı bir farklılık barındırdığı; göçmenlik durumuna bağlı olarak sosyal dışlanmışlık hissinin değiştiğini söyleyebiliriz.

H9 : Mülkiyet durumu ile sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H0₉: Mülkiyet durumu ile sosyal dışlanmışlık hissi ilişkili değildir.

Bağımsız değişkenlerden Mülkiyet Durumu ile sosyal dışlanmışlık hissi etkisinin incelenmesine geldiğimizde; Çizelge A.19’da gördüğümüz gibi öncelikle varyanslarının eşit olup olmadığına bakarız. Ancak *Levene testi* ile bu ilişkinin var olmadığı gözlenmektedir. Her bir bağımlı değişken için $p < 0,05$ (sırasıyla $p = 0,000$, $p = 0,000$, $p = 0,000$) olduğunu görebileceğimiz sig. değeri anlamlılık düzeyi ifade etmektedir.

Levene testi sıfır hipotezinin anlamlılığının test edilmesi için yapılır, $p < 0,05$ olduğuna göre varyansların homojen olmadığı, aralarında fark olduğu anlamına gelmektedir. Böylece mülkiyet durumunun yoksulluk, eğitim ve giyim kuşam nedeni ile dışlanma hissetme düzeyleri için varyans çözümlemesi yapılamayacaktır. Her bir bağımlı değişken için varyans homojenliği testi sonuçlarına göre;

$p = 0,000$, $p = 0,000$, $p = 0,000 < \alpha = 0,05$ H_0 reddedilir (Bkz. Çizelge A.19).

%95 güvenle örnekleme yoksulluk, eğitim giyim-kuşam nedeni ile dışlanma hissetme düzeylerinin varyansları homojen olmadığı için varyans çözümlemesi yapılamaz.

Sonuç olarak, ‘Sosyal Dışlanmışlık Hissi’ açısından hangi demografik özelliklerin grupları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını yaptığımız varyans çözümlemeleri ile bu şekilde tespit ettikten sonra; her bir demografik özellik için tek tek bu analizi uyguladık.

Yalnız 2 *değişken (yoksulluk ve eğitim nedeni ile sosyal dışlanma hisleri)* için anlamlı bir farklılık bulunan demografik özellikler;

- *Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması, Hanedeki sosyal güvencelik durumu ve Göçmenlik durumu* olarak sıraladığımız demografik özelliklerin grupları arasında yoksulluk ve eğitim düzeyi nedeni ile sosyal dışlanma hisleri açısından anlamlı bir farklılık vardır.

Yalnızca ***bir değişken*** için anlamlı bir farklılık bulunan demografik özellikler;

- *Eğitim durumunun yoksulluk nedeni ile dışlanma hissi* arasında anlamlı bir fark vardır.
- *Çalışma durumunun eğitim nedeni ile dışlanma hissi* arasında anlamlı bir fark vardır.

Anlamlı bir farklılık bulunmayan demografik özellikler;

- *Yaş grupları ile yoksulluk ve eğitim düzeyi nedeni ile sosyal dışlanma hisleri* açısından anlamlı bir farklılık yoktur.

Varyansları homojen olmadığı için varyans analizi yapılamayan değişkenler:

- *Mekân ile kurulan ilişki, Aylık gelir düzeyi ve Mülkiyet durumu* değişkenlerinin varyansları homojen olmadığı için varyans analizi uygulanamamıştır.

5.5 Tarlabası’nda Kentsel Dönüşümün Sosyal Dışlanmaya Etkisinin Analizi

Çalışmada kurgulanan modele göre; analizin ikinci aşaması olan kentsel dönüşüm nedeni ile sosyal dışlanmışlık hissi ile bağımsız değişkenler arasında varyans analizinin (gruplar arası farklılığın bulunup bulunmadığını araştırmak için) yapılması gerekmektedir. Kategorik olarak belirlenmiş bağımsız değişkenlerin her birinin grupları arasında bağımlı değişkenler açısından anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığının ölçülmesi amacıyla uygulanacak analiz MANOVA’dır (çok değişkenli varyans analizi). Verilerin analizi çok değişkenli varyans çözümlemesi

(multivariate variance analysis - manova) kullanılarak yapılacaktır; bu analize geçmeden şu varsayımların sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilir:

- Normallik varsayımı
- Varyansların homojenliği varsayımı

Normalliğin sağlandığını test etmek için kullanılan Kolmogorov-Smirnov testi ile p değerlerinin anlamlılıklarının 0,05 anlamlılık değerinden küçük olması aranmaktadır.

Çizelge 5.7 : Normallik varsayımının test edilmesi.

Tests of Normality						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Sosyo-Ekonomik Dışlanma	,205	72	,000	,867	72	,000
Politik Dışlanma	,198	72	,000	,880	72	,000
Ekonomik Dışlanma	,110	72	,030	,925	72	,000
a. Lilliefors Significance Correction						

Çizelge 5.7’de görüldüğü gibi; Sosyo-ekonomik dışlanma hissi dağılımı ve Politik dışlanma hissi dağılımı her iki testin sonucuna göre; $p=0,00 < \alpha=0,05$ anlamlılık düzeylerinde olmaları nedeni ile normal dağılmaktadır denilir; ancak Ekonomik dışlanma hissi dağılımı için test sonuçları farklı çıkmıştır. Buna rağmen, $p=0,03$ veya $p=0,00 < \alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde olması nedeni ile normal dağılmaktadır denilir; böylece her üç bağımlı değişken için de, çok değişkenli varyans çözümlemelerine (multivariate variance analysis) geçilebilir.

Varyansların homojenliği testleri için ise aşağıda ayrı ayrı incelemeleri sunulan her bir değişkenin kendi içerisinde *Levene testi* uygulamaları ile varyansların homojenliğine bakılmıştır. Modele katkı sağladığını düşündüğümüz değişkenlerin ayrı ayrı varyans çözümlemelerini yapmak için öncelikle *Levene testi* ile varyanslarının homojen olup olmamasına bakacağız.

H1: Mekân ile kurulan ilişki kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissini etkilemektedir.

H0₁: Mekân ile kurulan ilişki kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi ile ilişkili değildir.

Mekânla Kurulan İlişkiye göre; dışlanma hislerini ölçümlediğimiz analizde *Levene testi* sonuçlarına göre her bir bağımlı değişken için (sırasıyla $p = 0,585$, $p = 0,000$, p

= 0,000) olduğunu görebileceğimiz sig. değeri anlamlılık düzeyi ifade etmektedir (Çizelge 5.8). *Levene testi* varyansların homojen olup olmadığının test edilmesi için yapılır, sosyo-ekonomik dışlanma hissine göre; ($p > 0,05$; $p = 0,585$) eşitliği söz konusu olduğu için varyansların homojen olduğu aralarında fark olduğu; politik ve ekonomik dışlanma hissine göre; ($p < 0,05$ (sırasıyla $p = 0,000$; $p = 0,000$) eşitliği söz konusu olduğu için varyansların homojen olmadığı, aralarında fark olduğu anlamına gelmektedir. Böylece sadece sosyo-ekonomik dışlanma hissi için varyans çözümlemesi yapılabilir.

Çizelge 5.8 : Mekân ile ilişkinin varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Sosyo-Ekonomik Dışlanma	,715	4	67	,585
Politik Dışlanma	8,444	4	67	,000
Ekonomik Dışlanma	12,060	4	67	,000

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.
a. Design: Intercept + MEKÂNİLEİLİSKİ

Varyans çözümlemesi yalnızca giyim-kuşam nedeni ile dışlanma hissi için yapılacaktır. O hâlde hipotezimiz aşağıdaki gibi değişmektedir:

H1' : Sosyo-ekonomik dışlanma hissi açısından mekânla kurulan ilişki arasında anlamlı bir fark vardır.

H0₁' : Sosyo-ekonomik dışlanma hissi açısından mekânla kurulan ilişki arasında anlamlı bir fark yoktur.

Çizelge 5.9 : Mekân ile kurulan ilişkinin kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi açısından modele katkısı.

Tests of Between-Subjects Effects					
Dependent Variable: Sosyo-Ekonomik Dışlanma					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	41,682 ^a	4	10,421	31,302	,000
Intercept	11,314	1	11,314	33,986	,000
MEKANİLEİLİSKİ	41,682	4	10,421	31,302	,000
Error	22,304	67	,333		
Total	63,986	72			
Corrected Total	63,986	71			

a. R Squared = ,651 (Adjusted R Squared = ,631)

$p = 0,000 < \alpha = 0,05$ **H1'** kabul edilir (Bkz. Çizelge 5.5).

Tek değişkenli varyans çözümlemesinde $p < 0,05$ anlamlılık değeri çıkmıştır. Bu nedenle mekânla kurulan ilişkinin modele katkısı vardır ve grupları arasında farklılıklar bulunmaktadır (Bkz. Çizelge 5.9). Hipotez doğrulanmış sıfır hipotezi reddedilmiştir. Yani, %95 güven aralığında; Mekân ile kurulan ilişki kentsel dönüşüm nedeni ile sosyo-ekonomik dışlanma hissi açısından gruplar arası anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Hangi gruplar arasında farklılık olduğu ise; Ekler kısmındaki Çizelge A.21'deki anlamlılık değerleri $p < 0,05$ olan değişkenlerin sosyo-ekonomik dışlanma hissi açısından birbirleri ile aralarında anlamlı farklılık bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Diğer hipotezlerin doğruluğunu da kontrol etmek için hipotezler sırasıyla testlere tabi tutulacaktır.

H2 : Yaş grupları arasında kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H0₂: Yaş gruplarındaki değişim kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi ile ilişkili değildir.

Yaş Gruplarına göre; dışlanma hislerini ölçümlediğimiz analizde *Levene testi* sonuçlarına göre her bir bağımlı değişken için (sırasıyla $p = 0,075$, $p = 0,012$, $p = 0,012$) olduğunu görebileceğimiz sig. değeri anlamlılık düzeyi ifade etmektedir (Çizelge A.22). Sosyo-ekonomik dışlanma hissine göre; ($p > 0,05$; $p = 0,075$) eşitliği söz konusu olduğu için varyansların homojen olduğu, aralarında fark olmadığı; politik ve ekonomik dışlanma hissine göre; ($p < 0,05$ (sırasıyla $p = 0,012$, $p = 0,012$) eşitliği söz konusu olduğu için varyansların homojen olmadığı, aralarında fark olduğu anlamına gelmektedir. Böylece sadece sosyo- ekonomik dışlanma hissi için varyans çözümlemesi yapılabilir.

Varyans çözümlemesi yalnızca giyim-kuşam nedeni ile dışlanma hissi için yapılacaktır. O hâlde hipotezimiz aşağıdaki gibi değişmektedir:

H2' : Sosyo-ekonomik dışlanma hissi açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark vardır.

H0₂' : Sosyo-ekonomik dışlanma hissi açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark yoktur.

$p = 0,138 > \alpha = 0,05$ **H0₂'** kabul edilir (Bkz. Çizelge A.23).

Hipotez reddedilmiş sıfır hipotezi kabul edilmiştir. Yani, %95 güven aralığında; Yaş grupları kentsel dönüşüm nedeni ile sosyo-ekonomik hissi açısından gruplar arası anlamlı bir farklılık bulunmadığını söyleyebiliriz.

H3 : Eğitim düzeyi ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H0₃: Eğitim düzeyindeki değişim kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi ile ilişkili değildir.

Bağımsız değişkenlerden Eğitim Düzeyinin kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanmaya etkisinin incelenmesine geldiğimizde; Çizelge A.24'te gördüğümüz gibi öncelikle varyanslarının eşit olup olmadığına bakarız. Ancak *Levene testi* ile bu ilişkinin var olmadığı gözlenmektedir. Her bir bağımlı değişken için $p < 0,05$ (sırasıyla $p = 0,000$, $p = 0,000$, $p = 0,034$) olduğunu görebileceğimiz sig. değeri anlamlılık düzeyi ifade etmektedir.

Levene testi sıfır hipotezinin anlamlılığının test edilmesi için yapılır, $p < 0,05$ olduğuna göre varyansların homojen olmadığı, aralarında fark olduğu anlamına gelmektedir. Böylece eğitim düzeyi ile sosyo-ekonomik, politik ve ekonomik dışlanma hissetme düzeyleri için varyans çözümlemesi yapılamayacaktır. Her bir bağımlı değişken için varyans homojenliği testi sonuçlarına göre;

$p = 0,000$; $p = 0,000$; $p = 0,034 < \alpha = 0,05$ H_0 Reddedilir (Bkz. Çizelge A.24).

%95 güvenle örnekleme sosyo-ekonomik, politik ve ekonomik dışlanma hissetme düzeylerinin varyansları homojen olmadığı için varyans çözümlemesi yapılamaz.

H4 : Çalışma durumu ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H0₄: Çalışma durumu değişim kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi ile ilişkili değildir.

Bağımsız değişkenlerden Çalışma Durumunun kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanmaya etkisinin incelenmesine geldiğimizde; Çizelge A.25'te gördüğümüz gibi öncelikle varyanslarının eşit olup olmadığına bakarız. Ancak *Levene testi* ile bu ilişkinin var olmadığı gözlenmektedir. Her bir bağımlı değişken için $p < 0,05$ (sırasıyla $p = 0,000$, $p = 0,000$, $p = 0,000$) olduğunu görebileceğimiz sig. değeri

anlamlılık düzeyi ifade etmektedir. *Levene testi* sıfır hipotezinin anlamlılığının test edilmesi için yapılır, $p < 0,05$ olduğuna göre varyansların homojen olmadığı, aralarında fark olduğu anlamına gelmektedir. Böylece çalışma durumu ile sosyo-ekonomik, politik ve ekonomik dışlanma hissetme düzeyleri için varyans çözümlemesi yapılamayacaktır. Her bir bağımlı değişken için varyans homojenliği testi sonuçlarına göre;

$p = 0,000$; $p = 0,000$; $p = 0,000 < \alpha = 0,05$ H_0 Reddedilir (Bkz. Çizelge A.25).

%95 güvenle örnekleme sosyo-ekonomik, politik ve ekonomik dışlanma hissetme düzeylerinin varyansları homojen olmadığı için varyans çözümlemesi yapılamaz.

H5 : Aylık gelir düzeyi ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H05: Aylık gelir düzeyi ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi ilişkili değildir.

Bağımsız değişkenlerden Aylık Gelir Düzeyi kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanmaya etkisinin incelenmesine geldiğimizde; Çizelge A.26'da gördüğümüz gibi öncelikle varyanslarının eşit olup olmadığına bakarız. Ancak *Levene testi* ile bu ilişkinin var olmadığı gözlenmektedir. Her bir bağımlı değişken için $p < 0,05$ (sırasıyla $p = 0,000$, $p = 0,025$, $p = 0,001$) olduğunu görebileceğimiz sig. değeri anlamlılık düzeyi ifade etmektedir. *Levene testi* sıfır hipotezinin anlamlılığının test edilmesi için yapılır, $p < 0,05$ olduğuna göre varyansların homojen olmadığı, aralarında fark olduğu anlamına gelmektedir. Böylece aylık gelir düzeyi ile sosyo-ekonomik, politik ve ekonomik dışlanma hissetme düzeyleri için varyans çözümlemesi yapılamayacaktır. Her bir bağımlı değişken için varyans homojenliği testi sonuçlarına göre;

$p = 0,000$; $p = 0,025$; $p = 0,001 < \alpha = 0,05$ H_0 Reddedilir (Bkz. Çizelge A.26).

%95 güvenle örnekleme sosyo-ekonomik, politik ve ekonomik dışlanma hissetme düzeylerinin varyansları homojen olmadığı için varyans çözümlemesi yapılamaz.

H6 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H06: Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi ilişkili değildir.

Her bir bağımlı değişken için varyans homojenliği testi sonuçlarına göre;

$p = 0,000$; $p = 0,001$; $p = 0,014 < \alpha = 0,05$ H_0 Reddedilir (Bkz. Çizelge A.27).

%95 güvenle örnekleme sosyo-ekonomik, politik ve ekonomik dışlanma hissetme düzeylerinin varyansları homojen olmadığı için varyans çözümlemesi yapılamaz.

H7 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna göre kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H07: Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna göre kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi ilişkili değildir.

Her bir bağımlı değişken için varyans homojenliği testi sonuçlarına göre;

$p = 0,000$; $p = 0,000$; $p = 0,023 < \alpha = 0,05$ H_0 Reddedilir (Bkz. Çizelge A.28).

%95 güvenle örnekleme sosyo-ekonomik, politik ve ekonomik dışlanma hissetme düzeylerinin varyansları homojen olmadığı için varyans çözümlemesi yapılamaz.

H8 : Göçmenlik durumuna göre kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H08: Göçmenlik durumuna göre kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi ilişkili değildir.

Her bir bağımlı değişken için varyans homojenliği testi sonuçlarına göre;

$p = 0,000$; $p = 0,000$; $p = 0,001 < \alpha = 0,05$ H_0 Reddedilir (Bkz. Çizelge A.29).

%95 güvenle örnekleme sosyo-ekonomik, politik ve ekonomik dışlanma hissetme düzeylerinin varyansları homojen olmadığı için varyans çözümlemesi yapılamaz.

H9 : Mülkiyet durumu ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissine göre gruplar arası anlamlı farklılık vardır.

H09: Mülkiyet durumu ile kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissi ilişkili değildir.

Her bir bağımlı değişken için varyans homojenliği testi sonuçlarına göre;

$p = 0,018$; $p = 0,003$; $p = 0,000 < \alpha = 0,05$ H_0 Reddedilir (Bkz. Çizelge A.30).

%95 güvenle örnekleme sosyo-ekonomik, politik ve ekonomik dışlanma hissetme düzeylerinin varyansları homojen olmadığı için varyans çözümlemesi yapılamaz.

Sonuç olarak, ‘Kentsel Dönüşüm Nedeni ile Sosyal Dışlanma Hissi’ açısından hangi demografik özelliklerin grupları arasında anlamlı farklılık olduğunu yaptığımız varyans çözümlemeleri ile bu şekilde tespit ettikten sonra; hangi demografik özellikler için anlamlı bir farklılık vardır incelersek:

Yalnızca ***bir değişken*** için anlamlı bir farklılık bulunan demografik özellikler;

- *Mekân ile kurulan ilişki grupları arasında kentsel dönüşüm sonrası sosyo-ekonomik dışlanma hissi* açısından anlamlı bir farklılık vardır.

Anlamlı bir farklılık bulunmayan demografik özellikler;

- *Yaş grupları ile arasında kentsel dönüşüm sonrası sosyo-ekonomik dışlanma hissi* açısından anlamlı bir farklılık yoktur.

Varyansları homojen olmadığı için varyans analizi yapılamayan değişkenler:

- *Eğitim düzeyi, Çalışma durumu, Aylık gelir düzeyi, Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmaması, Hanedeki sosyal güvencelik, Göçmenlik durumu, Mülkiyet durumu* değişkenlerinin varyansları homojen olmadığı için varyans analizi uygulanamamıştır.

5.6 Tarlabası’nda Kentsel Dönüşümün Sosyal Dışlanmaya Etkilerinin Değerlendirilmesi

Alan araştırması ile yapılan görüşmelerde, mahalle sakinlerinin en çok mekân ile kurdukları ilişki üzerinden anlamlı sonuçlara varılmıştır. Mevcut hâli ile hissedilen sosyal dışlanma eğitim düzeyine, yaşa, bağlı olarak değişim göstermektedir. Yaş gruplarının örneğin kendi aralarında da anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

Tarlabası’nda yaşayanlar ile o alanda yalnızca mülk bağı ile bağlı olan kişiler arasında kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hislerinin birbirlerine göre anlamlı farklılıklar taşıdığı görülmektedir (Bkz. Çizelge A.21). Bunun yanında Tarlabası’nda yaşayan kişiler ile o alanda ayrıca işyeri sahibi olan kişiler arasında sosyal dışlanma hissi açısından anlamlı farklılığın devam ettiği ancak gittikçe azaldığı sonucuna varılmıştır. Bölgede işyeri sahibi olanlar ile yaşamlarını o bölgede sürdürenler arasında oldukça anlamlı bir sonuç çıkarken işyeri sahipleri ile o bölgede hem işyeri sahibi olan hem de yaşayan kişiler arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır.

Bu da Tarlabası'nda yalnızca yaşamlarını sürdüren kişilerin ki bu kişiler genel olarak sigortasız çalışmakta olan alt gelir gruplarına mensup ailelerden oluşmaktadır, dışlanmışlık hislerinin düzeyleri ile işyeri sahiplerinin dışlanmışlık hislerinin düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Okuryazar olmayanlar ile ilkokuldan başlayarak eğitim almış kişilerin yoksulluk nedeni ile dışlanma hislerinin birbirlerine göre anlamlı farklılıklar taşıdığı görülmektedir (Bkz. Çizelge A.4). Ancak eğitim düzeyleri birbirine yaklaştıkça sosyal dışlanma hissi açısından anlamlı farklılığın gittikçe azaldığı sonucuna varılmıştır.

Eski göçmen ile yeni göçmen kişiler ile yoksulluk ve eğitim nedeni ile dışlanma hislerinin birbirlerine göre anlamlı farklılıklar taşıdığı görülmektedir (Bkz. Çizelge A.18). Alanı sahiplenilmesi bu anlamda önem kazanmaktadır. Zorunlu göçmen olanlar arasında da yeni göçmen sayılabilecek kadar yeni gelmiş ve eski göçmen sayılabilecek kadar eskiden gelmiş kişiler bulunması nedeni ile bu kişilerin Tarlabası'nın sahiplenilmiş olduklarını söyleyebiliriz. Dışlanmışlık hislerinin diğer gruplardan anlamlı bir farklılık oluşturacak şekilde sonuçlanmayışı bu nedenle olduğunu düşündürmektedir.

Sosyal güvencelik ile ilgili olduğunu düşündüğümüz bir diğer gösterge de hanede sürekli bakıma ihtiyacı olan hasta kişinin bulunma durumuna bağlı yoksulluk ve eğitim nedeni ile dışlanma hisleri arasında da anlamlı bir sonuç çıkmıştır. Evinde hasta bulunan kişilerin ayrıca çalışamadıkları ve hem gelir yoksulluğu çektikleri hem de sağlık güvencesinden yoksun kaldıklarını ve sosyal dışlanmanın birey ve hanesi için bir kısır döngüye girdiğini belirtmek gerekir.

Mahallede yaşayanlar bölgede proje söylentilerinin ilk çıktığı andan itibaren kendilerini tüm sürecin dışına itilmiş, yok sayılmış hissettiklerini belirtmektedir. Mahallede yaşayan mülk sahipleri ve işyeri sahiplerinin eleştirilerinin odağını; mülklerin rayiç değerlerinin düşük tutulması ile rantın adil bir şekilde dağıtılmaması oluşturmaktayken kiracılar için özellikle de hem işyeri hem evi Tarlabası'nda bulunan kimseler için projeye yönelik eleştirilerin temelinde geleceklerinin düşünülmemesi, hiç bir şekilde sürece dâhil edilmedikleri ve yok sayıldıkları algısı yer almaktadır.

KUTU-2

Mustafa A. (38-Nalbur),

“Afedersiniz; ama çirkin bir benzetme olacak, 1974’te o yol (*Tarlabaşı Bulvarı*) yapılması esnasında buralar yıkıldığında bütün fareler bize doğru geldiler, binaların altındaki fareler.. *Kaçacak yeri olmayan fareler*, yaşadıkları yerin en yakın çevresine doğru gittiler. Şu anki durumda da bence aynen bu yapılmak isteniyor. Şehrin merkezini yıkıp burdaki insanların *fareler* gibi şehrin dışına gitmesini sağlamaya çalışıyorlar.”

Bu anlamda mekân ile kurulan ilişki kentsel dönüşüm nedeni ile dışlanma hissini etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Bölgede yaşayan kişilerin çok çeşitli etnik kökenden gelmesi ve çok çeşitlilik taşıması her kitleden kişiler ile konuşma olanağını azaltmıştır. Ancak ilk etap çalışmasının yapılması planlanan 9 adet yapı adası için bu çalışma yapılmıştır. O nedenle konuşulan kişilerin örneklem içerisinde rastgele bir seçimi söz konusudur.

KUTU-3

Remziye D. (28-Ev kadını),

“Eğer dönüşüm gerçekleşirse İstanbul’da yaşamamız imkânsız. 4 kişi geçindirdiğimiz para aylık 800 lira, bunun 300 lirası kiraya gidiyor. 500 lira ile bir ay boyunca 4 kişi geçiniyoruz. Burada kiralar ucuz; taşınırsak 500-600TL’den ucuza ev bulamayız, ona da gücümüz yetmez. Mecburen Mardin’e gideceğiz. Orada sigortalı iş bulamayız ama yine de akrabaların yanında oluruz.”

Anket çalışması ile analize bir çok grubu dâhil edemediğimiz bu gruplar hakkında genelleme yapılamayacağının bilinci ile hareket ederek konuşulan kesimin görüşlerine göre yapılabilecek genel bir yoruma göre; bölge sakinlerinin önemli bir kısmı projenin rant amacı ile yapıldığını ve kendilerinin hangi kesimden olursa olsun dışlanmış olduklarını belirttiler. Bunun en çarpıcı örneğini mahallede konuştuğumuz bir kişinin kendi ağzından vermiş olduğu ifadeleri ile somutlaştığını belirtmek gerektiğini düşünmekteyim (Bkz: KUTU-2).

Bazı gruplar kendi gruplarının katılması gerektiğini belirtirken bazı gruplar ise, mahalle sakinlerinin tamamının katılması gerektiğini belirttiler Buradan çıkarabileceğimiz sonuç ise, mahallede kendi içinde de dışlamanın olduğu görüşlerinin desteklenmekte olduğu yönündedir.

Tarlabaşı'nda yaşayan aileler (hanehalkları) aylık gelire bağlı yoksullukla mücadele etmektedirler. Örneğin 500,-TL ile aylık 4 kişilik bir aile geçimini sağlamaktadır. Bu ailenin sigortası bulunması diğer ailelere nispetle avantaj sağlamakla birlikte yoksulluk devam etmektedir. Kentsel dönüşümün gerçekleşmesi durumunda kiracı olarak Tarlabası'nda yaşayan bu aile Mardin'e taşınmak zorunda kalacaklarını belirtmişlerdir (Bkz: KUTU-3).

Mahallede yaşayanlar bölgede proje söylentilerinin ilk çıktığı andan itibaren kendilerini tüm sürecin dışına itilmiş, yok sayılmış hissettiklerini belirtmektedir. Mahallede yaşayan mülk sahipleri ve işyeri sahiplerinin eleştirilerinin odağını; mülklerin rayiç değerlerinin düşük tutulması ile rantın adil bir şekilde dağıtılmaması oluşturmaktayken kiracılar için özellikle de hem işyeri hem evi Tarlabası'nda bulunan kimseler için projeye yönelik eleştirilerin temelinde geleceklerinin düşünülmemesi, hiç bir şekilde sürece dâhil edilmedikleri ve yok sayıldıkları algısı yer almaktadır.

Sosyal güvencesiz işçi çalıştırmanın söz konusu mahallede önemli bir sayıda gerçekleştiği gösteren bulguların (Bkz: KUTU-4), Kavala ve Keyder'in (2008) de kendi çalışmalarında vurguladıkları bir noktanın 'çalışma hayatının denetlenmesi konusunun önemi ve bu konunun yoksullukla mücadele bağlamında da ele alınması gerekliliğini' belirtmek gerekmektedir.

Tarlabaşı'nın mevcut durumda geçici olarak kullanılan bir bölge olduğu sonucuna varılabilir. Aidiyet hissinin yüksek olmadığı koşullar gerektirdiği için kişilerin burada yaşadığı söylenebilir. Ancak bu durumu göçmenlik durumları ile açıklamak gerekmektedir. Eski göçmenlerin mahalledeki bağlılık hislerinin yüksek olduğu ve uzun zamandır mahallede yaşadıkları için mahalleden zorla çıkarılmak durumunda olmalarından şikâyet etmektedirler (Bkz: KUTU-5).

Tarlabaşı'nın sorununun bölgede yaşayan insanlar olmadığını bugüne kadar uygulanmış yanlış politikalar ve güvenlik konusunda yaşanan bilinç dâhilinde gerçekleştiğini düşündükleri zafiyetlerin sonucunda bölgedeki yaşam kalitesinin düştüğünü belirtmektedirler.

Suç oranının artmasındaki ve bölgenin köhneme alanına dönüşmesindeki en önemli etken olarak algıladıkları konular güvenlik zafiyeti, belediyenin gerekli altyapı yatırımlarını yerine getirmemesi ve binalarını bireysel olarak yenilemek isteyenlere

engel çıkarırcasına zor olan yenileme işlemlerinin yapılamamasından kaynaklandığını düşünmektedirler.

KUTU-4

Emine A. (22-Sigortasız Çalışan),

“Okmeydanı’nda konfeksiyon atölyesinde çalışıyorum. Abimin işyeri de yakın sabah 7:30’da yürüyerek gidiyoruz. 1,5 saat yürüyoruz. Akşamları da aynı şekilde geliyoruz, zaman zaman mesaiye kaldığımız oluyor. Mesaiye kalınca 23:00’ten önce eve gelemiyorum. Haftalık 100 liraya çalışıyorum. Mesaiye kalmasam işten çıkarıyorlar; 7 yıldır çalışıyorum hiç sigortam yatırılmadı, sigortalı olunca az para veriyorlar.”

Ekonomik koşullar gereği İstanbul’a göç etmiş kişilerin ilk olarak tanıdıkları ve sosyal çevreleri aracılığı ile buraya yerleştikleri, daha sonra kendi çevrelerini oluşturmaya başladıkları görülmektedir. Ancak buna rağmen bölge insanı için akraba ve komşuluk ilişkileri önemlidir; çünkü çoğu yaşayan kişiler akraba veya yakın yerlerden göç etmiş kimselerdir.

KUTU-5

Mustafa K. (55-Sigortasız Çalışan),

“40 senedir Tarlabası’nda yaşıyorum. Belediye bugüne kadar bu bölgeye hiç bir altyapı yatırımı yapmamıştır. Binaları kendi imkânları ile yenilemek isteyenlere engeller çıkardılar, izin vermediler... Güvenlik güçlerine suçluyu şikayet ettiğinizde olan yine size olur. Ön kapıdan giren arka kapıdan çıkarılıyor. 4 çocuğum var, hepsini 2. El eşya satarak kazandığım para ile okuttum. İstanbul’da tek sahip olduğum şey oturduğum bu bina, bir kiracım var, dönüşüm söylentileri nedeni ile kira da vermiyorlar. İşim de aynı binada benim, dönüşüm olursa hem işimi hem evimi kaybedeceğim. Bu yaşta hangi işe gireyim?

Kendiniz düşünün, 1-2 dişiniz çürükse tüm dişlerinizi mi çektirirsiniz yoksa çürük olanları mı çektirirsiniz?

Dönüşüm olacaksa mahalleli yararına yapılsın, kamu yararı olsa bedeli ne olursa olsun umursamam yalnız 40 yıllık emeğimizin birilerine peşkeş çekildiğini görünce hakkımızın yendiğini düşünüyorum.”

Tarlabası’nda yaşayan kişilerin büyük oranının akraba ve sosyal ilişkileri nedeni ile ilk olarak bu bölgeyi tercih ettikleri de açıktır. Tarlabası’nı bir aktarma merkezi

olarak kullanan mahalle sakinlerinin bölgeye dair bir aidiyet hissettiği söylenemez. Ancak belirli bir grup kişi de bu mahalleye mülkiyet bağı ile bağlıdır.

Mülkiyet bağı ile bağlı olan, orada yaşamını sürdüren veya orada işyeri bulunan ya da Tarlabası ile sadece çalıştığı yer olarak ilişkisi bulunan kişilerin toplumsal dışlanma hislerinin birbirlerinden farklı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bölgede yaşamını sürdüren kişilerin eğitim seviyesinin düşük olması, aylık gelir seviyesinin birbirinden çok farklı iki uçta yığılması beraberinde ciddi çatışmaları getirmektedir. Bölgede belli gruplara mensup olmak önemli bir unsur hâline gelmekte ve aidiyet hissi ile kişiler kendi topluluklarını (hemşericilik, etnik köken, cinsel yönelim, yurtdışı göçmenleri) oluşturmaktadır.

Yoksulluk nedeni ile dışlanmışlık hissi açısından; ‘Eğitim düzeyi, Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasına, Hanedeki Sosyal Güvencelilik ve Göçmenlik Durumu’nun etkili olduğu ve grupları arasında anlamlı farklılık bulunduğu sonucu çıkmıştır.

KUTU-6

Kezban A. (19-Sigortasız Çalışan-Öğrenci),

“Okumak istiyorum ben, üniversiteyi kazandım Konya’yı.. Liseyi burda (Beyoğlu) turizm lisesinde bitirdim. Toplam 4 kardeşiz, annemle babam hastalar. Babam SSK’dan emekli, erkek kardeşim çalışıyor, bir kız kardeşim hala liseye gidiyor. Evimiz vakıftan kiralık, başka bir yerde oturmamız çok zor kira yüzünden. Mecburen Mardin’e taşınacağız. Ben eğer ***burdan dışarı atılırsak*** üniversiteye gidemem.”

Eğitim nedeni ile dışlanmışlık hissi açısından; ‘Çalışma durumu, Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasına, Hanedeki Sosyal Güvencelilik ve Göçmenlik Durumu’nun etkili olduğu ve grupları arasında anlamlı farklılık bulunduğu sonucu çıkmıştır.

‘Yaş Grupları’nın yoksulluk ve eğitim nedeni ile dışlanma hisleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamakta yaş sosyal dışlanmayı etkileyen bir etmen olmamaktadır.

Sosyal mekânda bu ayrımlar bulunurken fiziksel mekânda ise ayrım o kadar net olmamaktadır. Yaşanılan mekânlar birbirlerine benzemekte fakat cadde üzerinde binalarda daha sağlıksız koşullar göze çarpmaktadır.

KUTU-7

Mesut C. (28-Sigortasız Çalışan),

“Çocukları okutmak istiyoruz yalnız burada okusanız ne yazar. Cihangir’deki ya da Fındıklı’daki okul **buranın çocuklarını** kabul etmiyor. Burdaki çocuklar mecburen Dolapdere’deki okula gitmek zorunda kalıyor. O da yetersiz zaten.”

Aylık gelir arasındaki uçurum yoksul ve varıl kesimin mekân ile kurulan ilişkisi ile ilgilidir. Yoksul kesim iç kısımlarda yaşarken daha varıl gruplar caddeye yakın kısımlarda yaşamaktadır. Cadde üzerindeki işyerlerinin sahiplerinin bölge ile yalnızca ekonomik ilişkileri bulunmakta iken iç kesimlerde yaşayan ve aynı zamanda işyeri de burada bulunan bir grubun bu yerleşme ile bütün ilişkilerini kurduğunu söyleyebiliriz.

KUTU-8

Deniz T. (48-Fırın),

“30 yıldır Tarlabası’nda yaşıyorum, 18 yaşımdan beri Tarlabası Caddesi’nde ticaret yapıyorum benimle birlikte 12 kişi çalışıyor işyerimde.

Burda dönen bütün dolapları görüyoruz ve biliyoruz, eskiden gayri müslim vatandaşımız çoktu, şu an yok denecek kadar az. Onları özlemiyor muyuz, tabi ki özliyoruz. Kalite vardı, şu an o *kaliteli, mütevazı* insanlar yoksa burda, bu yerel yönetimlerin suçudur.

Şu anki projede yıkılacak 9 adada 20 sahipsiz bina, 40-45 arası vakıf ve milli emlak yerleri var. O virane, bataklık olan yerlerin çoğu hazinenin ve vakıfların yerleri. Kimse buralara bakmadı, ilgilenmedi. Belediyeler ilgilenmedi, kolluk güçleri buralarla ilgilenmedi, vakıflar mimarlar odası, duyarlı davranmadı. Kimseye bir çivi çaktırmadılar.

Ben Belediye ve GAP inşaatla görüşmeye gittim. Bana 37 m² daire ya da ve 3, 5 kuruş değerinde para teklif edildi. Ve burda yaşayan herkese ~506 tapu sahibine aynı komik rakamlar teklif edildi.

“*Bu mu sosyal olan proje?*”

Buyrun gelin, dernek de var burda kime ne teklif yaptılar, kimlere neler vaddettiler yada kimleri nasıl korkuttuklarını görün.”

Kentsel dönüşüm sonrası sosyo-ekonomik dışlanma hissi açısından ‘Mekân ile kurulan ilişki’ grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Mekânla kurulan bu ilişkiler mekânı algılama biçimini değiştirmekte ve sosyal dışlanmayı derinleştirmektedir. Tarlabası’nda yalnızca işyeri bulunan kişi ile bölgede yaşamını

sürdüren kişinin veya bölgede hem işyeri bulunup hem yaşayan kişilerin birbirleri ile ilişkili bir sosyal dışlanma hissettikleri ortaya çıkmaktadır. Sınıfsal bir ayrım diyebileceğimiz bu durumun kentsel dönüşümün negatif etkilerinin mekân ile farklı yollar ile ilişki içerisindeki toplumun farklı sınıfsal tabakalarında farklı şekillerde hissedildiği sonucu çıkmaktadır.

Kentsel dönüşüm sonrası sosyo-ekonomik dışlanma hissi açısından ‘Yaş grupları’ arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Bunun sonucu olarak denilebilir ki; mekânda gerçekleşen kentsel dönüşüm nedeni ile sosyo-ekonomik dışlanma hissinin her yaş grubuna mensup kişiler tarafından benzer şekillerde algılandığı şeklindedir. Yaşa bağlı bir ayrım da söz konusu değildir.

Kentsel dönüşüm çalışması kapsamında Tarlabası’ndan taşınmak zorunda bırakılan grup dışlanmanın boyutlarına göre incelendiğinde, sosyal bir proje olduğu iddia edilen proje; mevcuttaki yoksulluk ve sosyal dışlanmayı daha fazla derinleştirmektedir.

Bu açıklanan analize girebilen verilerin yanı sıra; arazideki çalışmalarda çıkan sonuçlardan;

- %86 Tarlabası’nda kentsel dönüşüm projesine ihtiyaç duyulduğunu ancak %80’i projenin rant %51 bölgedeki yoksulları dışarı göndermek amacıyla yapıldığını belirtmekte ve %90’ı süreçte haksızlığa uğradığını düşünmektedir.
- %13 ise bölgeyi suçtan temizlemek amacı ile yapıldığını düşünmektedir.
- %98 mahallelinin sürece dâhil olmadığını düşünmektedir. Yine aynı oranda mahallelinin bu şekilde burada mülk sahibi olamayacağını ve yapılacak binaların hedef kitlesinin burada yaşayan kişiler olmadığını düşünmektedir.

Yüzde olarak büyük oranlarda bu sonuçlar çıkmış olduğu için gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunamamakta ve analize dâhil edilememektedir.

- %55’i en büyük yanlısın projenin rant niyetinde olmasına %64’ü mahallelinin yok sayılmasına bağlamaktadır. %51’i ise baştan bireysel yenilemeye izin verilmesi gerektiğini söylemektedir.
- %60’ı idarenin projeyi zorla kabul ettirmeye çalıştığını, uzlaşmadığını düşünmektedir.

- %97'lik grup mahallelinin yeterince bilgilendirilmediğini ve belediyenin mahalleliye karşı dışlayıcı bir tutum sergilediğini düşünmektedir.
- %87'si bu sorunu mahallelinin yararına çözülebileceğine inanmamaktadır.

Yüzde olarak büyük oranlarda bu sonuçlar çıkmış olduğu için gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunamamakta ve analize dâhil edilememektedir.

Görüşülen kişilerin tarafımıza belirttikleri yanıtların kısaca bir özeti yapılacak olursa; Tarlabası'nda yaşanan kentsel dönüşüm projesi, bölgede bulunan sakinlerin görüşlerine önem verilmeden gerçekleştirilmektedir. Bölgenin bu hâle gelmesinin nedeni olarak gösterilen unsurların '**güvenlik zafiyeti**' ve '**belediyenin kendi görevlerini yerine getirmemesi**' olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle bu kentsel dönüşüm projesinden mahalle sakinleri olarak '**%97'lik bir kesim kesinlikle olumlu bir beklentileri olmadığını**' belirtmişlerdir. Süreçlerden dışlandıklarını ve sonuç olarak bu projenin '**yalnızca rant amacıyla yapılmak istendiğini**' belirtmişlerdir.

6. GENEL DEĞERLENDİRME: SONUÇ VE ÖNERİLER

Tezin kapsamında incelenmesi düşünülen iki temel konu oluşturulan sistematik içerisinde ele alınmıştır. İlk olarak, sosyal dışlanma kavramsal karşılığını ifade etmek üzere sosyal dışlanma tanımları literatürden araştırılarak elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Ardından gelen bölümlerde ise; kentsel dönüşüm kavramlarının tarihsel süreç içerisinde sosyal dışlanmanın boyutları ile aynı düzlemde bulunduğu konularına değinilmiştir.

Kentsel dönüşüm projeleri yasalarda; çökmekte ve bozulmakta olan kentsel mekânın ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarını kapsamlı yaklaşımlarla iyileştirmeye yönelik uygulanan strateji ve eylemlerin bütünü şeklinde geçmektedir. Ancak; özellikle Batılı yaşam standardını yakalayarak çağdaş kentler oluşturma tek yolu olarak meşru kılınan kentsel dönüşüm olgusunu, tarihsel gelişiminden bağımsız anlamaya çalışmak yanlış olacaktır.

Özellikle 2. dünya savaşından sonra Marshall planları ve Truman doktrinleriyle az gelişmiş ülkelerde kırdan kente doğru yoğun göçler ve gecekondulaşmayla ifade bulan bu “çağdaşlaşma” süreci; 1950’lerde gecekondu halkının yıkımlar, kentsel hizmetlerin yetersizliği ve dışlanma durumlarıyla yüz yüze gelmesini beraberinde getirmiştir. 1960’larda yine dışa bağımlı ithal ikameci ekonomik gelişme stratejisine yapacağı olumlu katkılardan dolayı *gecekondulaşmanın* özendirilmesi Batıdaki sosyal konut politikasının Türkiye’de üstlendiği resmi devlet politikası hâlidir. 1970’ler ise, gecekonducuları sisteme entegre etme çabasının devlet sistemi içinde çelişki ve bölünmelere yol açtığı ve her partinin üzerinden oy sağlama kaygısıyla çıkarıcı ve kısa dönemli çözüm olarak sundukları yanlış politikalarını uyguladığı ve “*gecekondu afları*”nın yoğunlaştığı bir dönemdir.

“1980’li yıllardan itibaren Dünya’da ve Türkiye’de mekânsal dönüşüm iki temel üzerinde yükselmektedir:

- Neo-liberal politikalar ile birlikte devlet ile sermaye arasında yeniden biçimlenen ilişkiler ve kentsel alanlarda sınıfların hak sahipliliğinin yükselen

sınıflar lehine yeniden düzenlenme çabası.

-Kentsel alanın bütünüyle metalaştırılması yoluyla sermaye birikimi mantığının içine alınması ile kolektif eylemi de içinde barındıran kentin kamusal mekânsal varlığının aşındırılması.”

“Bu süreçte kentsel alan toplumsal sınıflar açısından dramatik bir biçimde ayrırmakta ve bu ayrışmada azalan kentsel kamusal harcamalar yeni oluşacak kentsel yoksulluk alanlarının kamusal hizmet alabilmeleri olanağını daha da azaltarak, eski yoksulluk alanlarından farklı, gerçek çöküntü alanları, ‘slum’lar yaratacaktır.” (Kurtuluş, 2006)

“*Kentsel dönüşüm süreci*, kentleri karşısında bireylerin ezildiği devasa yapılar kurma süreci olarak anlatılmaktadır. Diğer bir deyişle *gecekondu ve gecekondulunun dışlanması söylemini meşru kılan bilinç hâli görsel sunumlar ile de pekiştirilmektedir*. Hergün onbinlerce insanın içinde hareket ettiği bu devasa yapıların sanal görüntüsü bile küçücük ve düşük kaliteli yapılar olan *gecekonduların gözden çıkarılmasını meşru kılacak kuvvetli bir bilinç hâli yaratmaya yetiyor*. Bu durumda gecekonduya yönelik çözüm, onun büyük yapılara feda edilmesi gibi ‘**doğal**’ bir anlam kazanıyor.” (Aslan, 2006). Yerleşim mekânları açısından da artık eski biçim ve fonksiyonlar ortadan kalkmış gibidir. 1980 öncesinde meşru görülen gecekondu yoksulluğu artık bu dönemde geçerli değil gibi görülmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2002). Wacquant’ın (2002) anlatımıyla, yeni yoksulluk anlayışı çalışma ve geçinme arasındaki kent yaşamının mekânsal dönüşümüne ek olarak son zamanlardaki değişen ilişkileri önemli ölçüde içeren genel geçer bir olguya atıfta bulunmaktadır (Aktaran: Buğra ve Keyder, 2003).

Bu değişimler, şimdiye kadarki var olan sosyal içerme mekanizmalarının değiştiği ve sonuç olarak çok sayıdaki insan için sosyal dışlanma tehdidine yol açan Türk toplumunda karşılıklarını bulmaktadırlar (Buğra ve Keyder, 2006). “Ekonomik dışlanma, yani devamlı bir işsizlik hâli, giderek kültürel dışlanmaya yol açıyor, özellikle de bu insanların göçmen, farklı etnik kökenli oldukları durumlarda, siyasi dışlanma ile pekişiyordu; ayrıca insanlar devletin kentlerin çevrelerinde yaptırdığı sosyal konutlarda ikamet ettiklerinde, olaya bir de mekânsal dışlanma eklenmiş oluyordu. Bütün bu sendroma da ‘toplumsal dışlanma’ adı veriliyordu” (Buğra ve Keyder, 2003). “Dolayısıyla toplumsal dışlanmanın mekânsal dışlanma ile pekiştiği

durumlarda yoksulluk olgusunun daha güçlü bir şekilde gündeme geldiğini söyleyebiliriz” (Kavala ve Keyder, 2008).

6.1 Sonuçlar

Sosyal, fiziksel, ekonomik ve politik dinamiklerin iç içe geçtiği kent mekânı; zaman içerisinde politik ve sosyo-ekonomik dinamikler ile dönüşüme uğramıştır. Uygulanan mekânsal politikalar ile kentsel mekânın sürekli yeniden yapılandırılmasına olanak sağlanırken kentlerde ve kırsalda yaşayan nüfus hareketlerinin kontrol edilmesi; her iki alanda da yaşanabilir mekânlar yaratabilmek ve bu mekânların sürdürülebilirliklerini sağlamak planlama biliminin önemli bir sorunu hâline gelmiştir. İşgücü olanaklarının daha fazla ve çeşitlendiği kent mekânlarına doğru hareket eden nüfus; kentlerde yığılma eğilimi içerisine girmiştir.

Mekânın ne olduğundan çok; sosyal ve kültürel boyutlarıyla mekânın nasıl kurulduğu; farklı insan davranışlarının farklı mekân kullanım anlayışlarını yaratıp oluşturduğu önemli bir araştırma konusudur. Bununla birlikte insan davranışları ile kurulmuş olan bu mekânların da yer gelince sosyal süreç ve uygulamaları etkilemektedir. Harvey’e (2006) göre mekân görelidir; kurgulanmıştır ve mekânın, binalar, altyapı, tüketim alanları vd. gibi – aynı anda sosyal hayatı oluşturan nedenler ve sosyal hayatın şekillendirdikleri olan– “yerinde” (on the ground) oluşan süreçlerin maddesel bir belirtisidir.

Günümüz Dünyasında; kent nüfusunun ilk kez kır nüfusuna eşitlendiği ve kırsal nüfusun azalma eğilimi içerisine girdiği bir dönemdeyiz. Bu yapısal dönüşümler ve küresel sermayeyin akışkanlığının işgücü hareket esnekliğinden fazla olması ise her alanda büyük bir rekabet ortamının oluşmasına neden olmuştur. Mekânsal boyutta da önemli rekabetler oluşmaktadır. Çoğunlukla dile getirilen Dünya Kenti olma durumunun büyük metropollerin ortak hedefleri hâline geldiğini söyleyebiliriz. Bu iddialı hedefin gerçekleştirilmesi için metropoliten kentlerin bir dizi planlamaya ve yeniden yapılanmaya ihtiyaç duydukları aşıkardır. Bir yanda rekabet edebilme yeteneğinin geliştirilmesi ile Dünya’nın önemli kentleri ile aynı seviyeye erişme hedefi; bir diğer yanda ekonomik, sosyal ve ekolojik anlamda sürdürülebilir mekânların, kentlerin yaratılması ve yönetilmesi gerçeği büyük metropollerin önemli tartışmaları arasındadır.

Hiç şüphe yok ki; kentsel mekânda gerçekleşen nüfus hareketleri, sermayenin kent mekânına olan yatırım baskısı ve ortaya çıkan mücadeleleri yönetmedeki yetersiz politik irade nedeniyle kentsel mekânın yönetimi gitgide zorlaşmaktadır.

Yerlerin eşsizliği, bireyin etkinliğinin bağımsız bir biçimde var olduğunu ve buna karşılık olarak her türlü düzenlemenin bireyin hareketini meydana getirdiğini savunan -agency/structure- tartışmaların ana gündemi olan evrensel bir genelleştirme oluşturmakla mümkün olabilecek genel geçer bir ekonomik çerçevede inşa edilir.

Sosyal dışlanma; en genel anlamıyla bireyin kendisinden başlayarak çevresi ile birlikte karşılıklı olarak beslediği ve toplumdaki diğer bireylerin günlük yaşamlarında normal bir biçimde dâhil olabildikleri ekonomik, politik, mekânsal ve kültürel boyutlarda topluma dâhil olamamalarını belirtmektedir. Yoksulluk ve sosyal adalet çerçevesi içerisinde değerlendirildiğinde; gelir dağılımındaki adaletsizliğin, liberal/neo-liberal politikalar ve sosyal devletin çözülmesi ile birlikte; 1970-80 sonrası kentsel mekândaki dönüşümlere neden olduğu ve kentlerdeki yeni yoksulluk³⁷ biçimlerini yarattığı belirtilmektedir. Robert Castel (2004) güvenliğe sonsuz bir talebin olmasının diğer yanda bireyselleşme, koruma mekanizmalarının kaybı, işgücü ilişkilerinin zayıflığı, yeni risklerin oluşumu gibi dönüşümlerle birlikte sivil ve sosyal sözleşmelerin bozulma tehdidi altında olduğunu açıklar. Tarlabası'nda uygulanan kentsel dönüşüm projesi; var olan kentsel yoksulluk olarak nitelendirebileceğimiz yeni yoksulluk olgusunun daha derinleştirmektedir.

Diğer yandan, esas vurgulanması zorunlu olan konuya göre; Türkiye'de ve Dünya'da kentleşme sürecinin tarihsel bir sonucu olarak kent merkezlerinde mekânsal dönüşümlerin yarattığı çöküntü alanları ve kente etkileri ile doğrudan bir dönüştürme sürecine maruz kalmaları konusudur. Dönüşüm tartışmalarının ortaya çıktığı nokta da tamda bu çerçevede gelişmektedir; bölgenin kent merkezine oldukça yakın olması ve yenileme projesinin sonrasında büyük bir rant meydana getireceği bilinmektedir. Bu rantın bölge sakinleri arasında adil bir şekilde dağıtılıp dağıtılamadığı ve bölgede nispeten daha zayıf grupların politik düzlemde yoksun bırakılarak dışlandıkları gözlemlenmektedir.

³⁷ Işık, O. & Pınarcıoğlu, Melih, (2009), *Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Örnek araştırma konusu bölge olarak seçilen Tarlabası; dışlanmanın tüm boyutlarının analizine olanak tanıyan bir bölge olması açısından önem taşımaktadır. Söz konusu bölge; eski dönem azınlıkların bölgeden ayrılmasından sonra sahipsiz kalan tarihi dokusunun yanı sıra kent merkezinde yer alması ve çeşitli etnik kökenlerden kişilerin de yoğun olarak yaşadığı kültür potansiyeli ile de zengin bir bölgedir.

Ancak bölgede yaşayanların sosyo-ekonomik durumları analiz edildiğinde; kentin en yoksul kesiminin bu bölgeyi kent içi göçten önceki bir alan olarak kullanıyor olduğu görülmektedir. Yine bölgede suç oranının da yüksek olması ve güvenlik yetersizliği bölgenin kendi içine kapalı gelişmesine olanak tanımıştır. Bu nedenle fiziksel alandaki köhnemeyi ve sosyal alanda oluşan çatışmaları kentsel yenileme ve devlet eli ile dönüştürme projesi ile çözümüne konu olmuştur.

Hiç kuşku yoktur ki, bölgede yerel devlet-özel sektör ortaklığında gerçekleştirilmekte olan proje ile mahalle sakinleri arasında çatışmalar yaşanmaktadır. Çatışmaların merkezinde hak mağduriyetleri ve barınma hakkı kavramları oturmaktadır. Ancak, gözden kaçırılmaması gereken bir diğer nokta da bölgede yaşayan ve o bölgeden “dışarıya atıldıklarında” hayatta kalma mücadelesini legal yollarla devam ettiremeyecek olan ve sosyal dışlanmanın boyutlarından olan ekonomik açıdan, mekânsal açıdan, politik ve kültürel açılardan toplumun geri kalanından ayırışma yaşayacak grupların da kenti yeniden üretme hakkı olduğudur. Bu hakkın savunma düzleminden dahi yoksun olan grupların da haklarının korunması gerekliliğine vurgu yapılmalıdır.

6.2 Öneriler

Kentsel mekânı, yaşamın devam ettiği bölgeler olarak sürdürmenin en önemli koşullarından birisi, o mekânın günümüz şartlarında işlerliğini kaybetmiş kısımlarını yeniden üretmektir. Eskimiş kentsel mekân özellikle kent merkezlerinde yer alan ihmal edilmiş ve köhnemiş kentsel dokunun ayrıca plansız bir şekilde üretilen ve üretilmeye devam edilen yeni yerleşim alanlarının bütüncül ve geniş kapsamlı, bina ve ada bazında kentin bütününden bağımsız parçacıl olmayan bir şekilde kentsel dönüşüm süreçlerine ihtiyacı bulunmaktadır. Ancak tüm bu süreçlerin oluşturulması ve başlayabilmesi için kamu yararı anlayışının hâkim olduğu bir iradenin yanında, bunu uygulamaya elverişli yasal değişikliklerin düzenlenmesi gerekmektedir; dahası merkezi – yerel yönetimler, yerel halk, yatırımcıların bir arada bulunacağı ortaklık ve

örgütlülük ortamı sağlanmalıdır. Bu süreçleri gerçekleştirmek için gerekli finansman desteğini ve kaynakları etkin bir şekilde kullanımı için uygulanacak araçların titizlikle tanımlanması gerekmektedir.

Dünya genelinde yapılmış projelerden incelenen örneklerde görüldüğü gibi; projelerin sağlıklı olabilmesi için uygulanacak araçların ve planlama yaklaşımlarının uygulama yapılacak alana özgü dinamikleri bünyesinde barındıran yaklaşımların başarılı olduğu söylenebilir. Hızla kentleşmekte olan Türkiye'deki kentlerde de aynı eskime süreçleri yaşanmakta ve artan nüfusun baskısına kent alanları cevap verememektedir. Bunun neticesinde, köhneyen kent merkezleri oluşmakta ya da kent eşikleri hiçe sayılarak plansız ve düzensiz bir gelişim süreci yaşanmaktadır. Bunun önlenmesi için bir sağlıklılaştırılmaya ihtiyaç vardır. Kentte yaşam kalitesinin artırılması ve bu artı değerın kentin tamamına optimum eşitlik düzeyinde dağıtılması gereklidir ve sağlanmalıdır.

Türkiye'deki bu çok hızlı kentleşme sürecinden en fazla etkilenmiş metropol kent olan İstanbul, günümüzde de çeşitli fonksiyonel ve sektörel değişimlere sahne olmaktadır. Bu dönüşüm ve değişim süreçleri kırdan kente göçü, mekânsal yer değiştirmeleri ve fiziksel eskimleri hızlandırarak İstanbul'un bazı bölgelerinde özellikle tarihi kent merkezlerine yakın konut ve ticaret fonksiyonu bulunan alanlarda köhneme olgusunun yaşanmasına neden olmaktadır.

Kentsel dönüşüm ve yenileme uygulamalarının öncesi mekân fiziksel olarak eskime sürecine girer. Bu kentsel yenileme projelerinin en önemli gerekçelerini oluşturmaktadır. Ancak asıl önemli olan konu süreç içerisinde o bölgenin köhneme bölgesi hâline geliş nedenleri ve yetersiz yatırımlar nedeni ile sosyal, kültürel ve fiziksel olarak da kentlilere yeterli ve gerekli imkânları sunamamış olmasıdır.

Bu söz konusu etkenler göz önüne alındığında; kentlerin köhnemesinin önüne geçilmesi, köhnemiş bölgelerin dönüştürülmesinde bölge halkının azami ölçüde ve mümkün olduğunca fırsat eşitliği çerçevesinde katılımının sağlanması sürecin sağlıklı işleminin sağlanmasının en önemli şartlarından olmaktadır. Böylelikle, çıkabilecek anlaşmazlıkların öngörülerı mümkün kılınmakta ve buna uygun yasal düzenlemeler gerçekleştirilerek hem proje nedeniyle etkilenen kesim ve tarafların haklarını koruyan denetleyici bir anlayış sağlaması hem de uygulamaya yönelik yasal süreçlerin kolaylaştırılması açısından temel nitelikte önemli bir konudur.

Kentsel dönüşüm projelerinde, söz konusu alanın mevcut durumu detaylı bir şekilde analiz edilmeli, aynı zamanda kentsel dönüştürme modelinin; *Sosyal boyutlar, Ekonomik boyutlar, Politik Boyutları Kültürel boyutları Mekânsal boyutları ve Yasal - Yönetmel boyutlarının* her alana özgü bir anlayışla yorumlanarak yeniden oluşturulması gerekmektedir.

Metropolitan alanlarda, kentsel dönüşüm süreci tek yönlü bir üretimden çok, alanın kendi dinamiklerini içerisinde barındıran ve sürecin her aşamasında geri beslemeyi de içeren bir planlama ile gelişebilir. Bu şimdiye kadar Türkiye’de uygulanan projelerden farklı bir sisteme ihtiyaç duyulduğunun göstergesidir. Sözünü ettiğimiz planlama yaklaşımlarında, iletişimde şeffaflığın muhafaza edildiği; alana özgü dinamikler çerçevesinde ve zamana uygun esnek stratejileri içeren merkezi ve yerel yönetim birimlerinin koordinasyonu ile organize edilebilir. Yönetim birimlerinin soruna odaklı eylemlerin kurgulandığı kararların alındığı stratejik bir planlamasını hazırlamanın yanında; bu planların hazırlık aşamasında çeşitli kuruluşları, STK'ları, bilim insanlarını; alınacak kararlar hakkında yatırımcıların yanı sıra kesinlikle yerel halkı planlama sürecine dâhil etme sorumluluk ve zorunlulukları bulunmaktadır. BU aktörlerden herhangi bir kısmını sürece dâhil etmedikleri zaman, projelendirme sürecinin sağlıklı işlemesine olanak yoktur denilebilir.

Mahalle sakinleri ve idareciler (yöneticiler) arasında fikir birliği ve şeffaf bir uzlaşma ortamı sağlanıp dönüşümden sonra sağlıklılaştırılmış kent dokusundan elde edilecek artı değerın kamusal olarak ve adil bir şekilde yine mahalleli arasında -dönüşümün finansmanı için yeterli miktar elde edildikten sonra- paylaşımının sağlanması gerekir. Aksi takdirde süreç adil olmayan ve meşruluğu tartışılan uygulamalar bütününe dönüşme tehlikesi içine düşmektedir. Ve uygulamaların karşısına yerel halkın projeye karşı geliştirdiği mücadeleler eklenmektedir. Yürütücüler ile yerel halk karşı karşıya geliyor ki; bu durum hem süreci uzatmakta hem de çalışmaların kamuoyu gözündeki meşruluğunu zedelemektedir.

Kentsel dönüştürme/yenileştirme projelerinin iktisadi açıdan iki önemli temelde değerlendirilmesi gerekmektedir. İlk olarak projelerin kamu yararı için yapıldığı, ikincisi ise genellikle özel sektörün bu projeyi hayata geçiren taraf olduğu gerçeğidir. Bu nedenle proje alanında kamu yararına bir hizmet sürdürülmesi amaçlanırken, özel sektörün ve oluşturulacak uzlaşma grubunun bu projeyi yatırım ve katılım açısından değerli bulmaları da sağlanabilmelidir. Kamu yararının ön planda tutulduğu kapsamlı

bir planlama yaklaşımı ile ve üretilen artı değerin mümkün olduğunca mahalle sakinleri arasında eşit dağılımı sağlandığı sürece projeler yerel halk tarafından ve kamuoyu tarafından da destek görebilecektir. Bununla birlikte çoğu durumda, kapsamlı planlar uzun yıllar sürmekte ve kamulaştırma çalışmalarının yavaşlığı ile proje de yıllarca devam eden bir sürece teslim edilmektedir. Bu durumun önüne geçilmesi için alana özgü planlama yaklaşımının ve toplumun desteği ile gerçekleştirilen dönüştürme/yenileştirme çalışmalarının önemine vurgu yapılmalıdır.

Ayrıca uygulanacak projelerin mali çerçevesinin belirlenmesi için maliyet çalışması ve oluşturulacak maliyetlerin finansmanının ne olacağı ve nasıl sağlanacağı önceden belirlenmeli ve tanımlanmalıdır. Kentsel dönüşüm çalışmalarında esas amacın kamu yararı ve bu amacın toplumsal kaygılarla hareket eden bir planlama yaklaşımı ile gerçekleştirilmesi gerektiği; bunun yanında gayrimenkul odaklı planlama yaklaşımlarının sadece ekonomik ve finansman kaynaklarının temininde ve projenin uygulanabilirliğinin arttırılmasında önemli olduğu göz ardı edilmemelidir.

Kentsel dönüşüm projeleri çeşitli çıkar gruplarından oluşan bir ilişkiler bütünü olduğu için planlamanın, problem alanının sosyal, kültürel, ekonomik ve idari özellikleri, tarihi, fonksiyonel ve görsel bütünlüğü kısaca kimliği göz önüne alınarak planlama-uygulama bileşkesi içinde oluşturulması sağlanmalıdır. Bu noktada da kentsel dönüşüm projelerinin katılımcı bir planlama ve tasarım modeliyle yapılması gerekliliği ortaya çıkar.

Sözü Tarla başı Kentsel Yenileme Alanında görüşülen kişilere verdiğimizde; çözüm önerilerinin neler olması gerektiği sorularına verilen yanıtlara göre oranları aşağıdaki gibidir:

- Kararın mahalleli ile birlikte alınması gerekir: %97
- Öncelikli olarak mahalle sakinlerine mülk edinme hakkı tanınmalıdır: %97
- Kiracılara daha fazla hak tanınmalıdır: %98
- Mahalle sakinlerinin düşünceleri medyada doğru bir şekilde yer alabilmeli: %100

Kuşkusuz kentsel dönüşüme konu olan her alanın/mahallenin kendi gelişim süreç ve dinamikleri birbirinden farklıdır; ayrıca yerel sakinlerin de artalanları, alandaki demografik ve sosyal yapı da çeşitlilik göstermektedir. Her alanda uygulanacak

projelerin alanın kendi dinamiklerini göz ardı etmeyerek alanın canlandırılması (ekonomik iyileşme) sağlanırken mahalledeki sosyal yapı da dikkate alınarak kişilerin hayat standardının arttırılması hedeflenmelidir. Alanda yaşayanları görmezden gelerek yapılacak planlama çalışmaları, hiç şüphesiz projelerin meşruluğunun tartışılmasına ve amacının sorgulanmasına yol açtığı gibi sosyal adaletin gerekleri ve sosyal devlet anlayışının yok sayılmasına yol açacaktır.

Sonuç olarak, kent merkezinde yer alan köhneme alanlarında ve kent çeperlerinde yer alan sağlıklı alanlarda iyileştirme ve yenileştirme çalışmaları yapılması gereklidir; ancak bu iyileştirme alanın esas sakinlerinin yok sayılmaması ve planlama süreçlerinin mümkün olan her aşamasında sürece fırsat eşitliği çerçevesinde dâhil edilmeleri ile mümkün olacaktır. Her mahallenin kendi dinamikleri ne kadar değişkenlik gösterirse göstereceği süreçlere dâhil olabildiğini ve süreçlerden dışlanmadığını hisseden mahalle sakinlerinin de projelere karşı mücadele etmek yerine projelere sahip çıkacağı unutulmamalıdır. Değiştirilen kent parçası genel olarak kentin bir parçası olsa da dönüştürülen mahallede yaşayanların da kendi yaşam alanlarını dönüştürüldüğü süreçlerde söz hakkı bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKLAR

- Adaman, F. ve Keyder, Ç.,** 2006. 'Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma'. Avrupa Komisyonu, Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006. http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf adresinden 10.07.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Akkar, Z. M.** 2006. 'Kentsel Dönüşüm Üzerine Batıdaki Kavramlar', Tanımlar, Süreçler ve Türkiye. Planlama: Kentsel Dönüşüm , 2006/02, s. 29-38.
- Ala, M.,** 2009. 'Yoksulluk ve Küresel Çözumsuzlük', Paradoks: Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, (e-dergi), Yıl: 5 Sayı: 2 (Temmuz-2009). <http://www.paradoks.org> adresinden 11.01.2010 tarihinde erişilmiştir.
- Arthurson, K. ve Jacobs, K.,** 2003. 'A Critique of the Concept of Social Exclusion and its Utility for Australian Social Housing Policy', Australian Housing and Urban Research Institute: -Paper had presented at the UK Housing Studies Association Conference, Bristol, 17.05.2009
- Aslan, O.** 2008. 'Başbüyük Direniyor!' (T. Kuyucu, ve U. Atayurt, Röportajı Yapanlar), Express Dergi 2008/5, s. 36-41.
- Aslan, Ş.** 2006. 'Yıkılmayı Bekleyen Gecekondular'. Planlama: Kentsel Dönüşüm, 2006/02, s. 103-109.
- Barata, P.,** 2000. 'Social Exclusion in Europe'. Literature Survey, The Laidlaw Foundation.
- Berman, Y. ve Phillips, D.,** 1999. 'Indicators Of Social Quality and Social Exclusion At National and Community Level', Social Indicators Research 50: 329-350, Kluwer Academic Publishers, Netherlands.
- Blanco, I. ve Subirats, J.,** 2008. 'Social exclusion, area effects and metropolitan governance: a comparative analysis of five large Spanish cities', Urban Research & Practice, 1:2, 130 - 148
- Boddy, M.** 2003. 'Urban transformation and urban governance: shaping the competitive city of the future' (ed. Martin Boddy), The Policy Press, Bristol (google kitaplar üzerinden internet erişimi: <http://books.google.com/books>).
- Boratav, K.,** 2007. 'Türkiye İktisat Tarihi 1908-2005', İmge Kitapevi Yayıncılık, Ankara.
- Burchardt, T., J. LeGrand, J. ve Piachaud, D.** 1999. 'Social Exclusion in Britain 1991-1995', Social Policy and Administration, Vol. 33, No. 3, s. 227-244.

- Buğra, A., ve Keyder, Ç.** 2003. 'Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi'. Ankara: UN Devopolment Programme.
- Buğra, A., ve Keyder, Ç.,** 2006. 'The Turkish Welfare Regime in Transformation'. 04 08, 2008, Journal of European Social Policy, <http://esp.sagepub.com/cgi/content/abstract/16/3/211> adresinden 20.05.2008 tarihinde erişilmiştir.
- Castel R.,** 2004. 'Sosyal Güvensizlik' (Özgün adı: L'Insécurité sociale : qu'est-ce qu'être protégé ?) Çeviren: Işık Ergüden, (2004), İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Chakravarty, S. R. ve D'Ambrosio, C.,** 2003. 'The Measurement of Social Exclusion', Berlin.
- Chakravarty, S. R. ve D'Ambrosio, C.,** 2006. 'The Measurement of Social Exclusion', Review of Income and Wealth, 52/3, 377-398, Oxford.
- Connell, J.,** 1999. 'Beyond Manila: walls, malls, and private spaces', Environment Planning, Australia.
- Council of Europe,** 1998. Opportunity and risk: trends of social exclusion in Europe. Duffy K. Strasbourg, HDSE (98) http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/hdse/2_hdse_reports/3_final_report/D_CHAPTER_1.asp adresinden 24.10.2008 tarihinde erişilmiştir.
- Çakır, B.,** 2009. 'Tarlabası'nda Şiddet Yoksulluktan Besleniyor: Neşe Erdilek'le Söyleşi'. Bianet Haber merkezi, 17.12.2009. <http://bianet.org/bianet/siyaset/118936-tarlabasinda-siddet-yoksulluktan-besleniyor> adresinden 03.10.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Davis, M.,** 1990, City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles, New York
- Davis, M.,** 2007. 'Gecekondu Gezegeni' (Özgün adı: Planet of Slums) Çeviren: Gürol Koca, (2006), Metis Yayınları, İstanbul.
- Devlet Planlama Teşkilatı [DPT],** 7. , 8. ve 9. Kalkınma Plan Raporları
- Dennis, I. ve Guio, A. C.** 2004. 'Poverty and Social Exclusion In The EU', Statistics in Focus: Population and Social Conditions, 16/2004. ISSN 1024-4352, Catalogue number: KS-NK-04-016-EN-N, European Communities, 2004. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-NK-04-016/EN/KS-NK-04-016-EN.PDF adresinden 16.08.2008 tarihinde erişilmiştir.
- Dinçer, İ.,** 2010. Türkiye'de 1980 Sonrası Yapısal Dönüşümün Mekânsal İzlerine Bir Örnek: Yenileme Alanları, MİMARLIK Dergisi, 352, 24-27.
- Dozerler Tarlabası'na Girdi.** (2010, Ağustos 26). Birgün Gazetesi. http://www.birgun.net/lifes_index.php?news_code=1282825832&year=2010&month=08&day=26 adresinden 30.08.2010 tarihinde erişilmiştir.
- Elephant & Castle Regeneration Partnership** (2002), Elephant & Castle Delivery Plan 2002-2003, Londra

- European Anti-Poverty Network [EAPN]**, 2006. 'EU policies to tackle social exclusion : The role of the European Anti-Poverty Network as a civil voice', İstanbul.
- European Commission**, 1999. European Spatial Development Perspective: towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the EU.
- Erkut G.**, 1999. 'Küreselleşme Sürecinde Toplumsal Farklılaşma ve Mekân', Dünya Şehircilik Kolokyumu: 3. Bin Yıla Girerken Şehirler: Küreselleşme Mekân Planlama, İstanbul
- Erkut, G., Sağlam, G., Güler, Z., Turgut, H.; Tezer, A., Gezici, F., İncoğlu, A. ve Dursun, P.**, 2003; (Yayınlanmamış). 'Comparative Study of Urban Localities of Low-income Socio-Economic Groups of İstanbul and Sao Paulo with Emphasis on Housing Problem', araştırma ITU, Sao Paulo and Polytechnic of Turin üniversiteleri arasında TUBITAK-İNTAG desteği ile gerçekleştirilmiştir, TUBITAK-İNTAG ITU Konut Araştırmaları Birimi ve ITU Araştırma ve Geliştirme Fonu.
- Erkut, G., Baycan, T ve Gezici, F.**, 2008. Bölgesel Kalkınma Kuram ve Politikaları Ders Notları (Yayınlanmamış), İstanbul Teknik Üniversitesi, 1-35.
- European Commision [EC]**, 2004. 'Joint Report on Social Inclusion-2004', Belgium. <http://europa.eu.int> adresinden 03.06.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Fahmy, E.**, 2003. 'Civic Capacity, Social Exclusion & Political Participation in Britain: Evidence from the 1999 Poverty & Social Exclusion Survey', paper presented at the Political Studies Association Annual Conference University of Leicester.
- Gibson, M. ve Kocabaş A.**, 2001. The Sustainable Urban Regeneration - Recent Developments In UK and European Practice, İstanbul
- Gordon, D.**, 2005. 'Indicators of Poverty and Hunger', The paper have presented at Expert Group Meeting on Youth Development Indicators United Nations Headquarters, New York, 2005. http://www.un.org/esa/socdev/undp/documents/ydiDavidGordon_poverty.pdf adresinden 03.03.2010 tarihinde erişilmiştir.
- Gaynor, C., Watson, S. ve the PARC**, 2007. 'Evaluating DFID's Policy On Tackling Social Exclusion: Baseline, Framework and Indicators'. <http://www.dfid.gov.uk/Documents/publications1/evaluation/wp22-social-exclusion.pdf> adresinden 03.03.2008 tarihinde erişilmiştir.
- Genceli, M.**, 2007. Tek Değişkenli Dağılımlar İçin Kolmogorov-Smirnov, Lilliefors Ve Shaphiro-Wilk Normallik Testleri, Sigma Dergisi, 25-4, YTÜ, İstanbul <http://www.sigma.yildiz.edu.tr/2007-4-1-tam.pdf> adresinden 03.03.2010 tarihinde erişilmiştir.
- Gordon, D.**, 2007. 'Poverty and Social Exclusion', The paper have presented at Social Inclusion Forum: National Economic and Social Development Conference, Dublin, 2007. http://www.socialinclusion.ie/documents/DG_presentation.ppt adresinden 03.03.2010 tarihinde erişilmiştir.

- Govindarajulu, Z.**, 2007. Nonparametric Inference, River Edge, NJ, USA: World Scientific.
- Guio, A.C.**, 2004. 'The Laeken Indicators: Some Results and Methodological Issues in Acceding and Candidate Countries', <http://europeandcis.undp.org> adresinden 03.02.2010 tarihinde erişilmiştir.
- Gülersoy, N. Z.**, 2005. Sit Koruma Ders Notları (Yayınlanmamış), İstanbul Teknik Üniversitesi, 11-53.
- Güngör, H.**, 2002. Tarlabası Bölgesinde Yaşayan Çocukların Çevrelerinin Algılaması ve Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., İstanbul.
- Harvey D.**, 1975. 'The Geography of Capitalist Accumulation: a Reconstruction of the Marxian Theory', Antipode, Vol: 7/2, s. 9-21
- Harvey D.**, 2006. 'Sosyal Adalet ve Şehir' (Özgün adı: Social Justice and the City) Çeviren: Mehmet Morali, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey D.**, 2008. 'The Right to the City', New Left Review, Vol: 53 (Eylül - Ekim), <http://www.newleftreview.org/?view=2740> adresinden 03.06.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Holt-Jensen, A.** 2000. 'Evaluating housing and neighbourhood initiatives to improve the quality of life in deprived urban areas' Geo Jurnal, 51/4: 281-291, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, DOI: 10.1023/A:1012220903240.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M.**, 2009. 'Nöbetleşe Yoksulluk: Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları - Sultanbeyli Örneği'. İletişim Yayınları, İstanbul.
- İnce, E. K.** 2006. 'Kentsel Dönüşümde Yeni Politika, Yasa ve Eğilimlerin Değerlendirilmesi: Kuzey Ankara Girişi (Protokol Yolu) Kentsel Dönüşüm Projesi'. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- İstanbul Metropoliten Planlama [IMP]**, 2009. 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı ve Plan Raporu.
- İstanbul Beyoğlu Belediyesi**, 2008. '50 Soruda Tarlabası Yenileme Projesi', İstanbul Beyoğlu Belediyesi, İstanbul.
- Jamet, S.** 2007. Combating Poverty And Social Exclusion In France, Economics Department Working Paper No. 569, http://www.oecd.org/eco/working_papers adresinden 02.12.2008 tarihinde erişilmiştir.
- Kahraman, T.** 2006. 'İstanbul Kentinde Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Planlama Süreçleri'. Planlama Kentsel Dönüşüm , 2006/02, s. 93-101.
- Kavala, A. B., ve Keyder, Ç.** 2008. 'Kent Nüfusunun En Yoksul Kesiminin İstihdam Yapısı ve Geçinme Yöntemleri'. İstanbul, Türkiye.
- Kaya, A.**, 2008. Başbüyük Direniyor! (T. Kuyucu, ve U. Atayurt, Röportajı Yapanlar)
- Keleş, R.**, 1998. 'Kentbilim Terimleri Sözlüğü', İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Kocabaş, A.** 2006. 'Kentsel Dönüşüm (Yenileş(tir)me): İngiltere Deneyimi ve Türkiye'deki Beklentiler'. İstanbul: Literatür Yayınevi.

- Kocamemi, G. N.** 2006. 'Kentsel Dönüşüm Süreci Kazlıçeşme Örneği'. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi.
- Köse, A.H. ve Bahçe, S.,** 2007. 'Yoksulluk Yazınının Yoksulluğu: Toplumsal Sınıflara Dönmek', Haziran 2007. <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org> adresinden 13.04.2008 tarihinde erişilmiştir.
- Kurtuluş, H.** 2006. 'Kentsel Dönüşüm Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak'. Planlama: Kentsel Dönüşüm, 2006/02, s. 07-11.
- Kuyucu, T. ve Ünsal, Ö.,** 2010. 'Urban Transformation' as State-led Property Transfer: An Analysis of Two Cases of Urban Renewal in Istanbul, Urban Studies June 2010 47: 1479-1499, first published on February 8, 2010.
- Levitas, R.,** 1999. 'Defining and Measuring Social Exclusion: A Critical Overview Of Current Proposals' <http://www.radstats.org.uk/no071/article2.htm> adresinden 01.11.2008 tarihinde erişilmiştir.
- Madanipour, A.** 1998. 'Social exclusion and space', pp.75-89 in Madanipour, A., Cars, G. ve Allen, J.(eds): Social Exclusion in European Cities, Regional Studies Association /Jessica Kingsley, London.
- Malloy, T. H.** 2006. 'The Aspect of Culture in the Social Inclusion of Ethnic Minorities', Inter-Cultural Indicators ECMI,, Flensburg, Germany.
- NTV-MSNBC.** 2006. 'İstanbul'da Kentsel Dönüşüm . NTV Haber: <http://www.ntvmsnbc.com> adresinden 30.10.2006 tarihinde erişilmiştir.
- Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD],** 2005. 'The OECD Policy Brief, Combating Poverty and Exclusion through Work', www.oecd.org/publications/policybriefs adresinden 15.01.2010 tarihinde erişilmiştir.
- 2008, 'OECD Territorial Reviews: Istanbul', Turkey.
2009. 'The OECD Policy Brief, In-Work Poverty: What Can Governments Do?', www.oecd.org/publications/policybriefs adresinden 15.01.2010 tarihinde erişilmiştir.
- Polat, S.,** 2007. 'Kentsel Dönüşüm Kavramı Üzerine: Bursa'da Kükürtlü Ve Mudanya Örnekleri' Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, 2007, [http://kutuphane.uludag.edu.tr/PDF/muh/2007-12\(1\)/M7.pdf](http://kutuphane.uludag.edu.tr/PDF/muh/2007-12(1)/M7.pdf) adresinden 05.10.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Rahman M., Palmer, G. ve Kenway, P.,** 2001. 'Brief of The Report: Monitoring poverty and social exclusion 2001', Joseph Rowntree Foundation, York.
- Rogerson, P.,** 2001. Statistical Methods For Geography, London, GBR: SAGE Publications Inc. (US).

- Sapancalı, F.**, 2005. ‘AB’nde Sosyal Dışlanma ve Mücadele Yöntemleri’, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2005-3 <http://www.calismatoplum.org/sayi6/Makale%202.pdf> adresinden 01.11.2008 tarihinde erişilmiştir.
- Sarı, A.**, 2010. ‘Kadınların gözünden kentteki yoksunluk biçimleri’. Birgün Gazetesi, 31.03.2010.
- Sel, L.**, 2008. (Başbüyük Doğayı Ve Çevreyi Koruma Ve Güzelleştirme Derneği başkan yardımcısı ile yapılan 14.05.2008 tarihli yüz yüze görüşme)
- Sönmez, N. Ö.** 2006. ‘Düzensiz Konut Alanlarında Kentsel Dönüşüm Modelleri Üzerine Bir Değerlendirme’. Planlama: Kentsel Dönüşüm, 2006/02, s. 121-127.
- Smith, N.**, 1979. “Toward A Theory Of Gentrification: A Back To The City Movement By Capital, Not People” *Journal of the American Planning Association*, Vol. 45, No. 4. (1979), pp. 538-548.
- Social Exclusion Unit [SEU]**, 2001. ‘National Strategy for Neighborhood Renewal’, London: Cabinet Office.
- Şişmanyazıcı, B. ve Turgut Yıldız, H.**, 2010. Tarihi Kentsel Alanlarda “Toplumsal Mekânsal Yeniden Yapılanma”: Fener-Balat Örneği, MİMARLIK Dergisi, 352, 28-32.
- Tarlabası'nda önce uzlaşma sonra yenileme.** (2008, Kasım 01). Yeni Şafak Gazetesi. <http://yenisafak.com.tr/Cumartesi/?t=02.11.2008&i=147680> adresinden 23.10.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Taş, T.**, (2008, January). ‘Sulukule: Marizlenen Semt’. Atlas, 178, 112-123.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM]**, “5104 Sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu.”
- “5366 SAYILI Yıprana Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun.”
- “5393 Sayılı Belediyeler Kanunu.”
- 2006 “Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu Tasarısı Taslağı”
- Temiz, H.E.**, 2004. ‘Eğreti İstihdam: İşgücü Piyasasında Güvencesizliğin ve İstikrarsızlığın Yeni Yapılanması’, Çalışma ve Toplum, 2004-2 <http://www.calismatoplum.org/sayi2/makale3.pdf> adresinden 12.10.2008 tarihinde erişilmiştir.
- Temiz, H.E.**, 2008. ‘Dünya'da Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri’, Çalışma ve Toplum, 2008-2 <http://www.calismatoplum.org/sayi17/temiz.pdf> adresinden 01.03.2010 tarihinde erişilmiştir.
- Titheridge, H.**, 2004. ‘Social Exclusion and Transport Policy’. London, UCL <http://www.aunt-sue.info/references/2004.html> adresinden 03.04.2008 tarihinde erişilmiştir.
- Turok, I.**, 2006. ‘The Connections Between Social Cohesion and City Competitiveness OECD (2006) Competitive Cities in the Global Economy’, Paris: OECD, s.353-366

- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]**, 2008. ‘Tüketim Harcamaları, Yoksulluk ve Gelir Dağılımı: Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi – 6’, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara <http://www.tuik.gov.tr> adresinden 06.01.2010 tarihinde erişilmiştir.
- 2009a. Haber Bülteni - 2008 Yılı Yoksulluk Çalışması Sonuçları <http://www.tuik.gov.tr> adresinden 01.02.2010 tarihinde erişilmiştir.
- 2009b. Haber Bülteni - Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları (2006-2007) <http://www.tuik.gov.tr> adresinden 01.02.2010 tarihinde erişilmiştir.
2010. ‘Rakamlar Ne Diyor? – 2010’Ankara. <http://www.tuik.gov.tr> adresinden 08.09.2010 tarihinde erişilmiştir.
- Türk, Ş. Ş.** 2008. ‘Kentsel Dönüşüm’ün Yasal Çerçevesi’ (Yayınlanmamış) Şehirciler Tartışıyor Forumu. İTÜ, Mimarlık Fakültesi, Taşkılla, İstanbul, 26.01.2008.
- Türkün, A., Şen, B., Aslan, Ş., Ökten, B. ve Yapıcı, M.,** (Yayınlanmamış). ‘İstanbul’da eski kent merkezleri ve gecekondu mahallelerinde kentsel dönüşüm ve sosyal-mekânsal değişim’ konulu yayınlanmış araştırma, TÜBİTAK.
- Uğur, F.,** 2010, Temmuz 22. ‘Tarlabaşı’nda Hukuk Cinayeti İşleniyor!’. Yaşam Gazetesi, Kent Gündem, sf. 8-9.
- United Nations Centre for Human Settlements [UNCHS-HABITAT]**, 1984. ‘Upgrading of Inner City Slums’, Nairobi-Kenya.
- United Nations Development Programme [UNDP]**, 2005. ‘Human Development Report’, New York.
2008. ‘İnsani Gelişme Raporu, Türkiye-2008’, Türkiye’de Gençlik, Ankara.
http://www.undp.org.tr/publicationsDocuments/NHDR_Tr.pdf adresinden 12.09.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Url-1** < <http://www.kentselyenileme.org/index.php/dunyadan/28-elephantacastle-projes>> adresinden 10.08.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Url-2** < <http://geographyfieldwork.com/BarcelonaInnerCitySlums.htm>> adresinden 09.12.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Url-3** < <http://www.maltepe.bel.tr/>> (Maltepe Belediyesi Resmi Web Sayfası) adresinden 11.05.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Url-4** < <http://www.fatih.bel.tr/>> (Fatih Belediyesi Resmi Web Sayfası) adresinden 14.04.2008 tarihinde erişilmiştir.
- Url-5** < <http://sehirrehberi.ibb.gov.tr>> (İstanbul BŞB Şehir Rehberi) adresinden 10.03.2009 tarihinde erişilmiştir.
- Url-6** < <http://www.tarlabasiyenileniyor.com/default.aspx>> (Tarlabaşı Yenileniyor, Beyoğlu Belediyesi Resmi Web Sayfası) adresinden 10.03.2009 tarihinde erişilmiştir.

- Ünlü, A., Y. Alkışer ve E. Edgü,** 2000. ‘Fiziksel ve Sosyokültürel Değişim Bağlamında Beyoğlu’nda Suç Olgusunun Değerlendirilmesi’, İstanbul Teknik Üniversitesi Araştırma Fonu, No.1094, İstanbul.
- Wilson, L.** 2004. ‘Developing a model for the measurement of social inclusion and social capital in Regional Australia’. Social Indicators Research, 6, s.175-182. doi: 10.1007/s11205-004-2527-6
- Yıldırım, K.** 2008. ‘Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Yenilemede İki Kanun, Bir Kanun Maddesi ve Bir Kanun Tasarısı’, Yerel Siyaset dergisi, sayı:26. <http://www.yerelsiyaset.com/pdf/subat2008/15.pdf>
- Yılmaz, B.,** 2006. “Yakındaki uzak: İstanbul’un bir kentiçi mahallesinde sosyal dışlanma ve mekânsal sürgün”, Fikret Adaman ve Çağlar Keyder, Türkiye’de Büyükşehirlerin Varoşlarında Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma içinde, Avrupa Komisyonu, Sosyal Dışlanma ile Mücadelede Mahalli Topluluk Eylem Programı 2002-2006.
- Yükseler, Z. ve Türkan, E.,** 2008. ‘Türkiye’de Hanehalkı: İşgücü, gelir, harcama ve yoksulluk açısından analizi’, Küresel Ekonomiye Entegrasyon Sürecinde Büyüme Dizisi No: 2, Mart, 2008 (Yayın No: TÜSİAD-T/2008-03/455), TCMB, TÜSİAD, EAF Ortak Yayını.

EKLER:

İ.T.Ü FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ – ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMASI ANABİLİM DALI BÖLGE PLANLAMA YÜKSEK LİSANS PROGRAMI İSTANBUL TARLABAŞI'NDA KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN SOSYAL DIŞLANMAYA ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA Yüksek lisans tezi kapsamındaki bu çalışmanın amacı kentsel dönüşümün sosyal dışlanmaya etkilerini ortaya çıkarmaktır. Aşağıdaki anket bu konular üzerine bilgi birikimini oluşturabilmek amacıyla hazırlanmış bir akademik çalışmanın ürünüdür. Bu anketi doldurarak bilime ve akademik gelişime yapacağınız katkılar için şimdiden teşekkür ederiz. Anketi dolduracak kişilerin kimlik bilgileri anket ile ilgili herhangi bir durum karşısında tekrar ulaşılabilmesi için istenmektedir başka bir amacı yoktur. Cevaplar <u>kesinlikle</u> gizli tutulacak ve kimse ile paylaşılmayacaktır. Anketler toplu olarak değerlendirilecektir. Bu çalışmanın bilimsel değeri açısından, tüm soruların cevaplanması, vereceğiniz cevapların gerçeği yansıtmaması, doğru ve samimi olması çok önemlidir. KATILARINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.					
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%;">*Anketör İsmi:</td> <td style="width: 50%;">*Anket No:</td> </tr> <tr> <td>*Sokak - Bina/Daire No:</td> <td>*Tarih ve saat:</td> </tr> </table>	*Anketör İsmi:	*Anket No:	*Sokak - Bina/Daire No:	*Tarih ve saat:	
*Anketör İsmi:	*Anket No:				
*Sokak - Bina/Daire No:	*Tarih ve saat:				
1. Anket Yapılan Kişinin Cinsiyeti: 2. Doğum Yeri: 3. Doğum Yılı: 4. Enson Mezun Olduğu Okul.....A) Okuryazar Değil B) Diplomasız Okuryazar C) İlköğretim Mezunu D) Ortaöğretim Mezunu E) Meslek Okulu F) Lise Mezunu H) Üniversite Mezunu I) Diğer..... 5. Medeni Durumu:.....A) Evli B) Bekar C) Diğer..... 6. Çalışma Durumu: ☐ Sigortalı Çalışan ☐ Sigortasız Çalışan ☐ Emekli ☐ Kendi Hesabına Çalışan ☐ Küçük Orta Esnaf ☐ Dönemlik-Mevsimlik İşçi ☐ İşsiz – İş Arıyor ☐ Çalışmıyor – İş Aramıyor ☐ (Kadın Katılımcılar İçin) Ev Kadını ☐ Evde- Dışarıda Parça Başına Gündelik İşler Yapıyor ☐ Kendisi veya Evdeki birinin Rahatsızlığı Nedeniyle Geçici-Sürekli Çalışmıyor ☐ Öğrenci Diğer..... 7. Çalışıyorsanız; İş Yeriniz Nerededir?..... 8. İşinizi nasıl buldunuz? a) araştırarak kendim b) akraba/hemşeri c) arkadaş d) diğer..... 9. Çalışmıyorsa Ne Kadar Süredir Çalışmıyor?..... A) 7 Aydan Daha Az Süredir B) 7 Aydan Daha Fazla Süredir 10. Önümüzdeki 5 yıl içerisinde daha güvenceli bir işe girebileceğinize inanıyor musunuz?A) Evet B) Hayır 11. Daha güvenceli bir işe girmeniz önündeki engeller size göre nelerdir? (Lütfen <i>en fazla</i> 2 seçeneği işaretleyiniz.) ☐ Eğitim Seviyesi ☐ Yoksulluk-Parasızlık ☐ Tarlabası'nda yaşıyor olmak ☐ Çevre-eşodst olmadığı için ☐ Ulaşım imkansızlıkları (Uzak olması, pahalı olması) ☐ Çeşitli Ön yargılar- Ayrımcılık ☐ Etnik Köken-Şive ☐ İş duyurularından haberdar olamamak ☐ Diğer.....					
12. Evde Yaşayan Kişi Sayısı: Evde yaşayan aile sayısı:..... 13. Evde Yaşayanlardan Kaçı 7 Yaş Veya 7 Yaşın Altındaki Çocuktur:..... 14. Evde Okuyan Kişi var mı: A) Evet-Varsa Kaç Kişi: B) Hayır					
15. Hanede kaç kişi çalışıyor..... 16. Haneye giren aylık ortalama gelir nedir? a) 500 TL ve daha az b) 501-1000 TL c) 1001-1500 TL d) 1501-2000 TL e) 2001-2500 TL f) 2501-3000 TL g) 3001-3500 TL h) 3501-4000 TL i) 4001-4500 TL j) 4501-5000 k) 5001 ve daha fazla 17. Hanenizin Düzenli Bir Geliri Var mı?..... A) Var B) Yok 18. Hanenizin Geliri Yaşam Masraflarınızı Karşılamaya Yetiyor mu? A) Evet B) Hayır 19. Para birikimi Yapabiliyor musunuz? A) Evet B) Hayır 20. Hanenizle işyerinizle ilgili Maddi zorluk çekildi mi 21. Herhangi bir maddi zorluk halinde hangi kaynakları kullanmayı düşünürsünüz? a) bireysel/aile birikim b) akraba/hemşeri/komşu borç c) diğer esnaf borç d) mesleki örgüt kredisi e) banka kredisi f) diğer..... 22. Hanenizde Sürekli Bakım/Tedavi Gerektiren Bir Hastalığı Olan Kişi Var mı: A) Var B) Yok 23. Hanenizde Sigortası Olan Kimse Var mı: A) Var B) Var ama Aktif değil/ Sigorta Devam etmiyor C) Yok 24. Hanenizde Sigortasız Kaç Kişi var.....					
25. İstanbul'a Ne Zaman Geldiniz?..... 26. İstanbul'a Nereden Geldiniz? 27. Bu Mahalleyle İstanbul'un Başka Bir Mahallesinden Mi Geldiniz? A) Evet → Nereden..... B) Hayır C) Diğer (*Hayır, İse 26. Soruya Geçiniz.) 28. Başka mahalleden Bu Mahalleyle Ne Zaman Geldiniz?..... 29. Kaç Yıldır Aynı Evde Yaşıyorsunuz..... 30. Başka Bir Yere Taşınmayı Düşünüyor muydunuz? A) Evet B) Hayır C) Mecbur Kalırsam D) Diğer 31. Neden..... 32. Çocuğumun/Çocuğum Olsa Tarlabası dışında bir yerde yaşamasını-büyümesini isterdim. a) evet İSTERİM b) evet İSTERİM ama imkanım yok c) hayır İSTEMEM					

Şekil A.1 : Soru Kağıdı Örneği.

- Aşağıda sayacağım nedenlerden hangileri yüzünden ve ne kadar kendinizi toplumun geri kalanından ayırmış hissedersiniz?

	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman
Yoksulluk Nedeni İle			
Cinsel Yönelim Nedeni İle			
Eğitim Seviyesi Nedeni İle			
Giyim – Kuşam Nedeni İle			
Etnik Köken Nedeni İle			
Şive Nedeni İle			
Dini İnanç Mezhep Nedeni İle			

- Çocuğumun aşağıdakilerden hangisinin çocuğuyla arkadaşlık etmesine izin vermem? (Lütfen **en fazla 2** seçeneği işaretleyiniz.)

Eşcinsel	☐	Sinir Hastası	☐
Hayat Kadını	☐	Sabıkalı	☐
AIDS Hastası	☐	Farklı Etnik Kökenden	☐
Alkolik	☐	Farklı Dini İnançtan	☐

- Bir ihtiyacınız olduğunda öncelikle kimlere başvurursunuz? (Lütfen **en fazla 2** seçeneği işaretleyiniz.)

() Akrabalar/Hemşehrilere () Eş-Dost/Komşular () Belediye () Kaymakamlık, Valilik, Muhtarlık
() Sosyal Yardım Dernekleri () Dini Yardım Dernekleri () Yok () Diğer

- Mahallenizde komşularınızla biraraya geldiğiniz mekanlar nelerdir? (Lütfen **en fazla 2** seçeneği işaretleyiniz.)

() Parklar/Evimizin önü () Dini mekanlar () Mahalle dernekleri () Diğer dernek veya sendika
() Akraba/Komşularımızın evleri () Kahvehane/kafe () Kurslar () Yok
() Diğer

- Mahallenizde eksikliğini duyduğunuz kamu hizmetleri nelerdir? (Lütfen **en fazla 2** seçeneği işaretleyiniz.)

() Yol () Su () Kanalizasyon () Pazaryeri () Ulaşım () Otopark
() Çöp Ve Temizlik () Yeşil Alan/Park () Spor Tesisleri () Eğlence () Alışveriş () Zabıta
() Dini Mekanlar () Eğitim () Sağlık () Konut () Güvenlik
() Plan Ve Proje () Afet Yönetimi () Kültür-Sanat Mekanları () Yok () Diğer

Cevap olarak aşağıdaki numaralandırmanın kullanılması gerekmektedir:

(5) Kesinlikle Katılmıyorum (4) Katılmıyorum (3) Karasızım (2) Katılıyorum (1) Tamamen Katılıyorum

- Tarla başında yaşayanlar toplumun geneli veya belli bir kesimi tarafından potansiyel suçlu olarak görülüyor.

(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐

- Kullandığımız binanın korunarak yaşatılmasını faydalı görüyorum.

(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐

- Oturduğumuz- sahibi olduğumuz binayı kendim yenilemek isterdim?

Evet ☐ Hayır ☐ Destek Sağlanırsa Evet ☐

KENTSEL DÖNÜŞÜM ÖNCESİ/AMACINA YÖNELİK SORULAR:

- Tarla başında kentsel dönüşüm projesine ihtiyaç duyuluyordu.

(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐

- Tarla başında yapılması planlanan kentsel dönüşüm projesinin esas amacı sizce nedir

Belirtiniz.....
.....
.....

- Kentsel dönüşüm karar aşamasında mahallelinin fikirleri sorulmamıştır.

(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐

- Projeye göre "hak sahibi" olarak yalnızca mülk sahipleri düşünülmüştür.

(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐

- Mahallede yaşayan kiracılar yeterince düşünülmemiştir.

(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐

- Projeye göre ödeme koşulları düzenlenirken mahallelinin ekonomik durumu göz ardı edilmiştir.

(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐

- Bu şartlarda şu anki mahalle sakinlerinin burada mülk edinmesi olanaksızdır.

(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐

- Projeye göre yapılacak olan binaların hedef kitlesi burada yaşayan insanlar değildir.

(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐

Şekil A.1 (devamı): Soru Kağıdı Örneği.

KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİ/UYGULAMAYA YÖNELİK SORULAR

- Kentsel dönüşüm projesi uygulama aşamasında yapılan en önemli yanlış nedir?
Belirtiniz.....
.....
.....
- Kentsel dönüşüm sürecinde; söylentiler nedeni ile kira artışları oluyor.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Bu arazi değerlendirilmesi (kira artışları) zararına gerçekleşmektedir.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Kentsel dönüşüm söylentisi çıktığından beri; komşulardan ev değiştirenler olmuştur.
Olmuştur ☐ Olmamıştır ☐
- Cevap Olmuştursa;
Sizce neden yerlerini değiştiriyorlar.....
.....
- Yetkili kurumların (belediye veya müteahhit firma) mahalleliyi yeterince bilgilendirmediğini düşünüyorum.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Yetkili kurumlar (belediye veya müteahhit firma) tarafından mahalleliye karşı dışlayıcı bir tutum sergilenmiştir.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Kentsel dönüşüm projesi ile mahallede rant etmek amacıyla mahallede yaşayanlar yerlerinden edilmektedir.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Mahallede olanlar medyada mahallelinin görüşlerine yer verilmediği için kamuoyu yanlış bilgileniyor.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Hak arama işlemlerinin yüksek maliyetli olması (zaman, çaba, para...vs.) mahalleliyi caydırmaktadır.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Bu süreçte; kentsel dönüşüm karşı muhalefette ekonomik sıkıntılar nedeni ile güçlük çekilmektedir. (Avukat masrafları vs.)
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- İstanbul'un bazı semtlerinde gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmesi planlanan dönüşüm projelerinden haberdarım?
Evet ☐ Hayır ☐
- Tarla başı Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği'ne üye misiniz?
Evet ☐ Hayır ☐ Haberim Yok ☐
- Mahalleli bir araya gelip kentsel dönüşüm sorununu mahallelinin çıkarlarını gözetenek çözebilecektir.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐

KENTSEL DÖNÜŞÜM SONUCU/ GETİRİ-GÖTÜRÜLERİNE VE BEKLENTİLERE YÖNELİK SORULAR

- Öncelikli olarak mahalle sakinleri hak sahibi olsa da yenilenmiş konutlarda oturabileceğimizi düşünmüyorum.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Kentsel dönüşüm projesinden bir mahalle sakini olarak olumlu bir beklentim yoktur.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Kentsel dönüşüm sonrası eski mahalle ortamını özleyip arayacağım.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Kentsel dönüşüm sonrası eski düzenimi yeniden kurabilirim.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Kentsel dönüşümden sonra taşındığımızda uygun fiyatla konut veya işyeri bulamam.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Kentsel dönüşüm sürecinde haksızlığa uğradığımı düşünüyorum.
(5) ☐ (4) ☐ (3) ☐ (2) ☐ (1) ☐
- Kentsel dönüşüm olması durumunda gelecekle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi sizi daha çok endişelendirmektedir?
Belirtiniz.....
.....
.....

Şekil A.1 (devamı): Soru Kağıdı Örneği.

- Kentsel dönüşüm süreci sizce nasıl gerçekleşmelidir? Cümlelerin yanlarına aşağıdaki şekilde numaralandırınız.
- (5) Kesinlikle Katılmıyorum (4) Katılmıyorum (3) Karasızım (2) Katılıyorum (1) Tamamen Katılıyorum
- () Karar alınırken mahallelinin fikirlerine de danışılması gerekir.
() Hak sahipleri belirlenirken mahalledeki yaşam dikkate alınarak yoksullar mağdur edilmemelidir.
() Öncelikli olarak mahallede yaşayanlara mülk edinme hakkı tanınmalıdır.
() Kiracılara daha fazla hak tanınmalıdır. (Kira yardımı vs.)
() Ödeme koşulları düzenlenirken mahallelinin ekonomik durumu göz önünde bulundurulmalıdır.
() Tasarımlar mahalle sakinlerinin yaşam tarzları ve alışkanlıkları dikkate alınarak yapılmalıdır.
() Mahalle sakinlerinin düşüncelerinin medyada doğru bir şekilde yer alması sağlanmalıdır.
() Hak arama işlemleri mahallelinin katılımına olanak sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.
() Mahalle sakinlerinin birbirilerine bağlılıklarını önemsenerek planlama yapılmalıdır.
() Kentsel dönüşüm sadece fiziksel değil mahalle sakinlerinin gelecekları de dikkate alınarak yapılmalıdır.
() Diğer.....

ANKET HAKKINDA

Bu anket hakkında düşünceleriniz? Ekleme istedikleriniz:

.....
.....

Ankete katıldığınız için teşekkür ederiz.

(Bu soru ANKETÖR tarafından yanıtlanacaktır.)

*Ankete katılan kişinin size yaklaşımı nasıldı? Anketin güvenilirliğini ciddi şekilde etkileyen bir etken olduğunu düşünüyor musunuz?.....
.....

Şekil A.1 (devamı): Soru Kağıdı Örneği.

ÖN ANLAŞMA (UZLAŞMA) KOMİSYONU MUTABAKAT TUTANAĞI

KOMİSYON KARAR TARİHİ: 26.02.2010

KOM KARAR NO

UZLAŞMAYA KONU TAŞINMAZ MALIN

İLİ	İSTANBUL	PAFTA	ADA	PARSEL	YÜZÖLÇÜMÜ	DEĞERİ
İLÇESİ	BEYOĞLU		385	5	40 m2	480 704 TL
MAHALLESİ	ŞEHİT MUHTAR					
CADDE/SOKAĞI	TARLABAŞI					
CİNSİ VE NEVİ	KARGIR EV					
MALİKİ VE HİSSE MİKTARI	SELAHATTİN UNLU TAM					
TAŞINMAZIN FİİLİ DURUMU						
TAŞINMAZIN HUKUKİ DURUMU						
TAŞINMAZA İHALEDE TEKLİF EDİLEN BEDEL	480 704 TL					
TAŞINMAZIN UZLAŞMA KOŞULLARI	385 Ada 6'4" nolu dikilen (kardiyon 55.74 m2 alan 25.92 m2) toplam 81.69 m2 dikilen ile 361 Ada 106 nolu kanun (38.58 m2 A) 18 m2 karton ile 72 000 TL ödemek kaydıyla uzlaşma yapıldı. Toplam 2 adet kapalı otopark ve ticaret için 1000 TL kira girdisi. 100 TL ödemek kaydıyla.					

BeYOĞlu Belediye Başkanlığının 07.11.2005 tarih, 68 sayılı Meclis Kararı ile 5366 sayılı kanunun 2. maddesi gereği Yenileme Alanına alınan ve Bakanlar Kurulunun 20.02.2006 tarih ve 10172 sayılı kararı ile uygun görülerek ilan edilen ve Aşan Projesi 30.11.2007 tarih ve 26 no ile Yenileme Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe giren proje içerisinde yer alan ve yukarıda nitelikleri belirtilen taşınmaz malın tamamına ihalede Yüklenici tarafından YTL teklif edilmiş olup, taşınmazın maliki ile 5366 sayılı kanunun 4 ve uygulama yönetmeliğinin 23 maddesi gereği yapılan ön anlaşma sonucunda, mevcut taşınmazın proje sınırları içerisinde yapılacak olan taşınmazlarla takas edilmek kaydıyla kaydıyla GAP İNŞAAT YATIRIM VE DİŞ HİC A.Ş. ve devredilmesi hususunda mutabakata varılmıştır. İşbu mutabakat tutanağı taşınmaz mal malikinin huzurunda, Uzlaşma Komisyonunca imza altına alınmıştır. / / 2010

KOMİSYON BAŞKANI ÜYE ÜYE ÜYE MALİK

C.İ. Akkaya Nilgün Kırkçıl Salahattin Unlu

Şekil A.2 : Ön Anlaşma (Uzlaşma) Komisyonu Mutabakat Tutanağı Örneği.

G. 72.851. Gd. 1209 - Ç. 12852

TARLABAŞI
BEYOĞLU BELEDİYESİ YENİLEME PROJESİ

Tarih: 28/11/2008

Sayın: FIKRET DEMİR

Beyoğlu İlçesi, Tarlabası 1. Etap Yenileme işi 16.03.2007 tarihli ihale sonucu, en uygun teklifi veren teklif sahibi ile 04.04.2007 tarihli sözleşme imzalanmak suretiyle uygulamaya başlanmıştır.

Yenileme işi kapsamında hazırlanan Yenileme Avan Projesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu tarafından 31.11.2007 tarihli karar gereği uygun bulunmuştur. 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenidenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve ilgili Yönetmelik gereği onaylanmış ve Beyoğlu Belediye Meclisi tarafından oy birliği ile kabul edilmiş olan projeye dayanarak, mülk sahipleri ile uzlaşma süreci Şubat 2008 ilibariyle başlatılmıştır.

Uzlaşma görüşmeleri, yenileme alanının hemen karşısında yer alan proje koordinasyon ofisinde Beyoğlu Belediyesi, yüklenici firma temsilcileri ve mülk sahiplerinin katılımı ile gerçekleştirilmektedir. Bu güne dek 432 kişi ile yapılan ilk görüşmeleri takiben, 226 kişi ile 2. görüşme ve yer seçimi görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Tarlabası Mülk Sahipleri Ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardımlaşma Derneği ile 13 adet toplantı gerçekleştirilmiştir.

Mülk sahipleri ve demek ile yapılan toplantılar sonucu ihaleye esas teklifler yeniden gözden geçirilerek bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Yenileme işinin, hem yaşayanlar hem de kamu adına yarar sağlaması ve kentsel sorunların çözümüne katkı sunması, herkes tarafından umut edilen bir durumdur. Bu nedenle uzlaşmanın gerçekleştirilmesi ve mülk sahiplerinin yine bu alanda mülk edinerek yaratılan artı değeri bölüşmesi Belediyemizin en önemli hedefidir. Bu nedenle ilgili yasa ve yönetmeliklerin verdiği yetkiler kullanarak, projenin gerçekleştirilmesi konusunda kararlılığımız devam etmektedir.

Ekte size göndermiş olduğumuz, ihale tekliflerini ve düzenlemeleri değerlendirmek üzere aşağıda belirtilen tarihte Beyoğlu Belediyesi Encümen Salonunda, sizi uzlaşma için görüşmeye davet ediyoruz.

Bilgilerinize önemle tebliğ ederiz.

EK1: Tarlabası 1. Etap Yenileme Projesi 362 Ada 33 Parsel Teklif Tablosu

Arif Köklü
Beyoğlu Belediye Başkanlığı
Bşk. Yrd.

Görüşme Tarihi: 18.12.2008
Saat: 09:30

Şekil A.3 : Ön Anlaşma (Uzlaşma) Davet Kağıdı Örneği.

Çizelge A.1 : Tüm veri seti için tanımlayıcı istatistiki veriler tablosu.

Descriptive Statistics									
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	Skewness		Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
Mekân İle Kurulan İlişki	72	0	4	1,74	1,035	,556	,283	-,592	,559
Yaş Grubu	72	1	4	2,35	1,177	,245	,283	-1,432	,559
Eğitim Durumu	72	1	6	3,08	1,608	,279	,283	-,860	,559
Çalışma Durumu	72	0	2	,75	,550	-,065	,283	-,305	,559
Aylık Gelir	72	1	8	4,07	2,071	,491	,283	-,836	,559
Hanede Sürekli Bakım Gerektiren Kişi Var mı?	72	0	1	,29	,458	,936	,283	-1,156	,559
Hanede Sigortasından Faydalanılan Kişi Var mı?	72	0	2	1,28	,587	-,137	,283	-,496	,559
Göçmenlik Durumu	72	1	3	1,57	,819	,956	,283	-,816	,559
Mülkiyet Durumu	72	1	3	1,83	,531	-,161	,283	,249	,559
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	72	1	3	1,72	,809	,554	,283	-1,248	,559
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	72	1	3	1,81	,866	,392	,283	-1,566	,559
Giyim-Kuşam Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	72	1	3	1,31	,521	1,462	,283	1,261	,559
Kentsel dönüşüm sorununu mahalleli bir araya gelip çözemez.	72	1	5	1,61	,987	1,763	,283	2,392	,559
Hak arama işlemlerinin yüksek maliyetli olması (zaman, çaba, para... vd.) mahalleliyi caydırmaktadır.	72	1	4	1,68	,784	1,358	,283	2,110	,559
Kentsel dönüşüme karşı muhalefette ekonomik sıkıntılar nedeni ile güçlük çekilmektedir.	72	1	4	1,56	,820	1,628	,283	2,313	,559
Kentsel dönüşüm sonrası eski mahalle ortamını özleyip arayacağım.	72	1	5	1,71	1,261	1,399	,283	,281	,559
Kentsel dönüşüm sonrası yeni düzen kurmak benim için sorundur.	72	1	4	1,60	1,159	1,517	,283	,430	,559
Kentsel dönüşüm gerçekleşirse işimi kaybedeceğim.	72	1	5	1,86	1,335	1,210	,283	-,086	,559
Kentsel dönüşüm gerçekleşirse gideceğim yerde kiracı olacağım.	72	1	5	3,07	1,304	-,681	,283	-,953	,559
Kentsel dönüşüm gerçekleşirse ekstra maddi sıkıntılarım olacak.	72	1	4	1,72	,938	1,222	,283	,594	,559
Kentsel dönüşüm gerçekleşirse işyeri bulmak benim için sorun olacaktır.	72	1	5	2,72	1,406	-,174	,283	-1,645	,559
Kentsel dönüşüm gerçekleşirse eğitime devam etmem çok zor olacaktır.	72	1	5	2,79	1,331	,027	,283	-1,475	,559
Valid N (listwise)	72								

Çizelge A.2 : Kentsel dönüşüm sürecinde ve sonrasında dışlanmışlık hissi faktör analizi matris tablosu.

Factor Matrix ^a			
	Factor		
	1	2	3
Kentsel dönüşüm gerçekleşirse ekstra maddi sıkıntılarımla olacak.	,847	-,208	-,251
Kentsel dönüşüm gerçekleşirse eğitime devam etmem çok zor olacaktır.	,711	-,203	-,038
Kentsel dönüşüm sonrası eski mahalle ortamını özleyip arayacağım.	,676	-,053	,134
Kentsel dönüşüm gerçekleşirse işimi kaybedeceğim.	,676	,139	,058
Kentsel dönüşüm sonrası yeni düzen kurmak benim için sorundur.	,595	,050	-,185
Kentsel dönüşüm karşı muhalefette ekonomik sıkıntılar nedeni ile güçlük çekilmektedir.	,513	,301	,479
Kentsel dönüşüm gerçekleşirse işyeri bulmak benim için sorun olacaktır.	,010	,965	,103
Kentsel dönüşüm gerçekleşirse gideceğim yerde kiracı olacağım.	,145	,545	-,453
Kentsel dönüşüm sorununu mahalleli bir araya gelip çözemez.	,089	-,112	,434

Extraction Method: Principal Axis Factoring.
a. Attempted to extract 3 factors. More than 25 iterations required. (Convergence=,003). Extraction was terminated.

Çizelge A.3 : Eğitim durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	2,125	5	66	,073
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	5,569	5	66	,000
Giyim-Kuşam Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	10,442	5	66	,000

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.
a. Design: Intercept + EGITIM DURUMU

Çizelge A.4 : Eğitim durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası farklılığın analizi.

Multiple Comparisons							
Dependent Variable:Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme							
	(I) Eğitim Durumu	(J) Eğitim Durumu	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Tukey HSD	OKURYAZAR DEĞİL	DİPLOMASIZ OKURYAZAR	-,03	,409	1,000	-1,23	1,17
		İLKOKUL MEZUNU	,76*	,223	,014	,10	1,41
		ORTAOKUL MEZUNU	,22	,374	,991	-,87	1,32
		LİSE MEZUNU	,62	,292	,283	-,23	1,48
		ÜNİVERSİTE MEZUNU	1,08*	,329	,020	,11	2,05
	DİPLOMASIZ OKURYAZAR	OKURYAZAR DEĞİL	,03	,409	1,000	-1,17	1,23
		İLKOKUL MEZUNU	,79	,395	,360	-,37	1,95
		ORTAOKUL MEZUNU	,25	,496	,996	-1,21	1,71
		LİSE MEZUNU	,65	,437	,674	-,63	1,93
		ÜNİVERSİTE MEZUNU	1,11	,463	,175	-,25	2,47
	İLKOKUL MEZUNU	OKURYAZAR DEĞİL	-,76*	,223	,014	-1,41	-,10
		ORTAOKUL MEZUNU	-,54	,359	,670	-1,59	,52
		LİSE MEZUNU	-,14	,272	,996	-,94	,66
		ÜNİVERSİTE MEZUNU	,32	,312	,907	-,60	1,24
	ORTAOKUL MEZUNU	OKURYAZAR DEĞİL	-,22	,374	,991	-1,32	,87
		DİPLOMASIZ OKURYAZAR	-,25	,496	,996	-1,71	1,21
		İLKOKUL MEZUNU	,54	,359	,670	-,52	1,59
		LİSE MEZUNU	,40	,405	,920	-,79	1,59
		ÜNİVERSİTE MEZUNU	,86	,433	,365	-,41	2,13
	LİSE MEZUNU	OKURYAZAR DEĞİL	-,62	,292	,283	-1,48	,23
		DİPLOMASIZ OKURYAZAR	-,65	,437	,674	-1,93	,63
		İLKOKUL MEZUNU	,14	,272	,996	-,66	,94
		ORTAOKUL MEZUNU	-,40	,405	,920	-1,59	,79
		ÜNİVERSİTE MEZUNU	,46	,364	,808	-,61	1,53
	ÜNİVERSİTE MEZUNU	OKURYAZAR DEĞİL	-1,08*	,329	,020	-2,05	-,11
		DİPLOMASIZ OKURYAZAR	-1,11	,463	,175	-2,47	,25
		İLKOKUL MEZUNU	-,32	,312	,907	-1,24	,60
		ORTAOKUL MEZUNU	-,86	,433	,365	-2,13	,41
		LİSE MEZUNU	-,46	,364	,808	-1,53	,61
Tamhane	OKURYAZAR DEĞİL	DİPLOMASIZ OKURYAZAR	-,03	,502	1,000	-3,45	3,40
		İLKOKUL MEZUNU	,76*	,207	,011	,11	1,40
		ORTAOKUL MEZUNU	,22	,472	1,000	-2,25	2,70
		LİSE MEZUNU	,62	,307	,611	-,44	1,69
		ÜNİVERSİTE MEZUNU	1,08*	,209	,001	,38	1,78
	DİPLOMASIZ OKURYAZAR	OKURYAZAR DEĞİL	,03	,502	1,000	-3,40	3,45
		İLKOKUL MEZUNU	,79	,499	,965	-2,71	4,28
		ORTAOKUL MEZUNU	,25	,655	1,000	-2,65	3,15
		LİSE MEZUNU	,65	,548	,994	-2,21	3,51
		ÜNİVERSİTE MEZUNU	1,11	,500	,793	-2,39	4,60
	İLKOKUL MEZUNU	OKURYAZAR DEĞİL	-,76*	,207	,011	-1,40	-,11
		DİPLOMASIZ OKURYAZAR	-,79	,499	,965	-4,28	2,71
		ORTAOKUL MEZUNU	-,54	,469	,996	-3,04	1,97

Çizelge A.4 (devamı): Eğitim durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası farklılığın analizi.

		95% Confidence Interval				
(I) Eğitim Durumu	(J) Eğitim Durumu	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	Lower Bound	Upper Bound
ORTAOKUL MEZUNU	ÜNİVERSİTE MEZUNU	,32	,201	,866	-,35	,99
	OKURYAZAR DEĞİL	-,22	,472	1,000	-2,70	2,25
	DİPLOMASIZ OKURYAZAR	-,25	,655	1,000	-3,15	2,65
	İLKOKUL MEZUNU	,54	,469	,996	-1,97	3,04
LİSE MEZUNU	LİSE MEZUNU	,40	,521	1,000	-1,86	2,66
	ÜNİVERSİTE MEZUNU	,86	,469	,875	-1,65	3,37
	OKURYAZAR DEĞİL	-,62	,307	,611	-1,69	,44
	DİPLOMASIZ OKURYAZAR	-,65	,548	,994	-3,51	2,21
ÜNİVERSİTE MEZUNU	İLKOKUL MEZUNU	,14	,302	1,000	-,92	1,19
	ORTAOKUL MEZUNU	-,40	,521	1,000	-2,66	1,86
	ÜNİVERSİTE MEZUNU	,46	,303	,919	-,62	1,53
	OKURYAZAR DEĞİL	-1,08*	,209	,001	-1,78	-,38
	DİPLOMASIZ OKURYAZAR	-1,11	,500	,793	-4,60	2,39
	İLKOKUL MEZUNU	-,32	,201	,866	-,99	,35
	ORTAOKUL MEZUNU	-,86	,469	,875	-3,37	1,65
	LİSE MEZUNU	-,46	,303	,919	-1,53	,62

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = ,547.

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

Çizelge A.5 : Çalışma durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	4,458	2	69	,015
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	2,457	2	69	,093
Giyim-Kuşam Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	5,357	2	69	,007

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.
a. Design: Intercept + CALISIYORMU

Çizelge A.6 : Çalışma durumlarının sosyal dışlanmışlık hissi açısından tek değişkenli varyans çözümlemesi.

Tests of Between-Subjects Effects					
Dependent Variable:Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	7,012 ^a	2	3,506	5,229	,008
Intercept	99,209	1	99,209	147,959	,000
CALISIYORMU	7,012	2	3,506	5,229	,008
Error	46,266	69	,671		
Total	288,000	72			
Corrected Total	53,278	71			

a. R Squared = ,132 (Adjusted R Squared = ,106)

Çizelge A.7 : Çalışma durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası farklılığın analizi.

Multiple Comparisons							
Dependent Variable:Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme							
	(I) Çalışma Durumu	(J) Çalışma Durumu	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Tukey HSD	ÇALIŞMIYOR	ÇALIŞIYOR	,69*	,212	,005	,18	1,19
		HEM OKUYOR, HEM ÇALIŞIYOR	,52	,445	,472	-,54	1,59
	ÇALIŞIYOR	ÇALIŞMIYOR	-,69*	,212	,005	-1,19	-,18
		HEM OKUYOR, HEM ÇALIŞIYOR	-,16	,427	,923	-1,19	,86
	HEM OKUYOR, HEM ÇALIŞIYOR	ÇALIŞMIYOR	-,52	,445	,472	-1,59	,54
		ÇALIŞIYOR	,16	,427	,923	-,86	1,19
Tamhane	ÇALIŞMIYOR	ÇALIŞIYOR	,69*	,222	,011	,13	1,24
		HEM OKUYOR, HEM ÇALIŞIYOR	,52	,313	,361	-,45	1,50
	ÇALIŞIYOR	ÇALIŞMIYOR	-,69*	,222	,011	-1,24	-,13
		HEM OKUYOR, HEM ÇALIŞIYOR	-,16	,277	,928	-1,19	,86
	HEM OKUYOR, HEM ÇALIŞIYOR	ÇALIŞMIYOR	-,52	,313	,361	-1,50	,45
		ÇALIŞIYOR	,16	,277	,928	-,86	1,19

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = ,671.

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

Çizelge A.8 : Aylık gelir düzeyinin varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	9,411	7	64	,000
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	12,603	7	64	,000
Giyim-Kuşam Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	10,553	7	64	,000
Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.				
a. Design: Intercept + AYLIKGELIR				

Çizelge A.9 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmasının varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	,018	1	70	,893
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	,509	1	70	,478
Giyim-Kuşam Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	9,527	1	70	,003
Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.				
a. Design: Intercept + SUREKLIBAKIMGEREKTIRENKISIVARMI				

Çizelge A.10 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmamasına bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre çok değişkenli varyans çözümlemesi.

Tests of Between-Subjects Effects						
Source	Dependent Variable	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	12,865 ^a	1	12,865	26,817	,000
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	9,816 ^b	1	9,816	15,809	,000
Intercept	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	218,420	1	218,420	455,315	,000
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	232,038	1	232,038	373,719	,000
SUREKLIBAKI	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	12,865	1	12,865	26,817	,000
MGEREKTIRE	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	9,816	1	9,816	15,809	,000
NKISIVARMI	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	33,580	70	,480		
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	43,462	70	,621		
Total	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	260,000	72			
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	288,000	72			
Corrected Total	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	46,444	71			
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	53,278	71			

a. R Squared = ,277 (Adjusted R Squared = ,267)
b. R Squared = ,184 (Adjusted R Squared = ,173)

Çizelge A.11 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	1,382	2	69	,258
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	,721	2	69	,490
Giyim-Kuşam Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	8,522	2	69	,000

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.
a. Design: Intercept + SIGORTASIO LANKISIVARMI

Çizelge A.12 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissi açısından modele katkısı.

Multivariate Tests ^c						
Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Intercept	Pillai's Trace	,824	1,590E2 ^a	2,000	68,000	,000
	Wilks' Lambda	,176	1,590E2 ^a	2,000	68,000	,000
	Hotelling's Trace	4,676	1,590E2 ^a	2,000	68,000	,000
	Roy's Largest Root	4,676	1,590E2 ^a	2,000	68,000	,000
SIGORTASIO LANKISIVARMI	Pillai's Trace	,411	8,919	4,000	138,000	,000
	Wilks' Lambda	,590	10,260 ^a	4,000	136,000	,000
	Hotelling's Trace	,693	11,607	4,000	134,000	,000
	Roy's Largest Root	,691	23,824 ^b	2,000	69,000	,000

a. Exact statistic

b. The statistic is an upper bound on F that yields a lower bound on the significance level.

c. Design: Intercept + SIGORTASIO LANKISIVARMI

Çizelge A.13 : Hanedeki sosyal güvencelilik durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre çok değişkenli varyans çözümlemesi.

Tests of Between-Subjects Effects						
Source	Dependent Variable	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	15,842 ^a	2	7,921	17,859	,000
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	18,119 ^b	2	9,059	17,779	,000
Intercept	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	107,168	1	107,168	241,631	,000
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	122,499	1	122,499	240,406	,000
SIGORTASIO LANKISIVARMI	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	15,842	2	7,921	17,859	,000
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	18,119	2	9,059	17,779	,000
Error	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	30,603	69	,444		
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	35,159	69	,510		
Total	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	260,000	72			
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	288,000	72			
Corrected Total	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	46,444	71			
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	53,278	71			

a. R Squared = ,341 (Adjusted R Squared = ,322)

b. R Squared = ,340 (Adjusted R Squared = ,321)

Çizelge A.14 : Hanedeki sosyal güvencelik durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası farklılığın analizi.

Multiple Comparisons							
Dependent Variable		(I) Hanede Sigortasından Faydalanan Kişi Var mı?	(J) Hanede Sigortasından Faydalanan Kişi Var mı?	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval
							Lower Bound Upper Bound
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	Tukey HSD	YOK	VAR	,24	,315	,722	-,51 1,00
			YEŞİL KART VAR	-,76	,326	,058	-1,54 ,02
		VAR	YOK	-,24	,315	,722	-1,00 ,51
			YEŞİL KART VAR	-1,00*	,168	,000	-1,41 -,60
		YEŞİL KART VAR	YOK	,76	,326	,058	-,02 1,54
			VAR	1,00*	,168	,000	,60 1,41
	Tamhane	YOK	VAR	,24	,411	,928	-1,28 1,77
			YEŞİL KART VAR	-,76	,424	,347	-2,25 ,73
		VAR	YOK	-,24	,411	,928	-1,77 1,28
			YEŞİL KART VAR	-1,00*	,169	,000	-1,42 -,58
		YEŞİL KART VAR	YOK	,76	,424	,347	-,73 2,25
			VAR	1,00*	,169	,000	,58 1,42
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	Tukey HSD	YOK	VAR	,40	,338	,475	-,41 1,20
			YEŞİL KART VAR	-,68	,350	,134	-1,52 ,16
		VAR	YOK	-,40	,338	,475	-1,20 ,41
			YEŞİL KART VAR	-1,08*	,180	,000	-1,51 -,64
		YEŞİL KART VAR	YOK	,68	,350	,134	-,16 1,52
			VAR	1,08*	,180	,000	,64 1,51
	Tamhane	YOK	VAR	,40	,388	,736	-1,02 1,81
			YEŞİL KART VAR	-,68	,405	,383	-2,05 ,69
		VAR	YOK	-,40	,388	,736	-1,81 1,02
			YEŞİL KART VAR	-1,08*	,185	,000	-1,53 -,62
		YEŞİL KART VAR	YOK	,68	,405	,383	-,69 2,05
			VAR	1,08*	,185	,000	,62 1,53

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = ,510.

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

Çizelge A.15 : Göçmenlik durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	,793	2	69	,457
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	1,394	2	69	,255
Giyim-Kuşam Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	3,309	2	69	,042
Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.				
a. Design: Intercept + GOCMENLIKDURUMU				

Çizelge A.16 : Göçmenlik durumuna ilişkin bağlı sosyal dışlanmışlık hissi açısından modele katkısı.

Multivariate Tests ^c						
Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Intercept	Pillai's Trace	,868	2,233E2 ^a	2,000	68,000	,000
	Wilks' Lambda	,132	2,233E2 ^a	2,000	68,000	,000
	Hotelling's Trace	6,566	2,233E2 ^a	2,000	68,000	,000
	Roy's Largest Root	6,566	2,233E2 ^a	2,000	68,000	,000
GOCMENLIKDURUMU	Pillai's Trace	,307	6,251	4,000	138,000	,000
	Wilks' Lambda	,695	6,775 ^a	4,000	136,000	,000
	Hotelling's Trace	,435	7,291	4,000	134,000	,000
	Roy's Largest Root	,428	14,775 ^b	2,000	69,000	,000

a. Exact statistic

b. The statistic is an upper bound on F that yields a lower bound on the significance level.

c. Design: Intercept + GOCMENLIKDURUMU

Çizelge A.17 : Göçmenlik durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre çok değişkenli varyans çözümlemesi.

Tests of Between-Subjects Effects						
Source	Dependent Variable	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	5,330 ^a	2	2,665	4,472	,015
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	15,884 ^b	2	7,942	14,655	,000
Intercept	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	181,416	1	181,416	304,458	,000
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	224,082	1	224,082	413,486	,000
GOCMENLIKDURUMU	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	5,330	2	2,665	4,472	,015
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	15,884	2	7,942	14,655	,000
Error	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	41,115	69	,596		
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	37,393	69	,542		
Total	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	260,000	72			
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	288,000	72			
Corrected Total	Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	46,444	71			
	Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	53,278	71			

a. R Squared = ,115 (Adjusted R Squared = ,089)
b. R Squared = ,298 (Adjusted R Squared = ,278)

Çizelge A.18 : Göçmenlik durumuna bağlı sosyal dışlanmışlık hissine göre gruplar arası farklılığın analizi.

Multiple Comparisons								
Dependent Variable		(I) Göçmenlik Durumu	(J) Göçmenlik Durumu	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
							Lower Bound	Upper Bound
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	Tukey HSD	ESKİ GÖÇMEN	YENİ GÖÇMEN	-,66*	,259	,034	-1,28	-,04
			ZORUNLU GÖÇMEN	-,48	,230	,101	-1,03	,07
		YENİ GÖÇMEN	ESKİ GÖÇMEN	,66*	,259	,034	,04	1,28
			ZORUNLU GÖÇMEN	,18	,306	,824	-,55	,92
		ZORUNLU GÖÇMEN	ESKİ GÖÇMEN	,48	,230	,101	-,07	1,03
		ZORUNLU GÖÇMEN	YENİ GÖÇMEN	-,18	,306	,824	-,92	,55
	Tamhane	ESKİ GÖÇMEN	YENİ GÖÇMEN	-,66	,254	,058	-1,34	,02
			ZORUNLU GÖÇMEN	-,48	,227	,130	-1,06	,10
		YENİ GÖÇMEN	ESKİ GÖÇMEN	,66	,254	,058	-,02	1,34
			ZORUNLU GÖÇMEN	,18	,299	,908	-,59	,95
		ZORUNLU GÖÇMEN	ESKİ GÖÇMEN	,48	,227	,130	-,10	1,06
		ZORUNLU GÖÇMEN	YENİ GÖÇMEN	-,18	,299	,908	-,95	,59
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	Tukey HSD	ESKİ GÖÇMEN	YENİ GÖÇMEN	-1,25*	,247	,000	-1,84	-,66
			ZORUNLU GÖÇMEN	-,66*	,219	,011	-1,18	-,13
		YENİ GÖÇMEN	ESKİ GÖÇMEN	1,25*	,247	,000	,66	1,84
			ZORUNLU GÖÇMEN	,59	,292	,112	-,11	1,29
		ZORUNLU GÖÇMEN	ESKİ GÖÇMEN	,66*	,219	,011	,13	1,18
		ZORUNLU GÖÇMEN	YENİ GÖÇMEN	-,59	,292	,112	-1,29	,11
	Tamhane	ESKİ GÖÇMEN	YENİ GÖÇMEN	-1,25*	,222	,000	-1,84	-,66
			ZORUNLU GÖÇMEN	-,66*	,240	,037	-1,28	-,03
		YENİ GÖÇMEN	ESKİ GÖÇMEN	1,25*	,222	,000	,66	1,84
			ZORUNLU GÖÇMEN	,59	,290	,148	-,15	1,34
		ZORUNLU GÖÇMEN	ESKİ GÖÇMEN	,66*	,240	,037	,03	1,28
		ZORUNLU GÖÇMEN	YENİ GÖÇMEN	-,59	,290	,148	-1,34	,15

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = ,542.

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

Çizelge A.19 : Mülkiyet durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Yoksulluk Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	9,665	2	69	,000
Eğitim Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	16,834	2	69	,000
Giyim-Kuşam Nedeni İle Toplumun Geri Kalanından Dışlanmış Hissetme	61,720	2	69	,000

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.
a. Design: Intercept + KONUTMULKIYETDURUMU

Çizelge A.20 : Mekân ile kurulan ilişkinin kentsel dönüşüm nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından çok değişkenli varyans çözümlemesi.

Tests of Between-Subjects Effects					
Dependent Variable: Sosyo-Ekonomik Dışlanma					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	41,682 ^a	4	10,421	31,302	,000
Intercept	11,314	1	11,314	33,986	,000
MEKANILEILISKI	41,682	4	10,421	31,302	,000
Error	22,304	67	,333		
Total	63,986	72			
Corrected Total	63,986	71			

a. R Squared = ,651 (Adjusted R Squared = ,631)

Çizelge A.21 : Mekân ile kurulan ilişkinin kentsel dönüşüm nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından gruplar arası farklılığın analizi.

Multiple Comparisons							
Dependent Variable: Sosyo-Ekonomik Dışlanma							
	(I) Mekân İle Kurulan İlişki	(J) Mekân İle Kurulan İlişki	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Tukey HSD	SADECE MÜLK SAHİBİ	TARLABAŞI'NDA YAŞIYOR	1,4515177*	,30498504	,000	,5965067	2,3065287
		TARLABAŞI'NDA HEM YAŞIYOR, HEM ÇALIŞIYOR	1,4119259*	,32468137	,000	,5016972	2,3221546
		TARLABAŞI'NDA İŞYERİ SAHİBİ	,0715455	,32468137	,999	-,8386832	,9817742
		TARLABAŞI'NDA SADECE ÇALIŞAN	-,9703535	,40798218	,134	-2,1141121	,1734051
	TARLABAŞI'NDA YAŞIYOR	SADECE MÜLK SAHİBİ	-1,4515177*	,30498504	,000	-2,3065287	-,5965067
		TARLABAŞI'NDA HEM YAŞIYOR, HEM ÇALIŞIYOR	-,0395917	,17884185	,999	-,5409663	,4617828
		TARLABAŞI'NDA İŞYERİ SAHİBİ	-1,3799722*	,17884185	,000	-1,8813467	-,8785976
		TARLABAŞI'NDA SADECE ÇALIŞAN	-2,4218712*	,30498504	,000	-3,2768822	-1,5668602
	TARLABAŞI'NDA HEM YAŞIYOR, HEM ÇALIŞIYOR	SADECE MÜLK SAHİBİ	-1,4119259*	,32468137	,000	-2,3221546	-,5016972
		TARLABAŞI'NDA YAŞIYOR	,0395917	,17884185	,999	-,4617828	,5409663
		TARLABAŞI'NDA İŞYERİ SAHİBİ	-1,3403804*	,21068109	,000	-1,9310148	-,7497460
		TARLABAŞI'NDA SADECE ÇALIŞAN	-2,3822794*	,32468137	,000	-3,2925081	-1,4720507
	TARLABAŞI'NDA İŞYERİ SAHİBİ	SADECE MÜLK SAHİBİ	-,0715455	,32468137	,999	-,9817742	,8386832
		TARLABAŞI'NDA YAŞIYOR	1,3799722*	,17884185	,000	,8785976	1,8813467
		TARLABAŞI'NDA HEM YAŞIYOR, HEM ÇALIŞIYOR	1,3403804*	,21068109	,000	,7497460	1,9310148
		TARLABAŞI'NDA SADECE ÇALIŞAN	-1,0418990*	,32468137	,017	-1,9521277	-,1316703
	TARLABAŞI'NDA SADECE ÇALIŞAN	SADECE MÜLK SAHİBİ	,9703535	,40798218	,134	-,1734051	2,1141121
		TARLABAŞI'NDA YAŞIYOR	2,4218712*	,30498504	,000	1,5668602	3,2768822
		TARLABAŞI'NDA HEM YAŞIYOR, HEM ÇALIŞIYOR	2,3822794*	,32468137	,000	1,4720507	3,2925081

Çizelge A. 21 (devamı): Mekân ile kurulan ilişkinin kentsel dönüşüm nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından gruplar arası farklılığın analizi.

	(I) Mekân İle Kurulan İlişki	(J) Mekân İle Kurulan İlişki	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Tamhane	SADECE MÜLK SAHİBİ	TARLABAŞI'NDA YAŞIYOR	1,4515177*	,24068109	,027	,2149133	2,6881220
		TARLABAŞI'NDA HEM YAŞIYOR, HEM ÇALIŞIYOR	1,4119259*	,24635790	,025	,2140623	2,6097895
		TARLABAŞI'NDA İŞYERİ SAHİBİ	,0715455	,27677669	1,000	-1,0253956	1,1684865
		TARLABAŞI'NDA SADECE ÇALIŞAN	-,9703535	,38310206	,397	-2,7205066	,7797996
	TARLABAŞI'NDA YAŞIYOR	SADECE MÜLK SAHİBİ	-1,4515177*	,24068109	,027	-2,6881220	-,2149133
		TARLABAŞI'NDA HEM YAŞIYOR, HEM ÇALIŞIYOR	-,0395917	,15352208	1,000	-,4977922	,4186087
		TARLABAŞI'NDA İŞYERİ SAHİBİ	-1,3799722*	,19870115	,000	-1,9909679	-,7689765
		TARLABAŞI'NDA SADECE ÇALIŞAN	-2,4218712*	,33112536	,026	-4,4116425	-,4320999
	TARLABAŞI'NDA HEM YAŞIYOR, HEM ÇALIŞIYOR	SADECE MÜLK SAHİBİ	-1,4119259*	,24635790	,025	-2,6097895	-,2140623
		TARLABAŞI'NDA YAŞIYOR	,0395917	,15352208	1,000	-,4186087	,4977922
		TARLABAŞI'NDA İŞYERİ SAHİBİ	-1,3403804*	,20554069	,000	-1,9723004	-,7084605
		TARLABAŞI'NDA SADECE ÇALIŞAN	-2,3822794*	,33527426	,024	-4,3144668	-,4500921
	TARLABAŞI'NDA İŞYERİ SAHİBİ	SADECE MÜLK SAHİBİ	-,0715455	,27677669	1,000	-1,1684865	1,0253956
		TARLABAŞI'NDA YAŞIYOR	1,3799722*	,19870115	,000	,7689765	1,9909679
		TARLABAŞI'NDA HEM YAŞIYOR, HEM ÇALIŞIYOR	1,3403804*	,20554069	,000	,7084605	1,9723004
		TARLABAŞI'NDA SADECE ÇALIŞAN	-1,0418990	,35822053	,293	-2,7584997	,6747017
	TARLABAŞI'NDA SADECE ÇALIŞAN	SADECE MÜLK SAHİBİ	,9703535	,38310206	,397	-,7797996	2,7205066
		TARLABAŞI'NDA YAŞIYOR	2,4218712*	,33112536	,026	,4320999	4,4116425
		TARLABAŞI'NDA HEM YAŞIYOR, HEM ÇALIŞIYOR	2,3822794*	,33527426	,024	,4500921	4,3144668
		TARLABAŞI'NDA İŞYERİ SAHİBİ	1,0418990	,35822053	,293	-,6747017	2,7584997

Based on observed means.

The error term is Mean Square(Error) = ,333.

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

Çizelge A.22 : Yaş gruplarının varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Sosyo-Ekonomik Dışlanma	2,401	3	68	,075
Politik Dışlanma	3,909	3	68	,012
Ekonomik Dışlanma	5,379	3	68	,002

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.
a. Design: Intercept + YASKOD

Çizelge A.23 : Yaş gruplarının kentsel dönüşüm nedeni ile sosyal dışlanma hissi açısından modele katkısı.

Tests of Between-Subjects Effects					
Dependent Variable: Sosyo-Ekonomik Dışlanma					
Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	4,953 ^a	3	1,651	1,902	,138
Intercept	,182	1	,182	,209	,649
YASKOD	4,953	3	1,651	1,902	,138
Error	59,034	68	,868		
Total	63,986	72			
Corrected Total	63,986	71			

a. R Squared = ,077 (Adjusted R Squared = ,037)

Çizelge A.24 : Eğitim durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Sosyo-Ekonomik Dışlanma	7,849	5	66	,000
Politik Dışlanma	10,286	5	66	,000
Ekonomik Dışlanma	2,581	5	66	,034

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.
a. Design: Intercept + EGITIM DURUMU

Çizelge A.25 : Çalışma durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Sosyo-Ekonomik Dışlanma	10,609	2	69	,000
Politik Dışlanma	18,199	2	69	,000
Ekonomik Dışlanma	10,963	2	69	,000

Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.
a. Design: Intercept + CALISIYORMU

Çizelge A.26 : Aylık gelir düzeyinin varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Sosyo-Ekonomik Dışlanma	5,482	7	64	,000
Politik Dışlanma	2,495	7	64	,025
Ekonomik Dışlanma	3,918	7	64	,001
Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.				
a. Design: Intercept + AYLIKGELIR				

Çizelge A.27 : Hanede sürekli bakım gerektiren kişi olup olmasının varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Sosyo-Ekonomik Dışlanma	28,929	1	70	,000
Politik Dışlanma	11,452	1	70	,001
Ekonomik Dışlanma	6,367	1	70	,014
Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.				
a. Design: Intercept + SUREKLIBAKIMGEREKTIRENKISIVARMI				

Çizelge A.28 : Hanedeki sosyal güvenceliklik durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Sosyo-Ekonomik Dışlanma	9,558	2	69	,000
Politik Dışlanma	11,957	2	69	,000
Ekonomik Dışlanma	3,968	2	69	,023
Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.				
a. Design: Intercept + SIGORTASIO LANKISIVARMI				

Çizelge A.29 : Göçmenlik durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Sosyo-Ekonomik Dışlanma	11,783	2	69	,000
Politik Dışlanma	12,139	2	69	,000
Ekonomik Dışlanma	7,490	2	69	,001
Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.				
a. Design: Intercept + GOCMENLIK DURUMU				

Çizelge A.30 : Mülkiyet durumunun varyans homojenliğinin ölçülmesi.

Levene's Test of Equality of Error Variances ^a				
	F	df1	df2	Sig.
Sosyo-Ekonomik Dışlanma	4,283	2	69	,018
Politik Dışlanma	6,426	2	69	,003
Ekonomik Dışlanma	9,234	2	69	,000
Tests the null hypothesis that the error variance of the dependent variable is equal across groups.				
a. Design: Intercept + MULKIYET DURUMU				

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Hatice Kübra Ata

Doğum Yeri ve Tarihi : Burdur, 03.08.1984

Adres : İstanbul

Lisans Üniversite : İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

- 2007 yılında lisans eğitimini tamamladıktan sonra aynı yıl İstanbul Teknik Üniversitesi, Bölge Planlama Yüksek Lisans Programı'na başlamıştır.
- 2007 yılında Berkeley Üniversitesi'nin (Berkeley Prize Competetion) açtığı "Making social architecture" konulu yarışmaya Deniz Tavlı ile katılmış olduğu grupla, 2. aşamada yarışmaya devam edecek katılımcılar arasında yer almaya hak kazandığı ilan edilmiştir.
- 2010 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi yürütücülüğünde gerçekleştirilen "Kent, Kültür, Mekân" konulu IAPS - CSBE Network Kültür ve Mekân Toplantıları II. Ulusal Sempozyumu'nda "Kapitalizmin Yeniden Üretimi Kavramı Üzerinden Bir Değerlendirme: İstanbul'da Alışveriş Mekânlarının Dönüşümü ve Sosyal Dışlanma" konulu poster sunumu ile yer almıştır.